

მერაბ ნაჭყვია

თამილა ზვინადაძე

ქეთევან მარგიანი

ნონა ქვიციანი

ქართველური სასაქონლო პრაქტიკები

ქართველური სასაქონლო

პრაქტიკები

თბილისი – 2012

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქართველური ენათმეცნიერების ინსტიტუტი

მერაბ ნაჭყებია   თამილა ზვიადაძე
ქეთევან მარბიანი   ნონა ქაცვანია

ქართველური სახელმეტი პრაქტიკუმი

პროფ. მერაბ ნაჭყებიას საერთო რედაქციით

დამხმარე სახელმღვანელო

გამომცემლობა „მერიდიანი“
თბილისი – 2012

ნაშრომი წარმოადგენს ქართველური ენობრივი ერთეულების – ქართულის, მეგრულის, ლაზურის, სვანურის – სახელთა (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი) პრაქტიკუმის შედგენის პირველ ცდას. მასალა დალაგებულია პრინციპით – მოკლე თეორიული განმარტებანი, თითოეული გრამატიკული კატეგორიის შესაბამისი მასალა, ლექსიკა და სიტყვა-ფორმათა ახსნა, სავარჯიშოები, ტექსტები;

წიგნი განკუთვნილია დამხმარე სახელმძღვანელოდ ქართული უმაღლესი სასწავლებლების ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველური ენათმეცნიერების მიმართულების ბაკალავრებისა და მაგისტრანტებისათვის.

რეცენზენტები: **პროფ. მარინე კაკაჩია**
                              პროფ. ბიძინა ლემონჯავა
                              პროფ. მედეა საღლიანი

© მერაბ ნაჭყებია, თამილა ზვიადაძე,
ქეთევან მარგიანი, ნონა ქეცბაია
© გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2012

ISBN 978-9941-10-550-0

წინასიტყვაობა

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს ქართველური ენობრივი ქვესისტემების – ქართულის, მეგრულის, ლაზურის, სვანურის – სახელთა (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი, ნაცვალსახელი) პრაქტიკუმის შედგენის პირველ ცდას. მასალა ამოკრებილია დღემდე გამოცემული ქართველური საენათმეცნიერო ტექსტებიდან და დალაგებულია პრინციპით – მცირე თეორიული განმარტებანი, თითოეული გრამატიკული კატეგორიის შესაბამისი მასალა, ლექსიკა და სიტყვა-ფორმათა ახსნა, სავარჯიშოები, ტექსტები; ნაშრომში ასევე გამოყენებულია სხვადასხვა სამეცნიერო პროექტის ფარგლებსა თუ საველე მუშაობის პირობებში ავტორთა მიერ შეკრებილი, ჩაწერილი ტექსტები და მასალები.

წიგნი განკუთვნილია დამხმარე სახელმძღვანელოდ ქართული უმაღლესი სასწავლებლების ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველური ენათმეცნიერების მიმართულების ბაკალავრების და მაგისტრანტებისათვის და მთლიანად ეყრდნობა და ითვალისწინებს სამაგისტრო პროგრამის – „ქართველური ენათმეცნიერება“ – მიზნებს, ამოცანებს, კომპეტენციებს. პრაქტიკუმზე მუშაობისას გარკვეულწილად აისახა აგრეთვე ავტორთა ქართველურ ენებზე სამეცნიერო და სააუდიტორიო მუშაობის მრავალწლიანი გამოცდილებაც.

დამხმარე სახელმძღვანელოს სტრუქტურა ემყარება სალიტერატურო ქართულის დღემდე არსებულ პრაქტიკულ ნაშრომებს. წარმოდგენილია ყველა ქართველური ენის სათანადო მასალა პარალელური ფორმატით, რაც, ვფიქრობთ, სტუდენტებს მნიშვნელოვნად გაუადვილებს ამ ენებზე პრაქტიკულად მუშაობას.

ტრადიციულად ცნობილ სვანურ დიალექტთაგან, ფონეტიკური სისტემისა და გრამატიკული სტრუქტურის სირთულიდან

გამომდინარე, პრაქტიკუმში ძირითადად აისახა ბალსზემოური დიალექტოლოგიური მასალა;

წინამდებარე დამხმარე სახელმძღვანელო, ბუნებრივია, ვერ იქნება დაზღვეული შეცდომა-ნაკლოვანებათაგან. სპეციალისტთა და ქართველური ენების გულშემატკივართა ყველა კეთილ რჩევას, სურვილს, შენიშვნას ავტორები მადლიერებით მიიღებენ და გაითვალისწინებენ.

რედაქტორისაგან

§. 1. არსებითი სახელი ქართველურ ენებში

საგნის აღმნიშვნელ სიტყვას **არსებითი სახელი** ჰქვია. მისი ძირითადი ნიშანი საგნობრიობის გამოხატვაა. ეს საგანი კი შეიძლება იყოს რეალურად არსებულიც და ისეთიც, რომელსაც ნივთიერი სახე არ გააჩნია.

გრამატიკული თვალსაზრისით, სახელად ითვლება ყველა სიტყვა, რომელიც მიუგებს კითხვაზე **ვინ? რა?** – ქართულში; **მი?** (ვინ?), **მუ?** (რა?) – მეგრულში; **მი/მინ** (ვინ?), **მუ/მუნ** (რა?) – ლაზურში და **ღარ** (ვინ?), **მან** (რა?) – სვანურში. ქართველურ ენებში კითხვა **ვინ?** დაესმის მხოლოდ ადამიანთა სახელებს, **რა?** – სხვა დანარჩენს.

1. არსებით სახელთა შინაარსობრივი ჯგუფები

ლექსიკურ-გრამატიკული თვალსაზრისით არსებით სახელებში გამოყოფენ ჯგუფებს შინაარსის მიხედვით: **ვინ** და **რა** ჯგუფის, **სულიერთა** და **უსულოთა**, **კონკრეტული** და **აბსტრაქტული**, **საკუთარი** და **საზოგადო**, **კრებითი**, **ნივთიერებათა**, **მოქმედების**, **წინავე-თარების**, **კნინობით-აღერსობითი**, **გეოგრაფიული**.

ვინ ჯგუფისაა ქართველურ ენებში მხოლოდ ადამიანთა აღმნიშვნელი სიტყვები. აქვე შემოდის ღვთაებათა და გაპიროვნებულ საგანთა სახელები.

ქ ა რ თ უ ლ ი :

1. ლექციების შემდეგ სოფიოსთან აღარ მილაპარაკნია (ო. იოსელიანი);

2. იქნებ გგონიათ, ბებიას კალთის მეტი არაფერი მენახოს და დედის გამომცხვარი მჭადის მეტი არაფერი მეჭამოს? (ო. იოსელიანი);

3. ახლა წადი, მოელაპარაკე შვილებს (ე. ნინოშვილი);

4. გასულ თვეს მეფე ტაძრეულითურთ უფლისციხეში დაყოვნდა (კ. გამსახურდია);

5. ქალი ადგა და წავიდა მის ყმისა მოსაყვანებლად (შოთა);

6. კალატოზმა დაიწყო კედლების შელესვა (პ. იაშვილი);
7. მეფემ დაინახა გლახა და მივიდა მასთან (პ. კაკაბაძე);
8. ერთ დღით დიოკრატესთან მივიდა მისი ერთგული მოწაფე (ს. კლდიაშვილი);
9. დედამ გოგონას აჩუქა დიდი ხნიდან კარადაში შენახული... დედოფალა (ს. კლდიაშვილი);
10. ფეხშიშველმა ქალმა შეშინებულად გაიარა ბალახებში (ს. ცირეკიძე);
11. პატარძალს პატარა, ერთი წლის ბაღლი ჩაუგორეს კალთაში (გ. ჩოხელი).

მ ე გ რ უ ლ ი :

1. ათეჯგურა ბაღანას მუჭო ოკო ვერკინევა – ასეთ ბავშვს როგორ უნდა ვეჭვიდავო;
2. ხორგას კოჩი გოლახეს დო ხეთას გურქ მოურთუა – ხორგაში კაცი გალახეს და ხეთაში გული მოუვიდაო;
3. უჩაშ სქუაღეფქ თე ზოჯუა მუმაში ვა შასრულეს – უფროსმა შვილებმა მამის ეს ნათქვამი არ შეასრულეს;
4. ართე ხენწიფექ ქედელახე დო ყირხოლო თორქ დეცკერე – ერთი ხელმწიფე ავად გახდა და ორივე თვალით დაბრმავდა;
5. ხოლოშ პაპას შენდობა ვაულუნია – შინაურ მღვდელს შენდობა არა აქვს;
6. ღორონთი მუშენი ვეძიცანსია – ღმერთი რატომ არ გაიცინებსო;
7. ღორონთი ონდღეშა თაურე იჯინენია დო ნაონდღერს – თეურეშე – ღმერთი შუადღემდე აქეთ იყურება და ნაშუადღევს – იქით;
8. ღორონთისით გაჭყორდუ დო კოჩისითია – ღმერთსაც დაავიწყდა და კაცსაცო.

ლ ა ზ უ რ ი :

1. ბიჭიმ ბაბა ულუნ – ბიჭის მამა მოვიდა;

2. დალევფე ... ბიჭიმ ოხოიმა ნულუნან – დები ვაჟის სახლ-ში მიდიან;

3. მოგაფუში იდეს ზამანის ... სუმთანე აქარდაში, მანძაგეშ ბიჭეფე ფარაშ მოგაფუშა – საშოვარში („მოსაგებად“) წავიდნენ ძველ დროს საში ამხანაგი, მეზობლის ბიჭები, ფულის საშოვრად („მოსაგებად“);

4. ხინი დიხინუ, ბადი დიბალუ, კულანი ქიმოლიმა მენდას-თუ – დედაბერი მოხუცდა, ბერიკაცი მოხუცდა, გოგო ქმართან წავიდა;

5. ხოჯა ეკაჭიშუ ჰემუს – ხოჯა დაეწია მას;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ფაგო ი თანთხერწლ ჯგმილ-დაჩუირ ლიხ – ფაგო და თანთხერილი და-ძმანი არიან;

2. გტეგნეს ი ბექანდს ხოჩა ლიმზობელ ხნარხ – გუეგნს და ბექას კარგი მეზობლობა აქვთ;

3. ათმერზა გუნ ხოჩა ამსუნლდ ლემან – ათმურზა ძალიან კარგი ადამიანი ყოფილა;

4. ეჩნ პეპი იზგე ლუმურყუნმ ლანგაისგა – იმისი ნათლია ცხოვრობს კოშკიან სამოსახლოში;

5. თანთხერწლ მეთხუდარ ლი – თანთხერილი მონადირეა;

6. შეხმერზან ძახლარს კეთილ ეშ ხოფუეს – შეხმურზას მძახლებს ქონება და სიმდიდრე უდუღთ;

რა ჯგუფისაა ადამიანის გარდა ყველა სულიერი და უსულო სახელი:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ოთახში დილის მზე შემოიჭრა (ო. იოსელიანი);

2. ძლიერი ქარის გამო სახლის ჭერი შეირხა (ი. გოგებაშვილი);

3. ყურძნის ლალზე ცვარი ბრწყინავს, ვაშლს ტოტები დაუხრია (ი. აბაშიძე);

4. ღობესთან შემთხვევით ამოსულმა ატამმა ყური მოჰკრა ალუბლების ჩურჩულს (ი. აბაშიძე);

5. ყვაჟმა კენჭები შეაგროვა და სურაში ჩაყარა (ი. გოგებაშვილი);
6. შორიდან მოისმა ზურნის ხმა... გახშირდა სროლა დამბაჩებისა (დ. კლდიაშვილი);
7. ეს სიტყვები ჯერ თითქოს შორიახლოს მომდევდნენ, ქუჩა რომ ჩავათავე, მაშინლა წამომეწივნენ (ჯ. ქარჩხაძე);
8. ცხენმა წყალს თავი დაანება, დაიფრუტუნა და ჭის იქით ამოსულ მწვანე ბალახებს წაწვდა (რ. ინანიშვილი);
9. ურემი ჭრიალით მიდიოდა და გზის პირას ეკალ-ბარდებს ედებოდა (რ. ჯაფარიძე);
10. მთაში კარგი ამინდები იყო და ჯიხვს ზევით აეწია. თოვლი რბილი იყო... მთის ფერდზე ქვათა ცვენა დაიწყო, ზოგი ქვა გზაზე ზვავსა ქმნიდა (გ. რჩეულიშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ჭყონქ თქვა: ოში წანას ცხვენს ქეგემუოძუდია დო დახე დოფხუმაფექია – მუხამ თქვა: ასი წელი სხვენზე ვიყავი დაღებული და კინალამ გავმხმარვარო;
2. გერი ჭყიშო ქიგერენდა, შხურეფც ხვეს მუ მეჩანსია?! – მეგელი თუ მწყემსად დგას, ცხერებს ხვავს რა მისცემთო?!
3. ხანგა ჯოლორს ევალამ ქობალიშ მენდი ულუნია – გიჟ ძაღლს ყველიანი პურის იმედი აქვს;
4. ვორწყექ ვარდი ქოხუმუნი, შურქ მა ვამაქალ – ვხედავ, ვარდი როგორ ჭკნება, მაგრამ ხმას ვერ ვიღებ;
5. ჭუჭელს ჭუჭელე ელაფალუნს დო კაკილარს-კაკილარია – ჭინჭრის ძირზე ჭინჭარი ამოვაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. რაკანის არ დიდი მჭკონი ქოგელადგინ – მთაზე ერთი დიდი მუხა დგას;
2. კორლონი ხცერი წკარის სქიდუნ – კოლო დამბალ წყალში ცხოვრობს;
3. ხოწი იჯიბენ მორდერი ჭუკანითე – ხორცი იხარშება მოზრდილი ქვაბით;

4. ბომბულაქ მოსა შუმს – ობობა ქსელს ქსოვს;
5. აბაზაფე თის გეითუმელან ბაშლუდი კიშის – აფხაზები თავზე დაიხურავენ ყაბალასს ზამთარში;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ფანგო ევკპლიბ ლაწუნშ ჩუ ლი, ერე დეცე ანტყუნსგს ხაჯემ – ფავო ისეთი შესახედაობისაა, რომ ცის ვარსკვლავს ჰგავს;
2. ბექმერზას ქორ ჩი ლადლ ნთხუდარემი ლალტშ გვეში ხნრ – ბექმურზას სახლი ყოველდღე ნანადირევის ხორციით აქვს სავსე;
3. ბარბალდე ლუვზერე ზურნლ ღვსტ ი ქორ ი ჰნზუ-აგამ სნრკდ ლგენე ხადლა მეჰად – ბარბალე ბეჯითი ქალი იყო და სახლი და ეზო-კარი მუდამ სარკესავით დაწკრიალებული ჰქონდა;
4. ყარამანს მუშგვრი ერ ხოჯდენი, მეტარ ხნხდალ – ყარამანს სტუმარი რომ მოუვა, მეტისმეტად უხარია;
5. ეჯ მეთხუდარ კოჯს ერსკანს დემე ხნცტრე ი დეცს – ფირვენს – ის მონადირე კლდეში არჩვს არ ტოვებს არსად და ცაში ფრინველს;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს   ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ბაღანა – ბავშვი	მუმა – მამა
კორი – კაცი	ჭყიში – მწყემსი
ცხენი – სხენი	ჭყონი – მუნა
სქუა – შვილი	ქობალი – პური
ჯოლორი – ძაღლი	ურაში – უფროსი
გური – გული	

ლ ა ზ უ რ ი:

ბაბა – მამა	ზცერი – დამპალი
ოხოი – სახლი	ჭუკანი – ქვაბი
მანძაგერე – მეზობელი	მორდერი – მოზრდილი
ზჩინი – მოხუცი (დედაბერი)	ბომბულა – ობობა
ბადი – მოხუცი (ბერიკაცი)	კულანი – გოგო

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ჯგმილ-დაჩტირ – და-მმა	დეც – ცა
ლიმზობელ – მეზობლობა	ანტყტუნსგ – ვარსკვლავი
პეპი – ნათლია	ლუვზერე – ბეჯითი, დაუზარელი
ამსტნლდ – ადამიანი	ზურნლ – ქალი
ლწზგა – სამოსახლო	მუშგერი – სტუმარი
მეთხტდპრ – მონადირე	მეტარ – ძალიან, მეტისმეტად

სულიერია სახელი, რომელსაც საკუთარი ძალით გადაადგილება შეუძლია (ადამიანები, ცხოველები, ფრინველები, მწერები, ქვეწარმავლები, თევზები):

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ბერი ნაღველი შეასვეს მტრებმა ამ ჩემსა გულსაო (აკაკი);
2. ვარ მოწყენილი, ვით ზამთარში ნაზი ბელურა (ვ. გაფრინდაშვილი);
3. ერთმა უგზურმა თავუნამ იუაკადრისა თავგობა (აკაკი);
4. არწივი ვნახე დაჭრილი, ყვაგ-ყორნებს ეომებოდა (ვაჟა);
5. დახტოდა, დაჭრილობდა ჭრიჭინობელა პატარა და უმრომ-უზრუნველობით მთელი ზაფხული ატარა (აკაკი);
6. ჭიშკრის ლატანებში გამძვრალ ბალახს ეპოტინებოდა რქებგაშლილი, ნისლისფერი ხარი (ო. იოსელიანი);
7. მანუჩარის მამულში, მდინარე ზანას პირას, მე და ჩემმა მეგობრებმა ვიპოვეთ უამრავი ჩონჩხი (კ. გასახურდია);

8. კათალიკოსმა პარაკლისი გადაიხადა სიონის ტაძარში და გამარჯვება უსურვა მეფესა და მის ლაშქარს (კ. გამსახურდია);
9. ტარიელს ლომი მოეკლა, მით ხმაღსა სისხლი სცხებოდა (შოთა);
10. ქართლი ოსმალომ დაიპყრო, კახეთი – ლეკთა მოლამა (დ. გურამიშვილი);
11. და მელანდება მე მის წიაღში მოხუცი მამა ...სასხლავით ხელში დადის ვენახში (გალაკტიონი);
12. ეს თოვლია, თუ მიმინომ დააფეთა მტრედები? (გ. ლეონიძე)
13. მეგობარს ნიჭის მიხედვით არ ირჩევენ (ჯ. ქარჩხაძე);
14. ყმაწვილი წამოწოლილა ახლა ხის ჩრდილში... ცხენი გაუშვია საბალახოდ (ნ. ლორთქიფანიძე);
15. მძინარე ღურაჯები მაშინ სიზმრად ხედავდნენ ოქროს ბეწვებს (ს. ცირეკიძე);
16. ცხენებით მიდიან რაჭისკენ, დედოფალი მორთულია ფარ-ჩით და ძვირფასი თვლებით (ს. ცირეკიძე);
17. მამამ შვილს დაუძახა და მოკლული ბაჭია აბგაში ჩაუღო (გ. რჩეულიშვილი);
18. ქერონა ჩიტი დაჰკრავს დაუსრულებელ გალობას, წიპრია იკლებს სტვენით არამარეს (ვაჟა);
19. უსახლკაროდ დარჩენილ მამალს ამ წიფლის ხეზე შეეხიზნა თავისი ოჯახი მელიის შიშით (გ. ჩოხელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. კამბეშიქ ხული ძირუა დო ღანდა ვაძირუა – კამეჩმა მხალი ნახა და ღობე ვერ ნახა;
2. ზესქვიქ დო ზესქვიქ წეკინდეს, ტურაქ პიჯი გიფშუა – მწყერი და მწყერი წაეკიდნენ ერთმანეთს, ტურამ პირი გაივსო;
3. ცხენით მალე კოს კუჩხით მალე ელამარქაფუღუა – ცხენით მიმავალ კაცს ფეხით მიმავალი ეტოლებოდაო;
4. თე დროს ართე ყაზახიში ცუდემე სუმი ნოსალეფცე გაგმოურთუმნა –ამ დროს ერთი ყაზახის სახლიდან სამი რძალი გამოსულა;
5. ახალაიაშ ჯოღორი გომუაში ჯოღორეფს მიშალალუნდუა – ახალაიას ძაღლი გომუას ძაღლებთან ყეფდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ცხენითე არ კოჩი მულუნ – ცხენით ერთი კაცი მოდის;
2. კოჩიქ-თი ხეთე ნჭარუმს ქარტალის – კაციც ხელით წერს ქალაღღს;
3. ხოჯიში ქრას არ მჭაჯი ქონოხედერეტუ – ხარის რქაზე ერთი ბუზი შემომჯღდარა;
4. ბერეფექ ბაბა მუთეფეში ოღამა ამახთეს – ბავშვები მამის ოთახში შევიღღენ;
5. ოხორჯა დღიღა მენღახთუ – ქალი ტყეში წავიღღა;
6. ბეეს ნანაქ ოხორჯას მეჩაფს ფარას – ბავშვის დეღღა ქალს მისცემს ფულს;

ს გ ა ნ უ რ ი:

1. ზანღღა აშხუ ლაღღელ მეზგე ლანღღუმას აწიჰღა – წელი-წაღღში ერთხელ (ერთ დღეს) ყოველი ოჯახი ჰატიჰღებღა ასულღღებს (გვარის გათხოვიღღ მანღღიღღოსნებს);
2. მახელღღაჰღარ ლითოფისგა იმქარანღღს – ვაჰღკაცები ერთმანეთს ეჯღბრებღღენ სროღღაში;
3. ლახე ჭყინტ ითნი ქორისგა, ეჩქა ნანღღუმსარ ხოღღა ლან-ხიადღღლს იხო მეზგე – ვაჰღი (ბიჭი) როცა იბადეღღა ოჯახში, მაშინ განსაკუთრებულად დიდ ლხინს გადაიხღღის მოსახღღლე;
4. აშხუჰღონ ესნარ გვენეს უღღუმბირ ცხიკისგა სგა ლახხუღღიდღღა დანღღდღუ – ერთხელ თურმე გვენეს უღღაბურ ტყეში შეხვღღაღღა დათვი;
5. ტიტიღღა ფანღღი ლღღმარღღ ლაღღამს მიჩა ლანღღიარანღღმღღეყ – ტიტიღღაანთ მოსამსახურე (მონა) ყოფიღღა (ნამყოფა) ლაღღამში თაღღვის დეღღულღღეღღებთან;

უხუღღო ეწოღღება ისეთ სახეღღებს, რომღღებიც მოკღღებუღღია საკუთარი ძაღღით მოღღრაობის უნარს:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. დავენოს ვარდსა გადამლილსა, ვუჭვრეტ ნაზად გამლილ იას (აკაკი);
2. ცა რისხვას უთვლის დაბლა ბარს, ზღვა ერთურთს სტყორცნის ტალღებსა (ირ. ევლოშვილი);
3. სულ ჩემი გულის მონაწურია, რაც დაეპწკარა ქალაღდს ლექსები (გ. ლეონიძე);
4. მთაწმინდა ჩაფიქრებულა, შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვ-ლაგსა (აკაკი);
5. რტოებში ავობს ბებერი ქარი, ყვავილთა ჯარი ფიფქით ბანაობს (გალაკტიონი);
6. ეს გული, სარკედ ქცეული, ბუნების ნათავხედია (აკაკი);
7. საფლაავის ქვა ოდესღაც მძიმე ლოდი იყო (ს. კლდიაშ-ვილი);
8. წამოვიდა ბურუსი და ჟრჟოლვასავით უხილავი წვიმა (რ. ინანიშვილი);
9. თოკი ჩიბუხის ტარზე იყო გამობმული (გ. რჩეულიშ-ვილი);
10. პირველი თოვლი სულ თხელი იყო... დილისთვის მთელი კელი დაფარა (გ. რჩეულიშვილი);
11. სანამ ცოცხალი ვარ, ჩემის სილამაზით დავატკობ ტყეს, ბალახს და იმ გაღმიდან გამომცქერალ გულხავსიანს კლდესა (ვაჟა);
12. ტორტმანებდა მიწა და ფანჯრის მინებს რიალი გაჰქონდა (გ. ჩოხელი);
13. მის ეზოში უზარმაზარი წიფლის ხე მოეტანა ზვავს (გ. ჩოხელი);
14. წვიმას შეუძლია, ერთბაშად ჩამომაცალოს ფოთლები (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ართვ ვარდი შარას ბძირი, ჯინც - ხუმლა, წვანც- პირი – ერთი ვარდი გზაში ვნახე, ძირში ხმელი (გამხმარი), წვერზე -კოკორი;

2. მგკაქუნალ გამკინწყე, კინგ რაშიში ცუჯის ქალადოხოდგ – ტანსაცმელი გაიხადა და ისევ რაშის ყურში ჩაჯდა;
3. არძო ოჯახის მუშ კოტო წყარი ფუნსია – ყველა ოჯახში თავისი ქოთანი წყალი დულსო;
4. ჯა რექ და ქოთქვი, მუშო მოკო ცოროფილ გუგოდვე – თუ ხე ხარ, მითხარი, რად მინდა შეყვარებული დაგარქვა;
5. მიკირქუ დო ქაცოთ უშქური, მოხვადგ გურსგ დო ეკირთგ – მოისროლა ვაშლი, მოხვდა გულში და წაიქცა;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ცხენი ირხისთეი ნიტუ – ცხენი ქარივით მიდიოდა;
2. მინჯეს თოფი გეუჭოფუ – ჰატრონს თოფი აულია;
3. ქოთუმეს ტანის ბუნდლა აყვენ – ქათამს ტანზე ბუმბული აქვს;
4. ბიჭი ხამითე ჭუვალი გამაკვათუ – ბიჭმა დანით ტომარა გამოჭრა;
5. ნოშქეის ხეი აკნუ, ალთუნ დივუ – ნახშირს ხელი სტაცა, ოქროდ იქცა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აღ მურყუამ ლგმწრ ლწყურილ მურყუამ ი თხუმ ზანგლანგ ხწრკენა – ეს კოშკი ყოფილა საგუმავო კოშკი და სათავეში ზარიც (ჰკიდებია) ყოფილა ჩამოკიდებული;
2. ეჯ ტყუეფთე წუა სბენდიკ – იმ მხარეს მოიპოვება (იშოვება) სპონდიო (ერთგვარი მჩატე და ფამარი ქვა);
3. დიხსწლდ ტაბანგთექა ანჯიდ მახე მგჯვბ ლელტუ ი ქუთუტწრ – დიასახლისმა სუფრაზე გამოიტანა ახლად მოხარშული ხორცი და საჭაპურები;
4. ლახუწრთე მუს უკუტე ჟი ლგდე ხწრ – მთებზე თოვლი უკვე დალო;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

კამბეში – კამეჩი
ღანდა – ღობე
ზესქვი – მწყერი
ყაზახი – გლეხი
ცუღე – სახლი
ნოსა – რძალი
გური – გული

წვანდი – წვერი
მიკაქუნალი – ტანსაცმელი
ცუჯი – ყური
კოტო – ქოთანი
ჯა – ხე
უშქური – ვაძლი
ცოროფილი – შეყვარებული

ლ ა ზ უ რ ი:

ქარტალი – ქალაღდი
რქა – რქა
მჭაჯი – ბუზი
ბერე – ბავშვი, ბიჭი
ონორჯა – ქალი
ჭუვალი – ტომარა
ნოშქეი – ნახშირი

ხოჯი – ხარი
ღალი – ტყე
ნანა – ღელა
მინჯე – პატრონი
ქოთუმე – ქათამი
ალთუნი – ოქრო
ბუნღლა – ბუმბული

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ზბღ – წელი
ემხტ – ერთი
მეზგე – მოსახლე, კომლი
ღბღშუშა – ასულები
მანელტბჟ – ვაჟკაცი
ლითოფ – თოფის სროლა
ჭყინტ – ბიჭი
ქორ – სახლი
ხოშა – დიდი
ღწხიღწლ – ქეიფი „სასიხარულო“
ამხტყინ – ერთხელ

მუს – თოვლი
ქუთტბრ – საჭაპურები
მგჯბ – მოხარშული
მანხე – ახალი
ტაბბგ – სუფრა
ღიხსწლ – დიხსწლი
სბენდიკ – სპონდიო
ტყტეფ – მხარე
ზანღლბგ – ზარი, ზანზალაკი
მურყტამ – კოშკი
ღიღიარწლ – პურობა

ესნარ —თურმე
ულუმბირ —უღაბური
ცხიკ — ტყე

ფამლი — მონა
ღამღუ — დათვი
ლგლე — დაღებული

საზოგადოა სახელი, რომელიც აღნიშნავს მრავალ ერთნაირ საგანს:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ასკილის პაწაწა რტო ვარ, წელს პირველი ყვავილი მქონდა (ც. ბრეგვაძე);
2. დარაჯვი ჯიხურიდან გამოვიდა და ჩანთიდან წითელი ალაშიც ამოიღო და ყვითელიც (ო. იოსელიანი);
3. ყანის თავში სპილენძის ქვაბი დაეღათ და ჭყინტ ტაროს ხარშავდნენ (ო. იოსელიანი);
4. ორმო ღრმა არ იყო, მაგრამ თოვლის ქვეშ დაცურებულ მიწას ნაპირი გაეკეთებინა (ო. იოსელიანი);
5. წერილს სამკუთხა ბეჭედი აზის. ზედ ჩვენი სოფლის სახელი აწერია ქიმიური ფანქრით (ო. იოსელიანი);
6. დაუკვალავ ყანებში ისევ დგას წყალი, იზილება მიწა და კაცი და ხარი ეფლობა (ო. იოსელიანი);
7. ჩვენს სოფელს გვერდით მდინარე ჩამოუდიოდა (შ. დადიანი);
8. რა შეუბრალებელია კაცი! რასაც დაინახავს, უნდა, რომ თავის სასარგებლოდ მოიხმაროს (ვაჟა);
9. ზამთრობით მგელი ესტუმრება ხოლმე ხმელ წიფელს (ვაჟა);
10. წიგნი ვნახე, მისი იყო, ვისი მდაგავს ცეცხლი გულსა (შოთა);
11. გოგო წყაროდან სოფლისაკენ მიდიოდა (გ. ჩოხელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მეზობელს ხოჯი უზალი დო სი გაშინია – მეზობელს ხარი უსურვე და შენ მოგეცემაო;
2. ართი კილი ისირი გოლას მიკიფაფალე – ერთი კონა ისლი მთაზე ფარფატებს;
3. ჩქიმე ბედიში ხვამარდიქ ზღვაპიჯის ქაკმოქვიშე მა – ჩემი ბედის ხომალდმა ზღვის პირას გამრიყა;
4. მერზიებულე ქობალს ჯოლორე ხოლო ვაჭკუმუნსია – შეთავაზებულ პურს ძაღლიც არ შეჭამსო;
5. მესიმ ჭვიმა ოქრო რე, ივანობაში – ვარჩხილი, კვირკვეში ჭვიმა დულა რე, არგუსოში – დაჩხირი – მაისის წვიმა ოქროა, ივნისის-ვერცხლი, კვირიკობის თვისა - მდულარე, აგვისტოსი - ცეცხლი;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. არ ავჯი ჯოლორის ტავშანი ექოლენ გამაყონუ უნტუ – ერთ მონადირე ძაღლს კურდღლის (კურდღელი) იქიდან გამოყვანა უნდოდა;
2. დიშქა ოკვათალე არგუნი ქეზდუ დო მითის თის გოჯინუ – შეშის (შეშა) საჭრელი ნაჯახი აილო და დათვს თავში დაჰკრა;
3. იგზალენ დაღიმა დო თხა ქანოჭკივენ – წასულა ტყეში და თხა დაუკლავს;
4. ზოღაშ დეჯის დელფინა ჯოხონს – ზღვის ღორს დელფინი ჰქვია;
5. ჩქინ ოხორჯა უწუმელთ, კომში ქდის ოსური უწუმელან – ჩვენ „ოხორჯას“ ვეძახით, მეზობელ სოფელში „ოსურს“ უძახიან;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აშხუ ხელწიფს ხორდა სემი გეხალ – ერთ ხელმწიფეს ჰყავდა სამი შვილი;

2. ნაბოხს ქა მენაყ დიარს ბეფშუ მგშენის ქა ხოვდა – სალამოს გამომცხვარ პურს ბავშვი დეგუსტატორს (გამსინჯავს) მიუტანდა;

3. მუშეტრალს ევგ მეზგაისგა ევგ ლეთ ი მერმა ლადლი გუნ პატიუ ხადხ – სტუმრებს იმ ოჯახში დიდ პატივს სცემდნენ იმ ღამესაც და მეორე დღესაც;

4. ლახუნხან გუნ ლულგუარე ტეხნის ქუინლემგენალ – მთიდან საქონელი (სულდგმული) ძალზედ გასუქებული ბრუნდება;

საკუთარია სახელი, რომელიც ერთ რომელიმე საგანს ჰქვია. საკუთარ სახელთა ჯგუფში ერთიანდება: ადამიანთა სახელები და გვარები, მეტსახელები, ცხოველთა, ფრინველთა და გეოგრაფიული სახელები, ყურნალ-გაზეთების, გამომცემლობების, თხზულებათა... სახელწოდებები:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ღვინიას ამდენი ჩალა ერთ თვეს ეყოფა (ო. იოსელიანი);

2. გიორგი სააკაძე საქართველოსკენ მოუძღვებოდა შაჰ-აბაზის ჯორ-აქლემებით აჩონჩხილ ლაშქარს (რ. ინანიშვილი);

3. ვაშლოვანში, და საზოგადოდ კახეთში, მაშინდელ დროში ... დაიარებოდნენ ლეკები (ი. გოგებაშვილი);

4. პალიასტომს მზის დახედვამ კიდევ უფრო საშიში ფერი დასდო (ე. ნინოშვილი);

5. თუ არ გვიამბობ, კვირიავე, ჩამოგყრით დროშის ჭერასა (ვაჟა);

6. ვასილ ბარნოვის „თფილისის აჩრდილები“ ხალხის სულიერი ტკივილების, ვნებებისა და ტრფიალების ამბავს მოგითხრობს (კ. გამსახურდია);

7. არაფერი ისე არ ამახსოვრდება ადამიანს, როგორც ბავშვობისას დედის „იაენანა“ (ნ. დუმბაძე);

8. ჩემს ოჯახში ერთი უძვირფასესი წიგნი – რელიკვია ინახებოდა. ეს წიგნი გოგებაშვილის „დედაენა“ გახლდათ (ნ. დუმბაძე);

9. არლოვი გაბადრული იყო და ისე მოალაჯებდა, თითქოს ბოროდინის ვალზე ნაპოლეონი დაეფრინოს (მიხ. ჯავახიშვილი);

10. თოთიას, მგელიკას ოჯახებში კვლავ იმედი და ღიმილი დამკვიდრდა (მიხ. ჯავახიშვილი);

11. პატრონმა ნისლას მუხლზე შემოჰკრა და აღვირი ქვევით დასწია (ო. იოსელიანი);

12. ერთხელ გითხრა, დიოგენი თავის ღიღებას კასრში ემალებოდაო (ჯ. ქარჩხაძე).

13. აპრილში, როცა მტკვარი მოდიდა, მოჭრა ორი ფიჭვი (პ. იაშვილი).

14. თუ გინახავთ უცნაური ყვავილი, ნილოსის სუნთქვით რომ ცოცხლობს? (გრ. რობაქიძე);

15. ვნახე ენგური, მოუსვენარი... მიღის, მიარღვევს მთა-ბარს (შ. დადიანი);

16. რად მიყვარს ალაზანი, შრიალა ვერხვთა შორის მოღუღუნე? (ი. ევლოშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. გიორგი ცხონდია – ირკოჩიში მორდია – გიორგი ცხონდია ყველას (ყველა კაცის) ნათლია;

2. ჩხოუ მთელ სერს ზემინუნდუ, ყურშა დო შხვა ჯოლორეფი ცურანდეს – ძროხა მთელი ღამე ბლაოდა, ყურშა და სხვა ძაღლები ყმუოდნენ;

3. თურქეფი მანგარი ვაცოფენა, გუნებათი რენა ზურა – თურქნი მაგრები არ ყოფილან, ბუნებით არიან მხდალნი;

4. მარგალი ცხენს გეხედუა დო აბგა პუხუს მახუდუა – მეგრელი ცხენზე იჯდა და აბგა მხარზე ეკიდაო;

5. მენძელი ვაჰანია, დიდი ხარკალია დო ჭიჭე „კამპანია“ – მასპინძელი ვაჰანია, დიდი ფაციფუცი (ხმაური) და ცოტა „კამპანია“;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ისკანდერიქ დოგორეენ არ ჯოხო – ისკანდერს მოუძებნია სახელი;

2. ჩქინი მჯვემ კოჩეფ პაპულიმ პაპულიქ აჯარას აღიშ-
ვეიმი იქიფტუ – ჩვენი ძველი კაცები, პაპის პაპები, აჯარამი
აღებ-მიცემობას ეწეოდნენ;

3. აფხაზეთიშენ არ კოჩი ბაშქა ... გურჯისტანიშა იდას–ნა,
რუსეთიშა იდას-ნა, აბაზა უწუმელან – აფხაზეთიდან კაცი სხვა
გურჯისტანში რომ წავიდეს, რუსეთში რომ წავიდეს, აფხაზს
უწოდებენ;

4. აწი სი ხოფაშა იდა-ნა, გურჯიჯე ოღარღალუმ კოჩიმ
ომ ქოძიროფ – ახლა შენ ხოფაში რომ წახვიდე, ქართულად
მოლაპარაკე კაცს ასს ნახავ;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ხემკილ//ჰემკილ ამხუ ჩიქა ეზერ სოფელ ლემწრ ი
დორი გუბრ ლემზიგ: განგან ი ბნრტუნ – ხემკილ//ჰემკილ ერთ
დროს კარგი სოფელი ყოფილა და ცხოვრობდა (ნაცხოვრება) აქ
მხოლოდ ორი გვარი: გაგანი და ბარვანი;

2. ბექანდ ი გუეგნუ წამ ლახუბა ლემწრხ – ბექა და გვეგნი
მკვიდრი ძმები ყოფილან;

3. სოფელ ელრ ჰოკერ, ჭალი პილს, მნდხტუნდ სოფელნდ ლი.
მეზგალ ამე მერხალდ გარ იზგეს ი ამის ხაჟხა აც – სოფელ
ელის ბოლოში, მდინარის პირას, პატარა სოფელია, მოსახლეობა
აქ მცირერიცხოვანია, ამ სოფელს ჰქვია აცი;

4. ამხტინ ესნარ გიერგს ლნხმუშგურწნ ოთარ ოთარმა –
ერთხელ თურმე გიერგს ესტუმრა ოთარანთ ოთარი (დადეშქე-
ლიანი);

5. ჯტინალდ ლაჰილს, ლაჯტმი ფნდიას ეშხუ მეზგე ლემზიგ
ი ჟახად შარგანშა ხაჟხნახ – ძველად ლაჰილში, ეკლესიის
მახლობლად, ერთი მოსახლე ცხოვრობდა (ნაცხოვრება) და სახ-
ელად შარგვიანნი რქმევიათ;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

მორდია – ნათლია	ზოჯი – ხარი
ჩხოუ – ძროხა	კილი – კონა
სერი – ღამე	ისირი – ისლი
ზურა – მხდალი	ზემარდი – ხომალდი
პუხუ – 1.მხარი. 2.კუზი	ქობალი – პური
მენძელი – მასპინძელი	ჭვიმა – წვიმა
მარგალი – მეგრელი	კვირკვე – კვირიკობის თვე

ლ ა ზ უ რ ი:

ჯოხო – სახელი	ოღარღალუ – ლაპარაკი
პაპული – პაპა	მჯვეში – ძველი
ბაშქა – სხვა	

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ხელწიფ – ხელმწიფე	ლულგუარე – ჩასუქებული
სეში – საძი	აშხუ ჩიქქა – ერთ დროს
გეზალ – შვილი	ეზარ – კარგი
ნაბოზ – საღამო	წამ – მკვიდრი, ღვიძლი
მენწყ – გამომცხვარი	ლახტა – ძმები
დიპრ – პური	პოკერ – ბოლო, ძირი, დასალიერი
ბეფშუ – ბავშვი	ჭალბა – მდინარე
მეშენი – დეგუსტატორი	მნდხტა – ცოტაოდენი
მუმტური – სტუმარი	მერხალდ – ხალგათად
ლეთ – ღამე	ლაგუმი – სალოცავი
მერძე – მეორე	ფეღია – ახლო, სიანლოვე
ჟახე – სახელი	გარ – მხოლოდ, მარტო
ქტინლგმენე – საქონელი	(სულდგმული)
ჯტინალდ – ძველად	

კონკრეტულია სახელი, თუ ის აღნიშნავს რაიმე არსებას ან ფიზიკურ ობიექტს, რისი აღქმაც შესაძლებელია გრძნობათა ორგანოებით. კონკრეტული სახელები ძირეულია:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. მთა უარწივოდ სად გაგონილა? არწივმა მართვე საიდან გადმოაფრინოს, თუ მთაში ბუდე მოეშალა? (ნ. ღუმბაძე);
2. მზე ლურჯი ეკლესიის გუმბათს ამოსცილდა (რ. ინანიშვილი);
3. გალაგნის ჩრდილი წისქვილის არხზე ჩამავალ ვიწრო გზას ეფინება (რ. ინანიშვილი);
4. წიფლის ხის ნაჯახით დაჭრა ძალიან ძნელი იყო (ო. იოსელიანი);
5. ხევში ხავსისა და ხმელი ფოთლების რბილი ლეიბია ჩაგებული, ძირს დიდი ლოდები ჩანს (რ. ინანიშვილი);
6. გრძელი ზამთრის ღამეებში იჯდა ცეცხლის პირას ახმელი და ახალ ბადეებსა ქსოვდა (გ. რჩეულიშვილი);
7. ბებომ საკენკი დაუყარა ქათმებს და ისინიც რიგრიგობით ჩამოვიდნენ ძირს (გ. ჩოხელი).

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ცას ჩიტი მეფურინუნდუ ღო თუღო წკირს თოლუნდესია – ცაში ჩიტი მიფრინავდა და ქვევით წნელს თლიდნენო;
2. თემ მავჯირა ვართ აჭკადე ჭკადუსუ ღო ვართ აჭინე ხარაზის – ასეთ კარგს ვერც მჭედელი გამოჭედავს და ვერც მკერავი ვერ შეკერავს;
3. ონდეთ გედერთ ქოჩორაქ, გამკვლ ჩუვანგ – ძლივს ადგა ქოჩორა, გამოიტანა ქვაბი;
4. ციხემ კარი იშო ფართო რენია ღო აშო-ინწრო – ციხის კარი იქით ფართო არის და აქეთ-ვიწროო;
5. ჭუკი სვიმირს ვენტირელუა ღო კუდელიშა კოტოს მიკმიკირანდუა – თაგვი ხვრელში ვერ ეტეოდა და უკან პატარა ქოთანს იბამდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. გაღეშე დიდი ჯაფე ქონობაძგაფტუ მადარას – გარედან დიდ ხეებს მიაყულებდა ბუნავს;
2. მართეფე მიხთე-ში მთელი მორდერი ბოზოფე დო ბიჭეფე ქ ხასანის დილო გდაბგარეს – მეზობლები რომ მოვიდნენ, ყველა მოზრდილმა გოგომ და ბიჭმა ხასანს ძალიან დაატირა;
3. ოფუტეში კოჩეფ დო ოხარჯალეფე ირ ხოლ ხეფეს ქეფეფ დო კუკუმაფეთ, წკარიშ მოხთიმე ჩუმერტეს – სოფლის კაცები და ქალები – ყველანი ხელში ქვევრებითა და თუნგებით წყლის მოსვლას უცდიდნენ;
4. ბერეში ბაბა, დიდი ბაბა, დიდი ნანა დო ჯუმაღეფე მუშიქ ოხორჯას ბითთუმ უყურტეს – ბავშვის მამა, პაპა, ბებია და ბიძები ქალს მუდამ უყვიროდნენ;
5. ჭუბრიშენ კაი ნუხონდუდ – მუხა წაბლზე უფრო მაგრად ძლებს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ნესგა სტიფისგა ხომამ ბნჩჟენ მურყუმნ ნმძრიღჟ ლგგ – შუაგულ სვიფში ვეებერთელა ქვაზე კოშკის ნანგრევები დგას;
2. ალ ზანგლნგს ხნბ დორი ბერჟნ ნწჭა – ამ ზარს აბია რკინის ორი ჯგაჭვი;
3. ანღლბ ლადელ ქა აჩნდ ცხეკთე ი ჟნქაჩე ჟნწურა – ამადლება დღეს წავიდა ტყეში და მოჭრა არყის ხე;
4. ჰარწყ, ლელჟ ი დიბრ მასნრდ ხულტახ ი იქეიფხ – არაყი, ხორცი და პური უხვად აქვთ და ქეიფობენ;
5. ღტაჟნრ იყდის ღუნს ჟი ლემზგრიდ – მამაკაცები ხბოს ყიდულობენ შესაწირად, შესალოცად;

აბსტრაქტულია სახელი, რომელსაც ნივთიერი სახე არა აქვს. იგი განყენებულ ცნებას გამოხატავს და უმეტესად ნაწარმოებია სხვა სახელებისაგან.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ახალგაზრდობა ზღაპრულ ჯადოქარს, ალსა ჰგავს და ტყეში შეტყუება იცის (ნ. დუმბაძე);
2. პალატაში სიწყნარე იყო, მაგრამ მალე ისევ დაიწყეს გვერდის შეცვლა და ხელოვნური ფშვინვა (ო. იოსელიანი);
3. სიცოცხლითა და სიმშვენიერით აღსავსე დედაჩემი იქვე იდგა (ვაჟა);
4. იმ დღეს ავადმყოფობა არც გამხსნებია, მთელი დღე კარზე მეჭირა თვალი (ო. იოსელიანი);
5. ცის ღრუბლიან სიძუქეში მაინც გაარჩია ძელქვის წაჭრილი ტოტები (ო. იოსელიანი);
6. აბრაგობა ისეთი საქმეა ... ჭკუა თუ აქვს კაცს, არ უნდა უნდოდეს (ჭ. ამირეჯიბი);
7. ბევრი ახირებული ადამიანია სიძველეების შემსწავლელთა შორის (გ. რჩეულიშვილი);
8. მაშინვე ჩემი ბავშვობა, ყმაწვილკაცობა, კარგადმყოფობა და ავადმყოფობა გამახსენდა (ნ. დუმბაძე);
9. მწერლობა მარადიული ტკივილის დღესასწაულია (ნ. დუმბაძე);
10. ეს ორი უბედურება ქვრივს ქვით გატენილი ტომარასავით დაეცა თავზე (მიხ. ჯავახიშვილი);
11. ვალი გულგრილობის და ოფიციალობის ნიღაბში გაეხვია (მიხ. ჯავახიშვილი);
12. დანგრეულ ქოხში იმ დღიდან ორნი გავხდით. მესამე წევრად ბედნიერება ჩაგვისახლდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
13. სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერმე სულსა (შოთა);
14. ბავშვობასა და ყრმობას ადამიანი ვერ შორდება (კ. გამსახურდია);
15. სიამაყემ არ დაუთმო სიცოცხლის სურვილებს (გ. ჩოხელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. კოს კოჩანა გილუდას, სახელი მუდგა რჯოხოდას – კაცს კაცობა გქონდეს, სახელი რაც გინდა, გერქვას;
2. ცოროფას ირო ბჭყალე, გური შემეწუხებუნი, ირფელს თის ვაბრალე, მუთუნ ვემეწუჯებუნი – სიყვარულს ყოველთვის ვწყველი, გული რომ შემეწუხდება, ყველაფერს მას ვაბრალე;
3. სამართალი მიშუა დო უსამართლობაქ ნიჩვი ქედნატახუა – სამართალი მიდიოდა და უსამართლობამ ცხვირი ჩაამტვრიაო;
4. სორე თაქ ბედნერება, ჩილი ნათხირი პუნს, სქუალეფი მიწოცოთამილი, ბედჭვილი ვორექ საცოდარი – სად არის აქ ბედნიერება, ცოლი ნათხოვარი მყავს, შვილები – მიყრილ-მოყრილი, მე ბედდამწვარს, საცოდავს;
5. ცოროფა რე ანდაფა, თოლიმ აწოლანდაფა – სიყვარული მრავალკეცია, მაგრამ წუთიერია (თვალის წამოლანდება);

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ჯენჯლული შქიმი გომინდუნუ დო ჰიმ ბგორუმ – ჩემი ახალგაზრდობა დამეკარგა და იმას ვემებ;
2. მა სკანდენი კაი ნოსი მილუნ – მე შენზე კარგი ჭკუა მაქვს;
3. დაჩხირი დო ოროფა ვა იმფულან – ცეცხლი და სიყვარული არ დაიმალება;
4. დინის – ნა გუიქთუნ კოჩიკალა მანებრობა ვარ ივენ – რჯულმოქცეულ კაცთან მეგობრობა არ შეიძლება;
5. იზმოჯეს გამათხვერი უხვენუ ვა იენ – სიზმარში გათხოვილი არ დაორსულდება;
6. ქესქინობა ალთუნიში მანჩხა რენ – სიბეჯითე ოქროს დარია;

ს გ ა ნ უ რ ი:

1. ღერბეთ ხოჩემი სტეჟს გარ ჯაჰუდის ი ნაბდნიერიჟ ჯაჭონანს – ღმერთი მხოლოდ და მხოლოდ კარგ სვესა და ბედნიერებასაც განიჭებდეთ;

2. მწბილწ ლიმხედტაჟ ი ნალმწრგი ლაჰრწკდ ლწსტ ჩუ მესდე – მახილას ვაჟკაცობა და სიკარგე (ვარგისიანობა) საარაკოდ იყო დარჩენილი;

3. აღ დწნას მგრზაყანი მალატ ესწრ გუისგა ხულტა, მარე იჰუმი – ამ გოგოს თურმე მურზაყანის სიყვარული აქვს გულში, მაგრამ მალავს;

4. ლიბოფშს იმყდუნახ ი გუხწწჟი იქიზანწლხ – ბავშვობას იხსენებდწენ და გულიანად იცინოდწენ.

5. მართად ჩწს გუნ ლახლატწწე თხწიმ მიჩა ხოჩა ლი-ზურწლშტ, ლეხლობშტ – მართამ თავისი კარგი ქალობით, ყოვლისმცოდწეობით ყველას ძალიან შეაყვარა თავი;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

წკირი – წწელი

ნიჩვი – ცხვირ-პირი

ჭკალუ – მჭედელი

ჩილი – ცოლი

ჩუანი – ქვაბი

ბედჭვილი – ბედდამწვარი

ჭუკი – თავკი

ანდაფა – მრავალკეცი,

კუდელი – კუდი

კოჩანა – კაცობა

აწოლანდაფა – მოჩვენება,
მოლანდება

ლ ა ხ უ რ ი:

ჯენჯლული – ახალგაზრდობა

კოჩიკალა – კაცთან

კაი – კარგი

მანებრობა – მეგობრობა

ნოსი – ჭკუა

იზმოჯეს – სიზმარი

დაჩხირი – ცეცხლი

გამათხვერი – გათხვერილი

მანჩხა – დარი

წოროფა – სიყვარული

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ანღღბ – ჯვართამაღლება
უბჭურა – არყის ხე
ნუსგა – შუა
სტიფ – სვიფი, საფინჯნო
ბჭჩ – ქვა
ნჭმრილტ – ნანგრევი
ღორი – ორი
ბერეფ – რკინა
ნჭჭა – ჯაჭვი
ჰარბყ – არაყი
დიბრ – პური
მასნრდ – უხვად, ბლომად
ღტაჟბრ – მამაკაცები
მალატ – სიყვარული
გტი – გული
ლიბოფშტ – ბავშვობა

ლიმზირ – ლოცვა
ღერბეთ – ღმერთი
სტუეუ – სვე-ბელი
ნბბდნიერი – ბედნიერება
ლიმხელტაჟ – ვაჟკაცობა
ნალმბრგი – სიმარღე
ლაპრბკ – საარაკო
მესდე – დარჩენილი
ალა – ეს
ღინა – გოგო
ღგხბლ – მცოდნე
ლიზურბლტ – ქალობა
ღუნ – ხბო
მიჩა – მისი, თავისი
თხტიმ – თავი
ლიმბჩტ – სიბერე

ნივთიერებათა სახელი აღნიშნავს ერთგვარ ნივთიერებებს, რომელთა დათვლა და ცალკეულ ერთეულად წარმოდგენა არ ხერხდება. ასეთებია: მინერალების, ქიმიური ელემენტების, სასოფლო-სამეურნეო კულტურების, ქსოვილების, პროდუქტებისა და სხვათა სახელები.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. იმ დღეს შეფიცულებსაც ისევე სწყუროდათ ღვინო, როგორც დამხრჩვალს – წყალი (მის. ჯავახიშვილი);
2. წინანდალის ვაზი აყვავებული, ჩამოსხმული ოქროთი და თაფლითა, ღურაჯი ხარ, მაყვალს შეფარებული! (გ. ლეონიძე);
3. ცა ატმებით მსხმოიარე, ჩახჩახა და გაზაფხულს რძის სუნი ასდიოდა (გ. ლეონიძე);
4. ბაზალეთისა ტბის ძირას ოქროს აკვანი არისო, და მის

გარშემო, წყლის ქვეშე, უცხო წალკოტი ჰყვავისო (ილია);

5. შაქრით მყავდი გაზრდილი, შენთვის ვლე კილითკიდე (აკაკი);

6. ცრემში მიღესავს ნაღველი და მეღნად ის მიხმარია, შიგ თაფლი არის ნარევი და ზოგან ცხარე ძმარია (აკაკი);

7. მჭედელმა ქვა წაიღო, ვუცეკვეთ, გადავაყარეთ (თავზე) ვერცხლი;

8. გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა (შოთა);

9. ო, უთვალავი, რაღაც უღევი, მკერდზე ბრჭყვინავენ ვერცხლის ფულები (ა. კალანდაზე);

10. გლესავ და გლესავ, ხანჯალო, ფოლადო, ჩემო რკინაო (აკაკი);

11. როცა სახლიდან გავიდოდი, შაქარს მომპარავდა (ილია);

12. ბექა ადგა და სპილენძის კოდიდან თასით ლუდი ამოიღო (გ. ჩოხელი);

13. თამარმა, აფხაზური ჩვეულებისამებრ, თითბრის ტაშტი და პირსახოცი ჩამოატარა (კ. გამსახურდია);

14. მოურავმა გადასცა ხაბაზს ფქვილი (ნ. ლორთქიფანიძე);

15. ანკარა, ჩუხჩუხა წყალი ამოდის აგერ და მიდის, მიედინება უქმად, უსარგებლოდ (ო. იოსელიანი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. კოჩიშ გური ჭირქა ორდუ, დუღშა წყარით ეფშაფილი – კაცის გული ჭიქა იყო, თავამდე წყლით ავსებული;

2. ქუმორთეს მეძობელებქ დო ოში ქილა ქვირგ მიდეღეს – მოვიდნენ მეზობლები და ასი ქილა ფქვილი წაიდეს;

3. სქანი ცვანაშ თუდო ქანაშ ორქო მუთოზეპუ – შენს ყანაში უხვად ყრია ოქრო;

4. პატი ფციოთ, უბირით, უსხაპით, გენვორღვით ვარჩხილი – ვუცეკვეთ, თავზე ვერცხლი გადავაყარეთ.

5. წყარშა მიდაიქუნანს დო წყარს ვარჩანს – წყალზე წაგიყვანს, წყალს არ დაგალევიებს;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. სომულა ხაჯი ქვასუმან ბიგათე – გამხმარ ლობიოს ცეხ-ვავენ ჯოხით;
2. გაღეშე დიდი ჯაფევე ქონობაძგაფტუ მადარას, თოფუი გუმერ – გარედან დიდ ხეებს მიაყულებდა ბუნავს, თაფლი მოჰქონდა;
3. ლაზუტი ოხოიშა მომალუ ვა ნაჭიშინენან – სიმინდის შინ მოტანა ვერ მოუსწრიათ;
4. აკო ალთუნი ქაგომდინით დო დაუდი დიზენგინუ – ამდენი დაეკარგეთ და ებრაელი გამდიდრდაო;
5. კუჩხე წკართე ოშუეუ გოჭკონდუ – ფეხის („ფეხი“) წყლით დასველება დაავიწყდა;
6. ჰემ ტასიში მარიჭეტი: რაქი, შარაბიგდობა-ის მეორა-ის ალთუნი ივენ-ია, უწუუ. წკარი გდობა, მეორა-ის, გემში ივენ-ია, -უწუუ – ის თასი, საიდუმლო არაყი, ღვინო რომ დაასხა, გადაღვარო, ოქროდ იქცევაო, – უთხრა, წყალი რომ დაასხა, გადაღვარო, – ვერცხლად იქცევაო, უთხრა;
7. არ ლაზი დო არ შეითანი დიეს აქარდაში, დოხაჩქე ონა არფა დო დიკა – ერთი ლაზი და ეშმაკი დამეგობრდნენ, დათესეს ყანაში ქერი და ხორბალი;
8. ჯურ ჯუმა მენდახთეს ნოლაშე, ჯუმუ დინდრეს – ორი ძმა წავიდა ქალაქში, მარილი იყიდეს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ალ ნაზორ ჭემინს ჩუაჰრწყინ ი ჟი იშხუნის ჰგლშშშდ – ამ მოგროვილ ქერს არყად გამოხდიან და შეინახავენ რელიგიური დღესასწაულისთვის;
2. ალ თშშ ამ ლდლი ქუთტარე ნწრლუნინქ ხწრხ – ეს ყველი იმ დღის ხაჭაპურებისთვის უნდათ;
3. ლელტი ალაბ ლწთ მწწკტი ლელტს ხაგემხ მწგ ი ეჩნოტშ ჩუ იდდარწლხ – ხორციელის ალაპის ღამეს ჯერ ხორცს ჩაადგამენ მოსახარშად და მერე დაპურდებიან;
4. ნდდარობენ ფეტტრწშ ი ჭყწნი ცვრცმას იჩოხ ი ეჩას

ხოვწლის ჩნ თუთით ფაკანს – ნასადილევს ფეტვის და ქონის შეჭამანდს აკეთებენ და იმას უდგამენ ყველას თითო ჯამს;

5. ალ დედბერ ლეკურუი ფტუტს აჟგენე – ეს დედაბერი სახურავზე ფეტვს მარგლავს;

მოქმედების სახელი აღნიშნავს მოქმედებას ან მდგომარეობას, მაგრამ პირის გაგება არ გააჩნია.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ადამიანები ეხმარებიან ერთმანეთს ხვნაში, სახლის შენე-ბაში (ო. იოსელიანი);

2. დათომ ხაზვა დაამთავრა, ნახაზი ფრთხილად დაახვია და კუთხეში ააყუდა (გ. რჩეულიშვილი);

3. თმებს უკუიყრის ნაკადი, ცისკენ დაიწყებს ცქერასა, შეჰყურებს გაოცებული შავი ღრუბლების მღერასა, რა გულმა უნდა გაუძლოს იმ მთების გულის ძგერასა?! (ვაჟა);

4. ნელა წავიდა სუფრისაკენ, მალე შეუდგნენ საჭმლის ჭამას (გ. რჩეულიშვილი);

5. სიმინდის ტეხა ჰქონდათ, ოთხნი ამტკრევდნენ (რ. ინანიშვილი);

6. დედა ძაღლის ყეფაზე ან ხარის ფენის ხმაზე ალებდა კარებს (ო. იოსელიანი);

7. მეორე დღეს ადრე გავედი ქუჩაში და ბინის ძებნას შევუდექი (კ. გამსახურდია);

8. ხეობიდან ნისლი დაიდრა, უშბამ ბოლვა დაიწყო (გ. რჩეულიშვილი);

9. აქ გავლაც კი ჭირდა (რ. ინანიშვილი);

10. ვგრძნობ ტფილისის მაჯის ფეთქვას და გავარვარებულ სუნთქვას (მიხ. ჯავახიშვილი);

11. თვალეში კი მტკიცე რწმენა და ბრძანება ეწერა (მიხ. ჯავახიშვილი);

12. იმ სიმაღლეზე მკაფიოდ მოისმოდა გაღვიძებული საარაკო ქალაქის დრტვინვა, გუგუნი, ქშენა, ზანზარი და სუნთქვა (მიხ. ჯავახიშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. დიფჩოქით, იბხვეწით ცუდექ ტახუა დიჭყუნი – დავიჩოქეთ, ვილოცეთ, სახლმა ნგრევა რომ დაიწყო;
2. სქან ძირაფას იფსხუნუა შუმუა-ჭკუმუა, რძლაფაშა – შენს ნახვას ვარჩევ სმა-ჭამას, ძლომას;
3. ჭიჭე ბოშე მუმ მუმას ხვეწებას დოუჭყანს – პატარა ბიჭი მამამისს ხვეწნას დაუწყებს;
4. ქორთუქ თქუა; ჭკიდიშ ჭუალა ვამიჩქ, მარა ჭვილგ ჭკიდის ქიფჩინენქია – ქართველმა თქვა; მჭადის გამოცნობა არ ვიცი, მაგრამ გამომცხვარ მჭადს ვიცნობო;
5. ჭვალა მისგთ ვაუღუნი, ის სამგარიო ვაუტიბუნია – წველა ვისაც არ აქვს, მას სალოცავი არ წყალობსო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ოკითხუ დო ოჭარუ ვა იგურათ-ნა, ხე ჭყონდინერი, კაპულა გესთიქერი გოხთათე – კითხვა და წერა თუ არ ისწავლოთ, ხელეზდამსკდარი, ზურგდაფხრეწილი იარეთ;
2. ომჩვირუ ვა გიჩქინში, წკარის მუ გორუმ – ცურვა თუ არ იცი, წყალში რა გინდა;
3. ოთქუ დო ოხვენუ არ ტასინონ – თქმა და ქმნა ერთი იყო;
4. ოძირუ ჩეთინი რენ, ოხარჯუ-კოლაი – შონა ძნელია, დახარჯვა ადვილი;
5. ოჭარუ გიჩქიტას დო ნოშქეთენ ჭია – წერა იცოდე და ნახშირით წერე;
6. პიჯიში ოწკუნუს ბურგულიში ოწკუნუ უჯგინ – პირის ტკივილს მუხლის ტკივილი ჯობია;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. მწკტი ჯგერწვი კათხს გორახ, ეჩქანლო სწყწნს ი ამჟინ იბნოლდა ლითრეღ-ლილხნე – პირველად წმ. გიორგის კათხას შესვამდნენ, მერე - საგანგებო სასმისს და ასე იწყებოდა სმა და მოლხენა;

2. ათხენლო სერ ქა ლეთიმ სოხრწლ იბნახ მურყუამთეჟინ ლწზის – ამის მერე უკვე რჩეული ახალგაზრდები იწყებდნენ კოშკზე ასვლას;

1. ჟ'აჩნდ, მარე ეჯჟი მამჭირაღდ აჩნდ, ერე ლიბწვი ი დაგრა მამ სერდე ხნდ – ავიდა, მაგრამ ისეთი დაზარებით ავიდა, რომ გადაბიჯება და სიკვდილი თითქმის სულერთი იყო მისთვის;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ჭირქა – ჭიქა

ღუდი – თავი

წყარი – წყალი

ეჟმაფა – ავსება

მეძობელი – მეზობელი

ქერი – ფქვილი

ღალა – წაღება

მოულა – მოსვლა

ცვანა – ყანა

ბირა – სიმღერა

სხაპუა – ცეკვა

ვარჩხილი – ვერცხლი

ცუნაფა – წაყვანა

სამგარიო – სალოცავი

ტახუა – ტყლომა

ძირაფა – ნახვა

შუბუა – სმა

ჭკუბუა – ჭამა

რძლაფა – გაძლომა

ჭიჭე – პატარა

ბოში – ბიჭი

ბუმა – მამა

ქორთუ – ქართველი

თქუალა – თქმა

ჭკიდი – მჭალი

ჭუალა – წვა, ცნობა

ჭვალა – წველა

ზეპუა – 1. უხვად დაყრა

2. ცემა

ლ ა ზ უ რ ი:

შეითანი – ეშმაკი
არფა – ქერი
დიკა – ხორბალი
ხოშულა – გამხმარი
ხაჯი – ლობიო
გალე – გარეთ
ოჭარუ – წერა
ნოშქეი – ნახშირი
ოწკუნუ – ტკივილი

მალარა – ბუნაგი
თოფუი – თაფლი
ლაზუტი – სიმინდი
რაქი – არაყი
შარაბი – ღვინო
ოკითხუ – კითხვა
ომჩვირუ – ცურვა
ბურგული – მუხლი
პიჯი – პირი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ნაზორ – მონაგროვები
ჭემინ – ქერი
ნაჩღუნ – შესარევი, ჩასატნევი
ლეღტი ალაბ – ხორციელი
ლეთ – ღამე
მანკუტი – პირველად
ჭყან – ქონი
ცერცმა – კერძის სახელია
ფაკან – ჯამი
დედბერ – დედაბერი
ფბტუ – ფეტვი
საყან – დღეობაზე შესრულებული სიმღერა

ჯგრაგ – წმ. გიორგი
კათხ – კათხა
ლითრე – სმა
ლეღთიშ – გამორჩეული
ხოხურა – უმცროსი
ლწი – სვლა
მამჭირანდ – ზარმაცი
ლიბანჯი – გადაბიჯება
დაგრა – სიკვდილი
ლეყარ – სახურავი
ქან – კანაფი

კრებითია საზოგადო არსებითი სახელი, რომელიც მხოლოდითი რიცხვის ფორმით აღნიშნავს ერთგვარ საგანთა კრებულს, როგორც ერთ მთელს. კრებითი სახელი შეიძლება იყოს ძირითადი (ფარა, ჯოგი, რემა, კოლტი...) და წარმოქმნილიც (მუხ-ნარ-ი, ქვიშ-ნარ-ი, ნაძვ-ნარ-ი...);

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. გაჩერდა მთელი ჯოგი: ყურები ცქვიტეს, უწესრიგოდ მოაწყდნენ კედლებს (გ. რჩეულიშვილი);
2. მხოლოდ ბუნდოვნად ესმოდა, რომ ხალხი ღრიალებდა (გ. რჩეულიშვილი);
3. მე ჩემი მაღლიერი თაობის სახელით მოწინააღმდეგე ვხრი თავს მისი ნიჭიერების წინაშე (ნ. დუმბაძე);
4. ფიჭვნარში დედები თავიანთ ბავშვებს დაასეირნებდნენ (გ. რჩეულიშვილი);
5. ესკადრონს ოთხი სამთო ზარბაზანი მოჰყვა, რომლებმაც ხალხი ზღარბივით აბურძგნა (მიხ. ჯავახიშვილი);
6. იმ გუნდის შუაგულიდან ისევ ცეცხლის ენა და კვამლის ვეება ბურთი გამოვარდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
7. მთელი ჯარი ნაპირზე გადმოგდებული თევზივით ეყარა (მიხ. ჯავახიშვილი);
8. მწყემსი შეჰხარის გამაძლარ, დასვენებულ ფარას და ნელ-ნელა ემზადება ძილისათვის (ნ. ლორთქიფანიძე);
9. იქ ბევრია თავისუფალი ალაგი, გადაქცეული უმცირესობის ფარების, ნახირისა და ჯოგის საძოვრად (ვაჟა).
10. ამილახვარო, მოასხი რემა, ჯოგი და ცხენია (შოთა);
11. დაბალი ბუჩქნარი ქამარივით აკრავს გარშემოს (მ. ჯავახიშვილი);
12. ის ბილიკი შედიოდა დაბურულ ხილნარში (რ. ინანიშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მუშა ხარხარში მაჯღვერეფი ზურათ მიორჩქუნანო?! – მუშა ხალხის წინამძღვრები მშრისმრად მიაჩნიათო?!
2. ნემეცეფიმ ჯარქ ქანას დოუხანზარუ – გერმანელების ჯარმა ქვეყანა შეაზანზარაო;
2. ირი ოჭუმარეს საქონელს ტყაშა ორასანა – ყოველ დილით საქონელს ტყეში ერეკებიან;
3. ხალხიქ მით ოგვანუნი, ბოლოს არმა ონგარუა – ხალხმა

ვინც გაასუქა, ბოლოს ყველა აატირაო;

4. თე ჯას ფურცელქ ქულოუცუ – ამ ხეს ფოთოლი დაუცვივდა;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ჩქინი ადეთი მარგალის ადეთის ნუნგაფს ... სუფთა ხალხი იენ – ჩვენი ადათი მეგრულ ადათს ჰგავს ... სუფთა ხალხი არის;

2. ია ღუნდაგიუზელი დივეფეს გოწაყონუმენი არ ფათიშაის მუში ასქეი ექ დვაყვილუ – იმ მზეთუნახავის („ის მეთუნახავი“) დევებისთვის წართმევაში („დევებს წართმევისათვის“) ერთ ხელმწიფეს თავისი ლაშქარი იქ დაეხოცა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლახუხან გუნ ლულგუარე ტეხნიხ ქუინლემგენაღლ – მთიდან საქონელი ძალზედ ჩასუქებული ბრუნდება;

2. ჩაჭი ჯგლგყს სგუბინ ხოჟოლდა მიშგუ მეზუბელი მახე ნანჭყაუ თუხარიკ ჩააჟ – ცხენების რემას წინ მოუძლოდა ჩემი მეზობლის ახლად გახედნილი თოხარიკი ცხენი;

3. ნეცინ მანგარს: დაგღლს, ღუელდაქს ი მუშგს ჩი ლაღაღლ ხელღელს მგღღლა – წვრილფეხა საქონელს – თხას, ცხვარს და მეწველს – ყოველღლე მწყემსავენ მწყემსები;

4. ეჯ ტყუფეთე მეთხუიარ იმ მრამ ათასდა – ლეწფერს, ლეგეიბს, ლელუმერს, ტეშგიმპილს სგ'ათუნდგენენა უღუმბირ ცხეკეთესგა – იმ მხარეს მონადირე რას არ გადასწყდომია – წიფლნარს, ფიჭვნარს, ნაძვნარს და ბოლოს კი უდაბურ ტყეში მოხვედრილა;

5. ჭალაღს ეჩხანჩუ ი ამხანჩუ ლებღლყანქ ესჭიმ – მდინარეს ორივე მხარის ნაპირებზე მურყნარი გასღვეს;

6. მერმა ლაღაღლ ანგგანხ ჟი ი აჩაღლს აფხუშეთი ლახუხან-რთე, ამეჩუნ მასარღ ოთღეს ესნარ ქუილემგენემი ჯუტეგ, ჩაჭი ჯგლგყ, ი დაგღლში ი ღუელდაქს ჯუტეგარ – მეორე ღღეს ადგნენ და წავიდნენ აფხაზეთის მთებში, აქ თურმე ბლომად წაართვეს ცხენების რემა, თხისა და ცხვრის ჯოგები;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ხარხი – ხალხი	გვანაფა – გასუქება
მაჯღვერე – წინამძღოლი	ნგარა – ტირილი
ზურა – მშიშარა	ჯა – ხე
ქანა – ქვეყანა	ცუმა – ცვენა
ოჭუმარე – დილა	ირი – ყოველი
ტყა – ტყე	არდა – ყველა
რაჯუა – გარეკვა	

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ჩაჭ – ცხენი	ღტელღაქ – ცხვარი
ჯგლგყ – ცხენის რემა	დავგლ – თხა
სგტუბინ – წინ	მეშე – მეწველი
მიშეუ – ჩემი	მგლღლა – მწყემსები
მახე – ახალი	ლეწფერ – წიფლნარი
ნანჭყაუ – განახელნი	ლეგობ – ფიჭვნარი
ნეცინ – წვრილი	ლეღუმერ – ნაძვნარი
მანგარ – მსხვილფეხა საქონელი	ტეშგიმპილს – ბოლოს
ლებგლყარ – მურყნარი	ლეშთხენდა – თხილნარი

კნინობითია წარმოქმნილი სახელი, რომელიც ძირეული სიტყვით აღნიშნულ საგანს შემცირებულად წარმოგვიდგენს. კნინობითი ფორმა ხშირად ალერსობითის მნიშვნელობითაც გამოიყენება.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ძმა ყველაზე მიყრუებულ ოთახში გადაემალა ქალუკას, რათა მამის უცაბედ განრისხებას არ შესწიროდა (ო. ჭილაძე);
2. მერე, რაკი ნიკალამ ჰკითხა, რაზე დაგემართა ასეთი რამეო, მხრები აიჩეჩა (რ. ინანიშვილი);

3. იავორამ გაზეთის ქაღალდში შეახვია ორი ცალი (რ. ინანიშვილი);
4. ჩემი ბიჭუნა დედასთან არის, სოფელში (რ. ინანიშვილი);
5. ის კატა ჯერ თითქო ნამდვილი კატის კნუტს ჰგავდა – შინაურ კატუნის, წყნარსა და ფრუტუნას (მიხ. ჯავახიშვილი);
6. საით გამორბის წყალუკა თეთრი? (ა. კალანდაძე);
7. ვტაცე ხელი ამ ჭუკელას და წამოვედი (ნ. ლორთქიფანიძე);
8. ზღაზვნით მოდიოდა გოგოელა, თითქოს მიწაშია ჩაჭედ-ლი და ფეხების ამოღება უჭირსო (ნ. ლორთქიფანიძე);
9. ოჰ. გლახუკას გაუმარჯოს, ჩემს გლახუკას! (ილია);
10. მე და ცირუნისა ერთი პატარა ოთახი დაგვიტოვეს (კ. გამსახურდია);
11. გვერდზე უნდა გადაეხვია და კლდის ძირას მეორე ქვა-ბუნა ებოვნა (ო. იოსელიანი);
12. ეფრემას თავისი სიცოცხლის ბოლო წუთამდე არ უნახავს მანქანა (გ. ჩოხელი);
13. სინამდვილეში ყველანი პატარა, სასაცილო კაცუნები ვართო (ჯ. ქარჩხაძე);
14. გატუნია, მეუბნება იგი – კარგად დამიგდე ყური (გალ-აკტიონი);
15. ამ გოგონამ გულში ჩაიკრა ოქროსთმიანი ცისფერთვა-ლება... დედოფალა (ს. კლდიაშვილი);
16. ნუნუკას მართლა გაუხარდა, ჩემი ბავშვობის ამხანაგი რომ ნახა (ჯ. ქარჩხაძე);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ნანაია, ეს მუსი რე ვორწყექენი! – დედა (დედიკო), ამას რასაა, რომ ვხედავ!
2. სი მუ გოკოდუა, ჯიმაია, აქი? – შენ აქ რა გინდოდაო, ძამიკო?
3. თუნთიქ მიგერუდა ბაბაჩია ოკო დოუძახევა – დათვი თუ მოგერია, ბაბა (ძამიკო) უნდა დაუძახო;

4. ნანაიას ბაბაია ტყურათ ვაცქვანსია – დედიკოს მამიკო ტყვილად არ აქებსო;

5. სი ქუგორლუაფუდას მიკი-მიკი სქანი დედურია – შენ შემოგეველოს (ყოველმხრივ) დელაშენი (დედიკო);

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ჯადრისგა ჟ'ანსნელვან ხენსგა ქათლნდ ი ლანდბინე ლიტუ-ლი – მუცელში გაცოცხლდა ნახევარქათამა და დაიწყო ძახილი;

2. ალ ციცულდ ამნემდ ღულწრჟი ესგურე ი ლიფანშტუე ოხბინე – ეს კატა ამან კალთაში ჩაისვა და მოფერება დაუწყო;

3. ბოფშარ ლებელყანლექტა ხელდელხ ესნარ ნელშტელანრს ი ჟინღლდარს – ბავშვები მურყნარში მწყემსავენ თურმე თიკნებსა და ბატკნებს (თიკანუკებს და ბატკანუკებს);

4. ხოხტრა უდლნდ მანხადშუ ლისუბი-ლიდრანლ ლანდბინე – უმცროსმა დაიკომ სინარულისგან ცეკვა-სიმღერა დაიწყო;

5. ჟიბე ლახტს ხოხტრა ქუბბილარ ლის ი ეჩხანჟი ეჯჟი ხოჩა ბიქულდარ ხობელეხ – ზემო მთაში პატარ-პატარა გამოქვა-აბულებია და იქიდან ისეთი სასიამოვნო ქარები ქრიან;

6. სემი მუხბეხანქა ლანშიალხან ეშხტრლ ეჯა გარ ღალ ამტენელი – სამი ძმიდან ერთი ისლა დაბრუნებულა ომიდან შინ;

7. მაჰტრენე მუხტბე სვა ლოხგუდირდა რანშილდს ი ეშხტი ღეზან ლანსუ – უმცროსმა ძმამ ხელი მოჰკიდა რაშს: იყო მხოლოდ ერთი წლისა;

8. ნატადრლდ მეტარ აღხნდე მიჩა ქორშანლ ი მიჩა მუნტადნ-ლა – ნანატრმა მეტისმეტად გაახარა მისი ოჯახის წევრები და მისი გამნებვირებლები;

9. ქანდფიშე ათხამნემ ლარტყ ი ა ღეშკანდ ხანჯრღლ ნანტოქტრემ – მოიხსნა ამან ქამარი და წელზე არტყია მოჭვდილი ოქროს ხანჯალი;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ნანაია — დედიკო	ჯიმაია — ძამიკო
რწყება — შეხედვა, ყურება, დანახვა	დოძახინი — დაძახება
კორინი, კორინაფა — ნღომა	ჯულა, ჯუნა — კოცნა
ბაბაჩია — მამიკო	ტყურა — ტყუილი
გოლუაფა — შემოვლება	

ს ვ ა ნ უ რ ი:

კბლ — მუცელი	ლისუბი-ლიღრწლ — ცეკვა-სიმღერა
ხენსგა — ნახევარი	ქუბბილ — გამოქვაბული
ქათლიდ — ქათამი	ხოჩა — კარგი
ლიტჟელი — დაძახება	ბიქჟ — ქარი
ციცულდ — კატა	მაჰურენე — ყველაზე პატარა
ლულწრ — კალთა	მუხუბე — ძმა ძმისთვის
ლიფწშეჟე — ხელის გადასმა, ფერება	
რწშ — რაში	ნელშტელ — თიკანი
ნაჟად — ნანატრი	ჟინღელდ — ბატკანი
ხოხურა — უმცროსი	ქორშწლ — ოჯახის წევრები
უღლიდ — და დისთვის	მუნუწდი — გამნებივრებელი
მწხად — სიხარული	ლწრტყ — ქამარი, სარტყელი
ლგშკწდ — მოჭვდილი	ლგწქროჟე — მოოქროვილი

წინავითარებისა სახელი, რომელიც აღნიშნავს, თუ რას წარმოადგენდა საგანი წინათ, ან როგორია ის წინანდელთან შედარებით.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ფრთხილად ვაცლი ყოველ ნაწება ყავარს, ზოგს წელი აქვს ნალურსმნალთან დაფუტურებული (ო. იოსელიანი);
2. ხარს კვავარ ნაიალადარს, რქით მიწასა ვჩხვერ, ვბუბუნებ (ვაჟა);
3. აჩქარებით გადაიარა ნაეზოვარი მიქელამ (დ. კლდიაშვილი);
4. სადაა ტყუილად, სათამაშოდ გასაოხრებელი ნაშარვლარი ან ნაპერანგალი (ო. იოსელიანი);
5. ძალიან უწყობდა ხელს თავის გუნებაში დათია თავის ნაბატონარს (დ. კლდიაშვილი);
6. ლაფაროში სახურავის ნაწვეთარი რომ არ ჭყაპუნობდეს, თითქოს არც წვიმს (ო. იოსელიანი);
7. მისდა ილბლად ... როსტომს შერჩა ერთი ნაყმევი (დ. კლდიაშვილი);
8. ნავენახარი გვაქვს გასათოხნი, გვალვამ მოგვისწრო (ო. იოსელიანი);
9. აბა შიშინაობა თუ იყო, მაშინ იყო, როცა ნაკვალევიც ნახეს ...ნაკბილარიც (ო. იოსელიანი);
10. ხან ეს ტოტი ჩამოამტვრია, ხან ის და მაინც თავისი ქნა – ნატოტვარზე ჩვენ ამოგვიყარა – შვილიშვილები (ო. იოსელიანი);
11. ვახტანგი ნადირს არ გასდევნის, არ გასდევნის, არა! თუ ნადირის ნატერფალი მეფის ტერფს არ ტოლობს (მ. მაჭავარიანი);
12. მე და ბებიას შავი ძროხა ნავენახარის გადაღმა, დახრამულ მინდორზე, მარტონი დავრჩით (ო. იოსელიანი);
13. იმის ნაფეხარს და ნახელავს ბოლის და მტვრის კორიანტელი ასდის (მ. ჯავახიშვილი);
14. იღვიძებს მიწა და ნაზამთრალი სიზმრები მზის სხივებში ცხოველდება (გ. ჩოხელი);
15. მეორე დღეს ისე დაიფანტა ცხვარი, რომ ნატერფალიც ვერ ნახეს (ნ. ლორთქიფანიძე);
16. ნასოფლარია, თორე სოფელი რომ იყოს, ძალღი დაიწყებდა ყეფას (გ. ჩოხელი);

17. ნამეხარ გულზე ხელი მიიღო, თითქოს შემაგრება ეწადა (მ. ჯავახიშვილი);

18. მოვარეულივით დავემხობი თბილისის მიწას და დიდი ნიკო ფიროსმანის ნატერფალს ვკოცნი (ლ. ასათიანი);

19. ჩამოსძახოდა ლურჯთვალა იებს ნამეხარი მუხა (გ. ჩოხელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ნაგოლოფუს კარი გოუნჯი, ნაჭოროფუს – დუკილე – ნაგვალევს კარი გაულე, ნესტიანს (ნაწვიმარს) – დაუკეტე;

2. პერტაიეფიში ნოხორის ახალაიეფქ ქიგიხორესია – პერტაიების ნასახლარზე ახალაიები დასახლდნენ;

3. ათენეფს ულუნანია ჯვეში ქისეფი, მუაჩქიმიში ნაზითური – ამათ აქეთო ძველი ქისები მამაჩემის ნამზითევი;

4. სორდიეფიში ნადიხუსუ ცვანა ქიგიოთასესია – სორდიეფის ნამიწარზე (ნასახლარზე) ყანა დათესესო;

5. ათე ნაინჭის გერთ ჯაქ, მოსავალს მილანდუნი ფერ ჯაქ – ამ ადრე ჭის ადგილზე აღმოცენდა ისეთი ხე, მოსავალს რომ მოიტანდა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ფელტნრა ადგილნრ ლიხ ი ათხნეჲ ჟი ხეთრა ჯჷინლიმ ჯჷინელ ნწლზიგტწრ – დამრეცი, ფერდობი ადგილებია და ახლაც ეტყობა ძველისძველი ნამოსახლარები;

2. დოსგ ახაგანწ ლაჯანწს, მარე გიმ ლემწრ ნალდაბტუ ხუწდ ხწნდწ უმშია ი მეტწარ ხოლა ლეწნი ლწსტუ – დილაუთენია შეუდგნენ ხვნას, მაგრამ მიწა ყოფილა ნაყანარი, დიდი ხნის დაუმუშავებელი და ძალზედ ცუდი დასახნავი გამოდგა;

3. ზწრდლწშთე მეზი მწწკუიდ ხეწდენი კკლთხი მურყუმწლს, ეჩქანლო ნწლზიგტწრს, ნწმრიღტწლს, ნაქრულდწრს – ზარდლაშში ამსვლელი პირველად მაღალ კოშკებს დაინახავს, მერე – ნამოსახლარებს, ნანგრევებს, ნასახლარებს;

4. ლგლჰენ გირკიდ ნალქტერლიდნრი ფიშირ ლის ი ეშხუ-
დორი ლექტერ ათხედ ჩუ ლგგ – ლელის ირგვლივ ნაწისქვილ-
არებიც ბევრია და ერთი-ორი წისქვილი ახლაც დგას;

5. ნალგრტამ (*შღრ.ძვ.ქართ. მტილი*) გიმ გუნ ლიგვნზე ლწსუ,
ამღა მერმა ზატუ მანდ ი მეურ ხოჩა ანდ – ნაბოსტნარი მიწა
ძალზედ იყო გაპოხიერებული, ამიტომაც მოსავალი მეორე წელს
ძალიან კარგი მოვიდა;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს   ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ნაგოლოფუ – ნაგვალევი	ნაჭოროფუ – ნესტიანი, ნაწვიმარი
ნოხორი – ნასახლარი	ჯვეში – ძველი
მუაჩქიმი – მამაჩქიმი	ნაზითური – ნამზითევი
ნადიხუ – ნამიწარი	ცვანა – ყანა
თასუა – თესვა	ნაინჭი – ადგილი,
	სადაც ადრე ჭა იყო

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ფელტნრა – ფერდობი, დამრეცი	კვლთხი – ძალაღი
ნწლზიგუ – ნამოსახლარი	ნწმრიღუ – ნანგრევი
დწსგ – ადრე	ნაქრულდწრ – ნასახლარები
მარე – მარამ	ლგლჰენ – ლელე, რუ
გიმ – მიწა	გირკიდ – ირგვლივ
ხტწდ – ბევრი	ფიშირ – ბევრი
უწმწა – უბუწეკარი, დაუბუწეგებელი	ეშხუ-დორი – ერთი-ორი
მეტარ – ძალზედ, მეტისმეტად	ლექტერ – წისქვილი
ხოლა – ცუდი	ნალგრტამ – ნაბოსტნარი
ლენნი – დასახნავი	მანდ – მოსავალი
მწხი – წამსვლეღი, მგზავრი	მწწკტიდ – პირველად
ნალდაბუ – ნაყანევი	ნალქტერლიდ – ნაწისქვილარი

გეოგრაფიული სახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი :

1. ეს ადგილი კრაწინისია! დაისთავან ქართლისათა რიგით ბოლო დაისია (მ. მაჭავარიანი);
2. მტრული აშოროს მზერა ... ჯვარი სწერია გელათს (მ. მაჭავარიანი);
3. ახლოა ძველი საათაბაგო, ორ ნაბიჯზეა აქედან სამცხე (ა. კალანდაძე);
4. საციციანოს არბევდა ქარი, ისმოდა მისი ზათქი და ბორგვა (ა. კალანდაძე);
5. გულმიცემული გიორგი დადიოდა აფხაზეთში, სამცხესა და ქართლში (კ. გამსახურდია);
6. აგონდება რუსეთი... საკონცერტო დარბაზი, ამხანაგები... ოცნება საქართველოზე (ს. ცირეკიძე);
7. გამოჩნდა გელათი, რიონის ჭალა (ს. ცირეკიძე);
8. წადი, ინდოეთს მიმართე, არგე რა ჩემსა მშობელსა (შოთა);
9. იყო არაბეთს როსტევან, მეფე ღვთისაგან სვიანი (შოთა);

მ ე გ რ უ ლ ი :

1. სამარგალო გვალო შხვა რე, ჩქიმი დიდა დო ჩქიმი მუმა რე – სამეგრელო სულ სხვაა, ჩემთვის დედაცაა და მამაც;
2. გოლა ხეთას გოხოლუდი., გოლასერი – ჭალადიდის – გუშინ ხეთაში გახლდი, გუშინწინ – ჭალადიდში;
3. მიდართეს ილორეშა გინაჩამშა, დიდღ ოჭკადღრეშა – წავიღნენ ილორში გადასაცემად, დიდ სამჭედლოში (სამჭედლო ხე, გადასაცემი);
4. აბრაგიქ გაგნორთუ სათურქეშა დო თექი ქიდიხორუ – აბრაგი გადავიდა თურქეთში და იქ დასახლდა;
5. ჭინჭას ზასლა გელამწყი დო ინგირი გეპობგი ეპერი – ჭინჭრაქას ფერდი ამოვადვერე და ენგური გავბოვე;
6. კულეს კორი ლახეს დო ჯვარს გურქ მოურთოუა – კულეში კაცი ცემეს და ჯვარში გული მოუვიდაო;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ჯუბინალდ აშხუ დრეტუჟინ ოთარმა აშხედს აფხზეთი ლახტუბრთე ქუბინლგემგენემიშ ი მანცინი ლალემგანლთე – ძველად, ერთ დროს ოთარისანნი (დადეშქელიანები) აფხაზეთის მთებში წასულან სულდემულისა და წვრილფეხა საქონლის წასართმევად;

2. ლეჰნა მახად გარ ნაზუ ხუწსუ ყვრჩათე ლლზიგანლდ – შარშან სამოსახლოდ ახალი გადასული ვიყავი ყარაჩაი-ჩერქეთზეთში;

3. დლ მეტარ ხოჩა ლამჰნდინ ტყუეფ ლი – დალის ხეობა ძალიან მოსავლიანი მხარეა;

4. მახელუაჟარ ლინთუისგა ღვრდახ ზანთე, გუირმათე ი იმრეთთე, იმუწდ ხოჩა ლემმაუ ი ლჰქმა ხეთხოლახ, ეჩხნუ – ზამთარში მამაკაცები მიდიოდნენ სამეგრელოში, გურიასა და იმერეთში, სადაც უკეთესი სამუშაო ემოვებოდათ;

5. ზაჟლადლ სნუთე ღვრდახ, ეჩე დარუ დომდულმანხა ირნგახ ი ეჩხან ხაბნარს ი გიცრარს ვიდახ – ზაფხულობით ჩრდილოკავკასიაში (სავეთში) გადადიოდნენ, იქ ორ თვეს (ორ ახალმთვარეს) დაჰყოფდნენ და იქიდან მოზვრები და ვერძები გადმოჰყავდათ;

6. კლუხორი თანლ დალდნ ტუბიში ი ყარჩნ ნესგა ლი – კლუხორის უღელტეხილი მდებარეობს დალის ხეობასა და ყარაჩაი-ჩერქეზეთს შორის;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

სამარგალო – სამეგრელო

ჩქიმი – ჩემი

ხოლამა – ხლება, მყოფობა

ოჰკადრე – სამჭედლო

ჰინჰა – ჰინჰრაქა

გვალო – სულ

გოლა – გუშინ

გოლასერი – გუშინწინ ღამე

თექი – იქ

ხასლა – ფერდი

ელანწყუმა – ამოდრობა
ლახუა – ცემა

ბოგუა – გაბოგვა
გურიშ მოულა – გულის მოსვლა

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ჯუინალდ – ძველად
მწნცინ – წვრილფეხა
ლიღეშგაწლ – წართმევა
ლწლზიგაწლდ – სამოსახლოდ
გიცარ – ვერძი
თანაწლ – უღელტეხილი
საწტ – ჩრ. კავკასია, ყაბარდო-ბალყარეთი
დომდულ მახე – ახალი მთვარე
ლამგაწდინაწ ტყუეფ – მოსავლიანი მხარე
დალღაწ ტუწიბ – დალის ხეობა

ზწწ – სამეგრელო
ზაწულაღელ – ზაფხული
ლუწა – გასულ წელს
ხაბნა – მოზვერი
ლინთუ – ზამთარი
ღერა/ღერე – მყინვარი

2. გრამატიკული რიცხვი:

ქართველურ ქვესისტემებში სახელსა და ზმნას მოეპოვება საერთო კატეგორია – **გრამატიკული რიცხვი**, რომლის მიხედვითაც ყალიბდება ოპოზიციის ორი წევრი: **მხოლობითი** და **მრავლობითი**. გრამატიკულ განსხვავებას მათ შორის ქმნის მრავლობითი რიცხვის ფორმანტი. მრავლობითი რიცხვი ოპოზიციის მარკირებული წევრია, რითაც იგი უპირისპირდება მხოლობითს (ოპოზიციის არამარკირებულ წევრს); ამ წესს ქართველურ ქვესისტემებში გამონაკლისი არა აქვს.

ქართული სამწერლობო ენის განვითარების მთელ მანძილზე მრავლობითობის გამოსახატავად სახელებში დადასტურებულია სამი ფორმანტი: **-ებ**, **-ნ**, **-თ**; ამათგან **-ნ** და **-თ** ერთ სისტემაში ფუნქციონირებს, **-ებ** სუფიქსის ადგილი კი განსაზღვრულია ამოსავალ ფუძესა და ბრუნვის ნიშნებს შორის.

ქ ა რ თ უ ლ ი

მხოლოებითი რიცხვი

1. მთვარე რომ ამობრწყინდება, გული გაფრენად მზად არის (ა. კალანდაძე);
2. და შედგა ჩემი ბედის ბორბალი, შეჩერდა შენი თმით დახლართული (გრ. აბაშიძე);
3. ტყემ მოისხა ფოთოლი, აგერ მერცხალიც ჭყვივის (ილია);
4. ნიაღვარივით მოსკდა ზღაპარი შორეულ ქალის, მომაკვდავ გედის (გალაკტიონი);
5. ბავით ყვავილის მტვერს ამიზიდავს სუსტი ფუტკარი (ა. კალანდაძე);
6. მხედარს ბრძოლა გარდებდა, ახლა ცერზე ქორი უჯდა (ა. კალანდაძე);
7. შვილო, რად სტირი ნეტარა, რა უბელობა გეწვია? (ვაჟა);
8. წიწილის თეთრი ბუმბული ველად გაჰქონდა ნიავსა (ვაჟა);
9. ალბათ, აკვანში ის ყრმა წევს, ვისიც არ ითქმის სახელი (ილია);
10. სილამაზეა ნიჭი მხოლოდ ხორციელების (ნ. ბარათაშვილი);
11. მდინარევე, ჩემის მშობლიური მთის ცრემლით შემდგარო! აწ შენს კიდეზე ვდგავარ, დაგცქერ მე, მეგობარო! (ილია);
12. თავგამოდებით გალობდა შაში და სხივთა მთოვარს ეთხოვებოდა მხეს ნაძვის წვერი ... წითელი იყო ცა, ეზო, ოდა, წისქვილი, შქერი (ა. კალანდაძე);
13. სარკმელს ურიცხვი ენარცხვის მუძლი, ბებერი კომში წაქცევაზეა (მ. მაჭავარიანი);
14. ჟანგმა თქვა: ვიდრე მე რკინა შევჭამე, დარღმა გული უკვე მოინელაო (ანდაზა);

მრავლობითი რიცხვი

1. სოფელი ზევიდან უცქერის ციტრუსების ბაღებს, ბამბუკების ტყეებს, ჩაის გრძელ პლანტაციებს და ზღვას (ო. იოსელიანი);
2. თეთრ ზამბახების დგანან ფარდები, გააქეთ შრიალი პალმების ქოლგებს (ტ. ტაბიძე);
3. გაფრინდა ბავშვობის დღეები, მინდვრები, ჭალები, ტყეები (გალაკტიონი);
4. მდინარეში რომ ჩახტე, ტალღები ნაპირებს შეეხლება (ო. იოსელიანი);
5. ქალაქში, მტვერში, წაიქცა ბავშვი, ნუკრის თვალებით, თმით მიმოზებით (გალაკტიონი);
6. თოვლი გადნა და ხეებმა თვალების მსგავსად ყლორტები გახსნეს (ს. ჩიქოვანი);
7. რა ლამაზია, წყეულო, შენს ზვირთთა ლალი ჩქერანი (ვაჟა);
8. რა ჩურჩული ესმით ჩემთა ყურთა? (ა. კალანდაძე);
9. კიდევაც ვნახავ, უხვადა ვარდნი, იანი ჰყვაოდნენ (ვაჟა);
10. ვარდთ შემოუნახავთ წვეთები წვიმის, გზაც ნაწვიმარია (ა. კალანდაძე);
11. გზაზე შემომხვდნენ მე ასულნი მწუხარე ღიმილით (ა. კალანდაძე);
12. შეარხვეს რტოთა ნიავი მშვიდი (ა. კალანდაძე);
13. ხმობენ კაკბები, სურნელთ მაკმეენი, როკვენ ყვავილნი, თვრებიან ველნი (ა. კალანდაძე);
14. ჭაბუკნო, ვიდრე ცხოვრების დღეთ დილა გინათებთ .. არ დაიჩნით შავის ბედის მსწრაფნი ლახვარნი (ნ. ბარათაშვილი);
15. მოვიდრეკ მუხლთა შენს საფლავის წინ, გმირო მხცოვანო და ცრემლთ დავანთხვე შენს სახელზე, მეფევე, ხმოვანო! (ნ. ბარათაშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი

მეგრულში მრავლობითობის ძირითადი სუფიქსია ქართული ებ'ის კვივალენტი -**ეფ**, რომელსაც მოთხრობითსა და მიცემითში ენაცვლება -**ენ** და -**ემ** ალომორფები. ხმოვანფუძიან სახელთა ერთ ნაწილში ფუძესა და მრავლობითი რიცხვის ფორმანტს შორის შეიძლება გაჩნდეს -**ლ** და -**დ** ელემენტები (ჯიმა-**ლ**-ეფ-ი//ჯიმა-**დ**-ეფ-ი.. „ძმები“).

მხოლობითი რიცხვი

1. ე ბოშიქ გინატუ ლურაშე ე ირემი – ამ ბიჭმა სიკვდილს გადაარჩინა ეს ირემი;
2. ბაწარი ვით ორგია წყუშე გეშელგ კოჩქ დო ეჩი ორგიას ქედნაცლოთუ – ბაწარი ათი მხარი ჭიდან ამოილო კაცმა და ოც მხარ ჭაში ჩააგლო;
3. მარა თე ამბე სოლედგარენ ქოუგინაფუ ათე მაფაში მოარხეს – მაგრამ ეს ამბავი საიდანლაც გაუგია ამ მეფის მოსამსახურეს;
4. თუნთის სხაპუა ვადაშვენს, ბიწკის გიორთუდასუნი – დათვს ცეკვა არ დაშვენდება, ცერულსაც რომ უვლიდეს;
5. ბრელ კოს მუში ხე დო მუშ ბირგული ნათხუა აფუნია – ბევრს თავისი ხელი და თავისი მუხლი ნათხოვარი აქვსო;

მრავლობითი რიცხვი

1. თითო მართახი მუშ ჯიმალენს ქეგნოცუნუ დო მიდართუ – თითო მართახი თავის ძმებს გადააწნა და წავიდა;
2. გოლეფი ენგორჯგიმინანა, ჩაით გინოქუჩუჩელი – (ბრგე) მთები ამაყად მიეყრებენ, ჩაით გადაქოჩრილები;
3. შხური ჯოლორეფს ძალით ითხოზინუანსია – ცხვარი ძაღლებს ძალით იღვენებსო;
4. მუჟამს ბოშის ღონექ ქიმიჩუნი, ტარიელემქ გეგნაცლოთეს ოფორალი – როცა ბიჭს ღონე მიეცა, ვაჟკაცებმა მოხსნეს გადასაფარებელი;

5. თხალეფს ჭყვადუა ქიმადირთუნი, ქალეფს დუჭყანანია ჩხარკაფის – თხებს გაწყლომის დრო რომ მოადგება, რქებს დაუწყებენო ჩხაკუნს.

ლ ა ზ უ რ ი

ლაზურში სახელთა მრავლობითობა ფორმდება ფონოლო-გიურად შეპირობებული ორი ალომორფით **-ფე** და **-ფეფე -ფე** ერთვის **ა, ე, ო** და **უ** ხმოვნით დაბოლოებულ ფუძეებს, **-ეფე** დაჩნდება ხმოვნით დაბოლოებულ, ანუ წარმოშობით თანხმოვან-ფუძიან სახელებს. ხმოვანფუძიან სახელთა ერთ ნაწილში ფუძესა და მრავლობითი რიცხვის ფორმანტს შორის შეიძლება დააჩნდეს **-ლ-** ელემენტი და ამ შემთხვევაში მრავლობითის ნიშანი **-ლეფე** ფორმანტით წარმოგვიდგება.

მხოლობითი რიცხვი

1. ხოჯა სუმ ეშელი ქუნურტუ – ხოჯას სამი ვირი ჰყავდა;
2. ხოჯა თხომბუმა ქეხთუ – ხოჯა თხმელაზე ავიდა;
3. გზა კოჩი ნჯად – გზაზე კაცი წევს;
4. ლემლო-ოღლიმ... ქომეკორუ ძიგარა და ნუსა მუში უწუ-ჩე – ლემლი-ოღლიმ გაახვია პაპიროსი და თავის რძალს უთხრა;
5. შქიმი ასკერი სი მუჭო დოღვოქუნარ დო ჩარ – ჩემს ჯარს შენ როგორ ჩააცმევ და აჭმევ?
6. არ ლაზი და არ შეითანი დიეს აქარდამი – ერთი ლაზი და ერთი ეშმაკი დამეგობრდნენ;
7. ოხორჯა იგზალუ ოხორი მუშიშა – ქალი წავიდა თავის სახლში;
8. ჟური ჯუმა მენდახთეს ნოლაშე, ჯუშუ დიინდრეს – ორი ძმა წავიდა ქალაქში, მარლი იყიდეს;
9. არ მთუთი, მკდაფუ დო მგეი აქადამი დიყვენან – ერთი დათვი, ტურა და მგელი დამეგობრდნენ;
10. დევექ მონდრიკუ დიდი ნჯა დო მუსტაფას უწუ-ქი – დევემა მოდრიკა დიდი ხე და მუსტაფას უთხრა;
11. მა ნა ემუს გამაუყონოპტი ქოთუშუ, ბიბი, კაზი, ემუქ ჩქიმა მუთუ ვა ახვენეტუ – მე რომ მისგან გამომყავდა ქათამი, იხვი, ბატი, ის მე ვერაფერს მიშვრებოდა;

12. არ დღას ჟურ ჯუმა დაღიმა იგზალეს – ერთ დღეს ორი ძმა ტყეში წავიდა;

13. მუთოფეკ ქაეზდეს ოცხოჯი, საპონი დო მაქვალი დო ჭეიმა ქაენტეს – თავად აიღეს სავარცხელი, საპონი და კვერცხი და სხვენზე ავიდნენ;

მრავლობითი რიცხვი

1. კოჩიში-ი? კიბი ვუწუმეთ: კოჩიში კიბირეფე იყვენ-წოხლენი, ფართო, დანეფეში მწკილი, ოკაჩნენეფე მჩხუ დო მუგვალი, ქდოქიში კიბირეფე – კაცისას? კბილს ვეტყვი: კაცის კბილი იქნება – წინა, ფართო, გვერდისა – საჭრეთელი, უკანანი – მსხვილი და მრგვალი, ძირის კბილები;

2. ცუჯეფე ჩქიმითე ბოგნი – ჩემი ყურებით გავიგონე;

3. მონჭვა დო ჭუჭუღეფე ართიკათის ქონუკიუ – კრუხი და წიწილები ერთმანეთს გადააბა;

4. ჩქიმი ჯვეში პაპულეფე მენგრელი ტეს, ლაზისტანის დოსქიდეს, ლაზი დივეს – ჩემი ძველი წინაპრები მეგრელები იყვენ, ლაზისტანში დარჩნენ, ლაზი გახდნენ;

5. ოსურეფე ჩქიმი – ჰეთი ბაბა დო ნანას ათქვენ – ჩემს ქალიშვილებს („ასულებს“) ესეც დედას და მამას შეუძლია თქვას;

6. ბადი მენდახთუ შეჰესიშე, კოჩეფე ქოგვაბდეს – ბერიკაცი წავიდა ქალაქში, ხალხი შემოესია („კაცები“ შემოეხვივნენ);

7. ოხორჯალეფე, კულანეფე, მოდილოჯი ბერეფე მთელი ხოლო ქომოხთეს – ქალები, გოგონები, მოზრდილი ბავშვები სულ ყველანი მოვიდნენ;

8. მოთალეფეში ჯოხოფე რენ: ფუქიში-გენი, ცხენიში თად – ნაშიერთა სახელებია: ძროხისა-ხბო, ცხენისა –კვიცი;

9. ეკულე დალეფე მუშიქ „ჯუმა ჩქიმი“-ა დო გამგარეს – მერე მისმა დებმა „ჩემო ძმაო“ დაატირეს;

10. ხოჯა არ დღას ჰამამიშა იდუ ბერეფეკალა, ბერეფე ელიკათუ დო იგზალუ – ხოჯა ერთხელ აბანოში წავიდა ბავშვებთან ერთად, ბავშვები გაიყოლია და წავიდა;

11. ციბგარუ-სი, ჩილაძრეფე ინჯილიშ ქვა დიდუ – რომ იტირა, ცრემლები ქვებად იქცა;

12. მკდაფუფე ქომოხთეს ... მკდაფუფე იშტეს – ტურები მოვიდნენ ... ტურები გაიქცნენ;

13. კუნდურაში დღას აიშექ ქოჭოფუ მჩხური, ლეტას ქოლოჯინუ, კუნხეფე ლუკირუ დო დიდი მაკასითენ ოღვანჭუს ქოგდოჭკუ – თებერვლის დღეს იაშემ დაიჭირა ცხვარი, მიწაზე დააწვინა, ფეხები შეუკრა და დიდი მაკრატლით კრეჭა დაუწყო;

ს ვ ა ნ უ რ ი

სვანური მრავლობითი რიცხვის მაწარმოებლების თვალსაზრისით მრავალფეროვანია: -არ, -ალ, -პრ, -პლ, -პრ, -პლ, -ელ, -ოლ, -ნრ, -ნერ, -პრუ, -უ, -დალუ, ლა-ა.

მხოლობითი რიცხვი

1. მაშენე მუხტბე ლი მეთხტიპრ – უფროსი ძმა მონადირეა;
2. მაპრენე მუხტბე ამხედ ლმთხტიართე ი აშირ ოთდაგრა ამხტყი – უმცროსი ძმა წასულა სანადიროდ და ასი ნანადირევი მოუკლავს ერთ ჯერზედ;

3. სენი ლიხ ლახტბა – სამნი არიან ძმანი;

4. ნმპრანხ ხომა ლახტბა ი ესღრიხ. ალას დემ ინჯრინენხა ხოხრა მუხტბა – მოემზადნენ უფროსი ძმები და მიდიან, უმცროსი ძმა არა და არ მიჰყავთ;

5. სგანდ მაშენე მუხტბე ხელწიფეთესგა – შევიდა უფროსი ძმა ხელმწიფესთან;

6. მეთხტიპრს ოთხტია ემდგორი წელ ი ჩოთლნაბა ემხუ რპტმშ ემდგორი წელ. ათხე ემხუ რპტულ ეჯა მანდ ლი. ემდგორი წელი ლპბ იმხან ვხფჰსი ეჩას – მონადირეს წაუყვანია თორმეტი ვირი და ერთი კურდღლით დაუტვირთავს თორმეტი ვირი, რა არის ერთი კურდღელი (კურდღელუკა), თორმეტი ვირის ტვირთი აბა როგორღა გამოვა ის;

7. მაპრენე მუხტბეს ოხკაჩა ლაცხნრ, ლაცხნირჟი თეტენ, თეტენჟი მახანთ, ამხედ ამრ კპცხთეჟი, ალსგიდნელი ი ქახანწდა წელპრს იმუნღლე ჟოლჟი – უმცროს ძმას აღუმართავს სავარცხ-

ელი, სავარცხელზე – სადგისი, სადგისზე – მახათი, ასულა ამის წვეროზედ, გადაუხედავს და შორს სადღაც მყინვარზე შეუნიშნავს ვირები;

მრავლობითი რიცხვი

1. კერძმწერ ღუაყუნს მნმაგუემ ხოსალდას ამიშ ი ემ ზდგმბაჟენ – კირმანთ მამაკაცებმა არაფერი იცოდნენ ამის შესახებ და ძალზედ გაიკვირვეს;

2. ალ დორი თემ ტენდილდ გარ ოთსყახ მინე მესტფელას – ეს ორი თემი ძლივძლივობით შეურიგებიათ თავიანთ თანასოფლელებს;

3. ათხე აშხუ ლეთ ეცრი ოთარმწერ ჯანსუხს ი მიჩა ლახტბას დტრეტუ ესტთიშას ი ჩტათშეგებას ფვრთე, ამეჩუნ ჟოსმეგრაას ი დიგორხან ი მიჩა ფვმლი დონწლ მურყტამთეჟინ ამჩედღლიხ ლნტტთე – ერთი ლამითაც ეცერელ ოთარანთ ჯანსულს და მის ძმებს დრო შეურჩევიათ და მივარდნილან ფარში, აქ კი ეს შეუტყვიათ და დიგორხანი და მისი მოახლე გოგოები კოშკზე ასულან ლტოლვილებად;

4. აშხუ ლადლ დვ ანვდ ფვგტე ლაშგომთე ი ოქტრწ სკიტრწლ შუნ ხუდტე მარგლიტწრშუ ჟი ლუგტშილე – ერთ დლესაც დევი მოვიდა ფაგოს სათხოვნელად და ხელთ უპყრია მარგალიტებით სავსე ოქტროს სკივრები;

5. აღდარს ათჩონხ გუნ –ამათ გულიანად (ძალიან) გაეცინათ;

6. ბათაღბი ი გოჯი ლაცლა ლიხ – ბათაღბი და გოჯი ტოლები არიან;

7. მურზაყან ესნარ ეჯჟი ათტკლებენას მიჩა ლელტიწლუს, ერე ჰერქამეფუშდე ესერ ხალჭწალას – მურზაყანი თურმე ისე დანანებიათ თავის საყვარლებს, რომ ხმამაღლა, გულამოსკვნით დასტიროდნენ (დანატირებან);

8. კესნარმწერ ლემესგ ჩუ მედგე ხწრენახ, ჰაზუისგად დწრ ლგმწრდღლიხ – კეისარისანებს ცეცხლი ჩამქრალი ჰქონიათ, ეზოშიც არავინ ყოფილან;

9. ხელწიფი გეზღირ ლიხ მიჟუწუდუნა – ხელწიფის შვილები არიან მზეთუნახავები;

10. მორეუ მწრწლ დერქელა თემთე უმამჭირუნლად ლემ-ზელწლს – მედიატორი კაცები ორივე თემში დაუზარებლად მიმოდოდნენ (მინავალან);

11. საფტინ ლეთ ქუნწრუ ესღრის ლალხორთე – შაბათ სადამოს სულეები მიდიან ლალხორში;

12. დიღწრუს მეჰად ხწხდადს გეზღწრე ნალტეზრი ი ჩწლად იმზირხ ეჯდარე ნწშტღტეებისწ– დედებს ყოველთვის უხარიათ შვილების სიბეჯითე და მუდამ ლოცულობენ იმათი მშვიდობისთვის;

13. ლეთწ ნათუნ მწრწლ გტუიანდქა ჟი იგწლს – წუხანდელი ნაქეიფარი კაცები გვიან წამოდგებიან;

14. ქწმ ლწკირცახწწ მერდწლას ჰარცი ნწჭმუნ მასწრდ ხუღტეხ, ეჯდწრსი ხწრხ ლიხწრულ ი ხოწა ლარდა – გარეთ საკირესთან მყოფებს შეჰამანდი (არაყთან მისატანებელი) ბლომად აქეთ და არიან ნადიმსა და დიდ მხიარულებაში;

15. მერმა ლადწლ მესტეფელა ჩუ ფხეჟინს ი ქორწმ გარ ხაშდბა ლწკრი ლიშხის, მარე ობწმინ აჯალ ჳედნის მუშურჯტა ი ეჯდწრ აჯადღდ ხომურჯტის ლელკირი ლახწრხას – მეორე დღეს თანასოფლელები დაიშლებიან და მხოლოდ ოჯახის წევრები მუშაობენ საკირესთან, მაგრამ დამხმარეები კვლავაც მოდიან და ისინი ისევ ეხმარებიან საკირე მასალის დახერხვაში;

16. მულგუჰწრიდ ჟიბეშ ი ჩუბე შწრწლ დექღრდა ჩტადსინჯაჟე ი ლეგტეჰ ითქ ერქწწწლო გარ აშიდ სგა – მეწისქვილემ ზედა და ქვედა დოლაბები ორთავე გასინჯა და დასაფქვაჟი მარცვალი მხოლოდ ამის შემდეგლა ჩაყარა;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ღურა – სიკვდილი

გინოტება – გადარჩენა

ორგია – სიგრძის საზომი; მხარი

წყუ – ჳა

მაფა – მეფე

მოარხე – მოსამსახურე

თუნთი – დათვი

ბიწკი – ცერი

ემალა — ამოღება
ენოცოთამა — ჩაგდება
გინაფა — შეგვრძნება, გაგება
ჯიმა — ძმა

ულა — წასვლა
ენორჯგვიმინი — ამაყად ყურება
თხოზინი — დევნა
ქა — რქა
ჩხარკაფი — ჩხაკუნი

ბრელი — ბევრი
ბირგული — მუხლი
თხუალა — თხოვნა
გუნოცუნაფა — გადავლება,
გადაწნა
გოლა — მთა
შხური — ცხვარი
გინოცოთამა — გადაგდება,
მოხსნა

ლ ა ზ უ რ ი:

თხოზუ — თხმელა
ბიგარა — პაპიროსი
ნუსა — რძალი
ოხორი — სანლი
მთუთი — დათვი
მკაფუ — ტურა
მგეი — მგელი
მონჯვა — კრუხი
ჭუჭული — წიწილა

ქოთუმე — ქათამი
ბიბი — იხვი
კაზი — ბატი
ოცხოჯი — სავარცხელი
მაქეალი — კვერცხი
ცუჯი — ყური
კულანი — ქალიშვილი
ჰამამი — აბანო
ჩილამრე — ცრემლი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

აშირ — ასი
ათხე — ახლა
დეშდდორი — თორმეტი
ლიტუ — გაქცევა
წელ — ვირი
რანჭუ — კურდღელი
ლანბ — ტვირთი
ლაცხნირ — სავარცხელი
თეტენ — სადგისი
ჟოლ — მყინვარი

მორეჟ — მედიატორი
დერქელა — ორივე
უმამჭირუნლად — დაუნარებლად
საფტინ — შაბათი
ლეო — ღამე
ქუნარუ — სულები
დილარუ — დედები
მეჰად — ყოველთვის
ნალტეზრი — სიბუჯითე
ნათუნ — ნასვამი

დწვ – დევი	ქწმ – გარეთ
ში – ხელი	ლბკირ – საკირე
ლუგტშილე – ავსებული	მერდნლა – მყოფნი
ლაცლა – ტოლები	მიჟუწუდუნა – მხეთუნახავი
ლელტიანდუ – საყვარლები	ლიხნრულ – მხიარულება
პერქამეფტშიდე – ხმაძალა	ობწმინ – ხშირად
ლემესგ – ცეცხლი	მუმურჯუა – დამხმარენი
მედგე – ჩამქრალი	მულგუჭერი – მეწისქვილე
პწზუ – ეზო	ჟიბემ – ზედა
დწრ – არავინ	ჩუბემ – ქვედა
ნწჭმუნ – შეჭამანდი	შწრა – დოლაბი, წისქვილის ქვა
ითქ – მარცვალი	ლეგუეჭ – დასაფქვაკი
მესტფელა – თანასოფლელები	მუყტსგი – დაუპატიჟებელი

3. სახელის ფუძე

ფუძის მიხედვით სახელები ქართველურ ენებში ორგვარია: ბოლოთანხმოვნიანი და ბოლოხმოვნიანი.

ბოლოხმოვნიანი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. მადლარი მთვარე ცის შუაგულში დასეირნობდა (მ. ჯავახიშვილი);
2. ტყვედ წაყვანილთა შორის შეიარაღებული ქალებიც იპოვეს. (კ. გამსახურდია);
3. ლოქო დასაჯეს და მორევში გადაადგესო (ხალხური);
4. მელიას ღიმილით შეხედა და კატის კნავილით შეკნავლა (მ. ჯავახიშვილი);
5. მიწავ, შენ გებარებოდეს ეს ჩემი ტურფა იაო (ვაჟა);
6. შემლილი სახით კიოდა ქურჩა (გალაკტიონი);
7. დედის რძესავით ტკბილია ღამე (ტ. ტაბიძე);
8. ამ გზას მივინდე, ვთქვი სიმღერა მზის ჰანგებიდან (ი. მოსაშვილი);

9. თივას აქაურ მთებში ამზადებდნენ და შემოდგომით მანქანებით მიჰქონდათ (გ. ჩოხელი);

10. ეს წუთია ჩავიდა მზე... ჩუმი სევდა ეფინება გარემოს (ს. კლდიაშვილი);

11. როცა სალამო მოაწვედა, მეფის ვაჟი სასახლეს დატოვებდა (დ. ჩიანელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. სახე ბუალარამა გიგუ, თოღ ღო წარი ყურიაშა – სახე მზის ბზინვას გიგავს, თვალი და წარბი – ყურყუმასა;

2. თიქ სუშმა ვარენო ხე ქიგნუფუჩონულა, ტყვია ხათე ხოლო ეშელენს – იმან თუ სამჯერ (არ არის) ხელი გადაუსვა, ტყვია მაშინვე ამოვა;

3. არდგილიშ ლებიას არდგილიშ წყარი ხაშუნსია – ადგილის ლობიოს (იმავე) ადგილის წყალი მოხარშავსო;

4. ცუდუშა ქუმორთესუნი, იცუ ხარებაქ, დიარაქ ღო რხინქ – სახლში რომ მოვიდნენ, იქნა მხიარულება, ლხინი და ქეიფი;

5. ართ დღაშ მეტებულ საქმექ ჟარნერი დღაშა გინიღუა – ერთ დღეს მიტოვებული საქმე ორმოც დღეზე გადავიდა;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. არ ტასის, მჟა ოფშა ტასის, ჟურ თანე მაი უკაპულოენ – ერთ თასში რძით („რძე“) სავსე თასში, ორი ბაყაყი ჩამხტარა;

2. ხუთ თანე მთხა მიყოუნტყუ – ხუთი თხა მყავდა;

3. ჰუდ კატუ მთუდ ჭუფუდ – ახლა კატა თავვს იჭერს;

4. გზას არ მკადფუ ქონაგეს – გზაზე ერთი ტურა შეხვდათ;

5. ჯამუშის ქრას ზენჯირი გებუდვი – კამეჩს რქაში ჯაჭვი შევაბი;

6. აი მონჭვაქ მთელი გამაწრ ლუფს – კარგი კრუხი ყველას გამოჩეკს;

7. არ ჩქვა მლაჭო უწუმელან; ებუთე ათმაჯა ჭოუფან – ერთს კიდევ ლაჯოს ეტყვიან; იმით მიმინოს იჭერენ;

8. მუნტუი მეხთუ დიმიჭკუმა – მატლი მივიდა ჭინჭველასთან;

9. საღრა ღუცხუში ივენ. ღუცხუ მჯა ენ – გობი ცაცხვის იქნება. ცაცხვი ზეა;

10. ონტუღესთი თუთენი ვარ მატახუ – ბოსტანშიც თამბაქო ვერ შევტეხე;

11. ჰადა ორძო, ორძო გეხუნონი რენ – ეს სკამია. სკამი დასაჯღომია;

12. მჯიხი გეჩუ თის ღო თი ღომუ ღუხენუ – მჯიღი დაჰკრა თავში და თავი „ღომად“ უქცია;

13. ჯუბუ ვა რტას-ში, უჯუშელინ გიად დაიყვენ – მარილი თუ არ უყვეს, უმარილო საჭმელი გამოვა;

14. ია მთუგეფეში ღუმმანი კატუ რენ – ის თავგების მტერი კატა არის;

15. მჯვაბუ გაღე გულუნ, მაჰარი წარი ღოლოჰენ – გომბეშო მიწაზე დაღის, ბაყაყი წყალში ზის;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. მუხტბე ღალ ესტანდ უმბიღღ ხადგარონღა სგა, ეჯას ხაკურ ერე ღაღლიანში ჩუქენისგა ემდღორუ კა ღოხტბენს ი ენღოტში ღემზელანღელესუ მიჩა ღგდარობჰინ – საუბეღორღ, ვისაც ძმა შემოაკვღებღდა, იმას იღღიის ქვეშოთ თორმეტი ფიქალი ქვა უნღა გამოება და იმით ევღო მთელი სიცოცხღის მანღიღზე;

2. შინრა სიპ ი აგტეჰ – ღოღაბი (წისქვიღის ქვა) ტრიაღლებს და ფქვაღს;

3. თეკრან ბაღე გოწხირი ბაღედ ხტანდშუ ხომშარა ღი – ნეკერჩხღის ფოთოღი კოწახურის ფოთოღზე ბევრად ფართე არის;

4. სგ'ანჯანღს ამხანუთესგა აჯაღ აღიანრა — დანღღუ ი თხერე ი მწღ — აქ ისევე შემოვიღენენ ესენი – დათვი მგელი და მეღა;

5. ბექან გუნ ღეთიშ მორეგ მარე ღემან – ბექა უაღრესად ცნობიღი მეღიატორი კაცი ყოფიღა;

6. ეჯ ტყუეფთე მეტარ ხანთქუა ნანღირ: დანღღუღ, თხერე, ფორეცხ – იმ მხარეში გავრცეღებულია ნანღირი: დათვი, მგელი, ფოცხვერი;

7. ცინყა ინღანღო ეხარ ხანუნღო გარ იპი – მოცვი ჟოღოს

მერე კარგა ხნის მერე მწიფდება;

8. აჩნდ ხოხუტრა მუხუბე მიჩა ხეხუმი ლათხელთე – წავიდა უმცროსი ძმა თავისი ცოლის საძებრად;

ბოლოთანხმოვნიანი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ცაცხვსა და ჭადარს შორის ახალგაზრდები ზიმზიმებდნენ (კ. გამსახურდია);

2. მეელი კვდებოდა და ცხვარი კუნტრუმის გუნებაზე იყო (ხალხური);

3. მატარებელმა რამდენჯერმე წაიფორხილა, თითქოს ვილა-ცამ მძლავრად მოსწია ლაგამი (მ. ჯავახიშვილი);

4. გემის დანახვისას, ალბათ, ქაღალდის ნავი მოაგონდება ყოველ კაცს (კ. გამსახურდია);

5. გათავდა სიმინდის რჩევა, ფუჩეჩიც კი შეჰყარეს საბძელში (ნ. ლორთქიფანიძე);

6. უგვარო ცხენსაო ნუ აჭმევ ქერსაო (ხალხური);

7. ცრემლით არ ინამება სამუდამო ბალიში (გალაკტიონი);

8. ზევით ღრიალით მიგორავს თერგი, ქვევით გრიალი გაუდის არავს (ს. ჩიქოვანი);

9. რატომ ხმაურობს ჩემი გული, როგორც წისქვილი?! (ს. ჩიქოვანი);

10. ბილიკმა მარჯვნივ რომ გადაუხვია, ამოისუნთქა: მარცხნივ მოექცა მტერი (ო. იოსელიანი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. არგუნს ვაჭკირუნი, თინა ნინაქ გოჭკირუა – ნაჯახმა რომ ვერ გაჭრა, ის ენამ გაჭრაო;

2. ოხვამერიშ ოხეს ცხაცხუს ქიმკაშკვანა ლისმარს დო გინოჩანა, ჭყენა – ეკლესიის ეზოში ცაცხვზე მიაჭედებენ ლურსმანს და გადასცემენ, წყევლიან;

3. ბორია თირს კვახუნს ღო იშო იღანს – ქარი თოვლს აღნობს და იქით მიაქვს;
4. ართი ბარჯგიშა, ართი ჯგუნჯგიშა ლობერი ვემკილობენია – ერთ სარზე ღობე არ შემოიღობებაო;
5. გერიშ ნაშქურინეფი ჯოლორი მურიცხეფს ულაღუნდუა – მგლის შემინებული ძაღლი ვარსკვლავებს, ჩრდილს უყეფდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. გუნძე ცუჯონიქ უწუ-ქი ყუჯის-და ცხენიქ კურზე ქოგე-მობაძგუ-და – გრძელყურიანმა უთხრა, რომ ყურზე ცხენმა ფეხი ღამადგაო;
2. ქოთუმეს, ბიბის, მამულის, კაზის, კვინჩეფეს-კიბიი (//კი-ბირი) უღუ – ქათამს, იხეს, მამალს, ბატს, ჩიტებს კბილი („ნი-სკარტი“) თუ აქვს;
3. მა თოლეფე ჩქიმითე ბძირი – მე ჩემი თვალებით ვნახე;
4. ბაბაში ბაბას პაპული ჯოხონს, ნანაშის-თი ეშო ვუწუ-მელთ – მამის მამას პაპა ჰქვია, დედის მამასაც ასე ვეჭყვით;
5. ნანა-მუში დიზაბუნუ, სქირი, ბლურურ – დედამისი ავად გახდა, შვილო, ვკვდება;
6. ჩილი ჩქიმიში ოხორიშა ბიგზალ – ჩემი ცოლის სახლში წავედი;
7. მთირი მუშის უხეზმეთუმს – თავის მამამთილს ემსახურება;
8. ოკაჩხე ჰიმ ბადიქ მენდი დონუ ოხოი მუშიშე – მერე იმ ბერიკაცმა წაიყვანა თავის სახლში;
9. მა ხუთ კითი მიღუნ – მე ხუთი თითი მაქვს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აშხუ ძულუშ პილს ვან ლგმგენ – ერთი ზღვის პირას ხარი მდგარა;
2. მელტანლს ცაგერ ლეჭუდიდ ხაყენა თუეთნე ღტელდჷქ – ლატალელს ცაგერში გასაყიდად ჰყოლია თეთრი ცხვარი;
3. ლექტერ ხოჩამდ აგუეკ – წისქვილი კარგად ფქვავეს;

4. აღ ზურნლს მეჲარ ათხნდნა ლელპტი ლივედ — ამ ქალს მეტისმეტად განარებია საყვარლის მოსვლა;

5. მურყუამ განხანჩუ ლიც ანღერდა, ამჲუ არდა დნა, ხედჲუჲ სარგი ლიცს იგჲუჲ სტამნთუ — კოჲკის გვარდზე წყალი მოდიოდა, აქვე იყო გოგონა, რომელიც კოკას ავსებდა წყაროს წყლით;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ბჲალარა — მზეობა, მზიანობა

თოლი — თვალი

წარი — წარბი

ყურია — ყურყუმი, ძლიერ შავი

გურაჲუ — 1. სწავლა 2. დამსგავსება

ხე — ხელი

ფურონი — 1. მოფერება

ემოულა — ამოსვლა

ხაშუა — ხარშვა

გინოდვალა — გადაღება

მიკოშკუმალა — მიჭედება

ბორია — ქარი

ღალა — წადება

გერი — მგელი

ღალუა — ყეფა

ხათე — მაშინვე

ჟარნენი — ორმოცი

არგუნი — ნაჯახი

ნინა — ენა

ჭკირუა — ჭრა

ოხვამერი — ეკლესია

ოზე — ეზო

ცხაცხუ — ცაცხვი

ლისმარი — ლურსმანი

ჭყალა — წყევლა

გინოჩამა — გადაცემა

თირი — თოვლი

ბარჯვი — სარი

მურიცხი — ვარსკვლავი

ჯგუნჯვი — სარი

ლ ა ზ უ რ ი:

კატუ — კატა

მოუდ//მოუგი — თაგვი

ჯამუში — კამეჩი

ქრა — რქა

ზენჯირი — ჯაჭვი

ორზო — სკამი

თი — თავი

გდაი//გიარი — საჭმელი

მჯვაბუ — გომბეშო

მაჰარი — ბაყაყი

ათმაჯა – მიმინო
დიმჭკუ – ჭიანჭველა
საღრა – გობი

მაძული – მაძული
მთირი – მამამთილი
ღუცხუ – ცაცხვი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

უმბილდ – უნებურად
კა – ფიქალი ქვა
თეკრა – ნეკერჩხალი
ბაღე – ფოთოლი
გოწხირ – კოწახური
ხუწა – ბევრი
ხომმარა – უფრო განიერი
თხერე – მგელი
მალ – მელია
ცინყა – მოცვი
ინლა – ჟოლო
ლგაძრ – ცოცხალი

ხეხუ – ცოლი
ლითხელი – ძებნა
ძულუა – ზღვა
ჯან – ხარი
მელტალ – ლატალელი
ლიჭუდი – მიცემა, გაყიდვა
განხან – გვერდით
ლიც – წყალი
ხედუწა – რომელიც
სარაგ – წყარო
სტამან – კოკა

4. ბრუნვები და ბრუნვათა ნიშნები ქართველურ ენებში

თანამედროვე სალიტერატურო ქართულში შვიდი ბრუნვაა, მეგრულში – ცხრა, ლაზურში – შვიდი, სვანურში – ექვსი.

ქ ა რ თ უ ლ ი

სახელობითი	-ი,	- Ø
მოთხრობითი	-მა,	-მ
მიცემითი	-ს	-ს
ნათესაობითი	-ის,	-ს(ი)
მოქმედებითი	-ით,	თ(ი)
ვითარებითი	-ად,	-დ
წოდებითი	-ო	ო/ -ვ

ბოლოთანხმოვნიაანი არსებითი სახელის ბრუნვის ნიმუში ქართულში:

უკუმშველი

სახელობითი	კაც-ი	კაც-ებ-ი	კაც-ნ-ი
მოთხრობითი	კაც-მა	კაც-ებ-მა	კაც-თ(ა)
მიცემითი	კაც-ს	კაც-ებ-ს	კაც-თ(ა)
ნათესაობითი	კაც-ის	კაც-ებ-ის	კაც-თ(ა)
მოქმედებითი	კაც-ით	კაც-ებ-ით	——
ვითარებითი	კაც-ად	კაც-ებ-ად	——
წოდებითი	კაც-ო	კაც-ებ-ო	კაც-ნ-ო

კუმშვადი

სახელობითი	ბელელ-ი	ბელლ-ებ-ი	ბელელ-ნ-ი
მოთხრობითი	ბელელ-მა	ბელლ-ებ-მა	ბელელ-თ(ა)
მიცემითი	ბელელ-ს	ბელლ-ებ-ს	ბელელ-თ(ა)
ნათესაობითი	ბელლ-ის	ბელლ-ებ-ის	ბელელ-თ(ა)
მოქმედებითი	ბელლ-ით	ბელლ-ებ-ით	————

ვითარებითი	ბელლ-ად	ბელლ-ებ-ად	—————
წოდებითი	ბელელ-ო	ბელლ-ებ-ო	ბელელ-ნ-ო

ბოლოხმოვნიანი არსებითი სახელის ბრუნების ნიმუში **ქართულში**:

კვეცალი

სახელობითი	მიწა	მიწ-ებ-ი	მიწა-ნ-ი
მოთხრობითი	მიწა-მ	მიწ-ებ-მა	მიწა-თ(ა)
მიცემითი	მიწა-ს	მიწ-ებ-ს	მიწა-თა(ა)
ნათესაობითი	მიწ-ის	მიწ-ებ-ის	მიწა-თ(ა)
მოქმედებითი	მიწ-ით	მიწ-ებ-ით	—————
ვითარებითი	მიწა-დ	მიწ-ებ-ად	—————
წოდებითი	მიწა-ვ	მიწებ-ო	მიწა-ნ-ო

უკვეცილი

სახელობითი	რტო	რტო-ებ-ი	რტო-ნ-ი
მოთხრობითი	რტო-მ	რტო-ებ-მა	რტო-თ(ა)
მიცემითი	რტო-ს	რტო-ებ-ს	რტო-თ(ა)
ნათესაობითი	რტო-ს(ი)	რტო-ებ-ის	რტო-თ(ა)
მოქმედებითი	რტო-თ(ი)	რტო-ებ-ით	—————
ვითარებითი	რტო-დ	რტო-ებ-ად	—————
წოდებითი	რტო-ო	რტო-ებ-ო	რტო-ნ-ო

მ ე გ რ უ ლ ი

სახელობითი	-ი
მოთხრობითი	-ქ
მიცემითი	-ს
ნათესაობითი	-იშ(ი)
მიმართულებითი	-იშა
დაშორებითი	-იშე
მოქმედებითი	-ით(ი)
დანიშნულებითი	-იშო(თ)
ვნებითი ანუ გარდაქც.	-ო

ბოლოთანხმოვნიაანი სახელის ბრუნების ნიმუში **მეგრულში**:

სახელობითი	კონ-ი	კონ-ეფ-ი
მოთხრობითი	კონ-ქ	კონ-ეფ-ქ //(კონ-ენ-ქ)
მიცემითი	კო-ს	კონ-ეფ-ს //(კონ-ენ-ს)
ნათესაობითი	კონ-იშ(ი)	კონ-ეფ-იშ(ი)
მიმართულებითი	კონ-იშა	კონ-ეფ-იშა
დაშორებითი	კონ-იშე	კონ-ეფ-იშე
მოქმედებითი	კონ-ით(ი)	კონ-ეფ-ით(ი)
დანიშნულებითი	კონ-იშო(თ)	კონ-ეფ-იშო(თ)
ვნებითი ანუ გარდაქც.	კონ-ო	კონ-ეფ-ო

ბოლოხმოვნიაანი სახელის ბრუნების ნიმუში **მეგრულში**:

სახელობითი	ცირა	ცირ-ეფ-ი
მოთხრობითი	ცირა-ქ	ცირ-ეფ-ქ //(ცირ-ენ-ქ)
მიცემითი	ცირა-ს	ცირ-ეფ-ს //(ცირ-ენ-ს)
ნათესაობითი	ცირა-შ(ი)	ცირ-ეფ-იშ(ი)
მიმართულებითი	ცირა-შა	ცირ-ეფ-იშა
დაშორებითი	ცირა-შე	ცირ-ეფ-იშე
მოქმედებითი	ცირა-თ(ი)	ცირ-ეფ-ით(ი)
დანიშნულებითი	ცირა-შო(თ)	ცირ-ეფ-იშო(თ)
ვნებითი ანუ გარდაქც.	ცირა-თ	ცირ-ეფ-ო

ლ ა ზ უ რ ი

სახელობითი	-ი
მოთხრობითი	-ქ
მიცემითი	-ს
ნათესაობითი	-შ(ი)
მიმართულებითი	-შა
დაშორებითი	-შე(ნ)
მოქმედებითი	-თე(ნ)

-ი'-ზე დაბოლოებული სახელის ბრუნება ლაზურში

სახელობითი	კორ-ი	კორ-ეფ-ე
მოთხრობითი	კორი-ქ	კორ-ეფ-ე-ქ
მიცემითი	კორი-ს	კორ-ეფ-ე-ს
ნათესაობითი	კორი-შ(ი)	კორ-ეფ-ე-შ(ი)
მიმართულებითი	კორი-შა	კორ-ეფ-ე-შ(ა)
დაშორებითი	კორი-შე(ნ)	კორ-ეფ-ე-შე(ნ)
მოქმედებითი	კორი-თე(ნ)	კორ-ეფ-ე-თე(ნ)

-ა'-ზე (-ე, -ო, -უ) დაბოლოებული სახელის ბრუნება ლაზურში

სახელობითი	ბუცხა	ბუცხა-ფ-ე
მოთხრობითი	ბუცხა-ქ	ბუცხა-ფ-ე-ქ
მიცემითი	ბუცხა-ს	ბუცხა-ფ-ე-ს
ნათესაობითი	ბუცხა-შ(ი)	ბუცხა-ფ-ე-შ(ი)
მიმართულებითი	ბუცხა-შა	ბუცხა-ფ-ე-შა
დაშორებითი	ბუცხა-შე(ნ)	ბუცხა-ფ-ე-შე(ნ)
მოქმედებითი	ბუცხა-თე(ნ)	ბუცხა-ფ-ე-თე(ნ)

სვანურ ბრუნვათა ძირითადი ალომორფები

სახელობითი	-ი და -∅
მიცემითი	-ს
მოთხრობითი	-დ და -ამ
ნათესაობითი	-იშ
მოქმედებითი	-შჷ
ვითარებითი	-დ

(ზ. ჭუმბურიძე, რ. ქურდაძე, ლ. ნიჟარაძე, „სვანური ენა“, თბ. 2007, გვ. 95)

სახელთა ბრუნების ნიმუშები სვანურში:

	მხ.რ.	მრ. რ.	მხ.რ.	მრ.რ.
სახ.	ბაპ „მღვდელი“	ბაპ-პრ	დნა „გოგო“	დნწლ
მიც.	ბაპ-ს	ბაპ-პრ-ს	დნა-ს	დნწლ-ს
მოთხ.	ბაპ-დ	ბაპ-პრ-დ	დნა-დ	დნწლ-დ
ნათ.	ბაპ-პშ/იშ	ბაპ-პრ-ეშ	დნაპშ	დნწლ-ეშ
მოქ.	ბაპ-შჷ	ბაპ-პრ-შჷ	დნა-ჷშ	დნწლ-შჷ
ვით.	ბაპ-დ	ბაპ-პრ-დ	დნა-დ	დნწლ-დ

სახელობითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. ბიჭი და ვერძი სასახლეში რომ წაიყვანეს, ხალხიც მალე დაიშალა (ო. ჭილაძე);
2. სახლი, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობდით, განცალკევებით იდგა (გ. რჩეულიშვილი);
3. მე ჩონგური მისთვის მინდა, რომ სიმართლეს მსახურებდეს (აკაკი);
4. ცეცხლი სულ ჩაქრა, ჭრაქი მაინც აგენტო (ო. იოსელიანი);
5. მე თოვლი მიყვარს, როგორც შენს ხმაში ერთ დროს ფარული დარდი მიყვარდა (გალაკტიონი);
6. აქ თითო ლერწი და თითო ყლორტი მასზე ოცნებას დამსგავსება (გალაკტიონი);

კუმშვადი:

1. გაღმა სოფელი ადრე იღვიძებს, მოლა აღვიძებს (ნ. დუმბაძე);
2. ისეთი გოდორი დაწანით, რომ თქვენს შვილებსაც გამოადგესო (ანდაზა);

3. ისედაც მშვიდი, უფრო დაცხრა ამაღამ მტკვარი (ტ. ტაბიძე);
4. მე დავიბადე ძველს წნულის ქოხში, ლერწამი იყო ჩემი აკვანი (ი. ევლოშვილი);
5. ფუტკარი თაფლსაც ამზადებს და შხამსაცო (ანდაზა);

უკვეცელი

1. ჩემს სამშობლოში მე მოვკვლე მხოლოდ უდაბნო, ლურჯად ნახვერდები (გალაკტიონი);
2. ეზოში ყეფდა ბამბურა მურა, ეზოში მწვანე ჰყვოდა ბაო (გალაკტიონი);
3. ხავერდით მწვანე ბალახს აბიბინებს სიო ნაზად (აკაკი);
4. მას დედის ძუძუ, ტკბილი, შხამადაც შერგებია, მამულისათვის სიკვდილი ვისაც დანანებია (ილია);
5. შრიალებს რტო და მიწიდან მესმის მკერდგანგმირული პოეტის სუნთქვა (ლ. ასათიანი);
6. ჩემი მორღუ აფხაზეთში იზრდებოდა თარბებთან (შ. ნიშნიანიძე);

კვეცალი

1. ია კვნესოდა, კვდებოდა, მიწასვე ებრალებოდა (ვაჟა);
2. შეშლილი სახით კიოდა ქუჩა, შორს კი მზე დარჩა და მშობლის კერა (გალაკტიონი);
3. ეს მთა ჩემია, ეს ხე ჩემია! – მე ვიმეორებ ყოველ ცისმარე (ი. გრიშაშვილი);
4. ზღვა დამდგარიყო ცრემლისა, შიგა ჰყვოდნენ იანი (ვაჟა);
5. გარეთ ცივა, ქრის ქარი, მთვარე ვახშობს მუხებში (ს. შანშიაშვილი);
6. ლამის სახლში შემოიჭრას თუთა, ლამის თავზე გადამისვას ხელი (ა. კალანდაძე);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მარგალე გოხირეს დო ლობერს უკულ გითმოცუნუანდუა – გლეხი (მეგრელი) გაქურდეს და ლობე მერე შემოავლო ეზო-კარსაო;
2. შონს ცუჯი სო გილუნია, კიტხესია დო მაჟია ცუჯიშა გინმიჭირინდუა ხე – სვანს ყური სად გაქვსო, ჰკითხესო და მეორე ყურისკენ გადაიწვდინაო ხელი;
3. მართალე თქვია დო ლურელი გედირთუნია – სიმართლე თქვი და მკვდარი ადგებაო;
4. შური დო ხორცი წამიწყმინდი, ჯოჯოხეთის მუჩი ბინა – სული და ხორცი წამიწყმიდე, ჯოჯოხეთში მიმიჩინე ბინა;
5. მარლუ ჩქჩქე ნგარათ იჩინებენია – მზრდელი ბავშვი ტირილით იცნობაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ჰა ოხორჯა მუშენი გონდუნუ? ბერეფე მუჭო გომინდუნუ? – ეს ქალი რატომ დაიკარგა? ბავშვები როგორ დამეკარგა?
2. ზულა გომდუნი, ჰამო ქომომალუ – ზღვაში დავიკარგე, ასე მოვედი;
3. სი ჰაქ ჩილი ჩქიმიქ გონგდინასენ, გადუშმანუდორენ – შენ აქ ჩემი ცოლი დაგლუპავს, გადამტერებია;
4. მკდაფუ ხვალა გამახთუ – ტურა მარტო გამოვიდა;
5. ბერეფე, არ მუთხანი გიწვამინონ – ბავშვებო, ერთი რალაც უნდა გითხრათ;
6. ცანდლა მჭეში მუთხა თქუ – ერთხელ მწყემსმა რალაცა თქვა;
7. ოხორი ჰკოდი ჟურ ოდათე – სახლი ავაგე ოროთახიანი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ალ სნმაქ ლახ იქნანანლ, ეჩჟი ათუ ლი, ერე მეგამხანჩუ ნაპრლ ჩუ შეყდნი – ეს ქალიშვილი როცა იცინის, ისეთი ცხელია, რომ ხიდან ჩიტიც კი ჩამოვარდება;

2. ჯუინალდ ამჩუ ლღმზიგ ლღფკელ იმახათ – ძველად აქ ცხოვრობდა (ნაცხოვრება) ქალბატონი იმახათი;

3. აშხუ ლადლ ლთხუდართე აჩნდ ესნარ ხოშა მუხუბე, ოხტიმდ ღტაშ ჩუ ხეთხნნ ი აგით' ანვდ – ერთ დღეს (თურმე) სანადიროდ წასულა უფროსი ძმა, ხუთი ჯიხვი მონადირა (ემოვა) და შინ დაბრუნდა;

4. მერმა ლადლ ჭიტი დოსგ ანგან, მინძელს მაჟუნამ ხაქუ ი აგითე ანვდ – მეორე დღეს ჭიტი ადრე ადგა, მასპინძელს მადლობა უთხრა და შინ წავიდა;

5. ზურალ ქანვდ ი გბბლ მანკუთი მარანს ხობგარ – ქალი გავიდა და გაბი სწრაფად შევარდა მარანში;

6. სემი ლახუბა ლიხ ი ესღრის ლაქჩათე ჰამს, მინე-მინე ლეზიზ ხულტეხ – სამი ძმანი არიან და დილას მიდიან ტყეში (მორების) მოსაჭრელად, თავთავიანთი საგზალი აქვთ ყველას;

მოთხრობითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. ეგებ ინებოს ბატონმა, გაგემარჯვებოც მტერზედა (ვაჟა);

2. ყმაწვილმა ხელი გაუშვა, გაფრინდა ნაზი პეპელა (აკაკი);

3. დაქროლა ქარმა სასტიკმა, თან წარიტანა ყვავილი (ნ. ბარათაშვილი);

4. ველარ აღმიგო სიყვარულმა კვალად ტამარი (ნ. ბარათაშვილი);

5. ეს რა ეშმაკმა ააბორგა ამაღამ ქარი, ამიწიოკა, დამირბია მან შთაგონება (ლადო);

6. დათვმა თქვა: კბენა არ ვიცოდი და ადამიანმა მასწავლაო (ხალხური);

კუმშვადი

1. ვაითუ, ისე სოფელმა მიწის ლოგინი დამიგოსო (თ. რა-ზიკაშვილი);
2. ცხვარმა თხას სთხოვა ნახარშიო (ანდაზა);
3. ღიაკვანმა თქვა, ჩემი „დავითნი“ მომიტანეთო (ხალხური);
4. ქათამმა უთხრა კვერცხსაო: ეგეთი ვიყავ მეცაო (ხალხ-ური);

უკვეცილი

1. მოდი, ჩვენც ესე ვიკმართ და სხვა დიდება ნუ გვინდა, ყაყაჩომ შემოგვანათოს ლამაზი ქალის შუქითა (ლ. ასათიანი);
2. გუშინ ჩემს ფანჯარასთან გოგონამ ჩაიარა, თითქოს გულ-ში შეარხია ატმის ტოტი ბრიალა (შ. ნიშნიანიძე);
3. რა ხანია ცელქმა სიომ ვენახები დაირბინა (შ. მღვიმელი);
4. რის ვაი-ვაგლახით დაზარდა კოდალამ ბარტყები (თ. რა-ზიკაშვილი);
5. ნახანძრალი ყანა მოცელილმა ურდომ დაფარა (რ. გვეტაძე);

კვეცადი

1. და მეც მოვკვდე სიმღერებში, ტბის სევდიან გელად, ოღონდ ვთქვა, თუ ღამემ სულში როგორ ჩაიხედა (ვაჟა);
2. დღემ დაიხურა პირბადე, მთებმა დახუჭეს თვალები (ვაჟა);
3. გადაგვარების მოსურნე შეჭამოს ტურა-მელამა (ვაჟა);
4. ჩვენც ხომ სიმების სისუსტემ სინათლე დაგვიბნელო (აკაკი);
5. იამაც სუნი მოგვფინა, რა ზამთარს სული გავარდა (რ. ერისთავი);
6. მთვარემ დადგა ვეცხლის ტახტი, მზემ აიღო დილით (ლ. ასათიანი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ლუკმაქ გამლაიოლუა პიჯიშე-და, ატარს ვარა ქიგელასია – ლუკმა თუ გამოგივარდა პირიდან, ჯამში მაინც ჩავარდესო;
2. მუ ლორონთიქ დაგაბადგ, ჩქიმი გურიში მაღალალი – რა ღმერთმა გაგაჩინა, ჩემი გულის დამსერელო, გამშავებელო;
3. კურდღელქ მუზმა იკვაკუა, თიზმა ირულუა – კურდღელმა რამდენიც იკოკნა, იმდენი ირბინაო;
4. უბელური ბედიში კოჩქ შხვამი ჭირს უბრალოთ ქიმშაბლია – უბელური კაცი სხვის გასაჭირში ტყუილუბრალოდ გავეხვიეო;
5. კოჩქ ჩიჩური ვაგაკეთავა, სი ვაწორხვადულა, სქან სქუას ქაწოხვადუნია – კაცმა ცუდი არ გააკეთოო - შენ თუ წინ არ დაგხვდება, შენს შეილს დახვდებაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ფადიშაჰიქ ხელინათე გონდინერ ბერე-მუშის გახველუ – ხელმწიფემ სიხარულით თავის დაკარგულ შეილს აკოცა;
2. არ ბადი კოჩიქ ბალის მცხული გდომპონაპტუ – ერთი მოხუცი კაცი ბალში მსხალს ამყნობდა;
3. თილჩიქ სთოლი ქოგოლოდგუ – მელიამ მაგიდა დადგა;
4. ადა სირთეფექ ოკორთუფან კახეთი დაღისტანიშენ – ეს მთები ყოფენ კახეთს დაღესტანისგან;
5. ოკაჩხუ ჰიმ ბადიქ მენდიდონუ ოხოი მუშიშე – მერე იმ ბერიკაცმა წაიყვანა თავის სახლში;
6. გინძე ლალი-თი რენ, ალაზანიში ლალი. ადა ლალქ კახეთი ოკორთუფს ორთა ძერის – გრძელი მდინარეც არის, ალაზნის მდინარე. ეს მდინარე კახეთს ორად ყოფს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ხოშნამ მუხტბემ ხწქტ – მიჩემდ ესერ ცწლ ხაცხენა, მარე მუხტბათნ ესერ დწრ ლი მუხტბემი ბედჟონ – უფროსმა ძმამ უთხრა: მეგობარი შენს თავს მერჩინა[ო], მაგრამ დავრწმუნდი,

რომ ძმის შესადარი ვერავინ ვერ შეიძლება ძმისთვის იყოს;

2. ჯურუხნაჟინ შდუგუდ ანქტიჟე თხტიმ – ხვრელიდან თაგვმა ამოყო თავი;

3. დაშტლდ ნჭქტინ ამისა თხნრეს ი მნლს – დათვმა უთხრა ე ამათ მგელსა და მელას;

4. მელტნლდ ლახტინ: ამ დანა ყერლო ალ ღუელდაქს მნმტუმ მანკ ხამენკა ხოჩნმენქა – ლატალელმა უპასუხა: იანის ძალასამც ვფიცავ, ამ ცხვარს კარგის მეტი არვითარი მავნე რამ არა სჩვევია, გარდა კარგისა;

5. თანთხნრლდ მაჯტნმ ნჭქტ ი ქორთე ლიწსი ლოხტბინე, მარე თხნრემ უარ ნჭქტ – თანთხერილმა მადლობა გადაუხადა და სახლში დაპატიჟება დაუწყო, მაგრამ მგელმა უარი უთხრა;

6. ანამბტუტ ესერ მწლეგუმ, მალდ ნჭქტინ – რამე მოყვიო, – უთხრა მელამ;

7. ალა ჰნლ ჟანმეკრეს ხოშმ ლახტბად, ხოლა ლიცტნლ ვდბინეს, მარე მაჰტრნა მუხტბა მმ ხასდიკნდა – ეს როგორც კი შეიტყვეს უფროსმა ძმებმა, საშინელი ჩხუბი დაიწყეს, თუმცა უმცროს ძმას არ სწყინდა;

მიცემითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. ბუღბუღს ყურს კუგდებ, კარდს ცენოსავ, კარსკვლავს შევეყურებ ღხენითა (აკაკი);

2. საათს დახედა, ... ათ წუთში სახლში იქნებოდა (ო. იოსელიანი);

3. სხივს რომ უხვად აფრქვევს, ბრწყინვალე რაა? (ა. კალანდაძე);

4. ერთ საწყალ პოეტს ამაზე მეტი სინდისი აღარ მოეთხოვება (ტ. ტაბიძე);

5. ნუ გამიმტყუნებთ იმედსა, ხომ ხედავთ, აღარ ვსტირი მე (აკაკი);

კუმვალი

1. მე ვეტრფი იმ თეთრჩოხიან მაყარს, კლიმანჭულის დროს ცას რომ ახედავს (ლ. ასათიანი);
2. ვერცხლის ფიგურები მიჯრით, მიწყობილად გარს ევლე-ბოლა ქამარს (კ. გამსახურდია);
3. ბადრიჯანს რომ ფრთები მისცა, მერცხალი იქნებოდაო (ხალხური);
4. თოლს ერთი კვერი ერგო და ისიც ნაცრიანიო (ხალხური);
5. ყველა ალუბალს დაატყდა ტოტი, იმდენი ესხა (ი. ორჯონიკიძე);

უპეცელი

1. გოგონას თვალები ცისფერი ექნება, ზღვისფერი (ო. იოსელიანი);
2. თეთრი თოვლის ქვეშ ლამაზ ენძელას ძინავს უთვალავს (ა. კალანდაძე);
3. მე იმ ლოთიან მომღერალს ვგავარ, ქართველი ქალის შნოსა და ჯავარს რომ უმღეროდა დაულალავად (ლ. ასათიანი);
4. ბულბულმა დაიწყო აპრილის საღამოს ნოქტიურნი (კ. გამსახურდია);
5. ეკითხება... ეზოს განაპირას მდგარ ისლით დახურულ ოდაზე უთითებს (კ. გამსახურდია);
6. რტოს არხევდა, ნამს იშრობდა (ა. კალანდაძე);

კვეცალი

1. ვებერთელა საწერ მაგიდას ვუზივარ და დილის ფოსტას ვათვარიელებ (ნ. დუმბაძე);
2. თუ ჩემი ძმა ხარ, ერთიც მიმღერე და დავუჩოქებ მიწას მუხლებით (ტ. ტაბიძე);
3. თოვლის გუნდას ჰგავს ხალხში დარხეული ხმა (კ. გამსახურდია);

4. როგორ არ მინდა ჩემს სიჭაბუკეს დააჩნდეს შენი შავი ჩრდილები (ლ. ასათიანი);
5. ენას კლიტე არ დაედებაო (ხალხური);
6. იას ვუთხარი ტურფასა, მოვა და შეგჭამს ჭიო (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. უკუდელე ჩხოუ კუდელამს ჭანდის გეთორაყანდუა – უკულო ძროხა კუდიანს ბუზს უგერიებდაო;
2. მათხუალს ქიმენია დო მასხებელს ვემეჩავა – მათხოვარს მიეციო და მსესხებელს კი არ მისცეო;
3. მანგარე ზოთონც ჯგირი ზარხულე მოუნცია – მაგარ ზამთარს კარგი ზაფხული მოჰყვებო;
4. ვარდის დო ჭუჭყელეს ჟირხოლოს ართო ოკო რინა – ვარდს და ჭინჭარს ორივეს ერთად უნდა ყოფნა;
5. ხოჯის ქათ დაკირანანია დო კოს-ნინათია – ხარს რქებით აბამენ, კაცს კი – ენითო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ოხოი დვაჭუ ხინის – სახლი დაეწვა დედაბერს;
2. ადა ჯაზიქ ჭიტა ჯუმას ჯუმაღეფე ქოჭკომენ – ამ ჯაზს უმცროსი ძმისთვის ძმები შეუჭამია;
3. კოჩეფექ ათმაჯა ნუტალემან ბულღუჯინის – კაცები მიმინოს მიუშვებენ მწყერზე;
4. ნოშქერი ქოლოლობლუ ჭუვალის – ნახშირი ჩაყარა ტომარაში;
5. დიდი კარდალას ჭიტა კარდალა ქოლოლოდგუ – დიდ ქვაბში, პატარა ქვაბი ჩადგა;
6. არ ქარმატეს არ დემერენჯი ქოხეტუ – ერთ წისქვილში ერთი მეწისქვილე იჯდა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აღ ზურაღლს გუნ ხალტენა მიჩა გლენარ ი ქორს-

მერდნლასი ი სოფელსი გუნ ხალტენას, ეჯკალობ მალჟერტნორ ი მოლბტ ლემპრ ჩიმიშ – ამ ქალს ძალიან ჰყვარებია თავისი გლეხები [და] შინამოსამსახურეებსა და სოფელელებსაც ძალიან ჰყვარებიათ, იმისთანა მოწყალე და მოსიყვარულე ყოფილა ყველასი;

2. მეთხუარას მრშ-მრშ ნაირდ ხმთქუახ ლითხუიწრ – მონადირეებს სხვადასხვანაირად სჩვევიათ ნადირობა;

3. თანთხერნლდ ტაბბგ ოხგე დწუს, მარე აშხუჟინ ეშხუი ნთხუიარე ქა დეშ ახნდ, ერზუმ ლიხტებ ხეკუნდ ალ ფისრანდს – თანთხერილმა სუფრა გაუშალა დევს, მაგრამ ერთ ჯერობაზე ერთი ნანადირევი ვერც კი ეყო, იმდენი საჭმელი უნდოდა ამ საზიზლარს (ფისიანს);

4. ჟესერუ ოთვიდ ალა ი ამდ'ესერ ქახაჰტდის ეშხუი დალისტს – წაუღეო ეს და ამის სანაცვლოდ კი მოგცემენო ერთ ბატკანს;

5. [მდნდელ] ჰარყი სტამნს ახფხიჯე ი ამხანქა ჰარწყს იგტშე – მასპინძელმა არყის დოქს სტაცა ხელი და აქედან ისხამს არაყს;

ნათესაობითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი:

1. ო, ეს ჭადარი, სულ ცამდე შეუპოვარი ქარის და მენის (ა. კალანდამე);

2. მთვარეულივით დავემხობი თბილისის მიწას და დიდი ნიკო ფიროსმანის ნატერფალს ვკოცნი (ლ. ასათიანი);

3. ფუნჯის მოსმის დროს ჰქონდა რაღაც ჯადო-თილისმა (ლ. ასათიანი);

4. კაცის აშენებული სახლი ქარმა დაანგრია, ქარისა კი – ვერც ეშმაკმაო (ანდაზა);

5. პურის ნატეხი და ერთი ჭიქა ღვინო სიმდიდრედ ჩამითვალეთ (ლ. ასათიანი);
6. როგორც ნისლის ნამქერი, ჩამავალ მზით ნაფერი, ელვარებდა ნაპირი (გალაკტიონი);

კუმშვადი

1. შარიშურობდა კაკლის ხის ტოტი, ნანას უმღერდა წალკოტს ჩრდილიანს (ლ. ასათიანი);
2. ეს ისეთი ბატკანია, რომელიც მარტო მგლის ხორცს ჭამს (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. საკნის კარი ხმაურით გაიღო, შიგ ზედამხედველი ჩადგა (ნ. ლუმბაძე);
4. მე ჭიშკრისაკენ გავიქეცი, რომ თავი დამელწია (ო. იოსელიანი);
5. მეზობლის დიასახლისიც გამოჩნდა კარებში (ო. იოსელიანი);
6. კავს სახნისი დაჟანგოდა, ერქენის სახელური მონჯღრეულიყო (ო. იოსელიანი);
7. ეს არის ჩემი მეგობრის სული, თრთის და კანკალებს (ა. კალანდაძე);

უკვეცელი

1. არ მიღიმისო ამ მწარე მიწაზე მდელოს სიმწვანე (კ. გამსახურდია);
2. ბუს შემყურე ბუს კლანჭები თვალებში ეჩხირებო (ხალხური);
3. სამშობლოს ცასა ბნელად გაშლილი მწუხრის ზეწარი გადაეფარა (ილია);
4. გიორგი ტყეში ყოფილიყო ჭიგოს საჭრელად (ილია);
5. უცხო რამ ფერი იღო, მწიფე რკოს ანარეკლი გადაჰკრავდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
6. დაუქნია ჯოხი, ერბოს ქოთანს ხიდზე დაჰკრა, ... გატეხა (საბა);

კვეცალი

1. ყური დაუგდე მთის შვილებს, როგორ ამაყად კივიან (ვაჟა);
2. ელისაბედმა პიტნის ჩაი დაახვედრა – ოფლს მოგადენსო (რ. ინანიშვილი);
3. მდინარის პირად, ერთ უკაცრიელ მინდორზე დაიწყო სეკუნდანტების თათბირი (კ. გამსახურდია);
4. ოთახში რძის ჩხრიალი არ ისმის (ო. იოსელიანი);
5. როცა ყანის მკა დაიწყეს, გიჟია, გადარეულიო (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი :

1. მაფაშ ხასობას ჭკადუმ ჩილობა უჯგუნია – მეფის საყვარლობას მჭედლის ცოლობა სჯობიაო;
2. მდინდარიშ ონწეს ეშმაკეფ ხოლო უკვანწუნა, ღარიბის ძიბე ხოლო ვაშინია – მდიდრის საქანელას ეშმაკებიც აქანავებენ, ღარიბი ძიბასაც ვერ იშოვისო;
3. მუშენი რექ თეჯგურა ჯგირი, ანგელოზიშ დასადარი? – რატომ ხარ ასეთი კარგი, ანგელოზის მსგავსი?
4. დიდებაქ მეშინუ ამღლარი ბჟაში ჩხორიაში ეულას – დიდება მოხსენდა დღევანდელი მზის სხივის ამოსვლას;
5. მაჭირხოლი ღორონთიშ ქოთომი რენია – მერცხალი ღვთის ქათამი არისო;

ლ ა ზ უ რ ი :

1. მჩხუიშ თიკანი სქანი ქობჭკომათ – შენი ცხვრის თიკანი შევჭამოთ;
2. თოფურიში გემალუ ვარ აღუმუნეს – თაფლის ჩამოტანა ვერ მოიფიქრეს;
3. ჩხომეფეში სახელი გინონ სი, გიწვა აწი – თევზების სახელი გინდა შენ, გეტყვი ახლა;
4. ქაუმე კაკალიში იყვენ, ოხიში იყვენ – ჩურჩხელა ნიგვზისა იქნება, თხილისა იქნება;
5. წიფრიში დაჩხურონი დიშქა ქოგამილუ – წიფლის ცეცხ-

ლმოკიდებული შეშა გამოიტანა;

6. არ ზღუაში ქენარიშა მეფით — ერთი ზღვის ნაპირას მივედი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აშხუ მახალტაჟს ესნარ ხალნტ ეშხუ მეზგემი დნა — ერთ ვაჟკაცს უყვარს თურმე ერთი ოჯახის ქალიშვილი;

2. ჭოთარშერ იმახათ ჰეცრიშ ლგფკელ ლგმარელი — ოთარანთ იმახათი ეცერის დიდგვაროვანი ქალბატონი ყოფილა;

3. მანდ ჩტემინას ათხე, დეშ აჟტმე ამნ ნწქტსა მეჩი მარემიშ — რა ქნას ახლა, [ვერ დაშლის], ვერ გადავა ნათქვამს მხცოვანი [მოხუცი] კაცისას;

4. ლინდის ჩრმიშ იჩომდახ: ლივნიშ, ლითრშ, ლილთემიშ, ლილგემწელეშ — ნადობას ყველაფრისას აკეთებდენ: ხვნის, მკის, მატყლის ძაფის დართვის, მშენებლობის;

მოქმედებითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. ვაჟა მძიმე ნაბიჯით დადიოდა და ითვლიდა (გ. რჩეულიშვილი);

2. ვაკრული ხელით აჯობებს დაწერა თუ ბეჭდურით? (ო. იოსელიანი);

3. შენ უცნაური ფერით ენთები (ა. კალანაძე);

4. შხამით სავსე და აღვსილო ნექტარით, სხვათა კარებზე დგას შენი ეტლი (ა. კალანაძე);

5. მე მიყვარს, როცა ყანაში გახვალ და დილის ნამით გაილუმპები (ლ. ასათიანი);

კუმვალი

1. მისი წითელი ძეგლითა შემაღლებინე ჭაღარა (აკაკი);
2. ეკლით ნუ მჩხვლეტ, დამიბრუნე ვარდები (აკაკი);
3. ნამგლებით გარსა გეხვივნენ ბიჭები ჩემისთანაო (ი. ლავითაშვილი);
4. მოქანდაკის საჭრეთელს გვერდზე გადავაგდებ და ხმლით შევებრძოლები მტერს (კ. გამსახურდია);

კვეცალი

1. როცა მათ ჰხედავს ერთადა, კაცი ვერ ძლება ცქერითა (ვაჟა);
2. ზოგჯერ კი ტანჯვით ამოძახილი, ქართველის ძილშია კვნესა ისმოდა (ილია);
3. რაც მე სიტყვით გითხარი, შენ საქმით აღმისრულე (ილია);
4. ორლობის ძირში ატუზულიყო დიდი ამალით... ბრიყვი მამალი (ი. ორჯონიკიძე);
5. წადი, შვილო და რაც ნახე, ქართული ხმით იგალობე! (შ. ნიშნიანიძე);
6. დღედაღამ ლოცვით, გოდებით, გვემით ხორცი სულისთვის უწამებია (ილია);

უკვეცელი

1. გორაკზე შემდგარი ციხის ნანგრევები ძოწნარევი ოქროთი მოღვივლიყო (კ. გამსახურდია);
2. ჩამოწვა ფიფქი ტირიფის რტოთი (ა. კალანდაძე);
3. რა არის, შვილო, რა დაგმართნია? – მკითხა მამამ მშვიდლობიანი კილოთი (ი. გოგებაშვილი);
4. ილიკო ასე სოფელ-სოფელ დადიოდა თავისი ბროლიათი (ს. მგალობლიშვილი);
5. გამოჩნდა წითელი ოქროთი შებურვილი ბაღი და მზე (ა. აბაშიძე);

6. მჭიდროდ შეკრული შტოებით დახურული ფაცხები ტალახით იყო შეთითხნილი (ნ. ლორთქიფანიძე);

7. ყმაწვილი ქალი, სავსე სიცოცხლით, სავსე შენების ჯადოთი, გრძნებით ნაზად, ამაყად ცეცხლსა პირს ივჯდა (ილია);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ირფელი გურით ხარენს, დაჩხირი – უგურეთია – ყველაფერი გულით ხარობს, ცეცხლი – უგულობითაო;

2. მოზვერს კუდელით ჭოფუნს, მარა მუთ გოკო, ბორო რე – მოზვერს კუდით იჭერს, მაგრამ რად გინდა, სულელიაო;

3. ღურათ ვა ღურედათია დო ღდას ვა იძირუდანია გახარება – არ მომკვდარიყავით, მაგრამ არც გახარებულოყავითო;

4. პიჯით ჯუღაშა გურით ჯუღა მისხუნუნია – პირით კოცნას გულით კოცნა მირჩევენიაო;

5. ეშელი, ნეძი გორაყი, გიმელი, ღეჯი გორაყი., ჭინდით ჭანდი გარაყი – ადი, ნიგოზი გაფერთხე, ჩამოდი, ღორი გადენე, წნელით ბუზი მოიგერიე;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ეკულე ბერგითე ხაჩქუფან – შემდეგ თოხით თოხნიან;

2. ჟურ შავდითენ არზუალი პჭაი – ორი მოწმით განცხადება დავწერე;

3. ჩხინდითე შური ფშვანუმ – ცხვირით ვსუნთქავ („სულს ვითქვამ“);

4. ჰათეფე ნენათე გეჩუ დო ღუვარეფეს დოცონუ – ესენი სიტყვით წაიკიდნენ;

5. კაჭრეფე მჯიხითე გეჩუ დო ღუვარეფეს დოცონუ – ლურსმნებს მჯიღი („მჯიღით“) დაკრა და გალაგანში დაარჭო;

6. ფიცარითე დო ნჯათე ოფშა – ფიცრითა და ძელით სავსე;

7. ადა ფსიჯითე გეფშუმთ – ამას სურთი მოვქსოვთ;

8. ბუცხითე დობუცხუფან: ჩაეფე, კორდეფე ვა იყვენ დო ემუშენი დობუცხუფან – ფოცხით დაფოცხავენ: ბალახები, ბელტები არ უნდა იყოს და იმიტომ ფოცხავენ;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ქორ ჩი ლადნლ ნთხუიარემი ლალუმ გუმეში ხარ –სახ-ლი ყოველდღე ნანადირევის ხორციტ აქვს სავსე;
2. ისგუმე ხომამ ესნარ ლთუმ ბოგქა ხარ ლეზი – თქვენს უფროსს (უხუცესს) თურმე ლამით ხიდზე აქვს გადასასვლელი;
3. გუმამყან გეზღორე ხოჩამდ ლითურიუმ ი ბედ-ილბალ-უმე მეტარ ლსუმ ლგხიდე – გვამამყანი ძალზედ გახარებული იყო შვილების კარგი სწავლით და ბედ-ილბლით;
4. ალ ხანჯარ ქანდფიმე ი ქალახუმე ტოქტრუმე ლგუმანდ – ეს ხანჯალი მოიხსნა და გადასცა ოქროთი მოჭედილი;
5. იმგია ლიდიარანლ ესერ, იმგია მანლეგუმე ი იდგარი ესერ მანდუმე – რისი ჭამაო, რისი რამეო, კვდებო შიმშილით;
6. ქად დემ ლგრი ეჩხატ მაცალუმე, ლსგიდ მამ ხარ, დემ ლგრი მუბირისგა – იქით ვეღარც კი გავა შიშით, ვერ იხედება, ვერ წავა სიბნელეში;
7. ქენამ ხეკუმე სნსყენს გიმბანუმე, მანდე კუახნესგი ითქუმე – შეჭამანდი (ქენამ – კერძის სახელია) უნდა გაკეთ-დეს კანაფით ან გოგრის თესლით;
8. ფანგო მალატუმე ლუმეგიმჩუ ვეთ ადკანფ – ფაგო სი-ყვარულით კინალამ უკან-უკან წაიქცა;

ვითარებითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. წიწილის თეთრი ბუმბული ველად გაჭქონდა ნიავსა (ვაჟა);
2. რამ შემქმნა ადამიანად, რატომ არ მოველ წვიმდა (ვაჟა);
3. ამხანაგად მყავს ნაბადი, ძმობილად – ბასრი ხანჯალი (ნ. ბარათაშვილი);
4. იფქლი ლვარძლად გადაიქცა, ზედ მობრუნდა ცეცხლის კვერი (დ. გურამიშვილი);
5. გამოქცევისხარ ქისტის შვილს, გადუქცევისხარ ქალადა (ვაჟა);

კუმზავლი

1. რამ გაგაჩინა, ქალო, ლერწმად აჭრილო წელშია? (ვაჟა);
2. და დავალ ობლად ისევ მწირი, მიუსაფარი (ნ. ბარათაშვილი);
3. ვისლა სცალია ჩემთვისა, ქვეყანა იქცა ღუქნადა (ვაჟა);
4. ფეხქვეშ გაცვითეთ საფლავის ლოდი ყურძნის მტევენებად (ა. კალანდაძე);
5. სიზმრად რომ არ მენახე, ცხადად მაინც გნახავდი (ი. ნონეშვილი);

კვეცალი

1. კარგ ყმად ვინა ვთქვათ ვაჟებო? ნათქვამი არა გვრცხენოლდეს? (ვაჟა);
2. შემთხვევამ მოგცა ბევრი ქონება, ხელმწიფედ დაგსვა, გქმნა სრულ სვიანი? (მ. გურიელი);
3. ცეცხლად გადიქცა ბაკური, მარტო ოხვრად და კვნესადა (ვაჟა);
4. ეს გული, სარკედ ქცეული, ბუნების ნათავხედია, მხოლოდ მის სახეს გვიჩვენებს, რასაც შიგ ჩაუხედია (აკაკი);
5. საბრალო არის ვაჟკაცი, შავი მიწის ტყვედ გამხდარი (თ. რაზიკაშვილი);
6. მაშინ, სოფიო, რაღა გინდათ თქვენ: ხელმწიფეს ჰპოვებთ მამად კეთილად (ნ. ბარათაშვილი);

უკვეცელი

1. განრისხდა ფეიქარ ხანი და ბაშიაჩუკის თავი ათას ოქროდ დაააფასებინა (აკაკი);
2. კიტრი უბიდან გამცვივდა, გულზე მამედვა ცეცხლადა, რომ მომეყიდა, მიღირდა ას ოქროდ, ათას ვერცხლადა (დ. გურამიშვილი);
3. ეტყობა, მიხვდნენ და ისევ ბუებად გადაიქცნენ (გ. ჩოხელი);
4. ერთი რაღაც გოგო-ბიჭების ნაჩიჩქნია, და კუდიანმა ორმოდ გახადა (ილია);

5. ბუები ამ ნათლის სვეტში ისევ იმ პატარა გოგოდ გადაიქცნენ (გ. ჩოხელი);

6. ჩვენი ნანადირევი ვუზიაროთო – დათანხმდა ყველა და დიდძალი ასო-ასოდ აქნილი ხორცი ჩაუწყვეს კალათში (აკაკი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. საბურჭულო საარგუნოთ ვეგნართინუავა – საწალო სანაჯახოდ არ გადააქციოთ;

2. აკა სი რექ-შო, აღმასი რექ-შო, აბრეშუმო აწმაძირექშო – ერთადერთი შენ ხარო, აღმასი ხარო, აბრეშუმად მელანდებო;

3. ოჯოლორეთ დო ოლეჯეთ გინართინუა საქმე – საძალედ და სალორედ გადააქციაო საქმე;

4. პიჯო ბუა რე, თოლო – ვარდი, მუს ძირუნქ თემ უჯგუშის – პირად მზეა, თვალად – ვარდი, რას ნახავ ამაზე უკეთესს;

5. ანწი ულაღლა ამარი რე, მა სალდათო ვამალინე – აწი წასვლის დღე აგერაა (ახლოსაა), მე ჯარისკაცად ვერ წავალო;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. წინწლწრს თუთი ნაპუდ ქა დემ ახნდხ – წიწილებს თითო ლუკმად ვერც კი ეყოთ;

2. ბაქრე მუმბუნლდ ესერ გულქანაჲ ქა ხნრხ – ტყუილების მოქმელად (მოსაუბრედ) გულქანაც გვეყოფაო;

3. ბარბალმდ მიაგულ უდილდ ლმდლურ – ბარბალემ მიაგული დად გაიფიცა;

4. ჰნლურიდ ესერ ემდდორი ვნლ ბერჟნ ნნჭა ხაკუ, ჰენგირდ – უშბნ კნცხ ი მადრბნდ – ჰნრუნი ლანგბტუ – აღვირად თორმეტი მეტრი რკინის ჯაჭვი მინდაო, უნავირად – უშბის წვერი (მწვერვალი) და მათრახად კი – ეშმაკის ცოცხიო;

(ვნლ – სიგრძის საზომი ერთეული, ორი გაშლილი მკლავის სიგრძე);

5. ჰაერისგა ნპრდ ოლსიბელი, კოჯისგა – ნნთხურად, ლიცისგა – კალმახდ – ჰაერში ჩიტად გადაქცეულა, კლდეში – ნანადირევად, წყალში – თევზად;

6. ამჟამად ასწლ ზორბექიმ გუემ ი ლიმარგუ ლაპრჰკდ — ასე დარჩა ზორბექის საქმე და სიმარდე საარაკოდ;

მიმართულებითი

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მეურს დო მეხოხანს სასოროფო ფაცხაშა, ქვარა გორდიშა ქოუგუ, ოჭიში გორდა გაძღაშა — მიდის და მიხოხავს საყვარელ ფაცხაში, მუცელი ბაყაყს მიუგავს, ზურგი — გორდა გალიას;
2. მა დიარაშა მიდვოჩვაგა დო სი წისქვილშა მიდაზოჯია — მე საქეიფოდ წაეჩანჩალდები და შენ წისქვილში წაბრძანდიო;
3. დიდ წყარიშა ინულა ვარე საქმე, ეშულა რენია ვარა — დიდ წყალში ჩასვლა კი არა, ამოსვლაა მთავარი (საქმე);
4. პაპა მეურს გეგუთიშა, ლეპარტიე — მაღლაკიშა — ძღველი მიდის გეგუთში, ლიპარტია კი — მაღლაკში;
5. კორქ კართეშა დუღე ქენვოდვალაფუა დო სი ფრიმულს უსოფუნდი (ხალხ. სიბრძ.) — კაცმა კალთაში თავი ჩაგადებინა და შენ კი წვერს გლეჯდიო; (კაცმა კაცს ვენახი აჩუქა და იმან ყურძენიც აღარ აჭამაო);

ლ ა ზ უ რ ი:

1. მა ჩხოში ბათუმიშა ბილამ - მე თევზს ბათუმში წავიღებ;
2. მან დაღიშა ვულუ — მე ტყეში წავალ;
3. მა დულუნიშა მებულურ — მე ქორწილში მივდივარ;
4. მაჟურანი ნღლას ურუსის ასკერი ჭოროხიშა იმტუ — მეორე დღეს რუსის ჯარი ჭოროხისკენ გაიქცა;
5. სკურაჭი დეზღუ დო იღუ აღა მუმის იანიშა — სამართე-ბელი აილო და წავიდა თავისი ბატონის მხარეს;
6. ტყელუკა მზოლა პიჯიშა ქაგდოჩქვეს — ნავი ზღვის ნაპირისაკენ მიმართეს;

დაშორებითი

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მატაროზე (ტაროზი) ოჭმარეშე მერჩქინდუნია (მელოხო-დუნია), მატაროზე ორდოშე იჩინებენია – სატაროსო ამინდი (დარი) დილიდანვე შეეტყობაო;
2. ცხვინიშე ფურჩა გიმილუნი, ინა ვარდუ სულელი – სხ-ვინიდან ფურჩი რომ ჩამოიტანა, ის არ იყო სულელი;
3. თოლიშე დაჩხირი მოკვეცუნს, პიჯი გვალო ვარდიცალი ულუ – თვალიდან ცეცხლს აფრქვევს, პირი კი ვარდივით აქვს;
4. ის ნიორშე ნაფურჩონაქ ხვალუა – მას ნივრიდან ნაფც-ქვენი შეხვალაო;
5. ლაშქარიშე მოუღირს ამბეს ოსურ ოხვამილუანდუა – ლაშქრიდან მოსულს (ქმარს) ცოლი ამბავს მოუთხრობდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ოხორიშენ ბიბტიდორტუნ: სო მალეტუ, ჰა კორ ხიზირის-თერ ვარ მომხუადატუკო – სახლიდან გამოვიქეცი, სად წავი-დოდი, ეს კაცი იზირივით რომ არ შეხვედროდა;
2. ფუჯიში ტებიშე ქალამანი ბიქუმთ – ძროხის ტყავისგან ქალამანს ვაკეთებთ;
3. მთუგი მენდახთუ მჭკონიშე – თავვი წავიდა მუნისკენ;
4. ჰანდლა მა ქარმატეშე მენდაფთი – დღეს მე წისქვილში წავედი;
5. დალიშე მენდახთუ დიშქაშე – ტყეში წავიდა შეშისთვის;

დანიშნულებითი

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მეზობელშო ჯგირობუა ქუგოკონდავა, მუთუნიშე ვაგა-ცუდავა – მეზობლისთვის კარგი თუ გინდა, არაფერზე უთხრა უარიო;

2. ჯიმა ჯიმაშო, უჩა ღღაშოთ – ძმა ძმისთვისაო, შავი დღისთვისაო;

3. თე ფიცარეფი ახალ ცუდეშოთ მოკონია – ეს ფიცრები ახალი სახლისთვის მინდაო;

4. მეტყობუნს ნანა, დაჩხირს აბენენს, ჭვიშტარემც ორთ ჭუმანერ ოხვამერშოთ – დედა მიიპარება, ცეცხლს ანთებს, ჭვიშტარებს აკეთებს ხვალინდელი სალოცავისთვის;

5. აქინეშის ნდემეფი გილულან, საშიში რე კათაშოთ – აქ რომ დევები დადიან, საშიშია ხალხისთვის;

წოდებითი:

წოდებითი ბრუნვა არ აქვს მეგრულს, ლაზურსა და სვანურს, თუმცა ყველა ქართველურ კონტინიუმში იგი მიმართვის ფორმაა ერთიანი გაფორმებით.

ქ ა რ თ უ ლ ი:

უკუმშველი

1. სალი კლდე შენ ხარ, პოეტო! (შ. მღვიმელი);

2. ქარო, მიუვალს კლდეზე დადგი ჩემი მიწური (ა. კალანდაძე);

3. დაებერდი, შვილო, დაებერდი, ამიკანკალდა მუხლები (ვაჟა);

4. შენ, ბულბულო მგალობელო... სად ყოფილხარ, სიდან მოხვალ? (ვაჟა);

5. ძილო, მოხუც მამასაც მოუვლინე ნანაო (აკაკი);

6. რად გაიფურჩქნე, წინანდლის ვარდო, რად ააკვნესე ლერწამის ღერი? (ლ. ასათიანი);

კუმშვადი

1. შენი ჭირიმე, ხანჯალო, რკინაო, ხვარასნისაო (აკაკი);

2. გასწი, მერანო, შენ ჭენებას არ აქვს სამძღვარი (ნ. ბარათაშვილი);
3. ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში? (ილია);
4. ვინ იცის, მტკვარო, რას ბუტბუტებ, ვისთვის რას იტყვი? (ნ. ბარათაშვილი);
5. შენ გაგიმარჯოს, ხალხის ლამქარო, ქართლის ხსენება რომ არ წაშაღე! (ა. კალანდაძე);
6. ჰე, ცრუ სოფელო, დაუნდობელო, შენში კეთილი სად არს ფერუცვლელ? (გრ. ორბელიანი);

უკვეცელი

1. რად მოფრენილხარ, შოშიავ, შენ ასე ადრიანადა? (შ. მღვიმელი);
2. ატმის რტოო, დაღალულო რტოო, სიმშვიდეა შორი (გალაკტიონი);
3. ხელს ვინ გახლებს, უკადრისავ, თვალნი აგიტირდებიან (ა. კალანდაძე);
4. ერთ ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ (ილია);
5. ცხოვრების წყაროვ, მასვ წმიდათა წყალთავან შენთა (ნ. ბარათაშვილი);

კვეცალი

1. მზეო თიბათვისა, მზეო თიბათვისა, ლოცვად მუხლმოყრილი გრაალს შევედრები (გალაკტიონი);
2. დეღაო მიწავ, მაღლი შენ! იკურთხე ცაო, წმინდაო (ა. კალანდაძე);
3. ძმაო, მომწერე ისეთი რამე, ჰქონდეს ჩვენს ბალში საუბრის ფასი (პ. იაშვილი);
4. ახ, მთვარევ, მთვარევ, დამწვართ იმელო, მსურს ჩემი ტანჯვა შენც გაგიბელო (გრ. რჩეულიშვილი);
5. ნუ გაფრინდები, ჩემო ოცნებავ, ნუ გაგიტაცებს თრთოლვა ქალური (ლ. ასათიანი);

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ღერბეთ! დიდებუ აჯანყდა, სი ღნემდ — ღმერთო! დიდება შენს სახელს (დიდებამც მოგსვლოდეს), შენ შეგვეწიე;

2. ალ მნრე აჯაღდდ ხატული: სი მნრე! ოთსგი ღერბათუ ი უწრნლად ჰაჯ ამაკდ — ეს კაცი ისევ ეუბნება: შე კაცო! იწამე ღმერთი (შეხედე ღმერთს) და უგინებლად შემეშვი;

3. წგდდარ ჰარწყს ხნჭმინლუნეს, შომტუნდ ლიდდარნლე ღურეუ ვედნი, ეჩქას ხომა ყღლე: „ჰე, ხნდარ! ათხე ისეტუე ნა-შტდები ი ხოჩა, ჟელნეკუდ ტაბგარს“ — მერიქიფეები (მწდეები) არაყს დაატარებენ, როცა პურობის დრო მოვა, მაშინ უფროსი (უხუცესი) ამბობს: ჰე, სიხარულეხო! თქვენი მშვიდობა და კარგად ყოფნამც ყოფილიყოს, მივუსხდეთ სუფრას და დავიწყოთ ნადიმი;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ხირუა — მოპარვა

მაჟია — მეორე

ჭირინაფა — წვდომა

შური — სული

ჩქიჩქი/ჩქეჩქი — ბავშვი

მილალაფა — ჩავარდნა

ტარი — ჯამი

დაღუა — დასერვა

რულა — სირბილი

მიშალაფა — 1. საქმეში გახვევა
2. ჩავარდნა

იწონგალამა — წინ დახვედრა

კუდელი — კუდი

ზოთონჯი — ზამთარი

შონი — სვანი

ოუჯი — ყური

ღურელი — მკვდარი

მარღუ — მზარდი

ნგარა — ტირილი

პიჯი — პირი

ღორონთი — ღმერთი

კვაკუა — კონკვა

შხვაში — სხვისი

ჩირური — ცუდი

სქუა — შვილი

ჭანდი — ბუზი

ჯგირი — კარგი

ზარხული — ზაფხული
ჭუჭული — ჭინწარი
რინა — ყოფნა
ქა — რქა
დოკირუა — დაბმა
ონწე — საქანელა
შიება — შოვნა
ბჟა — მზე
ეულა — ამოსვლა
ქოთომი — ქათამი
ჭოფუა — დაჭერა
ემოულა — ასვლა
ლეჯი — ღორი
ბურჭული — წალდი
დიარა — ქორწილი, ღხინი
ჩვაგაფი — ჩანჩალი
დონვალამა — დახვედრა
გორდი — ბაყაყი
გორდა — მრუდე
ზოჯუა — ბრძანება
ფრიმული — წვერი
ენოდვალა — ჩადება
მუთუნი — არაფერი
უნა — შავი
ნდეში — დევი
აქინეში — აქ
ზოჯუა — ბრძანება

მეჩამა — მიცემა
ჟირხოლო — ორივე
ხოჯი — ხარი
ნინა — ენა
ჩილი — ცოლი
კვანწაფი — რწევა
მუშენი — რატომ
ჩხოროია — სხივი
მაჭირხოლი — მერცხალი
დაჩხირი — ცეცხლი
პიჯი — პირი
ნეში — ნიგოზი
ჭინდი — წნელი
არგუნი — ნაჯახი
მოულა — მოსვლა

ქვარა — მუცელი
ოჭიში — ზურგი
გაძლა — გალია
კართე — კალთა
სოფუა — გლეჯა, წეწვა
ჯგირობუა — კარგად ყოფნა
გაცულება — უარის თქმა
მეტყობინი — მიპარვა
გილოულა — სიარული
კათა — ხალხი

ლ ა ზ უ რ ი :

ხვალა — მარტო
მჭეში — მწყემსი
გონდინერი — დაკარგული
მცხული — მსხალი

ბერგი — თოხი
არზუალი — განცხადება
ჩხვინდი — ცხვირი
ფსიდი — სურო

თილჩი — მელაია
სირთეფე — მთები
გინძე — გრძელი
ღალი — ღელე
ბულღუჯინი — მწყერი
ჭუვალი — ტომარა
ქარმატე — წისკვილი
ჩხომი — თევზი
ქუუმე — ჩურჩხელა
ოხიი — თხილი
წიფრი — წიფელი
დიშქა — შეშა
ქენარი — ნაპირი

ბუცხი — ფოცხი
ღუგუნი — ქორწილი
წელუკა — ნავი
ტები — ტყავი
ღემირჩი — მჭედელი
არგუნი — ნაჯახი
ოყვილუ — მოკვლა
დადიჩქიმი — დეიდანეში
კალა — ერთად
ახჩამი — საღამო
ოჩალიშუ — სამუშაო
ბუტკუჯი — ფუტკარი
ღალალი — ლაპარაკი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

სიმაქ — ქალიშვილი
ლიქიზანწლ — სიცილი
ბთუ — ცხელი
მეგამ — ხე
ნაპოლ — ჩიტი
ღტაშ — ჯიხვი
თანწლ — უღელტეხილი
ღოსგ — ადრე
მწინძელ — მასპინძელი
მატუნამ — მადლობა
ლეზიზ — საგზალი
კურუ — ხვრელი
შღუგტ — თავვი
თხტომ — თავი
ლიწსი — დაბატიყება
ლიბნე — დაწყება

ლიდიარწლ — პურობა, ჭამა
მწიდ — შიმშილი
მაყალ — შიში
ლისგდი — ყურება
მამ — არა;
მუბირ — ბნელი
ღგშკწლ — მოჭედელი
ქგწშ — კანაფის კერძი
ლისყენე — კეთება
გიმბწშ — კანაფის მარცვალი
კუახნესგ — კვახი, გოგრა
ღტეშგომ — უკან
ვეთ — კინალამ
ნაპუ — ლუკმა
ბაქ — ტყუილი
მწმტწლ — მოსაუბრე, მთხრობელი

ლისდიკე – წყენა
მალფრტა – მოწყალე
მოლბტ – მოსიყვარულე
ფისრბ – საზიზლარი
ნაქტ – ნათქვამი
ლივნი – ხენა
ლითი – მკა
ლილთე – ძაფის დართვა
ლილეიმბ – მშენებლობა
ლიშტემ – თხოვნა
მემბერ – ფრინველი
ჟმსგჟ – ვაშლი
ბოგ – ხიდი
ლითური – სწავლა
ლგხბდე – განარებული
დეშ – კერა
ლანგბტ – ცოცხი
ლგფკელ – ბანოვანი, დიდკაროვანი
ქორსმერდლა – შინამოსამსახურეები
დალისტ – ბატკანი ერთი წლის მერე

ჰნლური – ალვირი
ნნჭა – ჯაჭვი
ჰენგიორ – უნავირი
მადრბ – მათრახი
ჰნრტი – ეშმაკი
ვბლ – სივრდის საზომი ერთეული
კოჯ – კლდე
ლიშედ – შველა
უწრლად – უვინებლად
წგდბ – მერიქიფეები
შომბტბ – როცა
ენქა – მაშინ
ხბდბრ! – სიხარულებო!
ლინკტ – დახრა
აჯალგდ – ისევ, კვლავ
ბერეჟ – რკინა

5. თანდებულნი ბრუნვები

თანდებული ქ ა რ თ უ ლ შ ი:

სახელობითი

-ვით:

1. ახალი ამბავი უჩინარი წყალივით ჟონავდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
2. ბინდი თოვლივით ილევა და შენობაც იღვიძებს (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. მე ძლიერ მიყვარს იისფერ თოვლის ქალწულებივით ხიდიდან ფენა (გალაკტიონი);
4. ყველაფერი სიზმარივით გათავდა, რასაც გული სიყრმით დამიხატავდა (გალაკტიონი);
5. მე მუდამ მემანსოვრება შენი თოვლივით თეთრი ხელები (გალაკტიონი);
6. მალლა ფოთლებში ელვარებს ვაშლი, სისხლივით წითელი (აკაკი);

მიცემითი

-ვით:

1. სამკეცი ფაფუკი ღაბაბი გუდა ლელესავით გაუხდა (ილია);
2. ქანაობს ბუდე გარეჯის ცის ქვეშ, მას კატასავით ეპარება ბინდი (ა. კალანდაძე);
3. გაღმით ჩანს ქისტის სოფელი, არწივის ბუდესავითა (ვაჟა);
4. არწივსავით მკლავებგაშლილი კაცი მისდევს თავის მსხვერპლს (ალ. ყაზბეგი);
5. არჩილი ახალ ვენახს აშენებდა და უნდოდა მიწა ფიცარსავით უჯრა-უჯრა დაეყო (ილია);

-თან:

1. გადაიარეს ბებერ ხერთვისთან, საათაბაგოს მტვერი აშა-
ლეს (ა. კალანდაძე);
2. ლოდებთან ვიღაც მწარედ გოდებდა (გალაკტიონი);
3. მე ველარ მივალ სოფლის წყაროსთან და ვერც თამაშით
დავიღალე (პ. იაშვილი);
4. ცოტა ხანს ღუქნის კარებთან იდგნენ და ხმადაბლა საუ-
ბრობდნენ (ჭ. ამირეჯიბი);
5. თუ თურქმენებმა დვინის ციხე ვერ აიღეს, ჩვენც სპიანად
მოვალთ და მიწასთან გავასწორებთო ციხეს (კ. გამსახურდია);

-ზე:

1. ვის უნახავს ვარდობისთვის თოვლი გზებზე? (ა. კალან-
დაძე);
2. ცაზე დამქრალან ვარსკვლავნი, პირი ემურვის მთვარესა
(ვაჟა);
3. როცა ნამიან ველზე გავივლი, ნამი ბალღივით მათრობს
(ა. კალანდაძე);
4. თოვლში თბილისი უტურფესია, ყლორტზე ნაზია თოვ-
ლის ფიფქები (ს. ჩიქოვანი);
5. ქსანზე, არაგვზე ისევ ყვავიან ზოდებუნები თავთუხებისა
(გ. ლეონიძე);

-ში:

1. ისე იჯდა იმ ჩოხაში, როგორც თავვი ქერქში (მიხ. ჯა-
ვახიშვილი);
2. ცხოვრების მდინარეში პირაღმა ცურობა გიჟების საქმეა
(მიხ. ჯავახიშვილი);
3. გულში ფარულად ლესავენ მახვილს (ა. კალანდაძე);
4. მივაძახე: ჭინჭარში ნუ ვარდები, ნუ გგონია იქ ია და
ვარდები (აკაკი);
5. მე იმერეთში წავალ, თქვენ საით? (გალაკტიონი);

შუა:

1. არასოდეს არ გახმება წყალთა შუა წნორის ძირი (ან-დაზა);
2. უცებ თაფლა ლურჯას გაუსწორდა და მელია ორ ცხენს შუა მოექცა (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. ორ ზღვას შუა ძველისძველად საომარი იყო ლელო (გალაკტიონი);
4. მათ ლაშქართა ყოლბსა შუა ორბი სითმე გადმოფრინდა (შოთა);
5. ქვებს შუა ათასობით ეწყო თევზის პაწია კვერცხები (ი. გოგებაშვილი);

შორის:

1. საკუთრების გადაცემის აღმნიშვნელ ტერმინთა შორის გავრცელებული იყო ერთი (ივ. ჯავახიშვილი);
2. მინდორში დაუხვდნენ ბახულას თავისი ტოლი გოგობიჭვები, რომლებიც ორ ხეს შორის გაბმულ ყურძნის ვაზზე ქანაობით თავს იქცევდნენ (გ. წერეთელი);
3. დგას აქ კრძალვით ვით ქურციკი ვეფხვთა შორისა (ნ. ბარათაშვილი);
4. შავი ყორანი გამითხრის საფლავს მდელითა შორის ტილის მინდვრის (ნ. ბარათაშვილი);
5. ტანჯვათა შორის სიამეთა დამისახავდი და თვით ჯოჯოხეთს სამოთხედა გარდამიქცევდი (ნ. ბარათაშვილი);
6. ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში, ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორის (ნ. ბარათაშვილი);

ნათესაობითი

-თვის:

1. ო, უბრალო ხმებისთვის არასდროს არ მეცალა (გალაკტიონი);
2. დარბაზს ერთი მხრიდან სტუმრებისათვის ორი ოთახი ეკვროდა (ჭ. ამირეჯიბი);

3. არა მარტო ტკბილ ხმებისთვის გამომგზავნა ქვეყნად ცამა (ილია);

4. შენი დაღალნი... თვალთა ჩემთა ადავრიშებენ ხან ნუგემისთვის, ხან დასაწველად (ნ. ბარათაშვილი);

5. ცათა წინაშე დიდია მსხვერპლი, მამულისათვის მეფისა ცრემლი (ნ. ბარათაშვილი);

6. გახარებულმა, რომ ცოტა გაერთობოდა, ფაიტონისთვის გავგზავნე ბიჭი (ალ. ყაზბეგი);

-გან:

1. გადაგვარების მოშურნე, ბუნებისაგან კრულია (აკაკი);

2. მოვესწრები, რაც მინდოდა ზამთრისაგან დაჩაგრულსა (აკაკი);

3. წინაპართაგან წავიდა ყველა, სხვა ხალხის ისმის აქ შრიამული (გალაკტიონი);

4. მთვარის ყვავილი ნელა ირწევა ქარისგან ყოველ რხევაზე (ა. კალანდაძე);

5. სიქველისაგან ეგოდენი მოწყალებანი შეეკრიბნა... თავად აღარ აღირაცხოდა (საბა);

-კენ:

1. ჯაჭვი რად გმოსავს, გაფრინდაულო, ალავერდისკენ რას ზვერავ ასე? (ა. კალანდაძე);

2. წამყე ბეთანიისაკენ! იქ, საღაცა ახლომანლო იყო ორბელიანების და ირაკლის სამოსანლო (გალაკტიონი);

3. დარიალიდან გადავარდნილი, საზარეთისკენ მიცურავს წერო (გ. ლეონიძე);

4. თეთრ – ყვითელი ღრუბლები ისევ მიქრიან მთაწმინდისაკენ (გ. შატბერაშვილი);

5. ირაკლიმ უკვე გაქუსლა მთიულეთისკენ თავისი ცხენით (ნ. ბარათაშვილი);

-ებრ:

1. ვარდთ რომ დათოვეს მიწა ყამირი, ბაღლებრ სტიროდა თურმე ნიზამი (ა. კალანდაძე);

2. ტახტი უდგას ქონგურისებრ, მოოჭვილი ოქროს თვალით

(ა. მირცხულავა);

3. ისეთი სიტყვის სიტყბო ჰქონდა, მხეცთა კაცთა მსგავსად მოაქცევდის, ტინთა ცვილისებრ დაადნობდის და მფრინველთა კაცებრ აუბნებდის (საბა);

4. მას დაქანცვა ეტყობოდა და ნაზი, მარჯანისებრი ტუჩები გამრობოდა (ალ. ყაზბეგი);

5. ქალი მზეებრ უჭვრეტს ყოველთა ცნობითა ზე-მხედველთა (შოთა);

მიერ:

1. ორთოგრაფიული თავისებურებებით გამოირჩევა ნუსხური მინაწერებიც, შესრულებული ვინმე ათანასეს მიერ (ზ. ჭუმბურიძე);

2. თქვენ მომაგონებთ გრიგალის მიერ წაქცეულ მუხას (მიხ. ჯავახიშვილი);

3. ქართული ლაშქრის მიერ ანისის აღებამ მთლად გააცოფა მუსლიმთა ამირები (კ. გამსახურდია);

4. მკითხველის ყურადღებას მივაპყრობ დღევანდელი საზოგადოების მიერ დავიწყებულ ზოგიერთ საკითხს (აკ. ბაქრაძე);

5. მწყემსი ქალის მიერ დახატული ტკბილი წუთისოფელი განდევილისათვის ნაცნობი და განცდილია, მერე კი – ნებაყოფლობით უარყოფილი (აკ. ბაქრაძე);

გამო:

1. შუალამისას ბატონიშვილმა ითხოვა მამასთან შესვლა მეტად საჭირო საქმის გამო (ლ. გოთუა);

2. ძლივსლა იცნეს მონადირე, რადგანაც იმას შიშის გამო თმა სრულად გასთეთრებოდა (ი. გოგებაშვილი);

3. თუმცა ლუარსაბი ეგრე სწუხდა ეხლანდელი დროების ჭირისა გამო, მაგრამ სახე მუდამ ერთი განსაკუთრებულ სულებლობით უცინოდა (ილია);

გარდა:

1. გრიგოლს, შოთას გარდა, მეორე შვილიც ჰყოლია (პ. ინგოროყვა);

2. თავის გარდა, ყოველგვარ მოსავალს ჰყავს კიდევ ერთი მტერი (ი. გოგებაშვილი);
3. სიყვარულის გარდა, ამ ქვეყანაზე არსებობს ბედისწერა (გ. ჩოხელი);
4. საქართველოს გარდა, დელამიწის ზურგზე უამრავი სხვა ქვეყანაა კიდევ (გ. ჩოხელი);

თანავე:

1. მას ეგონა, რომ შუბლის გაგრილებისთანავე სისხლიც დაუმშვიდდებოდა (ალ. ყაზბეგი);
2. ენგურის მორევში ჩაყვინთულ ძელებს ზედაპირზე ამოტივტივებისთანავე ისინი ჭოლოკებით ებგერებოდნენ (ლ. ქიაჩელი);

მოქმედებითი

-ურთ:

1. მარნის უკანა კედელზე ამოყვანილი გახლდათ ერთი პატარა ოთახი მოაჯირითურთ (ილია);
2. აქ ცხოვრობდა თავადი ლუარსაბ თათქარიძე თავისი განუმეორებელი მეუღლითურთ (ილია);
3. ბეჭდითურთ თითი მოჰკვეთა, ქვერსკნელთ მიწასა გარია (შოთა);
4. ლევანმა მასთან მყოფ ამხანაგითურთ დაუყონებლივ მიაშურა დანიშნულ ადგილს (ლ. ქიაჩელი);

-დან:

1. პაწია ჩიტი გვიმღერის ორთა იასამნიდან (ა. კალანდაძე);
2. მოგროვდნენ ყოველის მხრიდან ვაჟები ლომისფერანი (ვაჟა);
3. ხევიდან ხევზე იკივლებს მეხი, ხევიდან ხევზე წავა ქუხილი (გალაკტიონი);
4. როგორც აფრის ტკაცუნნი, მოვარდნილი ზღვიდან, ისე ვაჟკაცური გაქროლება მინდა (პ. იაშვილი);

5. ვარ მოპარული ლამისყანიდან, ვარ ლეკების ტყვე – გუ-
რამიშვილი (ტ. ტაბიძე);

6. თუთაშხიამ ქამრიდან ნაგანი ამოიღო, ფეხზე შეაყენა და
ხელში მომაჩეჩა (ჭ. ამირეჯიბი);

ვითარებითი

-მღე:

1. ჩამონგრეული შენი კელლები აშლილან ცამდე (ა. კალან-
დაძე);

2. ბევრი წყარო და ბევრი ბექია ბეთანიაძე (ა. კალან-
დაძე);

3. ერთი დიდვაჭარი იყო, ეგზომი განძი შეყარა, სალაროთა
რიცხვი არ იცოდა, სიბერემდე არცა სვა და არცა ჭამა, არცა რა
შემოსა (საბა);

4. მზის გადახრამდე შეექცნენ და მერე გაუდგნენ გზას (აკა-
კი);

1. კარგა შუალამემდე გასწია ნიშნობის ვახშამმა (ე. გაბაშ-
ვილი);

-მღის:

1. ელენორა იწვა ტახტზე და საბანი მხოლოდ მკერდამდის
ფარავდა (ალ. ყაზბეგი);

2. ბოლოს მიაღწია ყუბასარმა ხანაგამდის და შენიშნა,
მტერი თითქმის არავითარ წინააღმდეგობას არ უწევდა (კ. გამ-
სახურდია);

3. ამ გორგოლაჭებზე შევსვამ ხოლმე და მივათრევ (ხე-
იბრებს) კერამდის (კ. გამსახურდია);

4. „ჰამლეტის“ თარგმანსაც სტრიქონიდან სტრიქონამდის
ვადევნებდი თვალს (კ. გამსახურდია);

5. მოხუცს სიკვდილამდის კიდევ მოესწრო თავისი ქალის
მკერდში ჩაკვრა (ალ. ყაზბეგი);

თანდებული მ ე გ რ უ ლ შ ი:

შედარებითი

-შორი, -ცალო

1. ანწალაშორი მიკობუ ხორცი – ანწალას მსგავსად კიღია ხორცი;
2. თინეფი ლაკვიცალო გალაყაფუნა ართიანს – ისინი ლეკვივით ეთამაშებიან ერთმანეთს;
3. ი კოჩქ ბაკურშორი ფსხაპუნქია ღო ნოხაშუერს ქანასხაპუა – იმ კაცმა ბაკურასავით ვიცეკვებო და ნახარშში ჩახტაო;
4. მეუ ღო ქური ისირქი თუნთიშორი – წადი და ქუსლი გაილოკე დათვივით;
5. მასქუალი ქოთომცალო მუს გილოურქია – კვერცხის მდებელი დედალივით რას დადიხარო;

თანაობითი

-წკუმა // -წკელა // -წკალა

1. კოჩი ფარაწკუმა იჩინებე, მუ კოჩი რენია – კაცი ფულთან იცნობა, რა კაცი არისო;
2. თხას ცუშენი აფუდუ, მარა წყარწკუმა უმოსო მაყუმენუა – თხას სწყუროდა, მაგრამ წყალთან უფრო მოსწყურდაო;
3. ნანა – სქუა, სქანი ქომონჯი თე ამბეშე ხენწიფეწკალა ხოლო ქოცოფენია, – უწუუ დედიბიქ – შვილო, შენი ქმარი ამ ამბავთან დაკავშირებით ხელმწიფესთანაც ყოფილაო, – უთხრა დედაბერმა;
4. წკუნწკი კოჩიწკელა საქმეში დაკინება ვალირუნია – ძუნწკ კაცთან (საქმის დაკავება) ურთირთობა არ ღირსო;
5. ირო ართი კოჩწკუმა ვეცინია ნგარა – ყოველთვის (ერთ კაცთან) ერთთან არ იქნებაო ტირილი (გაჭირვება);

მიწვევითი

-იშ-ა-ხ // -შ-ა -ხ

1. გურაფა ღურა ღლაშას რენია – სწავლა სიკვდილის დღემდე არისო;
2. ირ ოჭუმარეს გოლაში წვანშას ეკოურღუ ღო თეურემე გინოკიჟინუნღუ, ნღემეფი დაშქურინუკონი – ყოველ დილით ციხემდე აღიოღა და იქიდან ყვიროღა, დევები რომ შეეშინებინა;
3. ამღლარი ოკეთებელი ჭუმანერი ღლაშას ოკო ვაგნოღვე. – დღევანღელი გასაკეთებელი საქმე ზვალისთვის (-მდე) არ უნდა გადაღო;
4. ნღემს თიშმაღიღა ეღუღე უღუღუ, ცაშახი მიანჭუღუ – დღეს იმხელა სახლი ჰქონღა, ცამდე სწვდებოღა;
5. ოხგამერშას ჭიჭე შარაქ ღუმოსკიღესუნი თეში, გორჩქინღუ კიჟინქ – სალოცავამდე (ეკლესიამდე) ცოტა გზა რომ დაგვრჩა, ისე გაისმა კივილი;

მსგავსებითი

-ჯგურა

1. ღემჯგურა კათაქი ღოცუმოღეს გერეფი, ქუღარძეს ვერწემი ღაჩნირი ღო თექი ქიმთაჭუეს. – დევის მსგავსმა ხალხმა (კაცებმა) აკუწეს მგლები, ღაანთეს დიდი ცეცხლი და იქ შეაგღეს, დაწვეს;
2. ღორონთჯგურა კოჩიქ ქადერთუ ხენწიფეს ღო მოთხუ სამართალი – ღმერთისნაირი კაცი ეახლა ხელმწიფეს და მოსთხოვა სამართალი;
3. თე „პატინებს“ შიშიჯგურა მუთუნი ვემიოხედეს, თეში მიჯირღინანღესი – ამ „პატივცემულებს“ შიშისნაირი არაფერი ეტყობოღათ, ისე ამაყად მიდიოღნენ;
4. რაშიჯგურა ბოშეფქ კინე ღართეს მუნეფიში სოფელს – რაშის მსგავსი (-ნაირი) ბიჭები ისევ დაუბრუნღნენ თავიანთ სოფელს;
5. კოს ნინაჯგურა ტერი მუთუნ ვაყუნს თე ქანას – კაცს ენის მსგავსი(-ნაირი) მტერი არაფერი ჰყავს ამ ქვეყანაზე;

თანდებული ლ ა ზ უ რ შ ი:

ლაზურში ნათესაობით ბრუნვას დაერთვის -კალა „თან“, -სთერი „ვით, თანა“, -კელე „კენ“ (-კელე „კენ“, დაერთვის დაშორებით ბრუნვასაც). ნ. მარს დასახელებული აქვს ნათ. ბრუნვის თანდებულად -თერე (შქიმი თერე მახთა „მოდი ჩემთან“);

მიმართულებით ბრუნვას დაერთვის -ქის „მდე // მდის“;

დაშორებით ბრუნვას დაერთვის -ნი (თვის). ლაზურში მისი დართვა აუცილებელია დანიშნულებითი ბრუნვის უქონლობის გამო, მის საკომპენსაციოდ: ჯუმაშენი „მმისთვის“

თანდებულანი ნათესაობითი:

1. კოდნეფეშკალა გულუნ, ჩე-ჩე დუდის მოთვალეი – ცხვრებთან დადის თავზე თეთრწამოცმული;

2. ჯა ქამეკვათუფან... სუჯიკელი ქაემახუტონუფან.. სუჯი კალათი ჯა ქოდოდუმელან – ხეს ვაჭრიან, ყურისაკენ ამოჭრიან... ყურთან ხეს დადებენ;

3. ადა დემიჩიკალა თურჯაიში ბიჭი იჩალიშეფს ნუნკუ – გოტალუნეი – ამ მჭედელთან ვაჭრის შვილი მუშაობს სახემოსვრილი;

4. ფადდე ჩქიმი კალა მენდაფთათ ოხოიშა – აბა, წამო ჩემთან ერთად შინ;

5. იხვეწან ორენ ნოლამისაშიკელე – იხვეწებიან პატარძლისაკენ;

6. ქესერი სთერი მუშიკელე კვათუნს – კაცი ეჩოსავით თავისკენ ითლის;

7. კოჩიქ არგუნე ეზღუ დო ჩქიმდეკელე ოყვილუშენი მულუნ – კაცმა ნაჯახი აილო და ჩემკენ მოსაკლავად მოდის;

8. მა დადიჩქიმიკალა ნოლელიშა ვიგზალი – მე დეიდაჩემთან ნოლელში წავედი;

9. ხოჯა არ დღას ფამამიში იღუ ბერეფეკალა – ხოჯა ერთ დღეს აბანოში წავიდა ბავშვებთან ერთად;

თანდებულებიანი მიმართულებითი:

1. აღრამიშა-ქის ... ქომოხთეს – სალამომდის მოვიდნენ;
2. სუმ წანაშა-ქის შქითოში მანათი ქომეჩულორენ – სამ წლამდის (ე.ი. სანამ სამი წელი გავილოდა) შვიდასი მანეთი მიუცია;
3. სუმ თუთაშა-ქის ვა მოფთინაი-და – სამ თვემდის თუ არ მოვიდუო;

თანდებულებიანი დაშორებითი:

1. ბაბა სქანიქ ხომ ადა ოჩალიშუშენი ვარ მოგოჩქუ – მა-მაშენმა ხომ ამ სამუშაოზე არ გამაგზავნა;
2. სქანი ბოზომოთა მომჩარე ჯუმა ჩქიმიშენი – შენს ქალიშვილს მომცემ ჩემი ძმისთვის;
3. ჩონჩი ფუჯეფეშენი ქოშებინახი – ჩენჩი პროხებისთვის შევინახე;
4. აიშექ ოსმანიშენი წინეკი ღოშუ – აიშემ ოსმანისთვის წინდები მოქსოვა;
5. ბუტკუჯიქ სვალა მუშიშენი ვა იჩალიშეფს – ფუტკარი მხოლოდ თავისთვის არ მუშაობს;
6. ბეე-სკანიშ ნი აში ღალალაფტეს – შენს შვილზე ასე ლაპარაკობდნენ;

თანდებული სვანურში:

მარტივია: -თე, -ხნ, -ნუნ, -ხო, -მეყ, -ჟი, -ჩუ, -ისგა, -ქა. უკანასკნელი ოთხი წინდებულაცაა, რაც მათი დამოუკიდებლობის მათუწყებელია ისტორიულად.

რთულია: -თეჟი, -თეჩუ, -ცახან, -ხანქა, -ჟიქან, -ჩუქტან.

ადვერბული თანდებულებია: -ლო"შემდეგ", -ჟიქან"ზევით", -ჩუქტან"ქვევით", "ქვეშ"... ესეც შეიძლება გართულდეს (ჩუქტანხანქა "ქვევიდან", "ქვეშიდან"...); მოითხოვენ მიცემითს, ოლონდ-ლო იხმარება -გნ, -ნ დაბოლოებიან მიცემითთან ნაცვალსახელებში: ამგნლო „ამის შემდეგ“, ეჩგნლო „იმის შემდეგ“, ეჩქანლო „მას შემდეგ“; -გნლო, -უნლტე, -ნლო ფუძესთანაა შეხორცებული: სოფელგნლო „სოფლის შემდეგ“, აგრეთვე მარანლო „კაცის შემდეგ“, ზაუნლტე „წლის შემდეგ“, ლაყურა ჩუქტანხანქა „საწოლქვეშიდან“.

სხვა ნაზმნისართალი თანდებულები გვხვდება მიცემით ან ნათესაობით ბრუნვასთან: ამუნ ჩუბავ„ამის ქვევით“, ეჩჩხანჩუ „იმის იქიდან“, „იმის იქით“...

თანდებულიანი ზმნისართებია: ტეშგიმისგა „უკან“, სგშხან „შიგნით“, ქშშხან „გარეთ“ და სხვა.

თანდებული დაერთვის სახელებს ორ ბრუნვაში: მიცემითსა და ნათესაობითში. ნათესაობითში მხოლოდ ადამიანის საკუთარი სახელი დაისმის. ზოგი ზოგადი სახელი მიცემითში გვევლინება უთანდებულოდ, ხოლო თანხმოვანფუძიანი გეოგრაფიული სახელები ხშირად იმავე ნიშანმოკვეცილ მიცემითშია. ესაა *Dativus loci* (ვგის პრი, ქორს პრი „შინ არის“, ცხეკს პრი „ტყეშია“... ცაგერ პრი „ცაგერშია“, იფარ პრი „იფარშია“, მაგრამ შტუნს პრი „სვანეთშია“, მესტიას პრი „მესტიაშია“).

დანიშნულების გამოსახატავად გამოყენებულია ვითარებითი ან ნანათესაობითარი ვითარებითი ბრუნვა უთანდებულოდ. უკანასკნელს ლაშხურში -ჟ ელემენტი დაერთვის (ალმარდ „ამათვის“, მარქმიშდ, ლშხ. მარქმიშდ „კაცისად“). ეს საერთოქართველური მოვლენაა.

რთული თანდებული დამახასიათებელია სვანურისათვის. იგი შედგება: მიმართულების -თე'ს + თანდებულ-წინდებული -ჟი, -ჩუ, -ისგა, -ქა, რაც იძლევა: -თეჟი, -თეჩუ, -თედსგა||-თესგა||-თედსა||-თედსა, -თელისგა, -თექა თანდებულებს. მაგალითები სიმღერებიდან: უღვირთეჟი „უღვირ(ისკენ)ზე“, ლეფხანჭუთეჩუ„პანტა მსხლის(კენ)ქვეშ“, იფართესგა||იფართედსგა „იფარ(ისკენ)ში“, ... ზავთექა „წლამდე“, ოთახხანქა „ოთახიდან“ (ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ. 2008 წ. გვ. 71-72).

1. ეზარ ხანინ ნაზელალუნლო სგ'ანტანდგნან საყდართესგა. ხეწანდ, ერე ამჩუ ბაპ ი დრკტენ იმზირხ – კარგა ხნის სიარულის შემდგომ შევიდა საყდარში. ხედავს, რომ აქ მღვდელი და დიაკონი ლოცულობენ;
2. საყდარ ჟიქან დეცს ხორიკ ქორ, ეჩხანჩუ ჩი ჰამს ისკნე გიცლანდ საყდრი ჰანჭუთესგა – საყდარს ზემოთ ცაზე არის გამოკიდებული სახლი, იქიდან ყოველ დღით გადმოხტება ხოლმე პატარა ვერძი საყდრის ეზოში;
3. აჩანდხ, სგ'ანჩანდხ ალ ლექტურთესგა ი ჩუ'არის ამესგან ქტირანფისგა ალ ლახტუბა – წავიდნენ, შევიდნენ ამ წისქვილში და არიან ე ამაში წისქვილის ზვიმირში ეს ძმები;
4. ლახტანდ, მაშყიდ, ხოგდახ ხომა მეგამხანქა ლგსყე ლასგლგენარ – იალაღებზე სახმარად [მთისთვის], მახსოვს, ედგათ ხისგან გაკეთებული დიდი სასულგუნები;
5. ლასგლგინჟი ლაკგლპეტარანლს ლესგჟი ფხულემი ნანგრი ცხირს ხონხენდახ – სულგუნის გაკეთებისას ყალიბებს გვერდზე თითის სიმსხო ცხირს ჩაუტენვენენ;
6. ესწგხენდა, ანურშუტენე ი ეჯ წანჟინ ესფედგან მიჩაცახან – დასჭირდა, ახსენა და იმ წამსვე მასთან გაჩნდა;
7. სგალახხტიდა ხეხტ-ჭანმს, ჩუაყურახ კამბში გუნარაჟი – შეხვდა ცოლ-ქმარს, [რომლებიც] იწუნენ კამერის ტყავზე;
8. ფავტას ჰანჭუთისგა ხოგ ზექი საკარცხტილ ი ჩუ-გარ-სგურ სერ ამეჟი, ესლრი დემთე – ფავკას ეზოში უდგას ხის სა-

- კარცხული და მხოლოდ და მხოლოდ ამაში ზის, არასად არ დაიარება;
9. სგ'ანტან ქორთე ი ხაქტე ლახტბას – დაბრუნდა სახლში და უთხრა ძმებს;
  10. კოწელ გარ ხოკლი გიმთეჩუ ლიპალტ ი ჩუოთმდან თპკტ – ცოტადა უკლია მიწამდე ჩაღწევამდე და კიდევაც გაუთავდა თოკი;
  11. ათხე მან ღალ ჩუმინას, ჩუადსკინე ი ჟიესბეთქ ემხუ დედბერი ლეყარჟი – რა ქნას ახლა საცოდავმა, ჩახტა და ერთი დედაბრის სახურავზე დაახტა;
  12. ტოქტრან ლუმიჭტ მეშხე ვან ჯუმეგთე'სგა სგ'ანტან – ოქროს რქიანი შავი ხარი ჯოგში დაბრუნდა;
  13. ბოფშარ მეჰად მანხადშტ ოხლეღდახ ალ ლადელს, ეჯღ'ერე მაჩენე ჩუ ესმა იმარი ზანხანქა ზანთექა, ალ ღენჟინ ხომარეხ – ბავშვები ყოველთვის სიხარულით მოელოდნენ ამ დღეს, იმიტომ რომ წლიდან წლამდე საუკეთესო რაც კი რამ მზადდებოდა ხოლმე, ამ რელიგიურ დღესასწაულზე უმზადდებდნენ;
  14. ლამპრან ისყიხ ქორლისგა მერდე ღუაჟმარემშელდჟი – ლამპრები კეთდება ოჯახში მყოფი მამაკაცების რაოდენობის შესაბამისად;
  15. აშხტინ ღანთხტარჟი კოჯარისგა სგალახხტიდდა ღენშინე ღუაშ – ერთხელ ნადირობისას კლდეებში შეხვდა ნიშნიანი ჯიხვი;
  16. ლამპრარცახენ ღუაჟმარემ შელდ სემი-სემი ლემზირს ი ზედანს ჟინანზგრის ჯგერანგ მეჩანჟის – ლამპრებთან მამაკაცთა რაოდენობის შესაბამისად სამ-სამ სეფისკვერს შესწირავენ წმინდა გიორგის (შეულოცავენ წმ. გიორგი ცხენოსანს);

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

- ანწალა — ზვინი
- მიკობუნაფა — ჩამოკიდება
- კატუ — კატა
- ქომონჯი — ქმარი
- ლაკვი — ლეკვი
- ლაყაფი — თამაში
- ართიანი — ერთმანეთი
- სხაპუა — ცეკვა
- ქური — ქუსლი
- მსქელი — კერცხის ძღუბელი
- ფარა — ფული
- ჩინება — ცნობა
- ამღლარი — დღევანდელი
- ჭუმანი — ხვალ
- მენჭაფა — მიწვდომა
- ჭიჭე — პატარა
- გერი — მგელი
- დანზირი — ცეცხლი
- პატინა — პატივცემული
- ჯირღინი — ამაყად ყურება
- ცუმენი — წყურვილი
- დედიბი — დედაბერი
- ცოფირება — ყოფნა
- წკუნწკი — ძუნწი
- ნგარა — ტირილი
- გურაფა — 1.სწავლა 2. მსგავსება
- დლა — დღე
- გოლა — მთა
- წვანდი — წვერი
- თეურეშე — იქიდან
- ეკოულა — ასვლა
- შქურინაფა — შეშინება
- ოკეთებელი — გასაკეთებელი
- გინოდვალა — გადაღება
- დოსკილადა — დარჩენა
- ონვამერი — სალოცავი
- ცუმოლუა — აკუნწვა
- თხუალა — თხოვნა
- ტერი — მტერი
- კინე — ისევ

ლ ა ზ უ რ ი:

- კოდნეფეშკალა — ცხვრებთან
- ადჩამიშა-ქის — საღამომდის
- წანაშა-ქის — წლამდის
- თუთაშა-ქის — თვემდის
- ოჩალიშუმენი — სამუშაოზე
- ჩქიმიშენი — ჩემთვის
- ფუჯეფეშენი — ძროხებისთვის
- მუშიშენი — თავისთვის
- ბეე-სკანიშ ნი — შენს შვილზე
- ოუჯიკელე — ყურისკენ
- ჩქიმი კალა — ჩემთან ერთად
- ნოლამისაშიკელე — პატარძლისკენ
- მუშიკელე — თავისკენ
- დადიჩქიმიკალა — დედაჩემითან
- ბერეფეკალა — ბავშვებთან

ს ვ ა ნ უ რ ი:

მგჩაძუი — ცხენოსანი
ლემზირ — სეფისკვერი
ეჩხანჩუ — იქიდან
ჩიანგ—ყველგან
ჰამ— დილა
ლისკნე — გადახტომა
გიცლანდ — ვერძი
ლუმიჭუ — რქიანი
ლასგლგნარ — სასულგუნე
ლესგ — გვერდი
ფხულე — თითი
ნანგრი — სიმსხო
ლირშუნი — ხსენება
ხეხუ-ჭაშ — ცოლ-ქმარი
გუარე — ტყავი

ზექ — შეშა
დემე — არსად
კოწელ — ცოტა, მცირე
გარ — მხოლოდ, მარტო
გიმ — მიწა
ლიშდეს — გამოლევა, დამთავრება
თაკუ — თოკი
ლგსყე — გაკეთებული
მეჰად — მუდამ, ყოველთვის
მანხად — სიხარული
ლილლი — ლოდინი
მაჩნე — საუკეთესო
დგნ — რელიგიური დღესასწაული
მერდე — მყოფი
შელდ — რაოდენობა

§2. ზედსართავი სახელი ქართველურ ენებში

ზედსართავი ჰქვია ისეთ სახელს, რომელიც საგნის ან მოქმედების ნიშან-თვისებაზე მიგვითითებს.

მისი კითხვებია:

ქართულში – როგორი? რომელი? სადაური? როდინდელი? რანაირი?

მეგრულ-ლაზურში: ნამუ? „რომელი?“, მუჭომი? „როგორი?“, მუნერი? „რანაირი?“, სონი? „სადაური?“, მუდრომური? „როდინდელი?“.

სვანურში: ხედა (ხედი) „რომელი“, ჟოშა „რამდენი“, მდგკლი (მდგკლიბ) „რანაირი“, მაგჟჳრ (მაგჟჳარ) „როგორი“.

1. ზედსართავი სახელი ორგვარია: ვითარებითი და მიმართებითი.

ვითარებითი ზედსართავი სახელი საგნის ნიშან-თვისებას გამოხატავს უშუალოდ, სხვა საგანთან მიმართების გარეშე.

მიმართებითი ზედსართავი სახელი ნაწარმოებია სხვა სიტყვისაგან. იგი ნიშან-თვისებას გამოხატავს ძირეულ ფორმასთან მიმართებით.

ვითარებითი

ქ ა რ თ უ ლ ი :

1. მოისრა ხშირი ქვეყანა, გახდა ვერანად, ტრამლადა (ღ. გურამიშვილი);

2. გაცოცხლდა, ცას ემუქრება ღრმა ღელე, წყარო ფშიანი (ვაჟა);

3. ჭრელი პეპელა დაათრო და გააბრუა იამა (აკაკი);

4. მაინც არ მასვენებს მწარე სინანული, რომელი საათია, რომელი საათია? (გალაკტიონი);

5. მიყვარს ყაბახის არემარე...მაისის ღამე გრილი და ამო (ნ. ბარათაშვილი);

6. ტკბილი სიტყვით ციხის კარი გაიღებისო (ანდაზა);

7. მაღლი შენ, ყველა ერთმანეთს, უფალო, დაუმონია, ამაზე ტურფა და კარგი მე სხვა აღარა მგონია (ვაჟა);

8. ცრუ მსოფლიოში ბევრი ვიარე და ვერსად ვპოვე მე დამშვიდება (ვ. გაფრინდაშვილი);

9. დავიკრეფ ხელებს და გრიგალივით გამაქანებენ სწრაფი ცხენები (გალაკტიონი);

10. ვარსკვლავი ბრწყინავს ასე საამოდ, თუ წმინდა მამებს უნთიათ ზეთი? (ა. კალანდაძე);

11. ბნელ ხევზე მოჰყევს მდინარე, გულამღვრეული ჯავრითა (ვაჟა);

12. იასამანი სველ კიბეებთან რაზე ფიქრობდა? (ა. კალანდაძე);

13. ერთი ციცაბო მთის ლურჯ კალთაში მწვანე კარავი მეც ავაგე (ა. კალანდაძე);

14. ყანა წამიხდა, რა ყანა, ავ თვალს არ ენახებოდა! (რ. ერისთავი);

15. უცებ ქაოსიდან მთვარემ ამოზიდა ლურჯი მოგონება (გალაკტიონი);

16. სიტყვა სამოსელია, რომელიც ჰვარავს ტანს. არავინ იცის, როგორს – ლამაზს თუ მახინჯს, თეთრს თუ შავს, წითელს თუ ყვითელს (მიხ. ჯავახიშვილი);

17. მის გულში რიალებდნენ სიტყვები ხან გოლეულივით ტკბილი, ხან ასპიტის გესლივით მწარე (კ. გამსახურდია);

18. მაღალი არ მოიდრიკა, დაბალი ვერ შეწვდაო (ანდაზა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ჯგირი საქმეში დოზუკოლი ჭკუა რე დო გაგება – კარგი საქმის რჩევა ჭკუაა და გაგება;

2. ჩე ქედუორშვე, ჭითა ქიშვოში, უჩათი გეკვოფში – თეთრი დავაწნე, წითელი ჩავაქსოვე, შავით გავავსე;

3. ჯგირი ოსური ეკოცუმილ ოჯახის აშენენსია დო გლახა – აშენებულს გეკარღვანსია – კარგი ქალი დარღვეულ ოჯახს ააშენებსო და ცუდი – აშენებულს დაარღვევსო;

4. ლიბუ ოკო რდე გურფასი, მუჭო რკინა ფურაფასი –

რბილი უნდა იყო სწავლისას, როგორც რკინა წრთობის დროსო;
5. ლაკვატა მონდას ქუოცოთი დო კობუქ გეითოლუა – ჯოხი მწიფეს ვესროლეო და მკვანე ჩამოვარდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. შკუნი ლაზი ქოდიკაჩუ გუნძე ბიგა, შეითანი ქომეჩუ მკულე ბიგა – ჩვენმა ლაზმა დაიკავა გრძელი ჯოხი, ეშმაკს მისცა მოკლე ჯოხი;

2. სი კაი კოჩი ვარ ორ, მა დომოჩე დინია – შენ კარგი კაცი არ ხარ, მე მომატყუეთო;

3. წულუ ბერე ვორტი – პატარა ბავშვი ვიყავი;

4. არ დიდი ოხოი ქეწვაგუ – ერთი დიდი სახლი შეხვდა;

5. ქომონთუ ოხორიშა არ დევი დო ჭიტა ჯუმას დო აკვან-დუ – მოვიდა სახლში ერთი დევი და უმცროს ძმას და სთხოვა;

6. ხოლო იგზალეს დიდი ჯუმალეფე – კვლავ წავიდნენ უფროსი ძმები;

7. ემ ვახთის ფათიშაის სუმთანე მსქვა კულანეფე უყოუნტუ – იმ დროს ხელმწიფეს სამი ლამაზი ქალი ჰყავდა;

8. ჟინ იწიწკელუში, მსქვაკულანი ქოძიუ – ზემოთ რომ აიხედა, ლამაზი ქალი ნახა;

9. აშო მოკილუ მციქა ორა – ასე გაიარა მცირე ხანმა;

10. ტუცა წკაის შექეი ქოლოლობლაფან – ცხელ წყალში შაქარს ჩაყრიან;

11. ყინი წკაის დოჩხიფან – ცივ წყალში გარეცხავენ;

12. ბონი დო ტობას მეოკაპინი-ა – წავიყვანეო და ღრმა ადგილას გადავაგდეო;

13. ალიქ ლეტას არ ჭიტა ჭუალი დოფშა ფაა ქოძირუ – ალიმ მიწაზე ფულით სავსე ერთი პატარა ტომარა იპოვა;

14. ცინი ორას ტუცა ოდას დოხედათე – ცივ ამინდში ცხელ ოთანში დასხდებით;

15. ხეში კითი მწიფე ონ – ხელის თითი წვრილია;

16. მჩხუ ქდუთული ოთხო ფარჩა დიქიფინან – მსხვილ მორს ოთხ ნაწილად გაგლეჯენ;

17. არ მჭითა მსქვა ჩხომო ოხონტალუტუ – ერთი წითელი ლამაზი თევზი ერია;

18. ხჩე ქუაილ ვა გინონ-და? - თეთრი პური არ გინდაო?

19. ყვაოჯვი უჩა ღო ხჩე, ჭერელი ენ — ჭილყვაეი შავი და თეთრია, ჭრელია;

20. ქაგონთხიფან სინის: თითხუ იყენენ — გააბრტყელებენ თეფშზე; თხელი იქნება;

21. ჰე კარვანი მონკა-ნა ძირეს, მენდილეს — ეს სკა, მძიმე რომ იყო, წაიღეს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. მეჩი მარედ ქ'ნდფიშგ ალნ ლნრტყ ი ალა ქ'ახყუთიზ ათხ'ნ ხნჯარ — მოხუცმა კაცმა მოიხსნა სარტყელი და მოაძრო ხანჯალი;

2. ლსსტ ეშხუ ხოშა მარე, ხორდა სემი მახელტუპუ. ალ მარა ხეჟხნ გიერგ — იყო ერთი დიდი კაცი, ჰყავდა სამი ვაჟი. ამ კაცს ერქვა გიორგი;

3. ლასგლგენარნლ ლსსხტ ყილგუტორკუტე, ჯრდი ი გუნ სკრდი, ეჩესგა ხოგდახ წათხ — სასულგუნეები იყო ამოხრული, გრძელი და ძალიან ღრმა, იმაში ესხა [ელგა] მარილწყალი (წათხი);

4. ჯტეგს ხეჩდა ტოქტურნ ლუმიჭტუ თუეთენე შხარნლ ხაბნა — ჯოგს ერთი ოქროს რქიანი, თეთრი, ზოლებიანი მოზვერი ურეგია;

5. როსტომ იბნე მეკუშდე ჭიშხი ლიჟორთხეს ი ჩაფლნ ლიყუზეს — როსტომი იწყებს მოკლე ფეხის ათრეგას და ფეხსაცმლის გაძრობას;

6. ხოხრა ბოფშარ მეჰად მხნდადშტ ოხლეღდახ ალ ლადელს, ეჯღ'ერე მაჩენე ჩუ ესმა იმარი ზნდხანქა ზნდთექა, ალ ღენჟინ ხომარეს — პატარა ბავშვები ყოველთვის სიხარულით მოელოდნენ ამ დღეს, იმიტომ რომ წლიდან წლამდე საუკეთესო რაც კი რამ მზადდებოდა ხოლმე, ამ რელიგიურ დღესასწაულზე უმზადდებდნენ;

მიმართებითი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. მიყვარს ფაცხა მე მეგრული, მთა – კორტოსზე წამომდგარი, უფიცრო და უყავარო, წვრილი წნელით ჩახლართული (აკაკი);
2. ნისლოვანი მოჩვენება და წუთიერი ლანდი უმაღლ გაქრა (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. მეკურტნე ქურთი იეზიდები ჩრდილის საფლეთში გაშხლართულან (მიხ. ჯავახიშვილი);
4. თერგი იმიტომ გაჩუმებულა, რომ მობანე კლდენი გვერდით არ ახლავს (ილია);
5. ცვრიან ბალახზე თუ ფეხშიშველა არ გაიარე, რაა მამული?! (გალაკტიონი);
6. მღვდელმა უძაღლო სოფელში უჯოხოდ გაიარაო (ანდაზა);
7. წარვედ წყალის პირს სევდიანი ფიქრთ გასართველად (ნ. ბარათაშვილი);
8. შენი სიწმინდე შენს უარაკო სიმდიდრეს იცავს (ა. კალანდაძე);
9. საკალმაზე წყალივით ლექსი ვერ ვაწკრიალე (გ. ლეონიძე);
10. გრძნებით მივეყვები ჰაეროვან ღამეს მთვარიანს (ა. კალანდაძე);
11. გული მეტკინა: ეს მშვენიერი თამაში უნდა დამთავრებულიყო (ო. იოსელიანი);
12. საწყალი - უპასუხა თავსაკრიანმა ქალმა, მაგიც საეჭვო გზას დადგომია (ნ. ლორთქიფანიძე);
13. ერთი, გენაცვალე, დეპეშა მიიღეთ! - მივევარდი საფოსტო განყოფილებაში (ო. იოსელიანი);
14. ქართული, ბერძნული, არაბული წარწერები მოჩანდა ლოდებზე (კ. გამსახურდია);
15. სხვა სათქმელი აქვს ამ ჩვენს სამებას, მაგრამ გაგვიხდა სიტყვა უძღური (ტ. ტაბიძე);

16. ნეტავ მას, ვაჟკაცსა სახელოვანსა, ვისიცა ხელი პირველად დასწვდება იმა აკვანსა (ილია);

17. ჩავალ ქალაქში... სამამლე წიწილებს ვიყიდი...დავზრდი, დავასუქებ, თითოს თითო აბაზად გავყიდი, მერე საეშვო გოჭებს ვიყიდი.. ორ-ორ მორჩილად გავყიდი, მერე სახარე ხბობესაც ვიყიდი... ამენებული შევიქმნებო (საბა);

18. კუნძს ცალ გვერდზე ცეცხლი ეკიდა და უგემურად ბოლავდა (ილია);

19. ორთა კაცთა წვეროსანთა ყმა მოჰყვანდა უწვერული (შოთა);

20. აქ მდგომარე მღვდელმა საცეცხლური მოამზადა, უნდოდა დაეკუროთხებინა (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მეტყურე კოჩიშ ჩილი ხიოლიში ღურელია, ხიოლით კეთებულია – მატყურა კაცის ცოლი გახარებულიო (სიხარულისგან მკვდარიო);

2. მარგალქ თქუა: ბედნერ კოს ოსურ უღურუნია დო უბედურს – ცხენია – მეგრელმა თქვა: ბედნიერ კაცს ცოლი უკვდება და უბედურს – ცხენიო;

3. მახინჯევს ამკურნეს ცხენამი კათაში ძირაფაშა – ქურდებს შეეშინდათ, ცხენიანი კაცები რომ ნახეს;

4. კოჩის სინდისი ვაულუნდა, ნინა უძვალე რე, ირფელს თქუანსია – კაცს სინდისი თუ არა აქვს, ენა უძვლოა, ყველაფერს იტყვისო;

5. მახორობა უქვინჯე ლაგვანი რენია – ოჯახი უძირო ქვევრიაო;

ლ ა ზ უ რ ი

1. ცხენონი კოჩიქ მინდიყონუ ცხენი – ცხენიანმა კაცმა წაიყვანა ცხენი;

2. უმჟაე ფუჯიქ დილო ღინს – ურძეო ძროხა ბევრს ბლავის;

3. უკონკრეტო ოხორი მელურელი რენ – უკაცო ოჯახი მკვლარია;

4. უგურე დულდა ვარ იყვენ – უგულოდ საქმე არ გაკეთდება;

5. უბერებელი ოხორი მესქურელი მცქასთერი რენ-და – უმვილო ოჯახი ჩამქრალ სკასავითააო;

6. უწკუნუ თი ვარ იწკუნამს – აუტკივარ თავს არ აიტკივებს;

7. უთოლე კონიქ თქვერენ: „არ თოლი ქომილუტუკონდა“ – ში, ღორმოთიქ სუმ ქომერუში, ვართი ზვამუ – უსინათლო (უთვალო) კაცს უთქვამს: „ერთი თვალი მქონდაო“ და ღმერთმა სამი რომ მისცა, არც დალოცა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლგხეხტ-ლგზელ ივანს თუეფჷ ყიმეკდე ხარ ი ცხეკთელი მეჩდე – ცოლშვილიან ივანეს თოფი აღებული აქვს და ტყეში არის წასული;

2. ამჟი ედზგერან ლუსრყე მწრილან ლისტყყდელ ი ლგმზგრტულიშდ – ასე დამთავრდა შემლილ-გადარეული კაცის სიგიჟეები და დალოცვილიმც ვიყოთ;

3. ალა ყუანჩალანდ ზურალ ლი – ეს ტანსრული, სათნო ქალი არის;

4. მაგული გუნ ლგხან ზურალ ლი – მაგული ძალიან მცოდნე ქალი არის;

5. ალ ზურალს ეჯჟიში ჩუ ხოხალი ი ამჟიში, გჟის დემის ხოზგინე მწრა, მან დო ლგხრინე იშა დორ ირი – ამ ქალმა ისეთიცი იცის და ასეთიცი, გულს არაფრით არ ატკენს ადამიანს, რანაირი გაბრაზებულიც არა უნდა იყოს;

6. სგანდ ყვლგჩს მერდნლა ი მეზგანლა იმჟი ხატჟლიდ ისგჟენდ თხტიმს ყვლგჩანრ ჰა ყვლგჩხანნიშანრ – თქვენ ყულუჩში მყოფები და მაცხოვრებლები როგორ ეძახით საკუთარ თავს ყულუჩელები თუ ყულუჩისანები;

7. ლაცლა-ლამგუა ექვრდა ლსსუხ გუნ ლგვმწუ ი ხოჩა ლამარგ მახელტუაჟან — მეგობრები ორივენი იყვნენ ძალიან ძლიერები და დიდად ვარვისი ვაჟკაცები;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ღოზუკოლაფა — რჩევა	ჩე — თეთრი
ღორშუალა — დაქსელვა, ძავით ქსოვა	ჭითა — წითელი
შუალა — ქსოვა	უნა — შავი
ეკოფშაფა — ამოვსება	ეკოცუმილი — დარღვეული
ლიბუ — რბილი	ფურაფა — წრთობა
ლაკვატა — ჯოხი	მონდა — მწიფე
კობუ — მკვანე	გუთოლაფა — ჩამოვარდნა
მეტყურე — მატყუარა	თქუალა — თქმა
ხიოლი — სიხარული	მახინჯი — ქურდი
შკურინაფა — შეშინება	უძვალე — უძვლო
მანორობა — ოჯახი	უქვინჯე — უძირო
ლაგვანი — ქვევრი	

ლ ა ზ უ რ ი:

მკულე — მოკლე	მჭითა — წითელი
წულუ — პატარა	ხჩე — თეთრი
მსქვა — ლამაზი	ყვაოჯი — ჭილყვაგი
მციქა — მცირე	უნა — შავი
ორა — ხანი	ჭერელი — ჭრელი
ტუცა — ცხელი	თითხუ — თხელი
შექეი — შაქარი	მონკა — მძიმე
ყინი/ცინი/ინი — ცივი	უკოჩელი — უკაცო
ტობა — ღრმა	უკითხუ — უსწავლელი
ოდა — ოთანხი	მესქურელი — ჩამქრალი

მწიფე – წვრილი   უწკუნუ – აუტკივარი
ბეეს ნანაქ – ბავშვის დედა დივიშ ოხორშე – დევის სახლიდან

ს ვ ა ნ უ რ ი:

მეჩი – მოხუცი, ასაკოვანი
ჭიშხ – ფეხი
ლიფშე – გახსნა
მეკაშდე – მოკლე
ლიყაშე – გამოძრობა
ლოგმაშ – ღონიერი, ძლიერი
ეშხუ – ერთი
ხოშა მარე – დიდი კაცი
სემი მახედაშე – სამი ვაჟკაცი
ჟილგაშე – გამოხრული, ამოღრუტნული
ჯილი – გრძელი
გუნ – ძალზედ, მეტისმეტად
სკილი – ღრმა
ეჩესა – იმაში
წათხ – მარილწყალი, წათხი
ლომიჭე – რქიანი
თაშეთე – თეთრი
შხარნი – ზოლიანი
ლიბნე – დაწყება
ლიყორთხე – ენის მოჩლექა, ფეხის არევა
ჩაფგო – ფეხსაცმელი
ხოხრა – უმცროსი
მეჰად – ყოველთვის, მუდმივად
დაშა – ხელკეტი, დიდი ჯოხი
შეგ – ბზე
ითქ – მარცვლი
ლოყაშლა – გამყოფი, გასაყოფი
ლოგხეშე-ლოგხელ – ცოლშვილიანი
ჟიშეკდე – აღებული
ლოხაყე – გიჟი, გადარეული

ლისუენეჟელ – სიგიჟე
ლემზერენუ ლიშდ – დალოცვილიმც ვიყოთ
ლენზალ – მცოდნე
ლენზრინე – განრისხებული, გაბრაზებული
გუნიმი ლიზგინე – გულისტკენა
ლაცლა-ლამგუა – მეგობრები
ექგრდა – ორივე

2. ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმები

ზედსართავი სახელის ისეთ ფორმას, რომელიც საგნის ნიშან-თვისებას გამოხატავს მეტი ან ნაკლები ოდენობით, **ხარისხის ფორმა** ჰქვია.

ხარისხის ფორმა მხოლოდ ვითარებით ზედსართავს გააჩნია. ხარისხის გადმოსაცემად ენას ორგვარი წარმოება აქვს: აღწერითი (ფრიად კეთილი, ძალიან მაღალი...) და ორგანული (წარმოქმნითი).

ქართულში ვითარებით (ძირეულ) ზედსართავ სახელებს ხარისხის სამი ფორმა გააჩნია: **დადებითი** (დიდ-ი), **ოდნაობითი** (მო-დიდ-ო), **უფროობითი** (უ-დიდ-ეს-ი).

მეგრულში ხარისხის ფორმათა ოთხი სახე გვაქვს: **დადებითი** (ჩე „თეთრი“), **უფროობითი** (უ-რჩი-აშ-ი „უეთერესი“), **ოდნაობითი** (მო-რჩ-ე „მოთეთრო“), **თანაობითი** (მა-რჩი-ა „ისე თეთრი, როგორც“...).

ლაზურს დადებითი ხარისხის მაწარმოებელი საერთოდ არა აქვს: პატი (ცუდი), კაი (კარგი), მსქვა (ლამაზი), აღნე (ახალი), ჭიჭა (პატარა), ნოსერი (ჭკვიანი); **უფროობითი** ხარისხი ლაზურში მორფოლოგიური სუფიქსებით არ იწარმოება. მისი გადმოცემა ხდება ლექსიკური საშუალებით. შედარებითისა და აღმატებითი ხარისხის მნიშვნელობას ზედსართავ სახელს ანიჭებს სიტყვები: დიდო „ძალიან“ (დიდო მსქვა „ძალიან ლამაზი“=ულამაზესი), დაჰა „ძალზე“, „უფრო“ (აია ემუშენი **დაჰა კაი რე** = მასზე უფრო კარგია). ლაზურში თანაობითის შინაარსის გადმოსაცემად

შესადარებელ საგანზე დართულია თანდებულები: კონაჲ, სთერი, „ვით“: ოსორიშკონაჲ//ოსორიშსთერი მჩხუ დივი „სახლივით მსხვილი დევი“...

სვანურში ოთხი ხარისხის ფორმაა: **დადებითი** (მეშხე „შავი“), **უფროებითი** (ხო-მშხ-ა „უფრო შავი“), **აღმატებითი** (მწ-მშხ-ე „უმავესი“), **ოდნაობითი** (მე-მშხ-ა „მოშავო“).

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. არც არა ენის უტკბესი იქნების და არც არა ენის უმწარესი (საბა);
2. უმწვანეს ფოთლით მოსილთა მუდამ ამაყად ეჭირათ თავი (ა. კალანდაძე);
3. ეს იყო ისეთი შემოტევა, რომ თვით უმამაცესი ტაოელი და შავშეთელი მოიერიშენი უკუიქცნენ (კ. გამსახურდია);
4. ზღვას ენატრება, იყოს პატარა, ვით უნაზესი ჩიტი კოლიბრი (ვ. გაფრინდაშვილი);
5. გული ფუნდუკისაგან უდიდესი უნდა ჰქონდესო (საბა);
6. უხნიერესო! დროთა დროებამ ეკლით შემოსა შენი თავანი (ვ. გაფრინდაშვილი.);
7. ვიყავი მუდამ უღარიბესი, მქონდა სიმართლე და გული თბილი (ნ. მიწიშვილი);
8. ცისკრის ვარსკვლავი მოწითალოდ ციმციმებდა (ჭ. ამირეჯიბი);
9. მოშავო ცა ისევ ახამხამებს უთვალავ თვალს (მიხ. ჯავახიშვილი);
10. გადგას შორეული, მომწვანო ალვა ქერუბიონის, ცათა მყოფისა (ა. კალანდაძე);
11. თვალები საოცარი და უცნაური მოლურჯო... ცეცხლიანი და ელვიანი ჰქონდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
12. მე რად გავწირო მოყვარე, ძმა უმტკიცესი ძმობისა?! (შოთა);
13. უმჩატესია, უმსუბუქესი ორისთვის ჭირთა ტვირთნი მძიმენი (ა. კალანდაძე);

14. კლიროსიდან მოისმოდა სულზე უფრო უტკბესი გალობა (კ. გამსახურდია);

15. უდიდესი სიამაყე შეუდგება გულს, როცა შემოქმედების შენის ნაყოფი ცხოვრებასა და მიწას სამკაულად გამოადგება (კ. გამსახურდია);

16. ჩვენ, ადამიანები, უბედურები ვართ: საკუთარი სიცოცხლის გადასარჩენად ხშირად უერთგულეს ადამიანსაც იოლად გავწირავთ (კ. გამსახურდია);

17. ქარი მისწვდება ულამაზეს ყვითელ მაქმანებს (ი. ორჯონიკიძე);

18. გზაზე, სადაც ცაცხვებია და მუხნარი უმეტესი, არსად ქვეყნად არ მინახავს ადგილები უკეთესი (გალაკტიონი);

19. ცოდვის უამესი ცოტა ხანს არა არის რა (საბა);

20. ზღარბის ქაცვებსავე მომსხო და მოთეთრო წვერ – უღვაში წამოსვლოდა (კ. გამსახურდია);

21. ხელთა ნაჭელი მათრახი ჰქონდა უმსხოსი მკლავისა (შოთა);

22. აქა-იქ ჭადრის ხე გაიეღვებდა მოყვითალო ფოთლების კრთომით (კ. გამსახურდია);

23. შენი ჯვარი უფრო მძიმეა, უნეტარესო და უწმინდესო! (ჯ. ქარჩხაძე);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. კოც ჯგირი თეში ვემეწონებუნია, უფრაში ვაძირასია – კაცს კარგი ისე არ მოეწონებაო, თუ უარესი არ ნახაო;

2. ლაგვანიშე ღვინი ლაგვანიში უმოსი ხირკეთი ვეგშიღავა – ქვევრიდან ღვინოს ქვევრზე უფრო ღიღი ხირკით (ორში-მოთი) ნუ ამოიღებო;

3. სქუაში ღურაში უნწარაში მუთუნ ვარე თე ქანას – შვილის სიკვილზე უარესი (უფრო მწარე) არაფერია ამ ქვეყნად;

4. თიცალი უცინუ, დოლო გინორჩიოლებულ რდუ – ისეთი ყინვა ყოფილა, მდელი გადათეთრებული იყო;

5. ოჭკუმალს მონწარო გემო უღუ – საჭმელს მოცხარო გემო აქვს;

6. თემ მადიდა კოს ჭკუა ვანოლვე ღუს – ამხელა კაცს თავში ჭკუა არ ჰქონია;

7. თემ მაჭიჭა საქართველოქ მერუ თიმ მადიდა ქიანებს – ასეთი პატარა საქართველო მოერია ისეთ დიდ ქვეყნებს;

8. თე ქანა თიმ მამქირუა რე, გოიჭირღუ სწორი შარაში გორუა – ქვეყანა ისეთი რუხია (მუქია), გაგიჭირდება სწორი გზის არჩევა;

9. მაზაკვალი მუშის ხოლო უმოსო ზაკუნსია – გამოვალავი თავისას კიდევ უფრო მეტად გათვალავსო;

10. ლიბე ოკო რღე გურაფასია, მუჭო რკინა ფურაფასია – რბილი უნდა იყო სწავლისას, როგორც რკინა წრთობის დროსო;

11. ლური ჭიჭე ღურუ რენია – სიკვდილი პატარა სიკვდილიაო;

12. მდიდარ კოს მუთხილე ღო რეგვენს ვედეამხანაგავა – მდიდარ კაცს მოუფრთხილდი და რეგვენს არ დაუმხანაგდეო;

13. ორქო მუხმა ჯგირი რენი, თიხმა ძვირი რენია – ოქრო რამდენადაც კარგია, იმდენად ძვირი არისო;

14. დიდარი ართი დღას ღურუ, ღარიბი – ირი დღას – მდიდარი ერთ დღეს კვდება, ღარიბი – ყოველ დღე;

15. ახალი მოჯგირეშენი ჯვეშის ნუმ მიოცოთანქ – ახალი ნათესავის გამო ძველს ნუ დაკარგავო;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. აქჩეხ, აქჩეხ, აქჩეხი ი ათხე ხნქტეხ ხოხტრა მუხტბეს ხოშა ლახტბად, ყ'ერ ახფაშხ ი ყ'ერ ახნდუნდახ – ჭრიან, ჭრიან, ჭრიან და რომ დაიღალნენ და [რომ] მოშვიდათ, უთხრეს უმცროს ძმას უფროსმა ძმებმა;

2. მწკტი ლწთ ლწყრტლთე აჩნდ მამწნე მუხტბე – პირველ ღამეს უფროსი ძმა წავიდა საყარაულოდ;

3. მწრმა ლწთ აჩნდ მანწსგრე მუხტბე – მეორე ღამეს წავიდა შუათანა ძმა;

4. მაჰრწნე მუხტბე ათჰამ ნაწტუს, ჯრწდდა მინდტერისგა ყ'ათლაე ხოშა ჟურუს – უმცროსი ძმა გაჰყვა ნაკვალევს, შუა მინდორში წააწყდა დიდ ხვრელს;

5. მაჰრენე მუხტბედ ახფიშტდ ტარხან ი ჩუაქჰჩ — ყველაზე პატარა ძმამ ესროლა ხელკეტი და დაჭრა;

6. მანესგრე მუხტბედ ისგლნთუდ გარ ვნმედდე ლიყრტლი ი ისგლნთუნლო მემპჰრდ ალასი ქროთქტით მერმე ტისგუ — შუათანა ძმამ მხოლოდ შუალამედე შესძლო ყარაულობა და შუალამის მერე კი ფრინველმა ამასაც მოჰპარა ოქროს ვაშლი;

7. ხოხრა მუხტბედ ხაქტე აღდარს: სემი უდილ ესერ სემი მუხტბემიმდ, ხოშა — ხოშემიმდ, მანესგრე — მანესგრემიმდ, მაჰრენე მუკტჩხი — მიჩაშდ — უმცროსმა ძმამ უთხრა ამათ: სამი და — სამი ძმისთვისო, უფროსი — უფროსისთვის, შუათანა — შუათანა ძმისთვის და ყველაზე პატარა და კოჭლი კი — ჩემთვისო;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

უფრაში — უარესი

უმოსი — უფრო მეტი

ეშალალა — ამოღება

მუთუნი — არაფერი

ცინი — ყინვა

გინორჩიოლაფა — გადათეთრება

მონწარო — მოცხარო

მაჭიჭა — ასეთი პატარა

მორიება — მორევა

შარა — გზა

მაზაკვალი — გამთვალავი

მოთხილაფა — მოფრთხილება

დლა — დღე

მეჯოთამა — დაკარგვა

ბირაფა — ნახვა

ხირკე — ორშიმო

უნწარაში — უფრო მწარე

თიცალი — ისეთი

დოლო — მდელი

ოჭკუმალი — საჭმელი

მადიდა — ამხელა

საქორთუო — საქართველო

მაშქირუა — რუსი

გორუა — ნახვა, ძებნა

ლური — ძილი

დიმდარი — მდიდარი

მოჯგირე — ნათესავი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

მწიკუნი ლენთ – პირველი ღამე
ხოხურა მუხუბე – უმცროსი ძმა
ხოშა ლახუბა – უფროსი ძმები
მანესგრე – შუათანა
მაჭურენე – ყველაზე პატარა
ლიჭემ – გაყოლა, მიღვენება
ნაზუ – ნაკვალევი
ჯუნედა – შორს, შორეთი
ჯურუ – ხვრელი
ტარხან – ხელკეტი
ისგლენთ – შუალამე
მემპერ – ფრინველი
ლიქეთერ – მოპარვა, ქურდობა
მუკუჩხი – კოჭლი
ლიმინდე – შეძლება
ლიღეშგი – წართმევა

3. ზედსართავი სახელი მსაზღვრელად

მსაზღვრელი ორგვარია: **ატრიბუტული** და **სუბსტანტიური**. **ატრიბუტულია** (შეთანხმებული) **მსაზღვრელი**, როცა ის გადმოცემულია ზედსართავით ან საზღვრულთან ზედსართავისებრ შეწყობილი არსებითით, რიცხვითი სახელით, ნაცვალსახელითა და სახელზმნით:

ლამაზი ქალი, **ჭიქა** წყალი, **ცხრა** წყარო, **ჩვენი** ეზო, **გაბრწყინებული** სახე, **სროლა** საფანტი.

სუბსტანტიური (მართული) **მსაზღვრელი** გადმოცემულია ნათესაობით ბრუნვაში მდგარი არსებითი სახელით (ან მასთან გათანაბრებული სიტყვით) და მეტწილად გამოხატავს მასალას, კუთვნილება-დანომწილებას: **კედლის** საათი, **სტუდენტის** ბილეთი.

განირჩევა მსაზღვრელ-საზღვრულის ორგვარი წყობა (რიგი): **პრეპოზიციული** (წინამავალი) და **პოსტპოზიციური** (შებრუნებული,

ინვერსიული). შეიძლება მსაზღვრელ-საზღვრული გათიშული იყოს რომელიმე სიტყვით ან სიტყვებით, ასეთ მსაზღვრელს **გათიშული** მსაზღვრელი ჰქვია.

ბოლოთანმონიანი მსაზღვრელისა და საზღვრულის ბრუნება

სახელობითი	დიდ-ი	სახლ-ი
მოთხრობითი	დიდ-მა	სახლ-მა
მიცემითი	დიდ	სახლ-ს
ნათესაობითი	დიდ-ი	სახლ-ის
მოქმედებითი	დიდ-ი	სახლ-ით
ვითარებითი	დიდ	სახლ-ად
წოდებითი	დიდ-ო	სახლ-ო

ბოლონმონიანი მსაზღვრელისა და საზღვრულის ბრუნება

სახელობითი	პატარა	სახლ-ი
მოთხრობითი	პატარა	სახლ-მა
მიცემითი	პატარა	სახლ-ს
ნათესაობითი	პატარა	სახლ-ის
მოქმედებითი	პატარა	სახლ-ით
ვითარებითი	პატარა	სახლ-ად
წოდებითი	პატარა	სახლ-ო

პრეზოზიცია (შეთანხმებული)

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. მოჰქრის ურა ცხენი, მონღოლური რაშით, ზედ შავი თარაქამა ვერ უსწორებს აღვირს (გ. ლეონიძე);
2. მძაფრი ქარტეხილი მას ნუ შეეხება, მზეო თიბათვისა, ამას გვევდრები! (გალაკტიონი);
3. ყმაწვილმა ხელი გაუშვა, გაფრინდა ნაზი პეპელა (აკაკი);
4. ბუნებაში არ არსებობს ცივი ცეცხლი, ცხელი ყინული, ბნელი ნათელი და მშრალი წყალი (მიხ. ჯავახიშვილი);

5. ეშინია, გაზაფხულის გრილმა ჰაერმა არ დაჰკრას (გ. ჩოხელი);
6. გინახავთ პიტალო კლდეზე ჩანჩქერი გადმომდინარი?! (ვაჟა);
7. ელვარე თოვლში მოჰქრის მარხილი, რომ მოიხვიოს თეთრი ავდარი (გალაკტიონი);
8. მხნე ვაჟკაცის ნაცვლად თოხლო კაცს წააწყდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
9. მემომავონდა ბრმა იადონი და ყვავილები, სულში აღზრდილი (ს. ჩიქოვანი);
10. წითელი მზე აელვარდა მინებთან, მოდის ჩუმი და ცისფერი ღამე (ტ. გრანელი);
11. ამ მშვენიერსა დილასა კაცს რად სურს სისხლი კაცისა?! (გრ. ორბელიანი);
12. მეღამ თავისი ხერხიანი ენა ტკბილად აუბნა (საბა).
13. შეიქმნა დიდი მტერობა, თქმა ერთმანეთის ძვირისა (დ. გურამიშვილი);
14. ომგადახდილსა მშვენოდეს მე ენიანი კაბანი (შოთა);
15. შავი ნაბლები წამოისხეს გულამაყრელმა მწყემსებმა (გ. ჩოხელი);
16. ერთი მწირი შემოგვეკედლა, მეროჭიკე ბერი უნდა იყოს (კ. გამსახურდია);
17. ეს სააბედე სოკო ხმელ წიფელს ავაჭერიო (ვაჟა);
18. მასხია ცივი ნაბადი, არა მაქვს თბილი ქურქია (დ. გურამიშვილი);

ატრიბუტული მსაზღვრელისა და საზღვრულის ბრუნება მეგრულში

შენიშვნა: მეგრულში როგორც ხმოვანფუძიანი, ისე თანხმოვანფუძიანი ატრიბუტული მსაზღვრელი საზღვრულთან ერთად ბრუნებისას უცვლელია ყველა ბრუნვაში.

სახელობითი	სქვამ-ი ცირა (ლამაზი გოგო)
მოთხრობითი	სქვამ-ი ცირა-ქ
მიცემითი	სქვამ-ი ცირა-ს
ნათესაობითი	სქვამ-ი ცირა-შ(ი)
მიმართულებითი	სქვამ-ი ცირა-შა
დაშორებითი	სქვამ-ი ცირა-შე
მოქმედებითი	სქვამ-ი ცირა-თ(ი)
დანიშნულებითი	სქვამ-ი ცირა-შო(თ)
ვნებ. ანუ გარდაქც.	სქვამ-ი ცირა-თ

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. კუბოს ქანმოსვანჯუანა, უნა დიხათ დოფობრუნა – კუ-ბოში ჩამასვენებენ, შავი მიწით დამფარავენ;
2. ლალა კოჩი დამორჩილს ღურუნია – უქნარა (ზარმაცი) კაცი შემოდგომაზე კვდებაო;
3. ამღლარ დღასუ ჩქინოთ ჭითა ობიშხა რენია – დღევან-დელი დღესასწაული ჩვენთვის წითელი პარასკევი არისო;
4. ტანო ჭიჭე ახაიგაზრდა კოჩი კოჩანენსუნი, თქუნა, მი-იბიჭუ ქიანაქია – ტანად პატარა ახალგაზრდა კაცი რომ კაცობს, იტყვიან, გადაგვარდა(მობიჭდა) ქვეყანაო;
5. მანგარ ზოთნჯის ჯგირი ზარხული მოსუნსია – მაგარ ზამთარს კარგი ზაფხული მოჰყვებაო;
6. მით რჩინ კოს ვიადიციენსუნი, თინა მუში ღუდიშა გიძიცანს – ვინც მოხუც კაცს დასცინის, ის თავის თავს დასცინისო;
7. მით ჭკვერ კოჩი ვარენ, შხვაში ჭკუათ იშენ უჭკუო რე-ნია – ვინც ჭკვიანი კაცი არ არის, სხვისი ჭკუით მაინც უჭკუო არისო;
8. ხენწიფეს გეუდგუ ართი სქვამ სადგემი, ნამუში კილა მუს უღუდუ – ხელმწიფეს ედგა ერთი ლამაზი საცხოვრებელი, რომლის გასაღებიც მას ჰქონდა;

ატრიბუტული მსაზღვრელისა და საზღვრულის ბრუნება ლაზურში

შენიშვნა: ლაზურში როგორც ხმოვანფუძიანი, ისე თანხმოვანფუძიანი მსაზღვრელი საზღვრულთან ერთად ბრუნებისას უცვლელია ყველა ბრუნვაში.

სახელობითი	დიდ-ი მჭკონი „დიდი მუხა“
მოთხრობითი	დიდ-ი მჭკონი-ქ
მიცემითი	დიდ-ი მჭკონი-ს
ნათესაობითი	დიდ-ი მჭკონი-ში(ი)
მიმართებითი	დიდ-ი მჭკონი-შია
დაშორებითი	დიდ-ი მჭკონი-ში(ნ)
მოქმედებითი	დიდ-ი მჭკონი-თე(ნ)

ლ ა ზ უ რ ი:

1. რაკანის არ დიდი მჭკონი ქოგელადგინ – მთაზე ერთი დიდი მუხა დგას;
2. არ ბადი კოჩიქ ბალის მცხული გომპონაპტუ – ერთი მოხუცი კაცი ბალში მსხალს ამყნობდა;
3. ინი წკაი ქოშუ – ცივი წყალი დალია;
4. კორღონი ცხენი წკარის სქიდუნ – კოლო დამპალ წყალში ცხოვრობს;
5. ხასანი მონკა ძაბუნი ტუ – ხასანი მძიმე ავადმყოფი იყო;
6. ხოწი იჯიბენ მორდერი ჭუკანითე – ხორცი იხარშება მოზრდილი ქვაბით;
7. ჭიტა ჯუმაქ ჯუმალეფეს ოხოფე დუკიდუფეს – პატარა ძმა ძმებს სახლებს უშენებს;
8. დიდი კარდალას ჭიტა კარდალა ქოლოლოდგუ – დიდ ქვაბში პატარა ქვაბი ჩადგა;
9. ტუცა წკაის შექეი ქოლოლობლაფან – ცხელ წყალში შაქარს ჩაყრიან;
10. დიდი ხოჯა სოთხანი იგზალეენ – დიდი ხოჯა სადღაც წასულა;

11. ნაკო მსკვა სიჯა რენ? – რამდენად ლამაზი სიძე არის?
12. მჩხუ ქეუთული ოთხო ფარჩა დიქიფან – მსხვილ მორს ოთხ ნაწილად გაგლეჯენ;
13. არ ჭიბა კარდალა ქელუდგუ – ერთი პატარა ქვაბი გვერდით დაუდგა;
14. დიდი ჯუმაქ უწუ წუტა ჯუმა მუშის – უფროსმა ძმამ უთხრა უმცროს ძმას;
15. არ მჭითა მსკვა ჩხოში ოხონტალუტუ – ერთი წითელი ლამაზი თევზი ერია;
16. ხნე ჯოლოიქ, შუქრიშ ჯოლოიქ, ქოძიუ დო ოჭოფუ – თეთრმა ძაღლმა, შუქრის ძაღლმა, დაინახა და დაიჭირა;
17. მჯვეში ვახთის ამიერეფე მეგრელისტანი ტუ – ძველად ეს ადგილები სამეგრელო იყო;
18. ფოთინიში დოლოხე თითხუ წინეკი მუილუმელან – ფეხსაცმლის შიგნით თხელ წინდას იცვამენ;
19. ქარმატეშე ვიგზალი, ოფშა ლაზუტი ვარ ორტუ – წისკვილში წავედი, ბევრი სიძინდი არ იყო;
20. კიცი ჩიჩქუ ქვაში იყვენ – კეცი რბილი ქვისა იქნება;
21. ხომულა ხაჯი ქვასუმან ბიგათე – გამხმარ ლობიოს ჯოხით ჩეჩავენ;
22. ხასანი მონკა ძაბუნი ტუ – ხასანი მძიმე ავადმყოფი იყო;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ჭუეგს ხეჩდა ტოქტრან ლუმიჭუ თუეთენე უხანრლ — ჯოგს ერთი ოქროს რქიანი, თეთრი, ზოლებიანი მოზვერი ურევია;
2. ჯრდი დტატ ლი ლწყულა ი ლწთიმ — ტუეში ი ითქი ლწთიმ — გრძელი ხელკეტი არის გამყოფი და გასარჩევი — მარცვლისა და ბზის გასარჩევი;
3. აჩნდ ი ვნქან ალან, ჯრდი დტატ ი სგ'ათბიშე ალ მიჩა მოანლ მნრას — წავიდა და მოჭრა ეს გრძელი ხელკეტი და გადააწოდა ამ თავის მოახლე კაცს;

4. ტოქტრპ ლუმიჭტუ მეშხე ვან ჯტეგთე'სგა სგ'ანტვხ — ოქროს რქიანი შავი ხარი ჯოგში დაბრუნდა;
5. ლსკრი გუნ ხოჩა მახბრგა ლსსტუ, ლგდმედ ი ლგვმსშ — ირაკლი ძალიან კარგი მოჭიდავე იყო, ძლიერი და საიმედო;
6. ლსსტხ ხოჩა ლაცლა-ლამგტა, უშხტარე თხტიმ ხნდხ ნწთირტუ ლსშდლჟი — იყვნენ კარგი მეგობრები, ერთმანეთს იცნობდნენ ომიანობის დროიდან;
7. იბნრლ ლიზელწლ სოფელისგა — ხედტშა მეზგას სგალწხგენრლხ, ხომზირდახ ხოჩა მოსატწლს, ხოჩა ზწდს, ლიფშირტს — იწყებოდა მსვლელობა სოფელში — რომელ მოსახლესაც მიაღებოდნენ, უსურვებდნენ და ულოცავდნენ კარგ მოსავალს, კარგ ახალ წელიწადს, სიმრავლეს;
8. სემემდ-ომთხტემდ მწრე სოფელს ხეჭმენდა — ოცდაათი-ორმოცი კაცი შემოუვლიდა სოფელს;
9. ლირჰწლთე ჟილემზგრი ფუკტწრს ჟიხწხლოწნახ, წყელიწნდ ჟიხწმზგრდახ ი იბნახ ლიდრწლს ი ლიხბრტილს — გამთენიისას შესაწირ ვაცებს შეულოცავდნენ, წმინდად აკურთხებდნენ და იწყებდნენ სიმღერასა და მხიარულებას;

პოსტპოზიცია

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი (შოთა);
2. მიეციო ნიჭსა გზა ფართო, თაყვანისცემა ღირსებას! (გრ. ორბელიანი);
3. დაჰქროლა ქარმან სასტიკმან, თან წარიტანა ყვავილინი (ნ. ბარათაშვილი);
4. ირხევა, ბიბინებს კორდი პაწია, თეთრი ყვავილების კაბა აცვია (ა. კალანდაძე);
5. ვერ დაიჭირავს სიკვდილსა გზა ვიწრო, ვერცა კლდოვანი (შოთა);

6. სულო ბოროტო, ვინ მოვიხმო ჩემად წინამძღვრად? (ნ. ბარათაშვილი);
7. შეარხვეს რტოთა ნიავი მშვიდი (ა. კალანდაძე);
8. ტყეს წიწვიანს თეთრი თოვლი მოერია (ს. ჩიქოვანი);
9. მე დილასა მოციქულთა სიტყვა ტკბილი შევუთვალე (შოთა);
10. აგრე დაგშორდი ვაი-ვაგლახით, ვერ დაგახარჯე გრძნობები თბილი (ს. ჩიქოვანი);
11. კაცი ბრძენი ვერ გასწირავს მოყვარესა მოყვარულსა (შოთა);
12. სოფელი იმად არ ღირს კაცი ნატრობდეს ჟამს გრძელსა, თუ ფუჭი მისი სიცოცხლე ვერარას არგებს მამულსა (გრ. ორბელიანი);
13. საბრალთა მხოლოდ სული ობოლი, ძნელდა ჰპოვოს, რა დაკარგოს მან ტოლი (ნ. ბარათაშვილი);
14. აღმობრწყინდა მზე დიდებულადა და განანათლა ქვეყანა ბნელი (ილია);
15. და თუნდაც გადმოსულიყო მტერი შმაგი და ვერანი, მარჯვენს მოსჭრიდა ალუდა, სით გაუშვებდა ლელაი?! (ა. კალანდაძე);
16. გამოგვეგება ძალლი ბებერი, გვიცნო და უცებ შეწყვიტა ყეფა (გალაკტიონი);
17. სამხრესა შინა ჰქონდა თვალი ძვირფასი (საბა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ლებია ლასირი, ლებია რკვანილი, ლებია კაკილი – არძო ლებია რენია – ლობიო ამოლესილი, ლობიო დანაყილი, ლობიო შეკმაზული – ყველა ლობიო არისო;
2. მუჭო ნინა გეწობტყურუ, თი მახროობა ჭვილქ – როგორ ენა დამტყუა იმ სახლკარდამწვარმა;
3. მუთ რენ ჭიმიპონით ჭყორინებულო, წარი ეკონაცხილო – როგორც იქნა, მოვიყვანეთ შეწუხებულნი, წარბმეკრული;
4. ღუმუ ზელი, ხორცი ხაშილი, ტაბაკი დოდგუმილი – სინჯაქ ვამორთუა – ღომი ჩაზელილი, ხორცი მოხარმული, ტაბლა დადგმული, სიძე კი არ მოვიდა;

ახალმთვარეს) დაჰყოფდნენ და იქიდან მოზვერები და ვერძები გადმოჰყავდათ;

სუბსტანტიური მსაზღვრელი

პრეპოზიციული:

სახელობითი	მზის სხივ-ი
მოთხრობითი	მზის სხივ-მა
მიცემითი	მზის სხივ-ს
ნათესაობითი	მზის სხივ-ის
მოქმედებითი	მზის სხივ-ით
ვითარებითი	მზის სხივ-ად
წოდებითი	მზის სხივ-ო

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს ლაშქარი (გ. ორბელიანი);
2. ვიშ, ეს ქვეყანა, ხმელეთის თვალი, დიდი სამოთხის კუთხე პატარა, ქედმოდრეკილა ნაღვლით საწყალი (ილია);
3. ყორღანებიდან გნოლი აფრინდა, ყაბარღოს ველი გადაი-არა (გ. ლეონიძე);
4. გათენდა, ცეცხლის მზე აენტო, აცურდა (გალაკტიონი);
5. ახლა იწყება წიფვის გვირაბი, თქვენ ზომ არაფრის შე-გეშინდებათ? (გალაკტიონი);
6. ქართლის ჭირსა ვერვინ მოსთვლის, თუ არ ბრძენი, ენამ-ჭევრი (დ. გურამიშვილი);
7. მე ვარ სიღყვის მეწისქვილე, შენი თეთრი თმის მემინდე (სიმ. ჩიქოვანი);
8. გარეთ იანვრის ქარი ზუზუნებს (გ. ჩოხელი);
9. რას მრისხანებ ჩემო ბედის ვარსკვლავო? (ნ. ბარათაშ-ვილი);

10. საზარელია სიმარტოვის ჟამს საიდანღაც მონაქროლი ამოებობს ქარი (გ. ჩოხელი);
11. შენ ეს მითხარი, იზღერის ბალი გინახავს? (ილია);
12. დიდი არხის წყალი ღიღინებდა, მოუსვენარი ლიახვი დილის ზღაპარს მღეროდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
13. დაადგეს ეკლის გვირგვინი, გოლგოთას მიიწვიესო (დ. გურამიშვილი);
14. კაკლის ჩეროში, მალლობლად ღობის, დგას ქვის მაგიდა (მ. მაჭავარიანი);
15. იქვე ეგდო სალომეს გუდა და შინდის ჯოხი (გ. ჩოხელი);
16. ისევ აშლილა აბასის ურდო, ისევ მომდგარა კახეთის კარზე (ა. კალანდაძე);
17. ოქროს ტაბაკს დაემსგავსა გუდამაყრის ხეობა (გ. ჩოხელი);
18. სინათლის სვეტი ისევ ცაში ადიოდა (გ. ჩოხელი);
19. თაფლის სანთლები ლიცლიცებდნენ ნისლეებში (კ. გამსახურდია);
20. დილის საუზმე ცოლის მზითევს სვლობიაო (ანდაზა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

სახელობითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე „ხელმწიფის სასახლე“
მოთხრობითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-ქ
მიცემითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-ს
ნათესაობითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-შ(ი)
მიმართულებითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-შა
დაშორებითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-შე
მოქმედებითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-თი
დანიშნულებითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-შო(თ)
გარდაქცევითი	ხენწიფეშ(ი)	დოხოორე-თ

1. ოქროში ლაგამს ღურა უჩქუ – ოქროს ლაგამმა სიკვდილი იცის;
2. ოსურიშ მუმაქ მუში ვაზირი მიდამქუ – ქალის მამამ თავისი ვეზირი გაავზავნა;

3. გურქის ხანიშ ღოხოროეშა – გასწიეს ხანის სასახლისკენ;
4. ღუდიშ ჭუჷში წამალს კუჩხის გეუდვანდესია – თავის ტკივილის წამალს ფეხზე ადებდნენო;
5. ზარაზანიშ ტყვიაქ მოფხვადასენი, იშა ქომსხუნუ ღობლურენი – ზარბაზნის ტყვია რომ მომხვდეს, იმას მოკვდე მირჩენიაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

სახელობითი	ჯაში ოხორი	„ხის სახლი“
მოთხრობითი	ჯაში ოხორი-ქ	
მიცემითი	ჯაში ოხორი-ს	
ნათესაობითი	ჯაში ოხორი-ში	
მიმართულებითი	ჯაში ოხორი-შა	
მოქმედებითი	ჯაში ოხორი-თე(ნ)	
ღამორებითი	ჯაში ოხორი-შე(ნ)	

1. ფათიშაიშ ბიჭი ოხოიშა მენდახთუ ღო ოხოის ღოთქუ – ფათიშაის ვაჟი შინ წავიდა და სახლში თქვა;
2. ნჯაში თუდე მენთუ ღო საჯაქი კუჩხე-ამამთი ქოლოდგუ – ხის ძირში მივიდა და ზედადგარი პირალმა დადგა;
3. ადა ფათიშაიში ბერე ღო ბადიში მოთა ართიკართის დვაყოფენან – ამ ხელმწიფის ვაჟს და მოხუცის შვილიშვილს ერთმანეთი შეუყვარდებათ;
4. მწკოში ბიგა ქომუმელან – წყავის ჯოხს მოიტანენ;
5. მშქერიში ფავრი ღოწილუ –შქერის ფოთოლი მოკრიფა;
6. დიდი ოდას ფიცარიში ღუშემე ღოვოხვენაფი... ჩამიშ ფიცაი ქომოილი – დიდ ოთახში ფიცრის იატაკი დავაგებინე;
7. ოძუტეში ღობერეფე ღოჭუ – ეზოების ღობეები დაწვა;
8. ოხვამემ სვამა იყვენ – ეკლესიის ღოცვა იქნება;
9. სიჯა ბოზოში ოხოიშა მენდიონამან – სიმეს ქალის სახლში წაიყვანენ;
10. ბეეს ნანაქ ოხოროჯას მეჩაფს ფარა – ბავშვის დედა ქალს მისცემს ფულს;
11. ჰექ დივიშ ოხოროშე ქომენთუ – ის ღევის სახლში მივიდა;

12. ქოთუმეში ხორცი ბგბუფთ წკაის – ქათმის ხორცს ვხარშავთ სახლში;

13. ფუჯიში ტებიშე ქალამანი ბიქუმთ – ძროხის ტყავისგან ქალამანს ვიკერავთ;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლაკვლპეტარწლი ზექიმ ლსსტ, ნამშარან სგლგნი ნაზიმ, ნაკლათხან ტედრად ხოკლათხა, უშხუნრჟი ლგწკტად დემდ-დემდ სგლგინ ერ ათსკგდწნ – ყალიბებიც ზისა იყო, სიგანით სულგუნის ზომისა, ვედროზე უფრო მაღალი, ერთმანეთზე დაწყობილად ათ-ათი სულგუნი რომ დატეულიყო;

2. ხაშდბახ ჰამენლტე ნაბოზდ ი ნაბოზს ხაქტინხ მაპრენა მეყნრტას, ხოხრა მუხტბემი ხეხტს – მუშაობენ დილიდან საღამომდე და შებინდებისას უთხრეს ყველაზე პატარა რძალს [შილს], უმცროსი ძმის ცოლს;

3. მიშგუ ბაბას მეჰად ხარდენა ჯტეგ ქტინიშგენემ ი დავლწშ – ჩემს ბაბუას ყოველთვის ჰყოლია ჯოგი საქონლისა (სულდგმულისა) და თხის;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ლაგამი – აღვირი

ჭუა – ტკივილი

გედვალა – დადება

მონვალამა – მოხვედრა

ენოსვანჯაფა – ჩასვენება

კამპანია – თავშეყრა, ლხინი

ფორუა – დაფარება

დამორჩილი – შემოდგომა

ობიშხა – პარასკევი

ახაიგაზრდა – ახალგაზრდა

მეშქუმალა – გაგზავნა

კურხი – ფეხი

ზარაზანი – ზარბაზანი

სხუნა, სხუნაფა – რჩევა

ხარკალი – ჩხაკუნი, ხმაური

დისა – მიწა

ლალა – უქნარა

დღახუ – დღესასწაული

ჩქინოთ – ჩვენთვის

კოჩანობა – კაცობა

მობიჭაფა – გადაგვარება	ქიანა – ქვეყანა
მანგარი – მაგარი	ზოთონჯი – ზამთარი
ჯგირი – კარგი	ზარხული – ზაფხული
რჩინი – მოხუცი	გეპიცა – დაცინვა
ჭკვერი – ჭკვიანი	უჭკაუე – უჭკუო
ხენწიფე – ხელმწიფე	სქვამი – ლამაზი
სადგმი – საცხოვრებელი	ნაბუში – რომლის
კილა – გასაღები	მუს – მას
ღუნა – ქონა	გელგუმა – დადგმა

ლ ა ზ უ რ ი:

ფათიშაიშ ბიჭი – ფადიშაის ბიჭი
 ნჯაში თუდე – ხის ძირას
 ბადიში მოთა – მოხუცის შვილიშვილი
 მწკომი ბიგა – წყავის ჯოხი
 მშქერიში ფავრი – შქერის ფოთოლი
 ფიცარიში დუშემე – ფიცრის იატაკი
 ოქუტეში ღობერეფე – ეზოების ღობეები
 ოხვამეშ ზვამა - ეკლესიის ლოცვა
 ბოზოში ოხოი – ქალის სახლი
 ბეეს ნანა – ბავშვის დედა
 დივიშ ოხორშე – დევის სახლიდან

ს გ ა ნ უ რ ი:

მაბერგა – მოჭიდავე
 ლანთიშ – გასარჩევი
 მეშხე – შავი
 ლიშაწლ – ბრძოლა, ომი
 ლიტეხ – დაბრუნება
 ნანთირჷ – გაცნობილი
 ლიზელწლ – სიარული, მსვლელობა
 ლიმზირ – ლოცვა

ზნა – წელი
ლიფშირუ – სიმრავლე, გამრავლება
სემეშდ – ოცდაათი
ოშთხუეშდ – ორმოცი
ლირჰანლ – გამთენია
ჟილემზგრი ფუკუანარ – შესაწირი ვაცები
წყელიან – წმინდა
ლიბნე – დაწყება
ლიღრანლ – სიმღერა
ლიხირჟილ – მხიარულება
ლოღანბ – დატვირთული
შუან – სვანეთი
კოწოლ – მცირე, ცოტაოდენი
ნამშარი – სიგანე, სიფართე
ნაკლანთხი – სიმაღლე
ლისკიდ – დატევა
მეჰად – მუდამ, ყოველთვის
მეჟერჟა – შილი, ძმების ცოლები
მეზელანლა – მოსიარულენი
ლემანდუნე – დამშეული
ჟენდილდ – ძლივძლივობით
ნახუწი – ვიწრო
ლაცგეჟილ – საცალფეხო
გუნანჟი – გულიდან
მუშგური – სტუმარი
ჯჟენდიანან ნანდჟ – შორიდან მოსული
ჟილუწუდინე – მონატრებული
ზაჟლადელ – ზაფხული
ლოშდულახე – ახალი მთვარე
ლირანგე – დაყოვნება, დარჩენა
ზანა – მოზვერი
გიცარ – ვერძი
ლიგდე – მოტანა

პოსტპოზიციური

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. უარყვეს მცნება უფლისა, ისმინეს თქმა ეშმაკისა (დ. გურამიშვილი);
2. მართალია მძრახველს ძრახვა თვით კი ავად მოუხდების, მაგრამ ფარვა სიავისა ქვეყანას არ მოუხდების (დ. გურამიშვილი);
3. ვარდთ შემოუნახავთ წვეთები წვიმის, გზაც ნაწვიმარია (ა. კალანდაძე);
4. რტო ალვისა შენი წელი მგონია, მაგ წელზედა ცისარტყელა მგონია (გრ. ორბელიანი);
5. ურდოც შეიძრა... ხმაურობს... დაჰკრეს ნალარა ცისკრისა (გრ. ორბელიანი);
6. ძნელი არის მარტოობა სულისა, მას ელტვიან სიამენი სოფლისა (ნ. ბარათაშვილი);
7. ვნახავ ქორწილს ბუნებისა, გავიგონებ მის მაყრულსა (აკაკი);
8. დადუმებულა მთაწმინდა, ისმენს დუდუნსა მტკვრისასა (აკაკი);
9. მონა ვარ, მონა ბუნების, ღონე არა მაქვს დავისა (ვაჟა);
10. მე მომაგონდა ხმა ორფეოსის და ჰომეროსის თვალებში ბინდი (ს. ჩიქოვანი);
11. ხოხობას ვნახე, მიწურვილ იყო როცა ზაფხული რუსთაველისა (გ. ლეონიძე);
12. ენკენისთვეში მთებიდან ისმის ყვირილი ირმისა (გ. ლეონიძე);
13. მთლიან კედელზე თავიდან ბოლომდე გახიდულია და ზედ ჩამწკრივებულია სუფთა ჭურჭელი ქაშანურისა (ილია);
14. კვნესა გულისა, ტრფობისა ნაშთი მივცე ზღვის ღელვას (ნ. ბარათაშვილი);
15. და ჩემს შემდგომად მოძმესა ჩემსა სიძნელე გზისა გაუადვილდეს (ნ. ბარათაშვილი);
16. შავმა ნისლმა დაფარა მთები დალესტანისა, აიძარტნენ კოშკები ცისა და ნესტანისა (გალაკტიონი);

17. ხელი მონისა არსაკიძისა, რაითა შეუნდოთ (კ. გამსახურდია);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. აზრი მუჩი რუსთაველიში, ხეს კალამი დამიმშვენნი – აზრი მომეცი რუსთაველისა, ხელში კალამი დამიმშვენნი;

2. ცქვაფა მოკო დოვჭარე კიწიში დო თამარიში – ქება მინდა დავწერო კიწისა და თამარისა;

3. ხმაქ ქუმასიმუ ანგელოზეფიში ბირაჯგურა – ხმა მომესმა ანგელოზების სიმღერის მსგავსი;

4. არაბის ულუ ხე ფულანდიში – არაბს აქვს ხელი ფოლადის;

5. ქიმაჭკგრ ათი ჟამქ, დღეობაქ თე ხაზენიშიქ – მოუსწრო ამ ხანობაში დღეობამ ამ მასპიმძლისამ;

6. შეუღირთ ოსტატენქ კეთებას ცუდემის – შეუღენ ოსტატები შენებას სახლისას;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. რაკანის ქაშუხტიმუნ თუთა მარამინაში (ყიფ.23) – მინდორში ამოსულა მთვარე აგვისტოსი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. დრსგ ანმუსე ლახტუბრთე, ამლად მუჟღტრემი ლემდბარ უზგრად ოთსანდხ: ლიჯდე ზექიმ, ლიქჩე ჩალანშ, ლიკენწლი დაბრემ, ჟილიკედ ი სგა ლიმანჯე მაკანდიმ – ადრე ჩამოთოვა მთებზე, ამიტომაც დაუმთავრებელი დაურჩათ შემოდგომის სამუშაოები: მოტანა შეშის, მოჭრა ჩალის, ნარჩენებისაგან მოწმენდა ყანებისა და შემოზიდვა მოსავლისა;

2. ურუჰდ აგნახ ი აღწდილ ბეფშტს ხეკუეს ლაგას ოთგენწნს ალამანგ გტემ: ლწშგწლი დანრემ ი ფურღემ, ლილდედ ნელშტგლარემ, ნაბოხს სგა ლიკკტეტი ქტილგმგენწლემ – უთენია აყენებდნენ და ასეთ პატარა ყმაწვილს უნდა მოეგვარებინა ამდე-

ნი საქმე: მოწველა თხებისა და ძროხებისა, მწყემსვა თიკნებისა, სალამოს კი შემორეკვა საქონლისა;

3. ჰნლ დტრეტუ ესღერდა, ნანოს ხოშილ ი ხოშილ ხაჟანდა ეჯზუდლ ოხთღლტრე მწწლუნდ დიეში მუემ – რაც დრო გადიოდა, ნანოს უფრო და უფრო სწყინდებოდა, იმდენად მოუჭირა მონატრებამ დედისა და მამის;

4. რეჰი ი ბური იყლტრანლდა, ეჩქა ლწახინე ჭუქწრისგა მეხელწლ მეთხტუიწრდ ლითტრტწლი ნათხტუიარწლემ, ლინწზტე ერსკნალე ნარდტიმ – თენდებოდა, ნათელი და ბნელი იყრებოდა, მაშინ დაიწყო ჭიუხებში მოსიარულე მონადირემ დათვალიერება ნანადირევისა, კვალზე გასვლა ერკემალთა ნამყოფისა;

თავისთავადი ზედსართავი სახელის ბრუნება სვანურში:

	ბქვ.	ბზ.		
სახ.	ხოშა „დიდი“	ხოშა		
მიც.	ხოშა-მ	ხოშწმ ხოშა-ს		
მოთხ.	ხოშ-ემ	ხოშწემ ხოშა-დ		
ნათ.	ხოშ-ემ	ხოშწემ-იმ		
მოქ.	ხოშომტ	ხოშწმ-შტ		
ვით.	ხოშა-მ-დ	ხოშწმ-დ ხოშა-დ		
	მხ. რ.	მრ. რ.	მხ. რ.	მრ.რ.
სახ.	ხოჩა „კარგი“	ხოჩწლ	ძღღლ „ვეებერთელა“	ძღღლ-წრ
მიც.	ხოჩა-ს//ხოჩწმ	ხოჩწლ-ს	ძღღლ-ს	ძღღლ-წრ-ს
მოთხ.	ხოჩა-დ	ხოჩწლ-დ	ძღღლ-დ	ძღღლ-წრ-დ
ნათ.	ხოჩწმიშ	ხოჩაღ-ემ	ძღღლ-იმ	ძღღლ-რ-ემ
მოქ.	ხოჩაშმტ	ხოჩწლ-შტ	ძღღლ-შტ	ძღღლ-წრ-შტ
ვით.	ხოჩა-დ	ხოჩწლ-დ	ძღღლ-დ	ძღღლ-წრ-დ

მსაზღვრელ-საზღვრულის ბრუნების ნიმუშები

	მხ. რ.	მრ. რ.
სახ.	ჯტინელ მტურყტამ „ძველი კოშკი“	ჯტინელ მტურყტამ-პლ
მიც.	ჯტინელ მურყტამ-ს	ჯტინელ მურყტამ-პლ-ს
მოთხ.	ჯტინელ მურყტამ-დ	ჯტინელ მურყტამ-პლ-დ
ნათ.	ჯტინელ მურყტამ-იშ	ჯტინელ მურყტამ-პლ-ეშ
მოქ.	ჯტინელ მურყტამ-შტ	ჯტინელ მურყტამ-პლ-შტ
ვით.	ჯტინელ მურყტამ-დ	ჯტინელ მურყტამ-პლ-დ

სახ.	სნმი მწრე „სამი კაცი“	მწსმე ლწმზგრწლ „მესამე სადღეგრძელო“
მიც.	სნმი მწრე-ს//სამ მწრა	მწსმე ლწმზგრწლ-ს
მოთხ.	სნმი მწრე-დ	მწსმე ლწმზგრწლ-დ
ნათ.	სნმი მწრემ-იშ	მწსმე ლწმზგრწლ-იშ
მოქ.	სნმი მწრა-ტშ	მწსმე ლწმზგრწლ-შტ
ვით.	სნმი მწრე-დ//სამ მწრა-დ	მწსმე ლწმზგრწლ-დ

	მხ. რ.	მრ. რ.
სახ.	მიშგუ გეზალ „ჩემი შვილი“	მიშგუ გეზლწრ
მიც.	მიშგუ გეზალ-ს	მიშგუ გეზლწრ-ს
მოთხ.	მიშგუ გეზალ-დ	მიშგუ გეზლწრ-დ
ნათ.	მიშგუ გეზალ-წშ	მიშგუ გეზლწრ-ეშ
მოქ.	მიშგუ გეზალ-შტ	მიშგუ გეზლწრ-შტ
ვით.	მიშგუ გეზალ-დ	მიშგუ გეზლწრ-დ

სახ.	მანხ დომდულ „ახალი მთვარე“	ხოჩამ მწრე „კარგი კაცი“
მიც.	მანხ დომდულ-ს	ხოჩამ მწრა
მოთხ.	მანხ დომდულ-დ	ხოჩამ მწრ-წმ მწრა-დ
ნათ.	მანხ დომდულ-წშ	ხოჩამ მწრ-წმ-იშ
მოქმ.	მანხ დომდულ-შტ	ხოჩამ მწრ-წმ
ვით.	მანხ დომდულ-დ	ხოჩამ მწრა-დ

სახ.	ბწჩწ ქორ „ქვის სახლი“	ქორ ბწჩ-წშ „სახლი ქვის“
მიც.	ბწჩწ ქორ-ს	ქორ-ს ბწჩ-წშ-წს ⁷

მოთხ.	ბჰჩჷ ქორ-დ	ქორ-დ ბჰჩ-ჰმ-დ
ნათ.	ბჰჩჷ ქორ-ჲ- ^რ ჲ	ქორ-ჰმ ბჰჩ-ჰმ
მოქ.	ბჰჩჷ ქორ-შჲ	ქორ-შჲ ბჰჩ-ჰმ-შჲ
ვით.	ბჰჩჷ ქორ-დ	ქორ-დ ბჰჩ-ჰმ-დ

პოსტპოზიცია:

სახ.	დომდულ მახე	დეც მჲფხე
	„მთვარე ახალი“	„ცა მოწმენდილი“
მიც.	დომდულ მახა	დეც მჲფხა
მოთხ.	დომდულ მახე-დ	დეც მჲფხე-დ
ნათ.	დომდულ მახჷმიშ	დეც მჲფხეშიშ
მოქ.	დომდულ მახოშ	დეც მჲფხეშჲ
ვით.	დომდულ მახად	დეც მჲფხედ

გათიშული მსახდერელი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. სუნი მეცა გაზაფხულის, უცნაური ვიგრძენ ძალი (აკაკი);
2. გონებას ფიქრი სტანჯავდეს, გულს ცეცხლი სწვავდეს ძლიერი (ვაჟა);
3. მგლური დააწყვეს ნაბიჯი, მოკლედ გადმოვლეს გზანია (ვაჟა);
4. უეცრად ალავს მივადექ, ტურფასა, ლამაზიანსა (დ. გურამიშვილი);
5. სამხრე გაბია ოქროსა, ოქრომჭედლისა დნობილი (შოთა);
6. იას ვუთხარი ტურფასა, მოვა და შეგჭამს ჭიოო (ვაჟა);
7. ჩქარა მინდა ვუყელო და თოფი ვტყორცნო ხმიანი (გ. ლეონიძე);
8. და ვით ქრისტემ გალილეა აირჩია, მე თბილისი ავირჩიე ბებერი;
9. მუხავ, მიყვარხარ, ტიალო, განმარტოებით მდგომარე (ვაჟა);

10. მათთან ყანები მქონდა ზიარი და მძიმე უღლით ბევრჯერ ვეწამე (ს. ჩიქოვანი);

11. როგორც ხმალი, ძმებო, ტამერლანისა, სიყვარული ისე დამჯახებია (გ. ლეონიძე);

12. გულში იმავე გრძნობით ბრუნდება და მოლოდინი დარეკავს ჩუმი (გალაკტიონი);

13. მივიდა ადგილსა ერთსა: კვიპაროზი იდგა მშვენიერი, ძირს წყარონი დიოდეს (საბა);

14. წიწამურში რომ მოკლეს ილია, მაშინ ეპოქა გათავდა დიდი (გალაკტიონი);

15. ტანზე ქრისტესი აცვია კვართი, გადაჰყავს თევზნი რიონში მტკვარით (მ. მაჭავარიანი);

ს გ ა ნ უ რ ი:

გათიშული მსახურელი

1. მუხტბე, ისგუ ნაღმპრგი, ლეჟუნ ი ხიადლელ, მი ჯიხ-ალდღედს გტის ამ მინარჰე! – ძმაო, შენი სიკარგე, საამაყოვ და სასიხარულოვ, გულს ლაღად მინათებს, იცოდე!

2. ჟელს, ლელტი ქტინ ხანიხა, მნიდნრს, ი ეშ ხნძგრა ლაჰრ-ყნლთესგა, იმტუნდ ლელტსი ლემჯახბინხ ი შდარწლსი ლემტყ-აბინხ – ძაღლს, ხორცის სუნი სცემია, დამშეულს, და პირდაპირ შევარდნილა არყის სახდელ მინაშენში, სადაც ხორცსაც ხარ-შავდნენ და ტაროებსაც წვადნენ;

3. ბეფშტს მეჰად ხაკუ ლიგანზდილე, მამჭირანდს ი უნქტას – ბავშვს ყოველთვის უნდა აღზრდა და გაწყრომა, ზარმაცს და გაუგონარს;

4. თელღრას, ამჟი ტქტმნქტდ სგა ლახშკიფენა, მახე ნნ-ჯიდტს, ნაცხტაჰს – რძაღლს, ეგრე უსიტყვოდ შეჰფეთებია, ახ-ლად მოყვანილს, მონატაცებს;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

- ლუბია – ლობიო
- ლასირი – ამოლესილი
- კაკილი – შეკმაზული
- იწოტყურაფა – დატყუება
- ჭვილი – დამწვარი
- მოცოუნაფა – მოყვანა
- ჭყორინებული – შეწუხებული
- წარი – წარბი
- ეკონაცხილი – შეკრული
- ღუმუ – ღომი
- ზალა – მოხელა
- ხამილი – მოხარშული
- ტაბაკი – ტაბლა
- დოდგუმილი – დადგმული
- სინჯა – სიძე
- მოულა – მოსვლა
- ზაბორი – ზღუდე
- ეკორთელი – წაქცეული
- კიჟინი – კივილი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

- ლეჟან – საამაყო, სასიქადულო
- ხიადულ – სიხარულო, ნეტარო
- ჯიხალდედს – იცოდე!
- გჟის ამ მინარჟე – გულს მინთებს
- ჟედ – ძალი
- ლეღუ – ხორცი
- ქჟინ – სული, სუნი

მზღწრ – მშიერი
ლაპრბეილ – არყის სახდელი ქონი
იმუნდ – სადაც
ლგჯბბ – მოხარშული
შდა – ტარო
ლგტყბბ – შემწვარი
ბეფშუ – ბავშვი
მეჰად – მუდმივად, მარად
ლიგწზდილე – აღზრდა
მამჭირბდ – ზარმაცი
უნწქტა – თავისნათქვამა, გაუგონარი
თელღრა – რძალი
წქტმწქტდ – უსიტყვოდ
ლახშკიფენა – შეჰფეთებია
მახე – ახალი
ნწვიდტუ – მოტანილი
ნაცხტაბ – მოტაცებული, მონატაცები

§3. რიცხვითი სახელი ქართველურ ენებში

რიცხვითი სახელი ჰქვია სიტყვას, რომელიც აღნიშნავს საგნის რაოდენობას, რიგს ან ნაწილს მთელთან შეფარდებით. ამის მიხედვით რიცხვითი სახელი სამგვარია: **რაოდენობითი**, **რიგობითი** და **წილობითი**.

**1. რიცხვითი სახელის ბრუნება ქართველურ ენებში
რაოდენობითი რიცხვითი სახელი:**

	მ ე გ რ უ ლ ი	ლ ა ზ უ რ ი
1	ართი	ართი/არ
2	ჟირი	ჟურ/ჟუ
3	სუმი	სუმ(შუმ)
4	ოთხი	ოთხო
5	ხუთი	ხუთ
6	ამშვი	ამი/ანშ
7	შქვითი/შკვითი	შქით
8	რუო/ბრუო	ოვო
9	ჩხორო	ჩხორო
10	ვითი	ვით
11	ვითაართი	ვიტოარ (ხოფ.) ვიტარ (არქ.)
12	ვითოჟირი	ვიტოჟურ
13	ვითოსუმი...	ვიტოსუმ...
20	ენი	ენი/ენ
21	ენიდლოართი	ენიდლოარ
30	ენიდლოვითი//ენლოვითი	ენიდლოვით
40	ჟარნენი	ჟურონენი/ჟურნენი
50	ჟარნენიდლოვითი	ჟურონენიდლოვითი
60	სუმონენი	სუმენენი
70	სუმონენიდლოვითი	სუმენენიდლოვითი
80	ოთხონენი	ოთხოონენი/ოთხნენი
100	ოში	ოში
200	ჟიროში	ჟუროში
300	სუმოში	სუმოში
400	ოთხოში	ოთხოში
1000	ათასი//ანთასი//ვითოში	შილია
2000	ჟირათასი	ჟურშილია

ს ვ ა ნ უ რ ი

- 1 ემხუ
  - 2 ღორი, ღერუ, ღნტ. ღერბი
  - 3 სემი
  - 4 ტომთხტ, ტომთხტ
  - 5 ტოხტიმდ, ბქვ., ღშხ. ტოხუმდ, ღნტ. ტოხტიმტ
  - 6 უსგტა უსკტა
  - 7 იმგტიდ იმკტიდ
  - 8 არა
  - 9 ჩხარა
  - 10 ღემდ ღემტ
  - 11 რემდემხუ ღემტემხუ
  - 13 ღემდსემი...
  - 20 ღერტემდ ღერბემტ (= ორათი)
- ოცეულსა და ერთეულს შორის იხმარება კავშირი ი„და“:
- 21 ღერტემდიემხუ ღნტ. ღერტემტიემხუ
  - 24 ერტემდიტომთხტ ღერტემტიტომთხტ

ბზ. ღშხ.

ბქვ.

ღნტ.

30 სემემდ	ღერტემდიემდ	ღერბემტიემტ
31 სემემდიემხუ	ღერტემდიემდემხუ	ღერბემტიემტემხუ
40 ტომთხტემდ	ურინრემტემდ	ურინღერბემტ
50 ტოხტიმდემდ	ურინრემტემდიემდ	
60 უსგტაშმდ	სუმინღერტემდ	
70 იმგტიდშმდ	სუმინღერტემდიემდ	
80 არაშმდ	ტომთხტერტემდ ტომთხუნერტემდ	
90 ჩხარაშმდ	ტომთხტერტემდიემდ	
100 აშირ		
- 1965 ბზ. ემხუ ათას ჩხარა აშირ უსგტაშმდიტოხტიმდ,

რაოდენობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება ქართულში

თანზმოვანფუძიანი ზმოვანფუძიანი

სახელობითი	სამი	ცხრა
მოთხრობითი	სამ-მა	ცხრა-მ
მიცემითი	სამ-ს	ცხრა-ს
ნათესაობითი	სამ-ის	ცხრ-ის
მოქმედებითი	სამ-ით	ცხრ-ით
ვითარებითი	სამ-ად	ცხრ-ად
წოდებითი	(სამ-ო)	(ცხრა-ო)

1. გაქრა ათასი თეთრი დარბაზი, გადარჩა მხოლოდ ცამეტი სვეტი (გალაკტიონი);

2. ოცდაათ ვერცხლად გაგყიდეს, ისიც კი დანაბნიესო (დ. გურამიშვილი);

3. ასი მკრან გულში მირჩვენის, მტირალი ქალის ცქერასა (რ. ერისთავი);

4. სამი დღეა დამიბრიყვა სევდამ, სამი დღეა გამუდმებით წვიმს (მ. მაჭავარიანი);

5. ფუტკარი ასი თვალი გყავს – ერთი თქვი, ერთი გყავს, – ასი თქვიო (ანდაზა);

6. ერთმან მტერმან ათასსა სცის, ორმან წარიქცივის ბევრი (დ. გურამიშვილი);

7. გაივლის კიდევ ცამეტი წელი, მოახლოვდება გზა ოცდაექვსი (გალაკტიონი);

8. გადმომატარეს ასი მთა, მინდორი ცხრა იმდენია (დ. გურამიშვილი);

9. ეს ალაში დიდ ზაალთან ერთად ორმოცდაათი წელიწადი ატარა, ასიოდევჯერ ამოავლო ბრძოლის ცეცხლში, ოციოდუ ჭრილობა მიიღო, და... თავის პირმშოს – ღვთისსავარს გადასცა (მიხ. ჯავახიშვილი);

10. ორთა მათ ჩემთა უფალთა ერთად ვუხსენე გვარია (დ. გურამიშვილი);

11. ეს ერთი და სხვა ათასი, მეფეთ მეფეო! (კ. გამსახურდია);

12. ერთ ქარქაშში ორი ხანჯალი არ ჩაიდება (მიხ. ჯავახ-აშვილი);

13. სიტყვამ ცხრა კარი უნდა გაიაროსო (ხალხური);

14. ექვსი თვე ადგა თურამნიძე თურმე მამამზეს (კ. გამსახურდია);

15. სამი ღამე ათიეს ერთი წიფლის ქვეშ დანთებული ცეცხლის პირად (კ. გამსახურდია);

რაოდენობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება მეგრულში

	თანხმოვანფუძიანი	ხმოვანფუძიანი
სახ.	ჟირ-ი „ორი“	ჩხორო „ცხრა“
მოთხრ.	ჟირ-ქ	ჩხორო-ქ
მიც.	ჟირ-ს	ჩხორო-ს
ნათ.	ჟირ-იშ(ი)	ჩხორო-ში
მიმართ.	ჟირ-იშა	ჩხორო-შა
ღამორ.	ჟირ-იშე	ჩხორო-შე
მოქმ.	ჟირ-ით(ი)	ჩხორო-თ
ღანიშნ.	ჟირ-(ი)შო(თ)	ჩხორო-შო(თ)
ვნებ.	ჟირ-ო	ჩხორო-თ

1. ართი კოს სუმი კოჩქე „ყვერე რექია“ ქუუწუ და, თოლ-იშა ხეს ქომიფუჩონუნს – ერთ კაცს სამმა კაცმა თუ უთხრა „ბრმა ხარო“, თვალეზზე ხელს ამოისვამს;

2. ჟირე კუჩხის ქოთომე ხოლო გერენია – ორ ფეხზე ქათამიც დგასო;

3. ოში გლახა მაშიებელს ართი ჯგირი მაჩუალარი უჯგუ – ას ცუდ მშოვნელს ერთი კარგი შემნახველი სჯობსო;

4. სუმონჩღოვითი ცოდაქიმინელს ართი მარდი გინოწონუნ-

სია – სამოცდაათ ცოდვაჩადენილს ერთი მაღლი გადაწონისო;

5. ოთხი ჯიმალენს ართი ქუდი გიორთუნა, ვითოჟირი ჯი-
მალენს ართი ორთუმელი მეუძუნა – ოთხ ძმას ერთი ქუდი ახ-
ურავს, თორმეტ ძმას ერთი სასთუმელი აქვს;

რაოდენობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება ლაზურში:

სახელობითი	ჟური „ორი“	ჩხორო „ცხრა“
მოთხრობითი	ჟური-ქ	ჩხორო-ქ
მიცემითი	ჟური-ს	ჩხორო-ს
ნათესაობითი	ჟური-შ(ი)	ჩხორო-ში
მიმართულებითი	ჟური-შა	ჩხორო-შა
მოქმედებითი	ჟური-თე(ნ)	ჩხორო-თე(ნ)
დამორებითი	ჟური-შე(ნ)	ჩხორო-შე(ნ)

ვიტოჟურ წანერი ბორტი – თორმეტი წლისა ვიყავი;

1. ოხორი მა ჯურ ოხორზა ქომიონუნ – შინ მე ორი ცოლი
მყავს;

2. ჰამუში ოხორზა ვა იჩოდუ! არ ვარ ონ, ჯურ ვა ონ, ხუთ
ვარ ონ – ამისი ცოლი არ გათავდა, ერთი არ არის, ორი არ
არის, ხუთი არ არის;

3. ოთხო წანა ქოდოსკუდუ – ოთხს წელს დარჩა;

4. დაღის არ თილქი ქონარგუ – ტყეში ერთი ძელა შეხვდა;

5. სუმ ბერე მემიშკუ – სამი ბავშვი დამიტოვა;

6. ჯიგვი ჟუი ენა: უჩა დო ხჩე – ჯიგარი ორია: შავი და
თეთრი;

7. ჯურნეჩილოსუმ წანა დოდურუ – ორმოცდასამ წელს
მოკვდა;

8. შქით დლაში არ დაჰა ოხორზა ქომობიონი – შვიდ დღეში
კიდევ ერთი ქალი მოვიყვან;

9. ქოდოსქუდუ ჯურ ჯუმა, ჰიმ ოშკურიში ჯურ თანე

- დომინახუ – დარჩა ორი ძმა, იმ ვაშლისა ორი ცალი შეინახა;
10. ეჩიდოჯურ წანა შქიმშიშკალა რტუ – ოცდაორი წელი ჩემთან იყო;
  11. მოთალეფე ქომიონუ. სუმეჩიდოვიტოჟურ წანერი ბორ – შვილიშვილები მყავს, სამოცდათორმეტი წლისა ვარ;
  12. ოკიკათეს დო სუმი-თ ხოლო იმტეს – შეროვდნენ და სამივე გაიქცა;
  13. ჯურ ბიჭი, არ ბოზომოთა ქომიონუ – ორი ვაჟი, ერთი ქალი მყავს;
  14. მა სუმ ეშელი ქომიონურტუდა დო არ თანე სო ონდა? – მე სამი ვირი მყავდაო და ერთი ცალი სად არისო?
  15. შილი ქოვილუნ ნა, ხუთოში ქომომიჯლონი – ათასი თუ გაქვს, ხუთასი გამომიგზავნე;
  16. ბერეფე არი ოღაშა მინდიყონუ – ბავშვები ერთ ოთახში წაიყვანა;
  17. ვიტოხუთ წანა ტეს კურბეთის – თხუტმეტი წელი იყვნენ საშოვარზე;
  18. ხუთ კაპიკი ნა იჩალიშუ კონი ჩხორო შილდა მანათი ულუნ – ხუთ კაპიკად რომ იმუშავა, იმ კაცს ცხრა ათასი მანეთი აქვს;
  19. ჯურ წანა ქედოგუთუ – ორ წელიწადს დადგა;
  20. ჭურ კუჩხე ჰაშო დოუ დო ჯურ კუჩხე ჰაშო, კონი დიუ – ორი ფეხი ასე გააკეთა და ორი ფეხი ასე, კაცი შეიქმნა;
  21. ართის ღუკლამან, მაჟუანის მოძინამან – ერთს დაუკლებენ, მეორეს მოუმატებენ;
  22. სუმ არშინი ქომოვოგით-და – სამი არშინი მოვიგეთ ამაზეო;
  23. ძღემურიქ უწუ-ჩი: „ამი დო შკით კონი იილენდა – ძღემელმა უთხრა: „ექვსი და შვიდი კაცი იკვლუბაო“;
  24. ჩხორო ფარჩა დოკორობუ და არ დეის ქოლოდუ – ცხრა ნაწილი მოაგროვა და ერთ ადგილას დადო;
  25. ეჩი ხანე მოხეთეს ესკი თრაბუზონიშა – ოცი კომლი მოვიდა ძველ ტრაბიზონში;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. წრის სემი ლახტბა, აღდვრს ხორდახ მუ, ჰედტუდს ხეჟხნს ხჯი — არიან სამნი ძმანი, ამათ ჰყავდათ მამა, რომელსაც ერქვა ხაჯი;

2. ალო, საჩქტვრს ესერ მნდ ხნბცინადა, იმგენ ესერ მნმეტემ ხაკუ მიჩა, ჩუ-ტ-ოთიძი ემლიდორუ ულტა ვნ, ჩელტთესგა სგა-ტ-ესწკატ, ჟნ-ტ-ოხმარე — აბა საჩუქარს რომ ძპირდებოდიო, სხვა არაფერი არ მინდა შენი, დამიკალი თორ-მეტი უღელი ხარი, ჩელტში ჩამიწყვე, გამიშადეო;

3. ჟწნთიომ თერსაყანდ დორი ლდმედ მახელტუჟ, ქალახტემ დორი ჩენ ლუსტემ — ამოირჩია თერსაყანმა ორი საიმედო ვა-ჟკაცი, მისცა სპილენძის ორი ლურსმანი;

4. მაჰტრენე მუხტბე სვა ლოხგუდირდა რწშილდს ი ეშხტი ლგზა ლწსტ — უმცროსმა ძმამ ხელი მოჰკიდა რაშს და იყო მხოლოდ ერთი წლისა;

5. ესტქნდ ფაგტად ი ეშხუ ნწსტრლინწმუ ეშხუ მეგვარ ბარჯინდ ჩუახტბე — გვერდი აუქცია ფავკამ და ერთი მოქნ-ევით ცალი მკლავი მხრიანად ჩამოათალა;

6. ალ სამ ლახუბას ხორდახ სემი ლადჩურა — ამ სამ ძმას ჰყავდა სამი და;

7. ლაცლა-ლამგტა ექგრდა ლწსტხ გუნ ლგვმწმ ი ხოჩა ლამარგ მახელტაჟარ — მეგობრები ორივენი იყვნენ ძალიან ძლიერები და დიდად ვარგისი ვაჟკაცები;

8. ლერთან განსაკუთრებულდ მონწმ ოჯახნარ აჯალ ჟნ-დ-ხნტხახ ი სამინ ქნდ ხალრალტნახ — ლმერთის განსაკუთრებულად მორწმუნე ოჯახები კიდევ დააბრუნებდნენ და სამჯერ კიდევ ამღერებინებდნენ;

რიგობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება ქართულში

სახელობითი	მეშვიდე
მოთხრობითი	მეშვიდე-მ
მიცემითი	მეშვიდე-ს
ნათესაობითი	მეშვიდე-ს(ი)
მოქმედებითი	მეშვიდე-თ(ი)
ვითარებითი	მეშვიდე-დ
წოდებითი	მეშვიდე-ვ

1. დედის ძუძუ მეორე, სიყვარული პირველი, ჩვენს აკვანს შემომგზადარი მგალობელი ფრინველი (გ. ლეონიძე);

2. მესამე ქისას „საჯანაბო“ ერქვა. ამაში ინახავდა ფოსტის ფულს და საბეგროს (ილია);

3. ყიზილბაშმა ესეც ჩამოაგდო ცხენიდან... გავიდა მესამე, ... გავიდა მეოთხე, გავიდა მეხუთე... ყველას იგივე დღე დააყენა თათარმა (ილია);

4. ერთ დროს ჩვენ გვეყოლია ქართლის მეფე გიორგი მეთერთმეტე (ილია);

5. სიცოცხლე, მისთვის სიკვდილი მქონდა მეორე რჯულადა (ვაჟა);

6. მეხუთე წერილზე მე მივხვდი, რომ უშუალოდ თეკლაზე ვლაპარაკობდი (ო. იოსელიანი);

7. კლდეს მოაწყდება ზღვაური, მეშვიდე ცაზე ატანილს (ა. კალანდაძე);

8. სოფლის ბოლოში გამოიღვიძა მეორე დღეს ფირუზას (გ. ჩოხელი);

9. მეექვსე კლასში უარი გამოგვიცხადა ფეხბურთის თამაშზე (გ. ჩოხელი);

10. მეცხრესა დღესა ერთსა ასეთსა სახლსა აწვია, რომე დიდად უცხო იყო. (საბა);

11. მოაგონდა გიორგის ნიალის ველზე ბერძნებთან შეტაკების პირველი ღამე (კ. გამსახურდია);

12. გიორგის შეეძლო, ახალი წლის მეორე დღესვე თვალები დაეთხარა მამამზისათვის, ვიდრე პირველი თოვლით შეიფიფქე-

ბოდნენ მთები (კ. გამსახურდია);

13. მესამე ღამეს ეტყობა ლეკვების გაყვანა დააპირა მგელმა (ო. იოსელიანი);

14. მესამე დღეა უფრო გაცრეცილი გათენდა...მეოთხე დღეას რიჟრაჟს მხოლოდ მოხუციღა შეეგება (გ. ჩოხელი);

15. მეშვიდე თუ მეცხრე გრძნობით ხედავს თუ ესმის, რომ სამართალი მუდამ სტყუის საქმესთან (მიხ. ჯავახიშვილი);

16. ვახტანგ მეექვსემ ერთხელ ერთ ხევში სუმბული ნახა, თეთრი და წმინდა (ლ. ასათიანი);

17. პირველ გასროლაზე მხოლოდ ბოლო, მეხუთე ცხენი დაფრთხა (ო. იოსელიანი);

რიგობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება მეგრულში

სახელობითი	მამშვა
მოთხრობითი	მამშვა-ქ
მიცემითი	მამშვა-ს
ნათესაობითი	მამშვა-შ(ი)
მიმართულებითი	მამშვა-შა
დაშორებითი	მამშვა-შე
მოქმედებითი	მამშვა-თი
დანიშნულებითი	მამშვა-შო(თ)
გარდაქცევითი	მამშვა-თ

1. პირველი ბედი ბედი რე, უკულიანი – გვერდი რე – პირველი ბედი ბედია, შემდეგი – მონახევრე;

2. ართი ცოროფასე ლური უჩქუ, მაჟიასე – გაშერება, მასუმასე – გილულა დო მათხასე – გახანგება – ერთმა სიყვარულმა ძილი იცის, მეორემ – გაშტერება, მესამემ-სიარული, მეოთხემ – გაგიჟება;

3. ასე მასუმა ძღაბი, უკულაში, მოლეცუნესე, ქიმერთეს შეფაშა – ახლა მესამე გოგო წამოიყვანეს, მივიდნენ შეფამდე;

4. პირველი ლუკა ფერი ოჭკუმი, მეტიქ ვარხვადასინი, დიგორძლასიე – პირველი ლუკმა ისეთი შეჭამე, მეტი რომ არ შეგხვდეს, გაგადლოსო;

5. ქოზეპუ ჯას ღუდი, ეკირთუ ჯაქ, მაჟრა ჯას ქიმნანთხუ, მაჟრაქ ხოლო ეკირთუ ღო მასუმას ქიმნანთხუ – ხეს თავი დაარტყა, წაიქცა ხე, დაეცა მეორეს, მეორეც წაიქცა და დაეცა მესამეს;

რიცხობითი რიცხვითი სახელის ბრუნება ლაზურში

სახელობითი	მაჟურა
მოთხრობითი	მაჟურა-ქ
მიცემითი	მაჟურა-ს
ნათესაობითი	მაჟურა-ში
მიმართულებითი	მაჟურა-შა
მოქმედებითი	მაჟურა-თე(ნ)
დაშორებითი	მაჟურა-შე(ნ)

1. მაჟურანი ნანა საიბი მუში ქომოხთუ – მეორე წელს მისი პატრონი მოვიდა;
2. მაჟურა არქადაში ვი მანათიშა წალე ვა იჩალიშუ – მეორე ამხანაგმა ათ მანეთზე ნაკლებ არ იმუშავა;
3. მაჟურა ულუტუ ვი მანათი – მეორეს ჰქონდა ათი მანეთი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

რიცხვითი სახელის ბრუნების ნიმუში

სახ.	ემედ „ათი“	მეშგუდე „მეშვიდე“	ემსუ „ერთი“
მიც.	ემედ-ს	მეშგუდე-ს	ემსუ-ს
მოთხ.	ემედ-დ	მეშგუდე-დ	ემსუ-დ//ამსუ-ემ
ნათ.	ემედ-იშ	მეშგუდე-ემ-იშ	ემსუ-მ-იშ
მოქ.	ემედ-შუ	მეშგუდე-შუ	ემსუ-შუ
ვით.	ემედ-ლ	მეშგუდე-ლ	ემსუ-ლ

1. მენსმა ღეთ მაჰტორენე მუხტბე ლენბოზათე ჩულანდუჟდა, ეჩქანლო ჟილანდლეგნე ჰამდ ი ჟ'ანლეჩე ოქტრან ტისგუტ — მესამე ღამეს ყველაზე პატარა ძმამ შებინდებისას წაუძინა, მერე დი-

ლამდე ათია ღამე და კიდევაც დაიცვა ოქროს ვაშლი;

2. მერმა ლწით ლუყუნანლო ლნდმეგნე ი ისგლწთჟი ჟ'ანგწნ – მეორე ღამეს დაწოლის მერე მიახლოებით განსაზღვრა და შუალამისას წამოდგა;

3. მწსმა-მეშთხტა ლადლწრს ანწნდ ღწვ ალდწრთე ი მწწკუთ ხწჯწ მანგტამ ხწქტ, ეწუნლო მამწწნე უდილ ხამგტმინ – მესამე-მეოთხე დღეს ამათთან მოვიდა დევი და პირველ რიგში ხაჯის სამბიძარი უთხრა, მერე უფროსი და სთხოვა;

4. მწრმა ხელწიფეს ხორი აჯალ მიჟუწუღუნა დწნაგეხალ – მეორე ხელმწიფეს კიდევ ჰყავს მზეთუნახავი ქალიშვილი;

5. ეწხუ ამხტთე ხოჯტირი, მერმე — მწრმათე, ჩუ-დემჟი-მომ-ხასკდა — ერთი ერთ მხარეს უჯიკავებს, მეორე — მეორე მხარეს, ვერაფრით ვერ ეტევიან;

წილობითი

ქ ა რ თ უ ლ ი :

1. წამოველ, უფალმა მიბოძა საზრდო დღევარი: ორი კიტრი და საზამთრო მე ნახევარი (დ. გურამიშვილი);

2. ბევრი რამ გამეგონა ქართველ ქალებზე , მაგრამ ნახევარი არ მეჯერა (აკაკი);

3. ქედელი იმის მეასედ მიწასაც არ ხმარობს, რასაც ცხვრის პატრონი თუში (ვაჟა);

4. თუშები მხოლოდ წააგებენ დ ვერაფერს კი მოიგებენ და ახლა თუ ნახევარზე მეტს სარგებლობენ, მაშინ მოუხდებათ დასჯერდნენ ერთი მეოცედ ნაწილს შირაქისა (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი :

1. ქონებაში ნავითალქ ქერგუ ვითი და ღო ჯიმაშე — ქონების მეათედი ერგო ათი ღამისგან;

2. მუსუთ ელუღუნი, თიში ნანთხალქ ხოლო ვეშეხვა-დუ, გაჭირებულს — რასაც ელოდა, იმის მეოთხედიც არ შეხვდა, საწყალს (გაჭირვებულს);

3. კოჩი ქიჩინენი, ფუთი ღო გვერდი ჯიბუ ოკო ოჭკუშენია – ადამიანი რომ გამოიცნო, ფუთ-ნახევარი მარილი უნდა შეჭამო;
 4. თე საქმეთი თიქ ხალხის მუში გურიშ მარდიშ ნასუმორი ოძირუ – ამ საქმით მან ხალხს თავისი მადლის მესამედი უჩვენა;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლეჟრი ესერ ნაოშთხულიშ მენწთი, ოღო მენსსგის მოღ-მაგდ ესერ ხოჭირ – საწყალი ნაოთხალის მონაწილე, თორემ მენახვერეს მაინც არა უჭირსო; (ალ. დავითიანი, სვან. ანდაზ. 1973, გვ. 55);
 2. მეშეძარ ფიშირ ლემწრხ ი ნამშაჟი მნდხუძე გარ ათხუენახ, ნამსმწლ, იმუწაჟი მინ ტუწილდახ – მუშები ბევრნი ყოფილან და ნამუშევარიც ცოტა შეხვედრიათ, მხოლოდ მესამედილა, როგორც თვითონ ამბობდნენ;
 3. ლწთაღჟი მაჰტრენე მუხუბეს მესგუე ნწთილ გარ ხწ ხუწიღ – გაყოფისას ყველაზე პატარა ძმას მეექვსედილა შეხვდა;

სიტყვების ახსნა

მ ე გ რ უ ლ ი:

სუმი – სამი	ცვერე – ბრმა
თოლი – თვალი	ხე – ხელი
ქოთომი – ქათამი	გერინა – დოგმა
ჟირი – ორი	ოში – ასი
გლახა – ცუდი	მაშიებელი – მშოვნელი
მარჯალარი – შემნახველი	სუმონერლოვითი – სამოცდაათი
ცოდქმწელი – ცოდჯაჯწილი	ართი – ერთი
მარდი – მადლი	ეწონუა – აწონვა
ჯიმა – ძმა	გერთუმალა – დახურვა
ვითოჟირი – თორმეტი	ორთუმელი – სასთუმელი
უკულიანი – შემდეგი	გვერდი – ნახევარი
ლური – ძილი	მაჟია – მეორე
მასუმა – მესამე	გილულა – სიარული

მაოთხა/მანთხა — მეოთხე
უკულაში — უმცროსი
მოყუნაფა — მოყვანა
ლუკა — ლუკმა
ფერი — ისეთი
ზეპუა — დარტყმა

განანგება — გაგიჟება
ძლაბი — გოგო
შეფა — სეფა
ჭკუშუა — ჭამა
რძლაფა — გაძლომა
დონთხაფა — წაქცევა

ლ ა ზ უ რ ი:

ოხორზა — ცოლი
ოშკური — ვაშლი
თანე — ცალი
შქიმიკალა — ჩემთან

ეშელი — ვირი
კურბეთი — საშოვარი
დეი — ადგილი

ს გ ა ნ უ რ ი:

მუ — მამა
ჰელუწა — რომელიც
ხეჟხან — ერქვა
ნამსმრლ — მესამელი
მანმეტუმ — არაფერი
ჩეე — სპილენძი
ნანსტრლინშტ — მოქნევით
ბარჯ — მხარი
ექერდა — ორთავე
ჩულწაჟუჟდა — წაიძინა
ჰამ — დილა
ისგლეთჟი — შუალამისას
ანწა — მოვიდა
მანკატი — პირველად
მანგუამ — სამძიმარი
დინაგეზალ — ქალიშვილი
აჯად — ისევე, კვლავ
მეშდარ — მუშები
მანდხუწა — ცოტაოდენი

ლრთწლ — გაყოფა
მესეტე ნწთრლ — მექესელი
იმტწა — სადაც
იშგენ — სხვა
ქალახტემ — მისცა
ლუსტემ — ლურსმანი
მეტარ — მკლავი
ლგვმანშ — ღონიერი
ლენბოზათე — საღამო ჟამს
ლილგენი — ღამისთევა
ჟიანლერე — დაიცვა, მოუფრთხილდა
მესმე-მემთხუე — მესამე-მეოთხე
დწე — დევი
ხაშგუმინ — სთხოვა
მიჟუწულუნა — მზეთუნახავი
ლეჟრი — საცოდავი
მეხნსგი — მენახევრე
ფიშირ — ბევრი, მრავალი
ნამშაჟ — ნამუშევარი

გარ – მხოლოდ
ემდღორუ უღუა ვან – თორმეტი უღელი ხარი
ოქტრან უისგუ – ოქროს ვაშლი
ნაოთხულიშ მენათი – მეოთხედის მოწილე

2. რიცხვითი სახელი მსაზღვრელად (პრეპოზიცია)

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ათი გზა მაქვს, ათივე შენსკენ მოდის (გრ. ორბელიანი);
2. ოთხი წელიწადი იყო, რაც მე რუსეთში ვიმყოფებოდი (ილია);
3. ჰა, აკაციის ორი ხე დგას მოჩუხჩუხე წყაროსთან (ა. კალანდაძე);
4. ნახევარ საათში ციხე აშლილ ღობე-ყორეს დაემსგავსა (მიხ. ჯავახიშვილი);
5. სასახლის ქონგურებს უამრავი მერცხალი შემოეხიზნა (კ. გამსახურდა);
6. ბევრი ნალველი შეასვეს მტრებმა ამ ჩემსა გულსაო (აკაკი);
7. ერთმან კაცმან დიდძალი ოქრო მიწაში დაფლა (საბა);
8. აღრინდელი მთხოვნელები უფრო მეტს შერებოდნენ: ათას ჭორს უგონებდნენ მარიკას (გ. ჩოხელი);
9. ბევრი წყარო და ბევრი ხევია ბეთანიამდე (ა. კალანდაძე);
10. საქართველოს ისტორიის ეტლში ყოველთვის მხოლოდ ერთი მერანი იყო შებმული (მიხ. ჯავახიშვილი);
11. იქ მოგვეპარნენ, დაგვისხდნენ თხუთმეტი კაცი მზირალო (დ. გურამიშვილი);
12. მიუყვები აღმართს, ხუთი საათის სავალი გზაა სათიბე-ბამდე (გ. ჩოხელი);
13. შვიდ წელიწადში ორი გენერალი? დიდი საქმეა (ილია);
14. შვიდი იბერიელი და ცამეტი სარკინოზი გამოიყვანეს ტყვეების მწკრივიდან (კ. გამსახურდა);
15. ეგებ მელქისედეკს ეგონოს, სამასი ფხოველი ტყვე კმაროდეს მუშახელად (კ. გამსახურდა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. გეთუ ჟირი თუთაქ ნი, ხრისტაგანქ უწუუ ბელთაგანი-ტარიელს: მა, ჯიმა, ასე ოკო იბღევა – ორი თვე რომ გავიდა, ხრისტაგანმა უთხრა ბელთაგან-ტარიელს: ახლა, ძმაო, მე უნდა წავიდეო;

2. თი ხენწიფეს ცუნსუ სუმი ცირასქუა, მეტი მუთუნი ვა აპალუ – იმ ხელმწიფეს ჰყავს სამი ქალიშვილი, მეტი არაფერი აბადია;

3. ართი ცორადილი უშქური ოში შხვას დოცორიღუნს – ერთი დამპალი ვაშლი ასს დაალპობს;

4. ჟირ დღაში სიცოცხლემ გურიშენი დაღიაქ ჯოლორიშ ხორცი ჭკომუა – ორი დღის სიცოცხლის გულისთვის დაღიანმა ძაღლის ხორცი შეჭამა;

5. ტარკალე ოში კოს ვარშეე – ტიტველს ასი კაციც ვერ გაძარცვავს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. დართუ ზაუნლო ჯაშლარბეგი ადჩიჟან – ორი წლის მერე ჯაშლარბეგიც გასიდა;

2. სგ'ნდსკინე ი ქ'ნგტემ ალ'ნ, ეშხუ ქარანს ზისხ, ი ლახსგურდა მიჩა ჩაჟს ი სემი ზან ი სემი თუეე ი სემი ნაგზი, სემი ლადანლს ანღერდა – გადახტა და აავსო ერთი ყანწი სისხლით და მოდიოდა სამ წელიწადს, სამ თვეს, სამ კვირას და სამ დღეს;

3. ქალუზგუნე სანტდარ ტეშედ ეშდიტროშთხტ ზაუნლო ანტანხ – ვადასახლებული სავები (ჩრდილოკავკასიელები) თოთხმეტი წლის მერე უკან დაბრუნდენ;

4. ყათრანდ მენჯრი დორი მარა ქ'რხუმბტე მანგ – ყათრანმა მხლებელ ორ კაცს უამბო ყველაფერი;

5. ალილო ჩიგარ ხემთქტანხ დანლისგა, ქ'რეტბლხ სემემდ-ომთხტემდ მარე, სოფელს ხეჭმენდახ ლერსგტანთე – ალილო ყოველთვის სჩვეოდათ დაღის ხეობაში, შეიკრიბებოდა ოცდაათი-ორმოცი კაცი, მარჯვნივ შემოუვლიდენ სოფელს;

6. იბნოლ ლიქეიფ ი ხუწინ სამ-ოშთხუ ლადედს ქა-მამ-იზგროლ – იწყებოდა ქეიფი და ხშირად სამ-ოთხ დღესაც კი არ მთავრდებოდა;

პოსტპოზიცია

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. იყო ხელმწიფე ერთი, რომლისა საქმენი არავისგან მოიგონებთან (საბა);

2. ხატთან ანთია სანთელი ორი, ორივ პაწია და თანასწორი (ა. კალანდაძე);

3. დილაზე ავდექ, წინაწინ წაველ კაცითა ორითა (დ. გურამიშვილი);

4. ლოგინთან ეწყო დაბეჭდილი წიგნი მრავალი (ს. ჩიქოვანი);

5. მოკვდა კაცი იგი და დარჩა შვილი ერთი, ვაჟი (საბა);

6. ქართლად იქარიან მეტყველნი ქართულად... მამანი ცამეტნი (მ. მაჭავარიანი);

7. ვიყავი რუსეთს, გავიცანი ყმაწვილი ერთი, ვიგრძენ სიამე (მ. მაჭავარიანი);

8. განა დაგძლია დამპყრობლების ძალამ ურიცხვმა? (ა. მირცხულავა);

9. როგორც ფართო ჭადართან ჩეროების ჯერი, ისე ჩუმად ჩატარდა ჩემი ლექსი ბევრი (პ. იაშვილი);

§4. ნაცვალსახელი ქართველურ ენებში

მეტყველების ნაწილს, რომელიც სახელების (არსებითი, ზედსართავი, რიცხვითი) ნაცვლად გამოიყენება ფრაზაში, **ნაცვალსახელი** ჰქვია. ტრადიციულად ქართველურ ენებში გამოყოფენ ნაცვალსახელთა შემდეგ ჯგუფებს: პირისა, ჩვენებითი, კუთვნილებითი, კითხვითი, კითხვით-კუთვნილებითი, მიმართებითი, განსაზღვრებითი, განუსაზღვრელობითი, ურთიერთობითი, უარყოფითი.

1. პირის ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

I პირი – მე, ჩვენ.

II პირი – შენ, თქვენ.

III პირი – ეს, ეგ, ის, იგი, ესენი, ეგენი, ისინი, თავი.

მ ე გ რ უ ლ ი:

მა – მე

მუ – ის (თვითონ)

სი – შენ

მუნეფი – ისინი (თვითონ)

ჩქი/ჩქე – ჩვენ

თქვა – თქვენ

ლ ა ზ უ რ ი:

მა /მან – მე

სი/სინ – შენ

ჩქუ/ჩქუნ/შქუ – ჩვენ

თქვა/თქვან – თქვენ

მუქ – ის

მუთეფე/მუთეე – ისინი/იგინი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

მი – მე

ნაჲ /ნაჲ /ნა – ჩვენ

სი – შენ

სვაჲ /სკა – თქვენ

ეჯა/ეჯი – ის

ეჯაჲ – ისინი

ჯა – ის (თვითონ)
ალა/ალი/ალე – ეს

მინ – ისინი (თვითონ)
ალდერ /ალბრ – ესენი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. და მე ვიგონებ ჩახლართულ ღობეს, სერებს თოვლიანს (ა. კალანდაძე);
2. იგი ნიადაგ ციურ ცვართაგან იყო ნამული (ნ. ბარათაშვილი);
3. გახსოვს, ტურფავ, ჩვენს დიდ ბაღში მე და შენ რომ ერთად ვრბოდით? (ილია);
4. მე იმერეთში წავალ, თქვენ საით? (გალაკტიონი);
5. ჩვენ ვერ გავბედეთ ზარის ჩამოკვრა, აიშლებოდა ციხე - ქალაქი (ა. კალანდაძე);
6. თქვენ იქნებ არც იცით, ომი რა არის? (გ. ჩოხელი);
7. მათ გადაიარეს ცა პირამიდების, ხეთა და მიდია (ა. კალანდაძე);
8. ჩვენ რაცა ვართ, გაკეთებულნი ვართ, ისინი კი - შექმნილნი (ილია);
9. იმათ ძარღვებში სხვა სისხლი ყივის, არა მაღალთა ლურჯთა ზეცათა (ა. კალანდაძე);
10. მე პოეტი ვარ და მიწისძვრის შორეული გუგუნი მესმის (მ. ჯავახიშვილი);
11. მე აპოლონის მხოლოდ ნეკი მაქვს, თქვენ კი თმის წვერებიდან ფრჩხილებამდე აფროდიტა ბრძანდებით (მიხ. ჯავახიშვილი);
12. მან ერთხელ კიდევ დაიბერტყა ხნოვანება და წამოვიდა. (მიხ. ჯავახიშვილი);
13. ჩვენ მივხვდით, რომ მას ესმის, მაგრამ ენა არ იცის (ო. იოსელიანი);
14. შენ მხარზე დოქით, მე ხელში წიგნით, მივედით მარანს (მ. მაჭავარიანი);
15. მე მინდა თქვენთან დავიდგა სახლი და მთაწმინდაზე დავრჩე მარადის (ლ. ასათიანი);
16. თავს არ მოიკლავს ქართველი, არა, ის შეიძლება ბრძო-

ლაში მოკვდეს! (ლ. ასათიანი);

17. შენ უნდა გეცვას ოქროს ქოშები და გოგმანებდე რუსთაველზედა (ლ. ასათიანი);

18. თავს იწონებს ვანუას ცოლი, თან წინდასა ქსოვს (გ. ჩოხელი).

19. ისინი დაიყვნენ საზოგადოებად და და იქ ყვეს რჩევა (ალ. ყაზბეგი);

20. წამიერად თავს მოვიტყუებ და გულს დავიტკობ (ს. კლდიაშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ანთალაქ მა მალორუ, ანთალას მა ვალორენქ – ანთელავამ მე მომატყუა, ანთელავას მე ვატყუებ;

2. არგუნს ვაჭკირუნ თინა, ნინაქ გოჭკირუა – ნაჯახმა რომ ვერ გაჭრა, ის ენამ გაჭრაო;

3. ბალანაქ თქუა: წიწით მა, ფაფუთ მა, ბებით მა, ბაბუთ მა, ბაბათ მა ღო წანათ მავა – ბავშვმა თქვაო: ხორციც მე, ფაფაც მე, ბებიაც მე, ბაბუაც მე, მამაც მე და წლებიც მეო;

4. ღუღმა სი ოკო ვეცქუე, შხვაქ ოკო გოცქუას – თავი შენ არ უნდა იქო, სხვამ უნდა გაქოსო;

5. გერს სახარებას უკითხანდეს ღო ინა ტყაშა იჯინელუა – მგელს სახარებას უკითხავდნენ და ის ტყისკენ იყურებოდაო;

6. ვარ, ვარ, ვებლორინექ, სი გოკონ ღო ფიქრენქინ ეში – არა, არა, ვერ მოვტყუვდები, შენ რომ გგონია და რომ ფიქრობ ისე;

7. ქუწუ თენა ყაზახიქ ღო ქიხვამილუ ხეთე ბიგა – უთხრა ეს კაცმა და უცებ აიღო ჯოხი;

8. მა ვაგოწინქ შურიკია, სი თვითონ ქიმეხვადი – მე არ გეტყვი შურიკია, შენ თვითონ მიხვდი;

9. ენა მუჭო გეგონუ, მაფშალიაქ გებორუ – ეს როგორც კი გაიგო, მაფშალია(ბულბული) გასულელდა;

10. მა გირჩინექ თეს, ქიმწუვძახათ ჩქინი ნტერს – მე ამას გირჩევ, შემოვუძახოთ ჩვენს მტერს;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. მა მაძირამუნ წკარი – მე მინახავს წყალი;
2. ხოჯა ეკაჭიშუ ჰემუს – ხოჯა დაეწია მას;
3. მა ვიტოჟურ წანერი ბორტი – მე თორმეტი წლისა ვიყავი;
4. თქვან გიჩქინან – თქვენ იცით;
5. ენთეფეს უყოუნტეს დილო ბერეფე – მათ ჰყავდათ ბევრი ბავშვი;
6. მა ვიწეს ჯუმადი ჩქიმიკალა ბორტი დეთიმი – მე ვიწეში ბიძაჩემთან ვიყავი ობოლი;
7. მან თრანგი ოძიუშა ვიღამინონ – მე ღმერთის სანახავად წავალ;
8. ჩქენ ბჭარით, თქვან იკითხოთ, თქვან ჭარით დო ჰეთეფექ იკითხან – ჩვენ დავწერეთ, თქვენ სწავლობთ, თქვენ დაწერეთ და იმათ ისწავლონ;
9. სი დიბადიში, მონთხა დოღურუ – შენ რომ დაიბადე, ვილაცა მოკვდა;
10. სინ ვარ გიჩქინ-ნა, ბაშქას კითხი, ონჯლორე ვა რენ – შენ თუ არ იცი, სხვას ჰკითხე, სირცხვილი არ არის;
11. შქუ დოლოხე დოფსქედით – ჩვენ შიგ დავრჩით;
12. თქვა ლაზი ორე – თქვენ ლაზი ხართ;
13. დიდიე რენ ჩქიმდენ – დიდია ჩემზე;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლგფკელს მოწხ ხორი, ეჯნემ სწქტ, ჟრტ ესერ ანგან, ლგფკელ – დიდგვაროვან ქალს მოახლე ჰყავს, იმან უთხრა, ადექი, ქალბატონოო;
2. აღდარ ქონსადხ სოჩამდ ი ანწადხ – ესენი კარგად გადარჩნენ და წამოვიდნენ;
3. ეჯნემ ალა ჩტესშხტინ – იმან ეს შეინახა;
4. ალას ხოგ მერდტე ქორ ი ამხნტ უთმითქუნხ ნაპრადლ – ამას უდგას დანგრეული სახლი და ამაში ჩიტები შემოეჩვივნენ;

5. ეჭდარს ჯტეგ ხაყახ – იმათ ჯოგი ჰყავთ;
6. ეყას დერთანდ ამხანტეთესგა სგ'ანწდე, ეჩან ხოჩილ მანდ ირა – იმას ვინც აქ შემოიყვანს, იმაზე უკეთესი რაღა იქნება;
7. ამნემ ტარ ღწქტე ბეფშტი ლიბრისდეჟი – ამან უარი თქვა ბავშვის მონათვლაზე;
8. ქალახტემ აღდარს ღამნანდ ი ხწქტე – მისცა ამათ ღამნა და უთხრა;
9. აღდარს მანგ ხოჩა ჯელტრი ზურღწარს ხატტერღდახ – ამათ ყველანი კარგი ხელსაქმის ქალებს ეძახოდნენ;

2. ჩვენებითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ძირეული – ეს, ეგ, ის, იგი.

წარმოქმნილი – ასეთი, ისეთი, ამნაირი, იმნაირი, მაგნაირი, ამისთანა, მაგისთანა, იმისთანა, ამღენი, იმღენი, მაგღენი, ამგვარი, იმგვარი...

მ ე გ რ უ ლ ი:

ენა//თენა//ათენა – ესე (//ეგე)

ენეფი//თენეფი//ათენეფი – ესენი

ინა//თინა//ეთინა – ის//იგი

ინეფი//თინეფი//ეთინეფი – ისინი

ათეგვარი//თეგვარი//ეგვარი – ამგვარი

ეთიგვარი//თიგვარი//იგვარი – იმგვარი

ათენერი//თენერი//ენერი – ამისთანა

ათეცალი//თეცალი//ეცალი – ასეთი

ათეჯგურა//თეჯგურა//ეჯგურა – ასეთი

ათეფერი//თეფერი//ეფერი – ამნაირი

ლ ა ზ უ რ ი:

ადა//ჰადა//ჰამ – ესე//ეგე

ანთეფე//ჰამთეფე//ჰათეე//ჰანი – ესენი

ია//ჰეა//ჰიმ – იგი

ენტეფე//ჰემთეფე//ჰეთეფე//ჰეთეე//ჰინი – ისინი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

სვანურში ჩვენებითია III პირის ნაცვალსახელი, ოღონდ ხმოვანმოკვეცილი:

ალ – ეს ამკალი – ასეთი, „ამ ყალიბის“, ამისთანა

ეჯ – ის ერწთან/ერთან – იმისთანა

ამგტჷრ – ამისთანა, ამგვარი

ეჯგტჷრ – იმისთანა, იმგვარი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ეს მშობლიური ქარია თუ სოფელია მძინარე?! (გალაკტიონი);

2. იმ ღამით ვარსკვლავს გამოჰყვენენ მოგენი (ა. კალანდაძე);

3. ჩვეულება ასეთი გვაქვს: ხილს ვინახავთ საზამთროსა (რ. ერისთავი);

4. მაგისტანა პური მარტო იმათ თონეში ცხვება (ილია);

5. ეგ ნამი რომ გაბევრდება, მდინარე წყლად იქცევა და მთელ ტივს მოიტანს (ილია);

6. ეს სიხარულის ცრემლებია, როდი ვტირივარ?! (ა. კალანდაძე);

7. ასეთი ძალღი მგელზე სანადიროდ იქნებოდა უსათუოდ კარგი (ო. იოსელიანი);

8. დაჰკრეს ხელი და საწყალ ლუარსაბს ძალად გადასწერეს ჯვარი იმ ღამეს (ილია);

9. ისეთი პაპანაქება იდგა, რომ დედამიწას ბული ასდიოდა (ილია);

10. იმ ღამეს სალომეს გულში ანგელოზებმა სამუდამოდ მი-
იძინეს (გ. ჩოხელი);

11. ისეთი ფერი ედო, თითქოს ეს არის ალგეთიდან ამოიღესო
(მიხ. ჯავახიშვილი);

12. ეგ დასაღუპავი თერგი! რა ორპირი ყოფილა (ილია);

13. ამგვარი იყო ის ღამეცა, ოდესცა... ჩვეულებრივ ყაბახს
ვიარე (ნ. ბარათაშვილი);

14. მეღამ თავისი კუდი მოწმედ მოიყვანაო (ხალხური);

15. იმისთანა სიმღერას ამისთანა ადგილას სამაია და ცეკვა
უნდაო (საბა);

16. ეგ შარა ზემოთ, მთის წვერზე გაშენებული სოფლისკენ
მიდის (გ. ჩოხელი).

17. ღვთის უკეთესი ეს იყო მხოლოდ... ჰქონდა ზღაპარს
კეთილი ბოლო (ი. ორჯონიკიძე);

18. ხუჭუჭულა სულ თეთრი იყო, იმდენი თოვლი შეაყარეს
ზედ (გ. ჩოხელი);

19. წადი, მადლობელი ვარ, ეგეთი კარგი ბიჭი რომ ხარ (გ.
ჩოხელი);

20. შენც მაგნაირი გაიზრდები, ჩაცმა-დახურვის შნო არ
გექნება (გ. ჩოხელი);

21. შეყვარებული ადამიანის ბუნება ისეთივე სურნელოვანია,
როგორც ყვავილი (გ. ჩოხელი);

22. ყველას იმდენი სანთელი მოაქვს, რამდენი მამაკაციც ჰყ-
ავთო ოჯახში (გ. ჩოხელი);

23. ამ ხნის კაცი ვარ და ამისთანა წყალდიდობას ჯერ არ
მოვსწრებივარ (აკაკი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ორდალო გეჭოფეს თე ბაღანა – გასაზრდელად აიყვანეს
ეს ბავშვი;

2. ქომოძირი თი ჩიტია, ნამუ რე თაში ღურჭულანსია –
მანახე ის ჩიტი, რომელიც ასე ჟღურტულებს;

3. დუს ორგენი თი კოჩი შხვას ხოლო ორგენია – ვინც
თავისთვის ვარგა, ის სხვისთვისაც ივარგებსო;

4. ჯვეში კაკალი მისხუნულუ, ათე მარწკინაიაშა – ძველი კაკალი მერჩია ამ ციცინათელას;
5. თე ქიანა თიში რე, მისგთ ჯგირი ოსურ ამინია – ეს ქვეყანა მისია, ვინც კარგ ცოლს იშოვისო;
6. თე ქიანას „დინტირია“ ჯოხონია – ამ ქვეყანას „დაეტიე“ ჰქვიაო;
7. თე ზღვაში მელე მუ რენია? – ამ ზღვის იქით რა არისო?;
8. მეჩხომეს შეცოდლე ე ჩხომქ – მეთევზეს შეეცოდა ეს თევზი;
9. თურმე ეთი როკაპიში უჩაში დაში სოფელი ცოფე –თურმე იმ „როკაპის“ უფროსი დის სოფელი ყოფილა;
10. სოლე მისონი ეჯგუა ჯგირი ოსური? – საიდან მოიყვანე ასეთი კარგი ცოლი?;
11. თენერ ხერხით დოულორებნა – ამნაირი ხერხით მოუტყუე-ბიათ;
12. ისხი ხანს ენეფქ ფარა გირთეს – იმდენ ხანს ამათ ფული გაიყვეს;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ადა ჯაზიქ ჭიტა ჯუმას ჯუმაღლეფე ქოჭკომეენ – ამ ჯაზს უმცროსი ძმისთვის ძმები შეუჭამია;
2. ბიჭიქ-თი ია კულანის მუში მენდალი ქომეჩუ – ბიჭმაც იმ გოგოს თავისი მანდილი მისცა;
3. ე ბადიშა ქომეხთერენან სოლო – იმ ბერიკაცთან მისულან კიდევ;
4. ჰამ კოჩიქ მეძინირუ – ამ კაცმა მომპარა;
5. ბოზო ჰე ბიჭის დაროფუ – გოგო იმ ბიჭს შეუყვარდა;
6. ოხორჯაქ ქამოყონაფუ ე კოჩი – ქალმა მოაყვანინა ის კაცი;
7. გზას ამედენი ია მთუთი ქონაგუ – გზაზე უცებ ის დათვი შეხვდა;
8. სო ძირომთ ჰადა? – სად ნახეთ ეს?
9. ჰამ მუდაფერი კოჩ ონუ – ეს რანაირი კაცია;
10. ჰეა ირიშენ კაი რენ – ის ყველაფრისთვის კაია;
11. ანთეფექ...თქვეს-ოტი – ამათ თქვეს, რომ...;

12. ამუშა მუთუ ჩარე ვარ მახვენასუნონ-და — ამას ვერაფერ საშველს ვერ გავუკეთებო;
13. ამუს ოკითხუ უნონ-და — ამას სწავლა უნდაო;
14. ჰადაქ მუშენი დომიბლატუ ფარა? — მე ეს რატომ ჩამომიყრდა ფულს?
15. ჰამთეფეს კაი ვარ დაწონეს — ამათ არ მოეწონათ;
16. ჰანთეფე სი ქომექჩი — ესენი შენ მიეცი;

წარმოქმნილი:

1. ასტერი ედლულაფე ოკადაფეს მიხენაფუ — ამისთანა სიკეთე ბევრისათვის გამიკეთებია;
2. ისთერი ვორსი დაფი ვა უძირაშენ — ასეთი კარგი რამეები არ უნახავს;
3. ჰაკონაიო ტუ — ამდენი იყო;
4. ჰიკო ფარა — იმდენი ფული;
5. ღუბალუნ აკონარი — ეყოფა ამდენი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. მახტში გიერგდ ხაშგტმინ ალ ხელწიფს — უფროსმა გიერგმა სთხოვა ამ ხელმწიფეს;
2. ანჯანდს ალ ლახტბა — მოვიდნენ ეს ძმები;
3. ალ ამბანტ ჩტანდკუტიჰ ალ ქტეყნი მახტში მეფედ — ეს ამბავი შეიტყო ამ ქვეყნის განმკარგველმა მეფემ;
4. სგ'ანჯანდგნხ ეჯ სახელმწიფთესგე, გტელდარშანბ ერ ადგარ — შევიდნენ იმ სახელმწიფოში, გველემბაპი რომ მოკლა;
5. ჩუ ეჯგტარ ოლსკურელელის ზორბექიმ ნამარგმტ სატარ, ერე ლექს ოთიდრახ — ზორბექის ნამოქმედართ იმგვარად გაკვირვებულან სავები (ჩრდილოკავკასიელები), რომ ლექსიც კი დაუწერიათ;
6. ალ ნაპრანლს ალ მნრე ჰამს ჩივარ ხოშან ღუატტმუ ხეფურთინალ ი ჩინს ჟი სტიტა — ამ ჩიტებს ეს კაცი დილაობით დიდი ხელკეტით დაერეოდა ხოლმე და ყველას დახოცავდა;
7. ამ ღნთ ოჯანხი მახტში ჟ'ესღგრდა დარბანზთიჟი — იმ

ღამეს ოჯახის უფროსი ადიოდა ხოლმე დარბაზში (საბძელში);

8. ამკალი ზურღლ ლეშუ ლეთისგა სემი შენჟონს ალთახ ხტინ — ასეთი ქალები ერთ ღამეში ხშირად სამი ხელისას (სამ დიდ გორგალ) მატყლის ძაფს რთავდნენ ხოლმე;

9. ამნომ ადბინან ალდარე ლიცალ-ლიმგატუნ ლირედტ — ამით დაიწყო ამათი მეგობრობის რღვევა;

10. ალ შუკუ იტანლო ლემარ ქალუჭკუერ ამე კოჯარქა, ეჩქანლო ნიკალან ჩიქქა ოთენგეჭახ აჯალ ი ტემგიმბილს ლიშინლე ჩიქქა — ეს გზა უძველესი დროიდანვე ყოფილა გაჭრილი აქაურ კლდეებში, მერე ნიკოლოზის დროს გაუმაგრებიათ კიდევ და ბოლოს ომს დროს;

11. ალ ტრბ ლიწედლა გარ ხაჯემ კლუხორი თანანდთეყი ლინი — კლუხორის უღელტეხილზე ასვლა მხოლოდ იმ ტბის სანახავადაც კი ღირს;

12. ეჯ მარეს მამგტემ ხაშიდ — იმ კაცს არაფერი ეშველება;

13. ტრბ ლგე თანანდჟი ნესგა კოჯარისგა, ეჯკალი მირ ლი ლესდი, ეჯკალი მირ ლი თჟალანშ, ხანდურ მრშ ფერიშ — ტბა უღელტეხილზეა (უღელტეხილზე დგას) შიგ შუა კლდეებში, ისეთი სანახავია, ისეთი ლამაზია, სრულიად სხვა ფერისაა;

14. აჩანდ ი ანქან ალან, ჯრდი ლტატ ი სგ'ათბიშე ალ მიჩა მოახლ მარას — წავიდა და მოჭრა ეს გრძელი ხელკეტი და გადააწოდა ამ თავის მოახლე კაცს;

15. ეჯკალიბ გტემარ აჯალ ფიშორ ხანტენახ დნლისგა — ისეთი საქმეები კიდევ ბევრი მომხდარა დალის ხეობაში;

16. ამჩიქქა ანსგმდა ეჯკალი ლიკილი, ერე დეც ტეთ ფეტენ — ამ დროს გაისმა ისეთი კვილი, რომ ლამის ზეცა იხვრიტებოდა;

3. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ჩემი – ჩვენი; შენი – თქვენი; მისი – მათი, თავისი, სხვისი.

მ ე გ რ უ ლ ი:

ჩქიმი//ჩქმი – ჩემი

ჩქინი//ჩქნი – ჩვენი

სქანი – შენი

თქვანი – თქვენი

ეთიში//თიში//იში – იმისი

ათენეფიში//თენეფიში//ენეფიში – ამათი

მუში – მისი, თავისი

ეთინეფიში//თინეფიში//ინეფიში – იმათი

მუნეფიში – თავიანთი

ათეში//თეში//ეში – ამისი

ლ ა ზ უ რ ი:

ჩქიმი//ჩქმი//შქიმი – ჩემი

ჩქუმი//ჩქნი//შქუნი – ჩვენი

შქანი – შენი

თქვანი – თქვენი

მუში//ემუში//ჰემუში – მისი

მუთეფეში//ენთეფეში – მათი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

მიშგუ/მიშგვი/მიშკვი – ჩემი

ისგუ/ისგვი/ისკვი/ისკუ – შენი

ისგვედ/ისგუედ/ისგვე/ისგუ/ისკვე – თქვენი

ნიშგუედ/ნიშგუენიშკუე – ჩვენი (ჩემი და მისი/მათი)

გუნიშგუედ/გუნიშგუენიშკუე – ჩვენი (ჩემი და შენი/თქვენი)

ამიშ/აშშა – ამისი

ერა/ერნშ/ევში – იმისი
მინა/ერა – მისი, თავისი
ალდარემ – ამათი
ევდარემ – იმათი
მინე/მინემ – მათი, თავიანთი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. თოვლი ატირდა ნამქერა, აღიღდა ჩვენი წყლებია (რ. ერისთავი);
2. აღამიანმა რომ თავისი ბოროტი საქმენი ისე ხშირად რად მოინანიოს, როგორც სიკეთეს ნანობს ხოლმე, მისი სიცოცხლე განუწყვეტელ სინანულად გადაიქცეოდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. არ უკიჟონო, სატრფო, შენსა მგოსანსა გულისთქმა (ნ. ბარათაშვილი);
4. მე კი ვფარავ, მაგრამ ჩემი სატკივარი არა ფარავს (დ. გურამიშვილი);
5. მე გადმოვკიდე ჩემი ციხიდან ზავის სალამი (ა. კალანდაძე);
6. უკვე ზიზღი და სიცივე კრთოდა მათი თვალებით (ა. კალანდაძე);
7. ღმერთმა თქვენს მტერსა შეჰყაროს, რაც მე ამიტყდა ჭირია (დ. გურამიშვილი.);
8. ურემში ისხდნენ კნენა დარეჯანი და მისი მოახლე ლამაზისეული (ილია).
9. მე ვიცი, შენ გჯერა ჩემი სიყვარულისა და ამიტომ მადლობას მოგახსენებ (ნ. დუმბაძე);
10. მოძრაობა და მარტო მოძრაობა არის, ჩემო თერგო, ქვეყნის ღონისა და სიცოცხლის მიმცემი (ილია);
11. თავისი გრძნობა ნებისყოფას დაუმორჩილა და ალაგმული მერანივით წაიყვანა (მიხ. ჯავახიშვილი);
12. ჩაფიქრდა ჩემი მოხვევე... ცოტა ხნის შემდეგ თვითონ მკითხა (ილია);
13. მათი სიცილი ზემო სართულში აიჭრა (მიხ. ჯავახიშვილი);

14. შენი ივერი აღდგეს ძლიერი და დადგეს ერთად სხვა ერთა შორის (გრ. ორბელიანი);

15. როგორ არ მინდა ჩემს სიჭაბუკეს დააჩნდეს შენი შავი ჩრდილები (ლ. ასათიანი);

16. მათი ხმალი ცეცხლს აფრქვევდა, მტერი თრთოდა ვერანი (ლ. ასათიანი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ართი მორქიათი ჩქიმი სქუას ლევანი გუვოდვია – ერთი მოქნევით ჩემს შვილს ლევანი დავარქვიო;

2. უწუუ მუში მუმას: ბაბა, თე სქვამი ჩიტი რე, მუსგთი ჯგირო ღურჭულანს – უთხრა მამამისს: მამა, ეს ლამაზი ჩიტია, რაც ასე კარგად ჟღურჭულებსო;

3. ურიაქ თქუა: სქანი საქმე ვაიჩქუდასია დო შხვაში ვაგაიგონებუდასია – ებრაელმა თქვაო: შენი საქმე არ იცოდე და სხვისიც არ გაგეგონოსო;

4. იშ გინაწონს ენა მუ რე, იში რჩილას მა სი რთხოლე – იმასთან შედარებით ეს რა არის, იმის მოსმენას გთხოვ მე შენ;

5. გირინქ თქუა: გვალას ქუაქ გამკოლუნი, ჩქიმი ოღალარი რენია – ვირმა თქვაო: მთას რომ ქვა მოსწყდება, ჩემი წასალები არისო;

6. გლახა ქოთომი მუში ცუდეს კარკალანს, შხვაში ცუდეს კვერცხის ღოდვანსია – გლახა ქათამი თავის სახლში კაკანებს, სხვის სახლში კვერცხს დებსო;

7. გოწოს ჩქიმი სქუა ცხენს ორულუანდუა დო წუგ ლა-ბაშაშა ვეგნართენია – შარშან ჩემი შვილი ცხენს არბენინებდა და წელს ღობეზე ვერ გადადისო;

8. ინა ჯგირო ღუმორძღანს, ეში ღუდი ჯანდაბას – ის კარგად გამაძღობს, ამისი თავი ჯანდაბას;

9. შხვადო ვარე ჩქინი შველა, ჩქი ჩქინი ნძალა ღომირსხენა – სხვაგან არ არის ჩვენი შველა, ჩვენ ჩვენი ძალა დაგვიხსნის;

10. ჩქინი ხეს რე ჩქინი ბედი – ჩვენს ხელშია ჩვენი ბედი;

ლ ა ზ უ რ ი :

1. სქანი ჰემ ჭიჭა ბეე ჰელე მუყონით ჩქიმადა – შენი უმ-ცროსი შვილი ახლავე მოიყვანეთ ჩემთან;
2. კატუქ ლოსკუმს მუში კუჩხე – კატა ლოკავს თავის ფეხს;
3. ჩქიმი ხოჯეფექ ართ ქართი ოჭკომეს – ჩემმა ხარებმა ერთმანეთი შეჭამეს;
4. სქანი ბოზომოთა მომჩარე ჯუმა შქიმიშენი – შენს ქალიშვილს მომცემ ჩემი ძმისათვისო;
5. ჩქიმი ბეროლას ნოლაშენ ნანდიდიქ არ აღნე კიცი ქომულუ – ჩემს ბავშვობაში დიდედამ ერთი ახალი კეცი მოიტანა;
6. ჩქიმი წანაში ქვათი ვარ იენ – ჩემი ხნის ქვაც არ არის;
7. სქანი ნოჩალიშე კაი დენ დო მითიშა ვარ იმეტენ-და – შენი ნაჯაფარი კარგია და არავისზე მიიცემა;
8. ოხორჯა მუშიქ უხვენუფს კოჩის – მისი ცოლი ფლავს უმზადებს კაცს;
9. ჩქიმ ოხოი იჭვენ – ჩემი სახლი იწვის;
10. დულდა სქანის ოწკელი – შენს საქმეს მიხედე;
11. ოხოი სქანიშე მენდემიონი-ა – შენი სახლიდან წაიყვანეო;
12. ჩქინი აღანი წანა მარტი რენ – ჩვენი ახალი წელი მართია;
13. ბერე ჩქუნი ქომოხთუ – ჩვენი ბიჭი მოვიდა;
14. ჩობანეფე შკუნი ოჭუქე იდანენე – ჩვენი მწყემსები ხვალ წავლენ;
15. თქვანი ათმაჯაფექ ბულდუჯინი ჭოფუმს – თქვენი მიმინოები მწყერს იჭერენ;

ს ვ ა ნ უ რ ი :

1. მარი იშგან ლერექჟუს ფვარშიტდ ლგმშყოდინ, მიჩას - გუნსგუტდ – მარი სხვის ტანსაცმელს ცუდად რეცხავდა (ნარეცხება), თავისას – კი გულიანად;
2. ლაშდაბთ'ნსლრიხ უშხუდ ი მინე-მინე ლეზიზ ხულუჩეხ

ჩი ქორხანქა — სამუშაოდ მიდიან და თავთავიანთი საგზალი მიაქვთ ყველას სახლიდან;

3. სგალანხუთაჟი აღდარდ, გუიშგუეიწარდ, ჩუწდრმბუალეხ — შეხვედრისას ამათ, ჩვენებმა, მოილაპარაკეს;

4. ამჩუნ მიჩა მუხუბე კოჯქა მეშყდე ესხუწდ — აქ თავისი ძმა კლდეზე გადავარდნილი დახვდა;

5. იბნრლ ლიზელწლ ნიშგუეჲ სოფელისგა — იწყებოდა მსვლელობა ჩვენს სოფელში;

6. ჰანხუთისგა სემი ნამპრი ჟინატუარუნდოდ ღუაჟურ თუით-თუითჟი მინე-მინე ლამპარს ჟატურეხ ი ამჟი მგბიდ ესლუა მთელ სოფელს სკართე — ეზოში სამი ლამპრის აელვარების შემდეგ მამაკაცები თითო-თითოზე თავთავიანთ ლამპრებს მოუკიდებენ და ასეთად მანათობელი მიაქვს მთელ სოფელს სკარზე (ერთიან რელიგიურ დღესასწაულზე);

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ღორება — მოტყუება

წანა — წელი

გერი — მგელი

ჯინა — ყურება

თქუალა — თქმა

მაფშალია — ბუღბუღი

რჩიება — რჩევა

არქემი — აქლემი

ოღალი — ტვირთი

ღალა — წადება

ღურჭული — ჟღურჭული

ოსური — ქალი; ცოლი

ღონტირა — დატევა

გღვალა — დარქმევა

ბაბა — მამა

ცქვაჟა — ქება

ტყა — ტყე

ღორება — მოტყუება

ხვამილაჟა — ტაცება

გაბორება — გასულელება

მიწომანება — წამომანება

შულადა — დაღლა

ვირინი — ვირი

ძირაჟა — ნახვა

მარწკინაია — ციცინათელა

მელე — იქით

მორქია — მოქნევა

ურია — ებრაელი

გინაწონი – შედარებით	ენა – ეს
მუ – რა	რჩქილა – მოსმენა
თხიება – თხოვნა	ქუა – ქვა
მიკოლაფა – ჩამოვარდნა	კარკალი – კაკანი
დოდვალა – დადება	რულა – სირბილი
წი/წგ – წელს	გოწოს – შარშან
ლაბაშა – ღობე	გინოულა – გადასვლა
ნძალა – ძალა	რსხება – ხსნა

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ლიფგკელ – ქალბატონი	აღაძრ – ესენი
მერღუე – დანგრეული	ნაპრანლ – ჩიტები
ფერტნა – ვინც	ლიპრისდე – მონათლვა
მზგ – ყველა	ევკპლი – იმისთანა
ამკპლი – ამისთანა	ევკტურ – ისეთი
ამტურ – ასეთი	ჰამ – დილა
ჩიგარ – ყოველთვის	მგბიდ – ცეცხლმოკიდებული
ლიხტიტე – ამოწყვეტა	იტანლო – ევასდროიდან, მარადლე
ლუჭკტურ – დაჭრილი	ტეშგიმპილს – ბოლოს
ლიშიანლ – ომი, ბრძოლა	ლიწედ – ნახვა
აჯალ – ისევ, კვლავ	ტეთ – კინალამ
გუნსგტულდ – გულიანად	იმგნაგ – სხვაგან
გტიშგტიეპრ – ჩვენები	მეშყდე – ჩავარდნილი
ღტაჟურ – მამაკაცები	ამჟი – ასე
ლერეკტუ – სამოსი, ტანსაცმელი	
მინე-მინე – თავთავიანთი	

4. კითხვითი ნაცვალასახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ვინ? რა? რომელი? როგორი? სადაური? როდინდელი? რამდენი? მერამდენე? მერამდენელი?..

მ ე გ რ უ ლ ი:

მი//მინ//მინი? – ვინ?

ნამუ? – რომელი?

მუნერი? – რანაირი?

მუდროშური? – როდინდელი?

ნამუეფი? – რომლები?

მუ//მუე? – რა?

მუჭომი? – როგორი?

სონი? – სადაური?

მინეფი? – ვინ?(მრ.)

ლ ა ზ უ რ ი:

მი//მინ? – ვინ?

ნამუ? – რომელი?

ნამთეფე//ნანი? – რომლები?

მუ//მუეა – რა?

ნადა – რომელი?

ს გ ა ნ უ რ ი:

დარ/ლარ – ვინ

მბე – რა

იმკალი/ მბეკალიბ – როგორი, რა ყალიბის

მწუმ – რამხელა, რაოდენი

ხედა/ხადა – რომელი

მაგუნარ/მაგუნაბ – როგორი

ტომა – რამდენი

იმსგიშ – სადაური

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. გახსოვს, რა გვითხრა პაატამ, როცა ქალაქში ჩამოვიდა? (ილია).

2. აწ არ ვიცი, სადა ხარ და რომელსა მხარესა? (გალაკტიონი);

3. ხომ გითხარით, როგორ გვეხერხებოდა სახლის ბანებიდან გადმოყრილ თოვლში გვირაბების გათხრა (გ. ჩოხელი).

4. ვის გასცქერი, რას მოეღი, გული ვისთვის გტკივა? (გ. ლეონიძე);

5. რითი გაგართო, როგორ გაგართო, ჩემო იარალი? ის დრო წავიდა (გალაკტიონი);

6. ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ სარდაფში დაუწყებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულ სენს? (ილია);

7. რამდენი წელი და დღე, რამდენი, ვიყავ მძებნელი იღუმალ ფერის (ვ. გაფრინდაშვილი);

8. ჯაჭვი რად გმოსავს, გაფრინდაულო, ალავერდისკენ რას ზვერაჱ ასე? (ა. კალანდაძე);

9. თქვი, რას ნიშნავს ზენიტ ზემდგარი შორი პალმები? (გალაკტიონი);

10. მაგას ვინ ჩივის, ეს სირცხვილი როგორ ვჭამო, როგორ? (ილია).

11. რას მეტყოდა, რით დამიღობდა ნამეხარ გულს? (მიხ. ჯავახიშვილი);

12. ვიფიქრე, როგორ ვუშველო ამ საქმეს – მეთქი და დავიწყე ყუთის დაკეტვა (ილია);

13. ვინ იცის, ამ ბნელი ფარდის ქვეშ რამდენი მჭედელი და მტარვალი სჭედავს ბორკილს (ილია);

14. რა გქვია, ძმობილო, სადაური ხარ? (ილია);

15. ვინ იდგა მათ უკან?- სარკინოზების ამირა თუ ბიზანტიის კეისარი? (კ. გამსახურდია);

16. გახედე სოფელსა და თავსა, სხვები როგორ შრომობენ და როგორ ივსებიან (გ. ჩოხელი);

17. იცით, როგორ გელოდით? მოლოდინი კი ისე მძიმეა (გ. ჩოხელი);

18. ამასობაში ვიღაცა გამოივლის და ჰკითხავს, როგორ ხართო (გ. ჩოხელი);

19. ეი, ძმობილო, შეხედე, რამდენი ყაყაჩო გაშლილა! (ლ. ასათიანი);

20. ვინ არის და რა საქმე აქვს, ვერ გავიგე! (აკაკი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მიქ რცვილ-ჯიმაქია, მიქ გოსქილიდუ-ჯიმაქია – ვინ მოგკლა – ძმამო, ვინ მოგარჩინა – ძმამო;

2. ართის მუ უჭირსუნი, მაჟიას მუ უჩქუნია – ერთს რა უჭირს, მეორემ რა იცისო;

3. ენა მუ რე თე ოხერი? მუ ოკოდუ აქი თესი – ეს რა არის, ეს ოხერი, ამას აქ რა უნდოდა?

4. მის გოუგონებუ მარგალიშ სამართალი, კამბეშიშ კამაწყყარი – აბა, ვის გაუგია მეგრელის სამართალი, კამეჩის ხორცის წვენი;

5. დიხას მუ მითოდუნი, თინა ხოლო უჩქუნია – მიწაში რა დევს, ისიც იცის;

6. ნამ თოლი სი გაღორენსენი, თი თოლი გამწოლაფედასია – რომელი თვალიც შენ გატყუებს, ის თვალი ამოვარდნილიყოსო;

7. ქუმოძირი თი ჩიტი, ნამუ რე თაში ღურჭულანსენი – მანანე ის ჩიტი, რომელია ასე რომ ჟღურტულებს;

8. სი ღო ხოჯი მუ შქას რეთი, მუს გოხვარა აქი ჭყია – შენ და ხარი რა შუაში ხართ, რას გიშველით აქ ტირილი (ჭიჭყინი);

9. ნამ ქიანაშა მეურქენი, თი ქიანაში ქული გირთვია – რომელ ქვეყანაშიც მიხვალ, იმ ქვეყნის ქული დაიხურეო;

10. გგრგნ უოღალუეთ მიქ ძირუა – ვირი უტვირთოდ ვინ ნახაო;

11. გიღუ გური კინი ჯვეში, სი მუს გიმათირედი – გული ისევ ძველებური გაქვს, შენ რა გამოგცვლიდა;

12. მუსხი ხანს შიღებე თე უსამართლობას უჯინე? – რამდენ ხანს შეიძლება ამ უსამართლობას უყურო?

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ია კოჩი მი რტუ – ის კაცი ვინ იყო;

2. მი მოხოუ – ვინ მოვიდა;

3. სი მუ იქიფ? – შენ რას აკეთებ?

4. სი მუკო წანერი რე? – შენ რამდენი წლის ხარ?

5. ჰარონიშა ჯუმა მოთ იკითხუმ? – ჰარონის ძმას რად კითხულობ;

6. მუნდეს ულუ თიჭლისიშა? – როდის მიდიხარ თბილისში?

7. თოფუი მუჭო გამომე? – თაფლს როგორ გამოიღებ?

8. ნაკო წანა რენ ვარ ემიხთიმუნ – რამდენი წელია არ ავსულვარ;

9. სი მა მუდა ედღული მოლოდარე? – შენ რა სიკეთე უნდა მიყო?

10. სი მუ ფერი კოჩი რე? – შენ როგორი კაცი ხარ?

11. მინ ორენ სქანდენ დიდი – ვინ არის შენზე დიდი;

12. მუდა იდიშუნამ? – რას ფიქრობ?

13. მუკო დულდა ულუნ? – რამდენი საქმე აქვს?

14. სი მუფერი კოჩი რე? – შენ როგორი კაცი ხარ?

15. მუჭომი წკართე ნახუმ? – როგორი წყლით რეცხავ?

16. ჰა მუფევი ვორსი დეის ფხერ-დეი – ეს როგორ კარგ მხარეზე ვზივარო;

17. თქვან მიფე რეთ – თქვენ ვინ ხართ?

18. მუფე გიწუმელან – რაებს გეუბნებიან?

19. სი მუფევი მოლოდი? – შენ რაები მიქენი?

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. დარ ლემარხ აღდარისგა მაშენე ლგვამშ – ვინ ყოფილან ამათში ყველაზე ძლიერნი;

2. ისტენდ ლწმუდდელ მუშგური იმსგიშ ლი? – თქვენი საქებარი (სატრაბახო) სტუმარი სადაურია (სადაური არის);

3. მაგუნდ ლახელალ ჯანდახ ლახტარს? – როგორი მგზავრობა (სასიარულო) გქონდათ მთებში;

4. ხედ საგან ლახბაყენ ბეფშუს მაშენე გარჯ? – რომელი საგანი მოეჩვენა ბავშვს ყველაზე რთულად;

5. კითხვით-კუთვნილებითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ვისი? რისა?

მ ე გ რ უ ლ ი:

მიში? – ვისი? მუში? – რისი?

ლ ა ზ უ რ ი:

მიში? – ვისი? მუში? – რისი?

ს ვ ა ნ უ რ ი:

იშა – ვისი

იმშა – რისი

იმემ/ იმემში – რისი/რისა

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ჩვენია, აბა ვისია ეს ბუმბერაზი მთები! (ა. კალანდაძე);
2. ახალგაზრდა ვაჟი შეხვდა, თავისი კამეჩი იცნო და იკითხა, ვისი არისო (ნ. ლორთქიფანიძე);
3. ვისი ენა ჭარტალია, მისი ყველა მართალიაო (ხალხური);
4. ეგ ეტლი ვისი მოგონილია? (ილია);
5. რისა ცნობა არ იყო, მისი ფასიც არ იყო (ხალხური);
6. რისი გეშინიათ, თქვე პატარებო, თქვენა? ისეთს რას წაგართმევთ გამჩენი, რაც თვითონ არ მოუცია?! (გ. ჩოხელი).
7. ვისი ერდოც მაღალიო, მეც იმისი მაყაროო (ხალხური);
8. ვისი ყოფილა ეს წისქვილი ლუკაია? – დადიანისეული, შურიგე (კ. გამსახურდია);
9. გოგო ძალიან ლამაზი გვყავს, ვისი წყალობით, არ ვიცი (რ. ინანიშვილი);
10. აწ იგი სადმე წასრულა, ვიწვი ცეცხლითა ვისითა (შოთა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. მიში მიქახე სო მიშახე – ვისი მიქაძის ქალი სად ზისო;
2. მიში ბული, მიში სხული – ვისი ბალი, ვისი მსხალი;
3. ბელი მუში გილუნია? – კითხეს ხათეცის – ბელი რისი გაქვსო? – ჰკითხეს პატარძალს;
4. ენა მიში საქმე რღუ? – ეს ვისი საქმეა?

ლ ა ზ უ რ ი:

1. მიში ბოზო მეფჩათ? – ვისი ქალიშვილი მივცეთ?

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ჰწუთისგა იმა ბოფმწრ იბნახ ლიდრწლს ი ლინწრუილს – ეზოში ვისი ბავშვები იწყებდნენ სიმღერას და მხიარულებას;

6. განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

თვით, თვითონ, თავად, ყოველი, ყველა, სხვა, ყველაფერი, მავანი.

მ ე გ რ უ ლ ი:

თვითონ//თითონ – თვითონ

არმა//არძო – ყველა

ირი – ყველა

ირიფელი//ირფელი – ყველაფერი

თითო-თითი//თითეული – თითოეული

შხვა – სხვა

მილა – მავანი

ლ ა ზ უ რ ი:

კათთა//კათა//კატა – ყოველი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ჯა, ჯი, ჯე – თვითონ

შინ – თვითონ ისინი

იშვენ/ იშვენ – სხვა

მწგ – ყველა

მერმე/ მერვე/მწრმე – სხვა, მეორე

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. გადმოგვყარა პოვოსტიკიდან, თვითონ შინ დაბრუნდა და ჩვენ ასე გამოგვისტუმრა (ილია);
2. გულზედ დამადგით ფეხი ყოველმან, წყალობა ჰყავით (ა. კალანდაძე);
3. გარს ეხვივნენ სხვა ქალებიც, როგორც მთვარეს ვარსკვლავთ წყება (აკაკი);
4. ავტორი ყველა მკითხველზე უფრო უღმობელი და ჟინიანი მკითხველია (მიხ. ჯავახიშვილი);
5. კერას იქით თითო ტახტია დაფენილი ჭრელის ფარდაგებითა (ილია);
6. თვითონაც თავის წარსულივით აირია და აწმყოსავით აიხლართა (მიხ. ჯავახიშვილი);
7. სხვა საქართველო სად არის, რომელი კუთხე ქვეყნისა? (გრ. ორბელიანი);
8. თვითონ მეფენიც, უძლეველნიც... შფოთვენ და დრტვინვენ (ნიკ. ბარათაშვილი);
9. ის თითოეული ნაპერწკალი, რომელიც არ შეიძლება, რომ ყოველ კაცში არ ჟოლაგდეს, ერთ დიდ ცეცხლად შევაგროვო (ილია)
10. თვით კეთილ მეფეც როდის არის მოსვენებული? (ნ. ბარათაშვილი);

11. ისე სვავერიელად თოვდა, თითქოს ღმერთს ზეცის ყველა კარი გაეღო (გ. ჩოხელი);
12. ანანურის ეკლესიას ქვემოდან ზემოთ რომ ვუყურებდი, სხვა ეშხი ჰქონდა, სხვა სიდიადე (გ. ჩოხელი);
13. ყველა ოჯახმა უნდა შემოინახოს საახალწლოდ გამომცხვარი ოჯახის სეფისკვერი (გ. ჩოხელი);
14. ჩქამს არ ილებდნენ თავად მხედრები (კ. გამსახურდია);
15. ეჰ, ყველაფერს თავისი ღრო აქვს (აკაკი);
16. „ვეფხისტყაოსანი“ სახარებაზე მეტად გაუტკბა ქვეყანასო... დიდი და პატარა – ყველა მას ეწაფებოდა (აკაკი);
17. თვით არ ვიცი, როგორ გავჩნდი იმ მდინასესთან (ი. ევლოშვილი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. არმა ბოროს მუში დუდი ჭკვერი უჩქენია – ყველა სულელს თავისი თავი ჭკვიანი ჰგონიაო;
2. ბოლოს არმა ბული გიჭვახუნსია – ბოლოს ყველა ბალი მოიძჟაეებსო;
3. არმა ოჯახის მუშ კოტო წყარი ფუნსია – ყველა ოჯახში თავისი ქოთანსი წყალი დულსო;
4. ირი წუთი ღო ირი წამს მა სი ვაგოიშინიკონი – ყოველ წუთს და ყოველ წამს მე შენ არ გიგონებდე;
5. ირფელს თის ვაბრალენქ – ყველაფერს იმას ვაბრალეებ;
6. შერს შერი უჩქუ ირი კოჩი – გიჟს გიჟი ჰგონია ყველა;
7. ურიაქ თქუა: სქანი ვაიჩქუდასია ღო შხვაში ვაგოიგონებუდასია – ებრაელმა თქვაო: შენი არ იცოდეო და სხვისი არ გცოდნოდესო;
8. მუჭო ირკონწკუმა ოჭკუმალი ვეჭკუმენი, ირფელი ვეთქუენია – როგორც ყველასთან საჭმელი არ იჭმევა, ისე ყველაფერიც არ ითქმის;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ხოჯაქ მუქ ქანოჭკირუ – ხოჯამ თვითონ დაკლა;

2. მუქ ხოლო მიწუ-ქი — თვითონ მან კიდევ მომიგო;
3. ირი ხოლო ქონიშფინენ-და — ყველაფერი დაიფინებაო;
4. კათთა თუთა ეჭოფით — ყოველ თვე აიღეთ („კათთა“ ბერძ. შემოსული);
5. მთელი ქომექჩაპტი — ყველას მოვცემდი;
6. თელი დიშქვიდეს-და — ყველა დაიხრჩოს;
7. ჩქვა მუ გინონან — სხვა კიდევ რა გინდათ;
8. მა-ნა ბძირა ბაშკა რენ, ბაშქაქ-ნა ძირას, ბაშქა ენ-და — მე რომ ვნახო, სხვა არის, სხვამ რომ ნახოს, სხვააო („ბაშქა“ თურქ. შემოსული);
9. ბაშკა ოხორზა ქომობიონი — სხვა ქალი მოვიყვანე;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ხოხრა მუხტბედ ქ'ონომბტე მვგ — უმცროსმა ძმამ უამბო ყველაფერი;
2. თუთ მუმხუბი ეშიდ ჩის ჩუხორდა ეჩე, ლწლზიგაღლდ აჩნდს აფხზნეთე — თითო მოძმე მაინც ყველას ჰყავდა იქ, ამიტომ სამოსახლოდ წავიდნენ აფხაზეთში;
3. ზარ ჩი სოფელს მრმ-მრმ ხამთქტა — ზარი ყველა სოფელს სხვადასხვა სჩევეია;
4. აწჰე ყათრან ი ხწქტე, ერე ჯა ესერ ხწრა პეპიდქ — დაპატიჟა ყათრანი და უთხრა, რომ შენ („თვითონ“) იქნები ნათლიაო;
5. ამიშ ჩიმი მათხტმი ლწსტ ბაპ — ამის ყველაფრის მოთავე იყო მღვდელი;
6. ყათრანდ მენჭრი დორი მწრა ქ'ონუმბტე მვგ: ამჟრშ ი ამჟრშ მუხტბეს ესერ ამჟი ხოჩტმინა — ყათრანმა მხლებელ ორ კაცს უამბო ყველაფერი: ამისთანა და ამისთანა ძმას ასე ჩაუდენიაო;
7. საჩქტვარდ ჩის ახლტწნდა: ლელტ, თაშ, ლერტ, ლეთრე, ლგრე, დიპრ — საჩუქრად ყველას მოჰქონდა: ხორცი, ყველი, ლორი, სასმელი, კვერცხი, პური;
8. ჩი მეზგემი ჰწზტისგა ალილოს ქა იღრღლდახ სამინ — ყოველი მოსახლის ეზოში ალილოს იმღერებდნენ სამჯერ;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ოვილუა — მოკვლა
დინა — მიწა
მიწოოოთამა — ამოღება
ჭყია — ტირილი
შქა — შუა
მიში — ვისი
ბული — ბალი
ლუნა — ქონა
ბული — ბალი
ფუნაფა — აღუღება
ირფელი — ყველაფერი
რჩქინა — ცოდნა

სქილადა — მორჩენა
მითოდვალა — ჩადება
ხოჯი — ხარი
ნამუ — რომელი
გუმოთირუა — გამოცვლა
მიშახუნა — ჯდომა
სხული — მსხალი
ჭკვერი — ჭკვიანი
ჭვახე — მჟავე
გოშინა — გახსენება
შერი — შტერი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

დპრ/ლპრ — ვინ
ხელა — რომელი
მპზუმ — რამხელა
ლგჳმშ — ღონიერი
მუშეტრი — სტუმარი
მაგტბდ — როგორ
იშვენ/ იშკენ — სხვა
მუმხუბდ — მოძმე
მრშ-მრშ — სხვადასხვა
ბაბ — მღვდელი
თპშ — ყველი
ლეორე — სასმელი
დმპრ — პური

მბდ — რა
შოშა — რამდენი
მაგტპრ/მაგტბდ — როგორი
ლფშტდბლ — საამაყო, სატრაბასო
იმსგიშ — სადაური
ჯა, ჯი, ჯე — თვითონ
მბგ — ყველა
ეშნ — მაინც
ზპრ — სამელოვიარო საგალობელი
ლეღტ — ხორცი
ლერტ — ღორი
ლგგრე — კვერცხი
ლიდიარბლ — პურობა, ჭამა

7. განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ერთი, ზოგი, ზოგიერთი, კაცი, ვინმე, რამე, რომელიმე, ვი-
ლაცა, რალაცა, რომელილაცა...

მ ე გ რ უ ლ ი:

ართი – ერთი	კორი – კაცი
მითინი – ვინმე	მუთუნი – რამე
ნამუთინი – რომელიმე	მითინე//ნამითინე – ზოგიერთი
მიდგა – ვილაცა	მუდგა – რალაცა
ნამუდგა – რომელილაცა	

ლ ა ზ უ რ ი:

მითზანი – ვილაცა	მუთზანი – რალაცა
ნამუთზანი – რომელილაცა	

ს ვ ა ნ უ რ ი:

დერ/დერხი – ზოგი	იერჷნლე – ვილაც
ხედჷნლე – რომელილაც	მოლე/მოლწლ – რალაც/რალაცეები
ჷოშჷნლე – რამდენიმე	

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. სიკვდილამდე რალაც ასე ღლიდა, იმის მერეც რალაცა გინდა (მ. მაჭავარიანი);
2. ზოგი გაფითრდა და ზოგიც იმ ალამივით გაწითლდა (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. ღარიბი ვინმე მოვსუღვარ, სოფლისა მუშა საწყალი (ნ. ბარათაშვილი);
4. სკვინჩა რალაცას ამბობს... კაი ამბავი, სკვინჩავ! (ა. კა-
ლანდაძე);

5. ეს რომ ვინმემ გაიგოს... ფანტაზიორებად მოგვნათლავს (ო. იოსელიანი);

6. ვიღაც-ვიღაცებს დღეს სამარცხვინოდ მიაჩნიათ, როდესაც მოგზაური წერს - მოგზაურობის მეორე დღეს პარიზმა თბილისი გამახსენა და ტირილი მომინდაო (ნ. ღუმბაძე);

7. თუ ვინმე ჩემზე პირნათელია, პირველი ქვა იმან მესროლოს (მიხ. ჯავახიშვილი);

8. გამოვა რამე, თუ არ გამოვა... მზე არ ამოვა თუ მზე ამოვა? (მ. მაჭავარიანი);

9. ეს ვილა ოხერია, ფეხებში გვებლანდება! - თქვა წაბორძიკებულია და ღონივრულად წაჰკრა ფეხი ბერიკაცს (ილია);

10. ზოგიერთის ღუმბილიც კი საქვეყნოდ ღალადებს (მიხ. ჯავახიშვილი);

11. ამის მერე რაღაც ფიქრმა წაიღო მისი გონება (ილია);

12. ღირსების თაყვანისცემას ვინღა ჩივის? შენ ვერც კი მიუხვდი სათქმელს (ილია);

13. გლახა! - მიუბრუნდა ვიღაცას მღვდელი, - ამაღამ შენს სახლში მიეცი ბინა, მაღლია (ილია);

14. ზოგსა კაცსა კაცი ჰქვია, ზოგსა კიდე - კაცუნაო (ხალხური);

15. ღმერთს თუ ნიჭი მოუცია რამე ჩემთვის, ისევ ჩემებს გამოვადგები (ილია);

16. იქნებ იმ ვიღაცამ ქართული არ იცოდა? (გ. ჩოხელი);

17. იქნებ რომელიმე დღე ახსენდებოდა თავისი ბავშვობიდან? (გ. ჩოხელი);

18. გაზაფხულის პირზე რამდენიმე მორწმუნე ქალი ხავიწის პატარა კვერებს გამოაცხობდა (გ. ჩოხელი);

19. საკვირველი ის იყო, რომ...ზოგი უმიზეზოდ იცინოდა, ზოგი ტიროდა (ალ. ყაზბეგი);

20. რაღაცით უნდა დააჯეროს თავი, რომ მაგარი ბიჭია (გ. ჩოხელი);

21. ვერაფერს დამაკლებს დრო, ვერავინ დამითვლის დღეებს (კ. მაყაშვილი);

22. არაფერი ცოდვა არ მიქნია ჩემს სიცოცხლეში (ვაჟა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ჩქინ სამეზობლოს მიდგაქირენ დოღურუ – ჩვენს სამეზობლოში ვილაც მოკვდა;
2. ათე შვანს მიღგენი შხვა ხენწიფეჲ მუჩინუ – ამ დროს ვილაც სხვა ხელმწიფემ შემოუთვალა;
3. მიდგაქირენი მილალატეს – ვილაცამ გვილალატა;
4. მიდგაშირენი ჩხოუქ გოსოფუ კარეფი – ვილაცის ძროხამ გაგლიჯა ღობე;
5. მინც პაპა მოწონდუა დო მინს – პაპაში ოსური – ზოგს მღვდელი მოსწონდა და ზოგს – მღვდლის ცოლიო;
6. ნამდგაშირენი ცხენგქ მინილ უღეშა – რომელილაცის ცხენი შევიდა ეზოში (სახლში);
7. ნამთინეს კოჩანა დინაფილ აფუ – ზოგიერთს კაცობა აქვს დაკარგული;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. სი მითიქ გკითხა-ში – შენ ვინმემ გკითხოს;
2. ვარ მათქვინენ მითიშა – ვერ ვეტყვი ვინმეს;
3. მუთუ ბელა თი მოგიღანს – რამე უბედურებას მოგიტანს;
4. მუთხანი სესი დიყუ – რალაც ხმა შეიქმნა;
5. მუთხა გიჩქინ – რალაც იცი;
6. მითხანიშ ცხენი გოლუხთასენ – ვილაცის ცხენი დაღის თურმე;
7. მუნთხას ოწკედუ – რალაცას უყურა;
8. ნამუთხანის მარქვალი ვარ დვასქვას – რომელილაც კვერცხი არ დაედების;
9. ბოზომოთა მუთხანეფე ქომომჩუ მა – გოგომ რალაცები მომცა მე;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ეჯ ნადლობა ლეთ სერ დერ მნტყს აფეთდა, დერ ალთა, დერ ანტჷლოწლდა, აკუკუა ნალანთუს – იმ ნადობის ღამეს

ზოგი მატყვლს ჩეჩავდა, ზოგი რთავდა, ზოგი გორგლად ახვევდა;

2. ეჭი ეჩქანლო ლალრალდ ოხსყახ, ამჟიშ მოლე ხნდრენა ეჭი ლალრალისგა — ის მერე სიმღერად გადაუკეთებიათ, ასეთი რამე წერებულა იმ სიმღერაში;

3. დერხი-დერხის ეჭლად ხაბჟახ, ერე მერმწლს ლაგაც-ლაყნვე ხაკლის — ზოგ-ზოგიერთებს მაინც ჰკონიათ, რომ სხვებს იუმორის გრძნობა (ხუმრობა-შეხუმრება) აკლიათ;

8. ურთიერთობითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ერთმანეთი, ურთიერთი, ერთურთი, ერთიმეორე.

მ ე გ რ უ ლ ი:

ართიანი — ერთმანეთი

ართიმაჟირა//ართმაჟრა//ართმაჟია — ერთიმეორე

ლ ა ზ უ რ ი:

ართიქართი//ართიკართი//ართიკარტი//ართიქათი — ერთმანეთი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

უშხტჷრ /უშხტჷარ — ერთმანეთს

ეშხტიმერმე/ეშხვიმერმე — ერთიმეორე

უშხტჷრე თხტიმ — ერთმანეთი

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. სიმარტოვე და სიცარიელე ერთმანეთს ეცილებოდნენ (გ. ჩოხელი);

2. ერთმანეთს თვალი თვალში გაუყარეს და ერთმანეთი სულის ფსკერამდე გაჩხრიკეს (მის. ჯავახივილი);
3. ერთმანეთში ირეოდა ჩახუნნი და კვნესა, ჟღარუნნი და გმინვა (მის. ჯავახიშვილი);
4. კუთხეში ატუზულმა პატარა ბიჭმა და გოგომ გულდაწყვეტით გადახედეს ერთმანეთს (გ. ჩოხელი);
5. გულმა რეჩხი უყო სამივეს, დედაბრებმა ერთურთს გადახედეს (გ. ჩოხელი);
6. ელდა ეცათ და ხმაამოულებლივ შეხედეს ერთიმეორეს (გ. ჩოხელი);
7. ეს კაკალიც მას ეკუთვნის და ამის წყალობით სშირად ხვდებიან ერთმანეთს (გ. ჩოხელი);
8. ადამიანები მხოლოდ სიკეთეს ვიცნობთ, არასოდეს მოგვიკლავს ერთიმეორე (გ. ჩოხელი);
9. „ქრისტე აღსდგათი“ მიესალმნენ და გადაეხვივნენ ერთ-ერთს კაც ზვამბაია და ლუკაია ლაბახუა (კ. გამსახურდია);
10. ისინი უფრო კარგად გაუგებენ ურთიერთს, ძაბული კარგი ქალია (კ. გამსახურდია);
11. სამი ერთიმეორეზე უფრო უმწეო, ნაცები ბალლი ტვირთად დააწვა ძაბულის (კ. გამსახურდია);
12. მხოლოდ ათი ახალგაზრდა ქალიშვილი, ერთიმეორეზე უმშვენიერესი, მიართვა (აკაკი);
13. კარის მეზობლები ვართ და თვეში ერთხელ თუ ვნახავთ ერთმანეთს (ჯ. ქარჩხაძე);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ნდიქ დო თე ძღაბიქ ართიანი ქიცოროფეს – დევმა და იმ გოგომ ერთმანეთი შეიყვარეს;
2. ჩქი ბძირათი ართიანი – ჩვენ ვნახოთ ერთმანეთი;
3. მაჟირა დღას ოგინაფეს ართიანი-ართიანს – მეორე დღეს აგრძნობინეს (შეატყობინეს) ერთმანეთს;
4. ღურა ირკოჩშოთ ართიანჯგურა რენია – სიკვდილი ყველასთვის(ყოველი კაცისთვის) ერთნაირი არისო;

5. ჯარი არძო დუუზლოდუ დო უკული მოუნჭეს ართიანს –
ჯარი (ყველა) ამოუწყვიტა და მერე დაერივნენ ერთმანეთს;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. ართიკართის ტუჭედეფე ოტკოჩეს — ერთმანეთს
თოფეები ესროლეს;
2. ართიქ-ართი ჭიკონეს — ერთმანეთი დაწიწკნეს;
3. ართიქათი ოწკომეს — ერთმანეთი შ ეჭამეს;
4. ართიკართი ქეჭოფეს — ერთმანეთი აიყვანეს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. სკარყი დგნრე ლიხტდეს მეზგანლ უმხტარ
ხომხირდახ — სკარზე რელიგიური დღესასწაულების შეხვე-
დრას მოსახლეები ერთმანეთს ულოცავდნენ;
2. ლასტხ ხოჩა ლაცლა-ლამგტა, უმხტარე თხტიმ ხნდხ
ნწთირტ ლაშდლჟი — იყვნენ კარგი მეგობრები, ერთმანეთის
თავი გაცნობილი ჰქონდათ ომიანობის დროს;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ნდი — დევი	ართიანი — ერთმანეთი
ცოროფა — სიყვარული	ირ კოჩი — ყველა (ყოველი კაცი)
ართიანჯგურა — ერთნაირი	ზლოდუა — ამოწყვეტა
მონჭაფა — 1. მოახლოება;	მიდგაქირენი — ვილაცა
2. დარევა	შვან — დრო
შხვა — სხვა	მიდგაქირენი — ვილაცა
მიდგაშირენი — ვილაცის	სოფუა — გაგლეჯვა
პაპა — მღვდელი	ნამდგა — რომელი
მინოულა — შემოსვლა	თავადისქუა — თავადიშვილი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

დერ/დერხი – ზოგი
ლპშდლ – საბრძოლო
ერე – რომ

დერუნლე – ვილაც
ამჟი – ასე
ეჯლა – იმიტომ

9. მიმართებითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

ვინც, რაც, რომელიც, როგორიც, რანაირიც, როდინდელიც, სადაურიც, რამდენიც, მერამდენიც...

მ ე გ რ უ ლ ი:

მითი – ვინც
მუზმათი – რამდენიც
მიშითი – ვისიც

ნამუთი – რომელიც
მუსხითი – რამდენიც
მუშით – რისიც

ლ ა ზ უ რ ი:

ლაზურში მიმართებითი ნაცვალსახელები არაა განვითარებული. ჩანასახის სახით ზოგჯერ გვხვდება **მითი** (ვინც), **მუთი** (რაც) და **ნაკოთი** (რამდენიც):

ს ვ ა ნ უ რ ი:

დერუნძ – ვინც
მძდუნძ – რაც
ხედუნძ – რომელიც
ჟოშუნძ – რამდენიც
მწჟუმუნძ – რამხელაც, რაოდენიც
მაგუნძუნძ – როგორიც

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ვინც სისხლით გაძღა, ძილით ვერ გაძღება (მიხ. ჯავახი-ივილი);
2. ვინც ხმალი ამოიღო, უნდა მოიქნოს კიდეც (ხალხური);
3. რაც უნდა ჰქნას თვალმა, წარბს ზევით ვერ ავა (ხალხ-ური);
4. ვისაც ცოტა ყოფნის, მდიდარზე ბედნიერიაო (ანდაზა);
5. ვისაც ვთხოვდი შემწეობას, ჩემთვის წყალიც არ დაღვარა (აკაკი);
6. ადამიანი მხოლოდ იმას აფასებს, რასაც კარგავს და რა-საც ხელახლა პოულობს (მიხ. ჯავახიშვილი);
7. ვაი მას, ვისაც მოხვდეს ხელი შენი მსახვრალი (ნიკ. ბარათაშვილი);
8. რაც კი ხდება, ყველაფერი უკეთეს მომავალს მიმზადებს (მიხ. ჯავახიშვილი);
9. ვისაც სახლი არ აუშენებია, დედაბოძი მიწიდან ამოსული ჰგონიაო (ანდაზა);
10. მე ხომ ეს მინახავს... რასაც ეს წარსული ოცნება ინახ-ავს! (გალაკტიონი);
11. როგორც მთვარე დაფრინავს ვარსკვლავებს შორის, პე-პელაც ისე დაფარფატებს ყვავილებში (გ. ჩოხელი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ბორო ინა ვარდუა, მიქეთ ცხვინმა გიმიდუა ცვანა, ბორო თინა რდუა, მიქით თის ელამათირუა – სულელი ის არ იყოო, ვინც სხვენზე შეინახაო ყანა, სულელი ის იყოო, ვინც იმას აჰყვაო;
2. მუსით ვეჩინენსენი, იშოთ ენა მუთუნ ვარე – რასაც არ იცნობს, იმისთვის ეს არაფერია;
3. ვაი, თიში მარდი, მისით ჩქიმი ქომონჯიმა ვაშქურუნია – ნეტავი იმას, ვისაც ჩემი ქმრის არ ეშინიაო;
4. მუსით ვიაგუქია, თიმა მიაგუქია – რასაც დაეჩვევი, იმას მიაგნებო;

5. მაყარეს უთქუალ: თინა იციქ, მუთი რექენი – მაყარს უთქვამს, ის იქნები, რაც ხარო;

6. მუსით თქუანს მარგალია, ბრელი ვარე მართალია – მეგრელი რასაც იტყვის, ბევრი მართალი არ არის;

7. მუსით ველანჭუქუნი, თის ველაზიმავა – რასაც ვერ შესწვდები, იმას არ დაეტოლოო;

8. მიქტო იხონუნი, თიქ დიხორუა – ვინც შიმშილი მოითმინა, ის დასახლდაო;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. მითი თქვასენ – ვინც იტყვის;
2. მუთი ეგაჭოფასერე – რის ალებასაც შეძლებ;
3. ნაკოთი მიშქუნ, გიწვარე – რამდენიც ვიცი, გეტყვი;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ტეშგიმიპილს ლიფხუაღლე პილთე ხედტუმა მეზგას მერმა ზაჲუ ხეხროლნოლ ალ ლითოღდრი, ეჩას ხომზირდახ ზაიშელამდს – ბოლოს დაშლისას, რომელ მოსახლესაც მომავალ წელს უნდა გადაეხადა თავდორობა, იმას გადაულოცავდნენ ამ რელიგიურ დღესასწაულს;

2. ამკალიბუი მანგ ინდიდა ეჯ ზურლარს, ე, ერტუმდს ხოჩამდ ხოხალდახ ლივგლტარი – ამისთანაზე ნადში ყველა იწვევდა იმ ქალებს, რომელთაც კარგად იცოდნენ ხელსაქმე (რთვა და ქსოვა);

3. აშხუ ლადედ ლათხუიართე ლაზუი ქორს ოთსანდ დალა ნიშანს, ხედტუმა ბალიშ ჩუქუან ხომხუნან – ერთ დღეს სანადიროდ წასვლისას სახლში დარჩა დალის მიერ მიცემული ნიშანი, რომელსაც ბალიშის ქვეშ ინახავდა;

4. იბნოლ ლიზელალ სოფელისგა, ხედტუმა მეზგას სგალანგენოლს, ხომზირდახ ხოჩა მოსატულს, ხოჩა ზანდს, ლიფშირტს – იწყებოდა მსვლელობა სოფელში, რომელ მოსახლესაც მიადგებოდნენ, უსურვებდნენ და ულოცავდნენ კარგ მოსავალს, კარგ ახალ წელიწადს, სიმრავლეს;

5. არღან ლემარ მოლე ჯუინელ ლაშუმარ, ხედტუმა

მგქაფდ ქ'ოხვიდა — არლანი ყოფილა რალაც ძველებური საკრავი, რომელიც სამაგიეროდ წამოულია;

10. უარყოფითი ნაცვალსახელები

ქ ა რ თ უ ლ ი:

არავინ, ვერავინ, ნურავინ, აღარავინ, ველარავინ, არარა, ვერარა, ნურარა, აღარავერაფერი, არაფერი, ნურაფერი, აღარაფერი

მ ე გ რ უ ლ ი:

მითა — არავინ

მუთა — არაფერი

მითინი — არავინ

მუთინი — არაფერი

ლ ა ზ უ რ ი:

მითი — არავინ

მუთუ — არარა, არაფერი

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ღწრ/ღარ/ ღწრ (<ღე-ღწრ) — არავინ

ღემღწრ/ღემწრ/ღემწერ — ვერავინ

წწრ — ნურავინ

მწმ — არ

ღესამ/ღესამამ/ღწსამ — არაფერი, არარა

ღემამ/ ღემსამ/ღემმაგტემ — ვერარა, ვერაფერი

წწსამ/წწმაგტემ — ნურარა, ნურაფერი

მამაგტემ/ მადმაგტემ — არასაქმე, არაფერი

ღემის, ღემამ — არაფერს

მწმა — არა, არაფერს

მოღმა — არა, არაფერი

წწმა, ღწსა — არა, არ

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. გვიანობამდე ქეიფობდნენ, ფირუზამ არავის დაანება ფულის გადახდა (გ. ჩოხელი);
2. მაღლს ნურავის უზამ, თორემ დამადლებულ მაღლს არ გაპატიებენ (მიხ. ჯავახიშვილი);
3. სიგლახეს ჩვენსას დავაბრალებთ უცხოს ნურავის (მ. მაჭავარიანი);
4. აღამიანებს არასოდეს არაფერი არ მოგვიკლავს? (გ. ჩოხელი);
5. აჰა, მოვიდა, ნურასა ამბავს ჰკითხავთ, ავს იტყვის (საბა);
6. არავინ ელოდა ამ ამბის ასე დასრულებას (გ. ჩოხელი);
7. არავინ ისე მგრძნობიარედ არ მღერის, როგორც მარტოსული (კ. გამსახურდია);
8. წელიწადია, აღარავინ შემეჯდარა, ორ-ორ მეჯინიბეს ძლივს გამოჰყავს (აკაკი);
9. არ გითხარი, რომ ვერას დამაკლებ — მეთქი? (აკაკი);
10. ჩემმან სიგლახაკემ მომაგონა, თვარა შენ ჩემი არარა გევალა (საბა);
11. ერისთავები გამიდგნენ, აღარას მიჯერიან და მოიღეთ წყალობა (აკაკი);
12. სანდო ვერავინ ვნახე, რომ გამომეტანებინა და მეტი რა გზა მქონდა? (აკაკი);
13. ახლა ამის მეტს ვერაფერს გაიგებ ჩემგან (აკაკი);
14. რაც ერთხელვე გულზე ასე ნათლად დამეჭდო, ამას ვერარა ამოშლის (აკაკი);
15. თარაშ ემხვარიც ლექსებს წერს, ჩუმაღ, არავის აჩვენებს (კ. გამსახურდია);
16. რა იყო, ბატონო, რა დაგემართა? — არაფერი, მიუგო, როგორც იქნა (აკაკი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. ბედმა მითინს ვანტინენია, ბედიმა კოს ვამდართენია — ბელს ვერავინ გაქცევა, ბელს კაცი თავს ვერ დააღწევსო;

2. გვერს ნინაშე ცვილუნა, ვარა მითინიში ეზოს სიმინდი ვაუჭკომუნია – გველს ენის გამო კლავენ, თორემ არავის ეზოში სიმინდი არ შეუჭამიაო;

3. გერქ თქუა: სოიშა მინჯეს ვოუზალეზუნ, თეიშა მა მუთუნ ვამჭკუმუნია – მგელმა თქვა: სანამ პატრონს არ უსურვებია, მანამ მე არაფერი მიჭამიაო;

4. მითინიში ცხენს ვემასხაპუ ჟი – ვერავის ცხენმა ვერ შეძლო, ამხტარიყო ზევით;

5. მუთუ ქითქუალუნი, მუთუნი ვეფულუნია – რაც ითქმის, არაფერი დაიმალებაო;

6. იში გარზე მუთუნ ვეცუ – იმისი გამძლე არაფერი იქნა;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. მითი ვარ ვიჩინი – ვერავინ ვიცანი;

2. მითი ვა ამოშქუმეს-და – არავინ შემოუშვესო;

3. მუთუ ხაბერი ვარ ულუნ – არაფერი ამბავი არა მაქვს;

4. მუთუში ანბარი ვარ ულუნ – არაფრის ამბავი არა აქვს;

5. მითიქ ვა უჯოხუ – არავის არ დაუძახა;

6. მუთუ ვა ალოდენან – ვერაფერს ვერ უზამენ;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ლწთხტართე ქწდრინა, ნწთხტრეურ სვა-მამ-ტეხენ – სანადიროდ რომ წავიდოდა, უკან ნანადირევის გარეშე არ დაბრუნდებოდა;

2. ყორ მიკარედ სგვ ბედნიერ! დწრ ხწტხე პასუხს. ლტუ'ადწ მერმად ი მესმწშჟი უკვე - ყორ მგკწრ ლი სი ბედნიწრ – კარი გამიღეთ, თქვე ბედნიერებო! არავინ სცემს პასუხს და ისევ მეორედ (და) მესამედ უკვე [პასუხობენ] – კარი გაღებული არის, შე ბედნიერო;

3. სემი ზატ ერ იპრი, ი დემლად ი დემლად გტემ დემ ხეხელი... ლტემგემ მიჩოუშ ყოლგენელი მიშგტა ბაბა, დწრდ ხწქტინ, ეჯჟი ოთსიკთა ალ გტემ – სამი წლის განმავლობაში რომ თხოულობს და საქმე კი არა და არ გვარდება,

ბოლოს არავინ უთხრა ისე, თავისით ამდგარა ჩემი ბაბუა და ამგვარად მოუგვარებია ეს საქმე;

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ს ა ხ ს ნ ა

მ ე გ რ უ ლ ი:

ბორო — სულელი

რინა — ყოფნა

ცვანა — ყანა

მეგაფა — მიგნება

ელანჭაფა — მიწვდომა

ხონება — შიმშილობა

ნტება — გაქცევა

ნინა — ენა

მინჯე — პატრონი

გარზება — გაძლება

ჩინება — ცნობა

გიმოდვალა — დადება

შქურინაფა — შეშინება

მაყარე — მაყარი

ელაზიმაფა — დატოლება

დოხორუა — დასახლება

გვერი — გველი

ემასხაპუა — ახტომა

ფულუა — ძალვა

ს ვ ა ნ უ რ ი:

ლითონდრი — თევდორობა

ლაშუმპრ — საკრავი

დპრტუნძ — ვინც

ხედტუნძ — რომელიც

ტომტუნძ — რამდენიც

მატუნძტუნძ — როგორიც

ნომა, დესა — არა/არ

დტეშგიმ — ბოლოს

დემლად ი დემლად — არაფრისდიდებით/არადარა

ზნძ — წელი/წელიწადი

მგქაფდ — სანაცვლოდ

მნდტუნძ — რაც

ლიფშირტ — სიმრავლე/გამრავლება

მწზუმტუნძ — რაოდენიც/რამდენიც

მიჩოტშ — თავისით

ყორ — კარი

11. ნაცვალსახელი მსაზღვრელად

პრეპოზიცია

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. მელამ თავისი კუდი მოწმედ მოიყვანაო (ხალხური);
2. შემდგომისას შესევია თურმე კოლონკელიძე თავისი ლაშქრით არაგვის ხეობას (კ. გამსახურდია);
3. იმ წეროებივით წაილო ჩვენი ბავშვობა არაგვმა (კ. გამსახურდია);
4. ეს ხატი ჩემი გაჭედლილია და ვიცი, რა ძალა აქვსო (ხალხური);
5. თითქმის ყველა ბავშვი თავის ფიქრს, ოცნებას... ფერადი ფანქრებით იწყებს (ნ. დუმბაძე);
6. შენ, ჩემო ძმობილო, ზოგიერთ კაცსავით სადაც მისულხარ, იქაური ქული დაგიხურავს (ილია);
7. სამშობლო მთებო, თქვენი შვილი განებებთ თავსა! (ილია);
8. მე ვარ შენი საუნჯე, შენი განძი, შენი ლარი (საბა);
9. ვინ იცის, იქნებ ჩემმა ქვეყანამ ზურგი შემაქციოს (ილია);
10. მათი თვალები ბნელი ზღვაა, რომელშიც თრთის მარინ ვარსკვლავი (მიხ. ჯავახიშვილი);
11. ისეთ დღეს დაგაყრიან, რომ საფლავშიაც არ დაგავეწყდება (მიხ. ჯავახიშვილი);
12. მახსოვს იგი დრო, საამო დრო (ნიკ. ბარათაშვილი);
13. მე, შენსა მჭვრეტელს, მავიწყების საწუთროება (ნ. ბარათაშვილი);
14. ხელს ვინ გახლებს, უკადრისავ, თვალნი აგიტირდებიან, ეს პეპლები, ეს ფუტკრები რაღას გადაგკიდებიან? (ა. კალანდაძე);
15. მზის ჭიატის დარი იყო უცნაური ის ღიმილი (აკაკი);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. სახელო ქიგიოდვეს თი ბოშის სანარტია – სახელად დაარქვეს იმ ბიჭს სანარტია;
2. სი ეთი ბოჭკას ქუმკუდირთია – შენ იმ კასრს მიუდექიო;
3. ჩქიმი დუდი მიკვედგ – ჩემი თავის მიკვირდა;
4. ხე იოლი სქანი სახემწიფოსია – ხელი აიღე შენს სახელმწიფოზეო;
5. ხენწიფეში სქუა მუში ჯარით მოფთხოზუნია – ხელმწიფის შვილი თავისი ჯარით მომსდევსო;
6. ირ კოჩი ოცქვანდღ დო უმარდღღ თიში სამართალს – ყველა (კაცი) აქებდა და ემაღლიერებოდა იმის სამართალს;

ლ ა ზ უ რ ი:

1. სქანი ჰემ ჭიტა ბეე ჰელე მუყონით ჩქიმდა – შენი უმცროსი შვილი ახლავე მოიყვანეთ ჩემთან;
2. კატუქ ლოსკუმს მუში კუჩხე – კატა ლოკავს თავის ფეხს;
3. ჩქიმი ხოჯეფექ ართქართი ოჭკომეს – ჩემმა ხარებმა ერთმანეთი შეჭამეს;
4. სქანი ბოზომოთა მომჩარე ჯუმა შქიმიშენი – შენს ქალიშვილს მომცემ ჩემი ძმისათვისო;
5. ჩქიმი ბეროლას ნოლაშენ ნანდიდიქ არ აღნე კიცი ქომულუ – ჩემს ბავშვობაში დიდედამ ერთი ახალი კეცი მოიტანა;
6. ჩქიმი წანაში ქვათი ვარ იენ – ჩემი ხნის ქვაც არ არის;
7. სქანი ნოჩალიშე კაი დენ დო მითიშა ვარ იმეტენ – და – შენი ნაჯაფარი კარგია და არავისზე მიიცემა;
8. ოხორჯა მუშიქ უხვენუფს კოჩის – მისი ცოლი ფლავს უმზადებს კაცს;
9. ჩმიმ ოხოი იჭვენ – ჩემი სახლი იწვის;
10. დულდა სკანის ოწკედი – შენს საქმეს მიხედე;
11. ოხოი სქანიშე მენდემიონი-ა – შენი სახლიდან წაიყვანეო;
12. ჩქინი აღანი წანა მარტი რენ – ჩვენი ახალი წელი მართია;

13. ბერე ჩქუნი ქომოხთუ – ჩვენი ბიჭი მოვიდა;
14. ჩობანევე შკუნი ოჭუქე იღანენე – ჩვენი მწყემსები სვალ წავლენ;
15. თქვანი ათმაჯაფექ ბულლუჯინი ჭოფუმს – თქვენი მიმი-ნოები მწყერს იჭერენ;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. მეთხუიპრი ლახტუბას ხერახ მიჩა ხოშა ლატდილა — მონადირის ძმებს შეხვდებათ მისი უფროსი დები;
2. აღფხგჭნელი ამხატა აღ უოლოთე, ამჩედ, ხოსგდი, აღიპრ ხტეტნიხა აღ წელპრ ლიცი მადგენშუ, შომტუწი მამწენე ეშჩუ ნნლრი ლიც ე უოლპრჟი — გასწია ამ მყინვარისკენ, ხედავს, ეს ვირები იხოცებიან წყლის წყურვილით, მაშინ, როდესაც სწორედ მყინვარებზე მოედინება ყველაზე მეტად წყალი;
3. ისგუ ნაჭტისგს ი ნაშტრანს მი იტალადელ დემის ხტა-ჟუმე, ამიშ იმედ ჯაწცეს — შენს ნათქვამს და დანაბარებს მე არასოდეს არ დავივიწყებ (არ მოვშლი), ამის იმედი გქონდეს;
4. მიშგუ მუჰნარაღლას მაკუჩ ერე გუნ მაჯტამ ხტაჭტა — ჩემს მსმენელებს მინდა ვუთხრა ძალიან დიდი მადლობა;
5. ეჯკალი უდუმბირ ცხეკთესგა ათწაღწ მელდელს, ერე ქა ლიტეს ტენდ გარ ანსახთე — მწყემსი მისდა უნებურად მოხვდა იმისთანა უდაბურ ტყეში, საიდანაც გამოსვლა ძლივს მოახერხა;

პოსტპოზიცია:

ქ ა რ თ უ ლ ი:

1. ჰყვა ვეზირი ეგეთი, რომე სიბრძნითა ცათა აღწევნილიყო (საბა);
2. გუღსა შენსა და გონებას შენსა უამურ ფიქრთა ხავსი ეღება (ა. კალანდაძე);

3. სულისა ზღვარს გადასცდება ფრენით, ახლაც მახსოვს მისამართი შენი (ტ. გრანელი);
4. ქართლში ვინ პოვა პატარა ციხე, ვინ მოიგონა სიმცირე მისი (ს. ჩიქოვანი);
5. წალკოტს ვიყავ: კარავს ჩემსას ვარდი შვენოდა (ა. კალანდაძე);
6. ლხინად ვიყავ, სევდა რამე შემომაწვა გულსა მურად (შოთა);
7. სიყვარულო, ძალსა შენსა ვინ არს, რომე არ ჰმონებდეს?! (ალ. ჭავჭავაძე);
8. მე არას გეტყვი ამბავსა ჩემსა, ვინემ ცოცხალვარ (საბა);
9. დავკარგე სამეფო ჩემი და აქ მოველ (საბა);
10. ჩემს თხელ თითზე მზემ იპოვა ფერი თვისი (ი. ორჯონიკიძე);
11. აჰა, საფიცარი შენი, ამ დღისთვის გამოგართვი, ამას ველოდი (საბა);
12. ძე შენი სამეფოდ გინდა თუ მწყემსად? (საბა);
13. აოხრდა ყოველი სამეფო მისი (საბა);
14. მტერმა მძლო, ამიკლო, სპანი ჩემნი ამოსწყვიტა და მეც შემიპყრეს (საბა);
15. ისე ვუყვარდი მამასა ჩემსა, სულსა თვისსა ჭირსა ჩემსა ანაცვალებდა (საბა);

მ ე გ რ უ ლ ი:

1. დადი ჩქიმიქ ღომჩინუა – ბეზიაჩემმა დამიბარაო;
2. ჭუმე მეურქ დიდა ჩქიმიშა – ხვალ მივდივარ დედაჩემთან;
3. ათენა ცუნდუ მუაჩქიმს – ეს ჰყავდა მამაჩემს;
4. რცუნდას სქუა ათეცალი ღო ეჭყორდუქ – გყავდეს შვილი ამისთანა და ამოწყდები;
5. კათა თეზმა ჭე ხანი ქორე ვამძირუნ – ხალხი ამდენი კარგა ხანია არ მინახავს;

ს ვ ა ნ უ რ ი:

1. ხელწიფდ ხაჭატიანი: მიჩა ესერ ეჯათ ლასტ ე მაპრენე სინაქ, მაპტრენე დინა მიჩა – ხელმწიფემ უთხრა: შენი იყოსო უმცროსი ქალიშვილი, ყველაზე პატარა გოგონა მისი;

2. ხელწიფს ხორი მიჟუწდუნა სინაქ ეჯკაბლიბ, ერე ერნ ლისგდის მამეტემ ხორა – ხელმწიფეს ჰყავს მზეთუნახავი ქალიშვილი იმისთანა, რომ იმის ყურებას არაფერი სჯობს;

3. ოთქარანტ ალამბგ ზაბა[შ] ნამშაუ-ნაგარჯ მიშგუ ი მეუარ ღალ გუი მეკუშე მარ – დავკარგე ამდენი წლის ნაშრომ-ნაჯაფარი ჩემი და ძალზედ გულგატეხილი ვარ;

4. ნარდანტ ი ნაგაზდილ ერშო ალ ბეფშუ ი მი მამ ონჭინდას ამჟი ხორა ოროლ – გაზრდილი და აღზრდილი იმისი – ეს ბავშვი და მე არ მოველოდი ასეთი კარგი იქნებოდა;

5. ალ გუემ კისდ ლი გუნ ლეგარჯ, მარე ლესყენე ი ლაგას ლეგნე ისგუ, აძლა დარ მოშ ხენგდლ – ეს საქმე, მართლაც, საკმაოდ რთულია, მაგრამ გასაკეთებელი და გადასაწყვეტი – [მხოლოდ] შენი, ამიტომაც ვერავინ ვერ ჩაერევა;

ტექსტები გაბმული მეტყველებიდან

ქ ა რ თ უ ლ ი

I

ბნელი ღამე იყო და ფანჯარაში არაფერი ჩანდა. ცოტა ხანში გარემო ჩაჩუმდა.. დაწყნარდა სახლი. ისევ ჩათვლიმა ბებომ. დილით მამალმა გააღვიძა. – მელამ არ გამიწყვიტოს ქათმები! – ლოგინიდან წამოდგა და გარეთ გავიდა. გაოცებისაგან კარგა ხანს ერთ ადგილას იდგა: მის ეზოში უზარმაზარი წიფლის ხე მოეტანა ზვავს და კენწეროზე მამალი ყიოდა. დანარჩენი ქათმებიც წიფლის ტოტებზე ისხდნენ. ეტყობოდა, ზვავს საქათმე მოეგლიჯა და უსახლკაროდ დარჩენილ მამალს ამ წიფლის ხეზე შეეხიზნა თავისი ოჯახი.

II

მთელი ზამთარი აკრთობდა შორეული ზეცის სიმარტოვიდან მოსულ თეთრ თოვლს მუხის სიშავე. ხანდახან მონადირეებისაგან დამფრთხალი კურდღელი შეაფარებდა ხოლმე გამომწვარ მუხაში თავს და ფეთქავდა შეშინებული და განაბული. მუხას, მართალია, ეძინა, მაგრამ საზარელ ხილვებში იყო წასული. სტკიოდა გამომწვარი ტანი. გრძნობდა, რომ რაღაც ფეთქავდა მის შიგნით და გული ეგონა. რას იფიქრებდა, რომ კურდღელი იყო.. მერე ის ფეთქავდა თანდათან სუსტდებოდა და იკარგებოდა. დამშვიდებული კურდღელი ხტუნვა-ხტუნვით ჩარბოდა სოფლისაკენ. ყურები ზურგზე ჰქონდა გადაკიდებული. მთელი ზამთარი ასე იყო. მერე თანდათან გაიღვიძეს ხეებმაც. ქალწულებივით მოქნეულ ტოტებზე დასკდნენ კვირტები. ჭრელი ჯუბა მოიქსოვა გაზაფხულმა.

III

ანანურს მაშინ სულ სხვა ღვთაებრივი შუქი დაჰკრავდა...სხვა ეშხი ჰქონდა, სხვა სიდიადე. ის ორი ქორბუდა ირემიც გრძნობდა ამას და შეჰყურებდნენ გარინდებულები... თითქმის ყველა ანანურელმა იცოდა მათი არსებობა. ჭალის ანგელოზებს ეძახდ-

ნენ... ზოგი ბედნიერი იმათ მწყემს ბიჭსაც მოჰკრავდა თვალს. ძოგი ნაკვალევს წააწყდებოდა ახალმოსულ თოვლზე. ირმების ნაწლიქარს შორის მკრთალად ჩანდა ბიჭის ნავალი. მკრთალად ეტყობოდა, თითქოს ჩიტის სიმძიმეც კი არ ჰქონდა.

გაზაფხულის პირზე რამდენიმე მორწმუნე ქალი ხავიწის პატარა კვერებს გამოაცხობდა, პატარა შოთებზე დადებდა, ზედ პატარა სანთლებს დაანთებდა და არაგვის გადაღმა, მურყნარში დაუტოვებდა ირმების მწყემსს (გოდერძი ჩოხელი. „რატომ ტირის ადამიანი“).

IV

ოქუმის სასახლე იავარქმნილი იყო სრულიად. ჩუქურთმიანი სვეტები შექანებული ეჩვენა თარამ ემხვარს. თავკიდურები ფრინველებს წაებლწათ. ურთხმელის რიკულები დაეძროთ, კიბის ტერასზე გადმოსული სასურავის ყავარი დაელაპო წვიმას. კირი შემოსცლოდა თეთრ სასახლეს.

პაპისეული დიდი ცაცხვი მართლაც მოეჭრათ, ჭადრისა და მუხის ხეებს ხმობა შეჰპარვოდათ, ბებერი მსხლის ხეებს ფითრი მორეოდათ, ბაღჩას მესრები მორღვეოდა, მაგნოლიები თოვლს ჩამოეღეწა, გუნდის ხეები დაემსხვრია გასული ზამთრის ქარსა და თოვლს. ხულას, მარანს, სამზარეულოს, საბაზიეროს ისლი გადასცლოდა, განზე მოედრიჯა ჟამთასიავეს ძველთაძველი წაბლის სახლები (კ. გამსახურდია. „მთვარის მოტაცება“).

V

მთელი ოჯახი ფეხზე დადგა. ფარეშები გარბი-გამორბოდნენ, მზარეულებმა ნებიერა წამოაქციეს, საბაზებმა თორენეს ჩაუკიდეს, გამდელეები დატრიალდნენ და შეიქნა ერთი ალიაქოთი. მოურავი დიდი გულმოდგინებით შეჰყვიროდა ხან ერთსა და ხან მეორეს... ცხვრები მოაბლავლეს, ქათმები ააკრიახეს, ბატ-ინდაური მორეკეს. იყო ერთი ფაცაფუცი და მზადება. მოურავი სინჯავდა საკლავებს, სიმსუქნე ზომ არ აკლიათო.

ამ დროს ერისთავები, სტუმრები და მასპინძელი ერთად ისხდნენ სასტუმრო ოთახში ტახტზე ფეხმორთხმით და გაცხარებული საუბარი ჰქონდათ (აკაკი წერეთელი. „ბაში-აჩუკი“).

VI

დიდი თურქობის ჟამს გადაბუგულ სოფლებში მამლის ყვილიც არ ისმოდა. ადრიან ნისლით დაბლანდულ გზებზე გამოჩნდებოდა მარტოხელა მხედარი, შუბოსან სპათა დანახვავზე შეკრთებოდა და გაქუსლავდა ცხენს.

სასაზინო ქვაბებისკენ პარვით მიმავალნი მკვიდრნი ყურს მოჰკრავდნენ თუ არა ცხენების თქარათქურს, მიწაზე განერთხმებოდნენ, ხოხვით მიაშურებდნენ ტყეს... გზის ასაქცევებთან, საბრძოლო გოდოლებიდან გადმოდებოდნენ მეფის მოისარნი, უყვიოდნენ მეწინავეთა. სეფედროშას რა შეიცნობდნენ, სცემდნენ სპილენძის დაფდაფებს, ეკლესიებში არისხებდნენ ზარებს. დელავდა ვაზირთა უპირველესი, უკვირდა მოუსვლელობა გვარამისა...სწორედ ამ დროს სერზე გამოჩნდა თეთრწვერა მონუცის მუზარადიანი თავი. სეფედროშას რა მოეახლნენ ჯავახელნი, მარჯვედ გადმოხტა გვარამ ერისთავი ცხენიდან... ქუდმოხდილი ემთხვია ძელიცხოველს, შემდგომ ამისა ვაზირთა უპირველესს ეამბორა ხელზე...შემდეგ შემოახტა ცხენს, წინ გაუსწრო ჯავახელ აზნაურთა ამაღას და მიჰყვა ჭყონდიდელის იაბოს.

ტაოელნი სპანი მოიკითხა ვაზირთა უპირველესმა. ...უფლისციხის ზეთავებსა და ბანებზე ალამს აფრიალებდნენ. ციხის ფარებთან თავმოყრილი ხალხი სეფედროშას ესალმებოდა, ხის ჯვრები ეჭირათ მეციხოვნეთ ხელში, ალტკინებულნი ყვიროდნენ: „მზევრძელი იყოს უფლისწული დავითი!“ როცა მოწინავე ოთხმა მხედარმა ცხენები დაიურვა, ჭყონდიდელმა უთხრა დავითს: „ამ ციხეს ერთ წელს გარს ადგა პაპაშენი, ბაგრატი კურაპალატი, ბოლოს გასტეხა, შეიპყრო მეფემ ლიპარიტისზე ივანე და ლიპარიტი ივანესზე. „იცვალნენ დრონი – შენიშნა გვარამ ერისთავმა, – ორბელიანნი ბაგრატიოვანთა მოსისხარნი იყვნენ ოდესღაც“... „ასეა, ერისთავთ ერისთავო, – ჩააკერა სიტყვა მახარამ, – ეს სოფელი ეგეთია, ვითარცა მამლის ბოლო ქარიან ამინდში, საითკენაც ნიავე დაუბერავს, იქითკენ პარპალებს იგი“ (კ. გამსახურდია. „დავით აღმაშენებელი“).

VII

ღრმა მიზეზი – სულიერი ტანჯვა და ხორციელი შევიწროვება თუ აიძულებდა ამ ადგილთა მიტოვებას, თორემ ვინ დასთმობდა ღვთის თვალად მომცქერალ ლურჯ ცას, ამაყად მომზირალ წინაპართა მაჩრდილებელ მუხათა ბუნებრივ კარავს?

ან ვინ მოსწყვეტდა გულგრილად თვალს ამ ფართო მინდორს, საოცნებოდ დაკლაკნილ მდინარეს, ტირიფებით შემოზღუდულს, ფრინველთა და მცირე ნადირთა სამფლობელოს? ზურგს ვინ შეუბრუნებდა ამ სახლს, უკვე უკაროს, ყავარავლეჯილს, სადაც თვით კედლები ღალადებებს საკრავთა სიტკბობაზე, ერთხელ აქ ყოფილ შეთქმულთა საიდუმლოებაზე. ვინ დასტოვებდა უცრემლოდ ამ სახლს, თვალუწვდენელს განიერი აივნით, ხარატულიანი კედლებით, ფართო და მაღალი ლაფაროებით. თვით მეყანეები, რომელთაც მოუხნავთ მთელი მიდამო, ვერ ეხებიან მუხათა შტოებს, რომელთა ძირში დიდ მანძილზე მწვანედ ბიბინებს ბალახი.. მეყანე ჯერ ვერ შესულა სრა-ოთახებში, რომელთა სივრცე თითქოს აშინებს ღარიბ ცხოვრებას გლეხისას, სასაცილოდ იღებს თავისი ჩამტვრეული კბილებით. მხოლოდ სამზარეულოში მოუკალათებია მფლობელს, რომელიც დიდი გაჭირვებით თუ შედენის ცხვარ-საქონელს... აკრიახლებიან თავისი ნებით დაბუდებული ქათმები და ასისინდებიან ბატები (ნ. ლორთქიფანიძე. „დანგრეული ბუდეები“).

VIII

გაზაფხულის პირია. ეს-ესაა გამოიკვირტა ტირიფი. მარტის მზეს ხევ-ჩრდილებში ემალება ნაზამთრალი თოვლი.. აფუსფუსდა დედაბუნება. ბაღლები ჟივილ-ხივილით მოსდებიან მინდვრებს და გვირილებს კრეფენ. გაკვირტულ ტირიფზე შემომსხდარი ბელურები ჟივჯივებენ. დიდებული მდინარე ნაპირებს ეახლება მღვრიე ტალღებით და უზარმაზარ ლოდებს მოაგორებს. კედლიდან ხვლიკი გამოიმკვრალა და მზეს ეფიცება... თან ბუზებს უთვალთვალებს. სკებიდან გამოსული ფუტკრის ზუზუნი ავსებს სოფლის მიდამოს. ფუსფუსებს დედაბუნება. ფუსფუსებს სოფელი. სიცოცხლეს ზეიმობს კაცი და მწერი. ყველა ნეტარი სიხარულით

არის სავსე, ყველა თავისებურად ეგებება სიცოცხლის დღესასწაულს (გოდერძი ჩოხელი. „სამი ბერდება“).

IX

„ყური უყრია მუხრანზე ბალახს,
დაბრუნებია მერცხალი ბუდეს,
აუწყვეტია ფაცური კალმახს,
შავი არაგვი თეთრ არაგვს უტევს.
მთა მიჰყვება მთას, მთა მთას აწყდება,
დგას ლანქერების კორიანტელი,
თვალებს ცრემლებად ველარ გაწვდება,
რომ იყოს ცრემლი ორი ამდენი.
ვარ მოპარული ლამისყანიდან,
ვარ ლეკების ტყვე – გურამიშვილი,
თუ რამე მიმაქვს ამ ქვეყანიდან,
ბედნიერება ეს უსაშველო.
რა საჭიროა მელნად გიშრის ტბა
და კალმად კიდევ მინა რხეული,
თუ ამ მღვრიე მზით გული გაგითბა,
თუ ამ ჟრუანტელს იგრძნობს სხეული.
უყელეს, ყელი გამოალადრეს
და აუბნიეს ლექსის გზა-კვალი,
მაგრამ გათელავს ამ კლდესა და ღრეს
ბარათაშვილის მერანის ნალი.
ცა ცას ადნება, მყინვარი – მყინვარს,
ბედნიერებას თოკავს ალერსი
და დაეწევა ორბების შურდულს
მუხრანის ველზე სათქმელი ლექსი
(ტიციან ტაბიძე. „მუხრანის ველზე სათქმელი ლექსი“).

X

ღამეა და უფლისციხე გარშემოწყობილია. მეციხოვნეებს ცეცხლი უნთიათ. დიდ ქვაბში ადულებენ კუპრს. თხრილებთან ქვა გროვდება დასაშენად. თხრილის იქით მტრები დგანან. მხ-

ოლოდ უფსკრულის მხარეა ჩაბნელებული. აქ ყარაული არ არის საჭირო. აქ ამოსვლა შეუძლებელია ღამით.

იმ წელს ადრე შემოდგომაზე მოდის თოვლი. თოვლი ზაფხულში გახურებულ კლდეს ადნება და მხოლოდ უფსკრულის მხარეს იკიდებს ფეხს, ქარი მატულობს. მეციხოვნეები თავს იბურავენ. ქარი საბურავებში შედის და ყურებსა ყინავს. სამლოცველოში ქარი არ არის. აქ ქალები მუხლმოდრეკით ევედრებიან ღმერთს, ღმერთი ისმენს და პასუხს არ აძლევს – უსაზღვროა მისი ძალა და უფლება. ქალები ლოცულობენ თავიანთი შვილებისათვის. შვილებს კი სძინავთ. ღრმა ქვაბებში, კლდის საწოლებზე თივა ყრია, თივაზე ხალიჩები აგია და იმაზე სძინავთ. მერე რომელიმე იღვიძებს, ტირის. უძახის დედას... დედა კი ფილაქანზეა დაჩოქილი. მუხლისთავებიდან სისხლი სდის. ლოცულობს... (გ. რჩეულიშვილი. „უსახელო უფლისციხელი“).

XI

დაღამდა. მისწყდა ადამიანის ფეხის ხმა, მისწყდა ადამიანის მორჭმული ხმაურობა. აღარ ისმის მისი დაღლილის ზრუნვისა და წადილის გუგუნი, ქვეყნის ტკივილმა დაიძინა... ვაი, რა ცარიელია ეს სავსე ქვეყანა უადამიანოდ! არა, წარიღეთ ეს ბნელი და მშვიდობიანი ღამე თავის ძილითა და სიზმრებითა და მომეცით მე დღე თავის ტანჯვითა, წვალებითა, ბრძოლითა და ვაი-ვაიგლახითა! ჰოი, ბნელო ღამევე, მეჯავრები შენ მე. შენი კალთის ქვეშ, ვინ იცის, რამდენი გაბორეტებული მტერი ადამიანისა ეხლა თავს იმაღავს?... შენ ხარ ხელშემწყობი ხელობისა, რომელსაც თვალთმაქცობას ეძახიან... შენ ხარ ჟამი და დრო კუდიანების სერობისა, საცა ისმის სადღეგრძელო სიბნელისა და უმეცრებისა. ჰოი, ბოროტო, წარვედ ჩემგან, დღეო ნათელო, მოვედ შენ!... (ილია ჭავჭავაძე. „მგზავრის წერილები“).

XII

მართალი გამოდგა ბიჭი. ყველაფერს ხედავდა და ყველაფერი ესმოდა გაყურებულ და ფოთოლგაცვენულ ხეს. შუალამედე ფიქრობდა ხაზარულა, ნაშუალამევს გული შეეკუმშა და ფესვები მოთოკა. ფესვების ბაღეში გახვეული ჭური ოდნავ შეტოკდა,

იგრძნო ეს ხაზარულამ და ახლა უფრო მოთოკა ფესვები. ჭური რამდენიმე ადგილას აიტკეჩა, მაგრამ ისე, რომ შიგნიდან არ დაზიანებულა, მაშინ კიდევ ერთხელ მოზიდა ფესვების ბაღე ხაზარულამ და პირველი ბზარი გაუჩნდა ჭურს, წითელმა სითხემ ზანტად გამოჟონა ქვევრიდან და ხაზარულას ფესვის ფოსოებს დაეღვარა, ფრთხილად მოსინჯა და შეისრუტა ხაზარულამ წითელი სითხე, უცნაურმა ჟრუანტელმა დაუარა ტანში... ქვევრი რამდენიმე ადგილას გასკდა და წითელი სითხე თქრიალით გამოსკდა ხაზარულას ფესვებზე, როგორც მაცოცხლებელი წვიმა გვალვიან ზაფხულს... ხაზარულა სვამდა და სვამდა ამ უცნაურ სითხეს და ივსებოდა სითბოთი, სინარულით.... დაიცალა ქვევრი, უკანასკნელი წვეთი შეისრუტა ხაზარულამ და იგი უცებ მიხვდა ადამიანისა და საოცარი სითხის საიდუმლოს: აღარ უკვირდა, რატომ კოცნიდნენ ადამიანები ერთმანეთს, რატომ ტიროდნენ ჯამებით ხელში, რატომ მღეროდნენ... მიხვდა და თვითონაც მოუნდა სიმღერა, სირბილი, ხვევნა, კოცნა, ტირილი და როკვა, მაგრამ რა ექნა, ხე იყო და არა ადამიანი... (ნ. ღუმბაძე. „ხაზარულა“).

XIII

პატარა იყო ბაღჩა, თვალი კი ყველას მასზე რჩებოდა, ყველას უნდოდა იმის სინაზით თვით დამტკებარიყო, სხვას არ რგებოდა. ბუღბუღი სტვენდა, მზე სხივებს ჰფენდა; უვლიდნენ ზღვები და მთის მწვერვალნი. მიწა მოლით იმოსებოდა; ვარდი სურნელით ცვარსა ათრობდა.

არა სჭკნებოდა აქ მცენარე, არ იღლებოდა აქ ცხოველი და დროთა ბრუნვა ერთხელ თუ სძლევადა, ბუნება ბაღჩას აჯილდოებდა.

მოტრფიალებმა გაჰყვეს ის ბაღჩა – ყველას უნდოდა ცოტა რამ მაინც. და დაჭკნენ ვარდნი, მიყუჩდა ჩიტი.

არა, ვერ გაძლებს ბაღჩა გაყოფილი. მაგრამ სულთ სწრაფვამ ბაღჩის ნაწილნი მოკირწყლულ საზღვართ გადააშორა; ბუღბუღი შეხვდა თავის მოძმე ბუღბუღს, ზამბახმა თავი დაუკრა იას და ხელახლავე სტვენა გაისმა. ცა იღიმება; უვლიან ბაღჩას ზღვა, მთის მწვერვალნი; მიწამ მოისხა მოლი ძველებრივ.

ისევ სიმღერა, ისევ ლურჯი ცა, ისევ სიცოცხლე და სიხარული (ნ. ლორთქიფანიძე. „ბაღჩა“).

XIV

მთელი წლის ნაგროვები წერილები ამოვიღე ჩანთიდან და ჩემოდნის კუთხეში მოვათავსე. სულ თავზე მამაჩემის წერილი იდო, ივნისის დამდეგს მომივიდა. ბალი დამწიფდაო, მწერდა. რაც ყვავილიდან გამოვიდა, მას აქეთ წვიმას არ გადაუღია და გემო სულ არა აქვსო. შაშვები მაინც არ ცილდებიან, მომკლა იმათმა ყვირილმაო.

წერილი დავკეცე და ჩამოვვკეკი. ახლა რას აკეთებენ ნეტა იქ? ლობიოს ბარდს იღებენ, ალბათ. შიგადაშიგ ნაადრევ სიმინდსაც ტეხენ. სასუა მეწისქვილე ყოველდღე კოდავს დოლაბებს და ბუზღუნებს: აცალეთ, ვეჟო, ტაროს გახმობა, ხომ ხედავთ, ფქვილის მაგივრად რძე გადმოდის... ცხელი მჭადის სუნი ტრიალებს წისქვილში. დაკონკილი ბიჭები ძუძუებზე ცეცხლის პირას, დაბრაწულ მჭადს მიშტერებიან და ხმას არ იღებენ ... (რ. ჯაფარიძე. „ხმა იღუმალი“).

XV

მარტის მზე აცხუნებდა სველ ქალაქს. მსუბუქი ორთქლი ასდიოდა ძველი უბნის შეადმართებულ ქუჩებს, აჩონჩხილი სახლების ყავისფერ სახურავებს, ვიწრო ტროტუარებს, აგურის კედლებსა და ხის კიბეებს შორის გამომწვევდელ ციდა ეზოებს, ხეთა ძირში საგანგებოდ დატოვებულ ერთი ხელისდადება მიწის ნაჭრებს.

მიხეილ შერვაშიძე წინა დღის ნათათბირალი კაბინეტის განიავებას აპირებდა, გახევებული იდგა ღია ფანჯარასთან... მზით გამთბარი თელის უფოთლო ხეს უყურებდა (რეზო ჭვიშვილი. „გია“).

XVI

ტყე გაიშალა, ტბასთან გამოვედი... ნელა ვეშვები ნაპირისაკენ. წყლის ზედაპირი ცისფრად პრიალებს და პატარა ზვირთები ოღნავ ეხლებიან კბოდეს წკლაპუნით. ცაში ტოროლა დაკიდულა

და ტკბილად გალობს... სახეზე ცივი წყალი შევისხი. ირგვლივ უსიერი ტყეა. იქაც იყო ტბა, ჩვენს სოფელში, ოღონდ უფრო პატარა. ჩვენი კოშკიდან მოჩანდა მისი ლივლივა ზედაპირი. მტკნარი წყლის გემო, წყალმცენარეების სუნი, ბაყაყაების ყიყინი, კოლოების წუილი, ნაპირზე მოფართქალე თევზები და გიორგი ანკესით ხელში... ყოველივე ეს გაქრა. როგორ ღარიბდება ცხოვრება! (გ. გეგეშიზე. „ჟამი“).

XVII

ნიაღვრიან გაზაფხულს ხევები ნაკადულებით დაესერა, მთების გულმკერდი დედეების თეთრი აბრეშუმის არშიებით დაებლანდა და აქაფებული ჩანჩქერები შმაგი სრბოლვით უფსკრულებისაკენ დაექანებინა. წყალთა სიმრავლეს ხევებისათვის ცალკე მდინარეების შნო და ძალა შეემატებინა.

ერთი კვირის განმავლობაში სვანები საერთო ღონითა და მომარჯვებული ოწინარებით ძელებს ფერდობებიდან სძრავდნენ და თავდაქანებულთ აღმუილებული ხუბერის ზვირთებში ნთქავდნენ. მათ დაჯახებაზე კლდეებს თეთრი ნაპერწკალი სცვიოდა და მალლა ავარდნილი ქაფის ალები მზეზე მოქნეული ხმლებივით კიაფობდნენ.

ძირს, ენგურის შესართავთან, მალლიდან დაქანებულ ხეებს აღმასგირ და გივერგოლა დარაჯობდნენ გრძელი ჭოლოკებით აღჭურვილები. ენგურის მორევეში ჩაყვინთულ ძელებს ზედაპირზე ამოტივტივებისთანავე ისინი ჭოლოკებით ეძგერებოდნენ და მიწოლით მდინარის მარცხენა ნაპირისკენ მირიყავდნენ. აქ კი კლდის ჩიხისებურ ღრუში მოქცეული, მთავარ კალაპოტს აცდენილი წყალი დამდორებით ტორტმანობდა და ისევ მარჯვნივ უხვევდა მთავარ ტანთან შესაერთებლად.

ეს ადგილი ინგურზე ხეების ნავსადგურად იყო მიჩნეული. აქ აქუჩებდნენ ძელებს, რომლებსაც შემდეგ სათითაოდ, მწყობრად სოფელ ჯვარისკენ ისტუმრებდნენ, ნაპირ-ნაპირ აედევნებოდნენ, სადაც ეს შესაძლებელი იყო და გზას უკაფავდნენ.

ცხვრის ფარასავით ქლოშინით ისვენებდნენ აქ ძელები, ცახცახით ეკვროდნენ ერთმანეთს და კლდეებთან ბრძოლაში მიღებულ ჭრილობებს იმუშებდნენ.

ამ ადგილიდან დაშორებით უნაგირივით მაღლიდან გად-
მოზნექილი ნაპირის ძირში ჩამონაპობი კლდის კედელთან, სვანებს
სახელდახელოდ კარვისებური საჩრდილობელი სადგომი აეგოთ,
ოთხსვეტიანი, ნაბღითა და ნაძვის წიწვიანი ტოტებით გადახუ-
რული (ლეო ქიაჩელი. „აღმასვირ კიბულან“).

XVIII

„ეს მთა ჩემია, ეს ხე ჩემია!“—
მე ვიმეორებ ყოველ ცისმარე.
სხვის მიწის ხევეჭა არა გვჩვევია,
ჩვენ საკუთარი ჩვენიც ვიკმარეთ.

ეს მთა ჩემია, ეს ხე ჩემია!
მე ვიმეორებ ყოველ განთიადს.
თუკი რამ კარგი გადამჩნია,
ისიც სამშობლოს დროშად ანთია“... (გ. ლეონიძე).

XIX

ხვალ მივლინებაში მივდივარ ორი კვირით სოხუმში. ჰო, ჩა-
მილაგე, ბევრი არაფერია საჭირო, კარგი ამინდები ყოფილა, ლა-
ბადა არ გინდა, არა. ოღონდ, თუ ღმერთი გწამს, დაიმანსოვრე,
თუ ვინმემ დარეკოს, თუ კი არა, ხომ იცი, დარეკავს ვინმე,
არავისთან წამოგცდეს, სოხუმში არისო. ამ ხანებში იქით რომ
მოუწიოს ვინმეს წამოსვლამ, ვიცი, მინახულებენ, შემოივლიან და
ახლა მე სმისა და ქეიფის თავი არა მაქვს. ასე უთხარი, კისლო-
ვოდსკშია დასასვენებლად-თქო.

...ეჰ, სხვა ქალაქში რომ მივდიოდე, უთუოდ წავიყვანდი.
რალა ახლა მოუნდათ იმათაც მემკვიდრეობის დამტკიცება, თვი-
თონ აღარაფრის თავი არა აქვთ, ჩემს სიდედრსა და სიმამრს, და
მე მომიწევს ყველაფერზე სირბილი, ხომ გესმის... მაგრამ რას
ვიზამ? რა გაძლებს ეს ორი კვირა იმათთან სახლში! სხვაგან
ერთად წავიდოდით, მაგრამ მანდ მთელი ქალაქი ჩემი ცოლის
ნათესავებითაა სავსე (ნაირა გელაშვილი. „მივემგზავრები მა-
დრიდს“).

XX

მოვდივართ კი არა, მოვქრივართ – იმ გასისინებულ ავტობანზე ჩვენი მანქანა საათში ას ორმოცდაათი კილომეტრი სიჩქარით მოქრის... პირველსავე კემპინგში დავბინავდით. სასტუმრო ძვირია, თურმე სამ კაცს ღამე ას ოცი – ას ომორცდაათი ევრო მაინც დაგვიჯდება... კემპინგი, გუჯას ვარაუდით, ოთხჯერ-ხუთჯერ იაფი უნდა იყოს...

სადამოს ხუთი საათი იქნებოდა, სიცხისაგან გალექებულები მიუნხენში რომ შევედით. სულ ცოტა რვაასი კილომეტრი მაინც გვექნებოდა გამოვლილი... გუჯას მიერ აღმოჩენილ მაღაზიაში სამოცდაათ ევროდ სწორედ ისეთი კარავი შევიძინეთ, როგორზედაც მთელი ჩემი ახალგაზრდობა ვოცნებობდი. ვიყიდეთ აგრეთვე სამი ცალი გასაბერი ლეიბი – თითო თექვსმეტ ევროდ.

გადავწყვიტეთ, რომ ავსტრიული სოფელი ახლოს გვენახა... გადავუხვიეთ გზიდან და ერთ-ერთს მივადექით... სოფლის მხრიდან ახალგაზრდა ოჯახი მოდის: დედა, მამა და ორი შვილი.

გოგო ათი წლისა იქნება, ბიჭი – შვიდისა. ოთხივეს სათევზაო ჯოხი უჭირავს ხელში. ნასიამოვნები გავცქერით მდინარისკენ მიმავლებს, ძალიან კარგები არიან... სოფელი პატარაა, სულ ორმოციოდე კომლი იქნება. იქაურობა ისეა დაწკრილებულ-დამასმასებული, რომ გულში ნათელი ჩაგიდგება (ნ. შატაიძე. „კაპიკი გაკაპიკებულა ანუ მოგზაურობა ევროპაში“).

მეგრული ტექსტები

I

ართი ხენწიფეში სქუა ქოცოფე ძალამი სქვამი დო ჯგირი. თე ბოშიქ მუმას უწუუ:

– მუაჩქიმი, გომიტე შხვა ქიანაშა.

მუმაქ ნება ქემერე. თე ბოშიქ იდღ ქიმერთუ დიდი რუმე ტყაშა. მიოჯინგ ნი, ქოძირე ართი სქვამი ცირა ინგარს ჯას ჯინს. მიოჯინგ ნი, ბოშიქ დეფიქრე, „მუ ამბე რე ენა? თენა მი თოფე, მუქ მირჩქინდღ, ეჯგუა საარიკო მუ ორე? ჩქიმი დუდი მიკვედღ, თეცალი ტყაშა მითოფრთი ნი“. უკუღინე დოუჭყუ კითხირი ცირას:

– მუ გოკო თაქე, ქირსიანი რექო სი?

– ქირსიანი ვორექ, – მიუგე ცირაქე დო პიჯვარი დეეწერუ. თე ბოშიქ ქემერთე ხოლოს ცირაშა. ცირაქ ბოშის ერუუ:

– მა ართი კოჩიქ მემიხირე დო მოლამიციონე, ცხენიშა მუკუ-ხედი უკახალე. ართო მიფშითუ ნი, შარას ქეწოფხვადეს ბრელი გერენქ. ე კოჩქ ქომოლკოჩანას გუუღირთე იარალით. თე კოჩი მუში იარაღამო გერენქ გეკოსოფეს. მა ჟიი ჯაში ნოცელას ქალ-ვოსხაპი, იშებლი ჯაშა, ეთექი გამკობსკიდი. თი ჩქიმი მახვამი-ლაფარი ოჭკუმუ გერენქ.

ათე გაჭირება ქუუწუ არძო ათე ცირაქ ათე ხენწიფეში სქუას. ათე ხენწიფეში სქუას შეეცოდუ თე ცირაქე დო მოღეთონგ მუში ცუდემა დო ქუმორთე დიდა დო მუმამა. ე ცირაშენი კითხუ დიდა-მუმაქ:

– მინ რე დო სონი რენია თე ცირა?

– ღორონთქ მუჩუ მა ენა, ჩილო ოკო იკიფხუნუევე, გირგ-ვინი ოკო გიბდგევე ათე ცირაწკმა, – უწუუ თინენს სქუაქ.

მუმა დო დიდაქ ნება ვა მერე სქუას გირგვინიში გედგუმაში. ენა ბოშიქ იწყინგ, გირგვინი ქიგიიდგე ძალო, მუმა დო დიდაქ ცუდემა ვა მამქუ. თე ბოშიქ მიდართე, ქისისხე ფარეფი დო თი ფართი მახორობას ქუგუღირთე დო ქიდიიხორგ. თე ბოშიქ ეფერინერო ქიდიიხორგ, ნამუდა ძალამი ჯგირო, მუმასღ დო შხვა ჯიმაღენს ორჯგინე ირიფელიშენი.

I

ერთი ხელმწიფის შვილი ძალიან ლამაზი და კარგი ყოფილა. ამ ბიჭმა მამას უთხრა:

– მამაჩემო, გამიშვი სხვა ქვეყანაშიო.

მამამ ნება დართო. ამ ბიჭმა იარა, შევიდა დიდ, ბნელ ტყეში. შეხედა და დაინახა, რომ ხის ქვეშ ერთი ლამაზი გოგო ტირის. რომ შეხედა, ბიჭი დაფიქრდა, „ეს რა ამბავია? ეგ ვინაა, რამ გამიჩინა, ასეთი საარაკო რა არის?“

ჩემი თავის მიკვირს, ასეთ ტყეში რომ შევედიო. შემდეგ გოგოს დაუწყო გამოკითხვა:

– აქ რა გინდა, შენ ქრისტიანი ხარო?

– ქრისტიანი ვარ, – მიუგო გოგომ და პირჯვარი გადაიწერა.

ეს ბიჭი გოგოსთან ახლოს მივიდა. გოგო მოუყვა ბიჭს:

– მე ერთმა კაცმა მომიტაცა და წამომიყვანა, ცხენზე მის უკან ვიჯექი, ერთად რომ მოვდიოდით, გზაზე შემოგვხვდა ბევრი მგელი. ამ კაცმა კაცობა იარაღით დაცვა. მგლებმა ეს კაცი თავის იარაღიანად დაფლითეს. მე (ზევით) ხეზე (ხის ტოტზე) ავხტი, ხეზე ავედი, ასე (იქ) გადავრჩი. ის ჩემი გამტაცებელი მგლებმა შეჭამეს.

გოგომ ყველა ეს გაჭირვება უთხრა ხელმწიფის შვილს. ხელმწიფის შვილს შეეცოდა ეს გოგო, წამოიყვანა თავის სახლში და მივიდა დედ-მამასთან. დედ-მამამ ამ გოგოს შესახებ ჰკითხა:

– ვინ არის ეს გოგო და სადაურიაო?

– ეს მე ღმერთმა მომცა და ცოლად უნდა მოვიყვანო, ამ გოგოსთან ერთად გვირგვინი უნდა დავიდგაო, – უთხრა მათ შვილმა.

დედ-მამამ თანხმობა არ მისცა შვილს ჯვრისწერისა (გვირგვინის დადგმისა). ეს ბიჭს ეწყინა, ძალად დაიწერა ჯვარი, დედ-მამამ სახლში არ შემოუშვა. ეს ბიჭი წავიდა, ისესხა ფული და ამ ფულით დასახლდა (ოჯახს მიხედა). ეს ბიჭი ისე კარგად დასახლდა, რომ მამას და სხვა ძმებს ყველაფერში აჯობა.

II

ართი პაპა ქოცოფე დო სუმი სქუალეფი ქინოყვე. პაპაქ ღერადღას ღუეჩინუ მუში სქუალენს:

– დობღურევე, თითოქ თითო სერს „დავითნი“ წამიკითხია.

მარა უჩაში სქუალენქ თე ზოჯუა მუმაში ვა შიასრულეს, ხვალე ართი უკულაში სქუაქ წაუკითხუ „დავითნი“. თიმუსერს გაგმეცხადუ მუმაქ დო ქაჩუქუ ართი ცხენი. მაჟირა სერს ხოლო თექ, მუში ჯიმალეფისი მანგიორო, წაუკითხუ „დავითნი“. მაჟირა სერსითი მუმაქ გამეცხადუ დო მაჟირა ცხენი ქაჩუქუ, ნამუთი ნოკობუე მუში ოშქარი სქუაშოთ. მასუმა სერისითი ხოლო ათექ წაუკითხუ „დავითნი“ დო მუმაქ მასუმა სერისითი ქუმოყუყონუ მასუმა ცხენი, ხვამირო ქიდიტუუ დო მიდართუ.

ათე დროს ართი ხენწიფეში ოსურისქუას ქომონს მიათხინდეს თიჯგურას, ნამუთი ჯიხურს ჟი ცხენით ეშასხაპუნდუ ნი დო ზისინახეს აჯუდუნდუ ნი, – თის მიათხინდეს. ბრელი ხენწიფეში სქუალეფი თი ზისინახეში ოთხუმა მიშეს, მარა მითინიშ ცხენს ვე შასხაპუ ჟი ჯიხურიმა.

თიჟანს ათე პაპაში სქუაქ ქიგედოხოლუ თე მუში მუმაში ნაჭყოლოფუ ცხენს, ქიმერთუ ხენწიფეში დოხორეში კარიში წოხოლე. ქიმიოგუ ცხენს მათრახი დო ქეშასხაპუ, მარა ნასუმორიში ეშეე ვეიასხაპუ. მაჟირა ცხენს ქოგედოხოლუ დო ხოლო ქეშასხაპუ, მარა თის წოხოლიანი ცხენიშე მაჟირა თიზამა უმოსიქ ვა ასხაპუ. მასუმა დღას მასუმა ცხენით ქუმორთუ დო ქეშასხაპუ, დო ქოთი ქეშასხაპუ ათე ჯიხურიში ჟი დო ბოშიქ ქაჯუნუ თი ზისინახესი დო გირგვინითი ქიგუედგეს ეთი ბოშიქ თი ცირაშა. უკული მალართუ ე ბოშიქ მუში ყუდეშა.

ათე დროს ხენწიფეში ჩირქ ქიდეელახუ დო ქიჭანუუ ათე მუში სინჯა დო უწუუ დიანთირქ: „ჩე ზღვა დო უჩა ზღვაში შქას ართი ირეში რენია დო თიში ბჟა მუგაღენია, მიწიისი დო ქუმომღანქ და, დობსქიდექ, ვარა და ბეჯითო, – მალურუუ ვორექია“.

ათე დროს თე ბოშიქ გედოხოლუ მუში ცხენსი დო მიდართუ. ეთიქ ზღუა დო ზღუაში შქამა მიშეელუ დო მოჭვალუ ირემს ბჟა დო ქუმუელუ მუში დიანთირს, ქოჩუ დო დაასქილიდუ.

II

ყოფილა ერთი მღვდელი და ჰყოლია სამი შვილი. მან (მღვდელმა) სიკვდილის დღეს დაუბარა თავის შვილებს:

– რომ მოკვდები, თითოეულმა ყოველ ღამე დავითნი წამიკითხოლო.

მაგრამ უფროსმა შვილებმა მამის ეს დანაბარევი (ბრძანება) არ შეასრულეს. მხოლოდ ერთმა უმცროსმა შვილმა წაუკითხა მამას „დავითნი“. იმ ღამეს გამოეცხადა მამა და აჩუქა ცხენი. მეორე ღამესაც მან თავისი ძმების ნაცვლად წაუკითხა „დავითნი“.

მეორე ღამესაც გამოეცხადა მამა და ისევ აჩუქა ცხენი, რომელიც შუათანა შვილისთვის ნდომებია. მესამე ღამესაც ისევ მან წაუკითხა „დავითნი“ და მამამ მესამე ღამესაც მოუყვანა მესამე ცხენი, დალოცა (დალოცვილი დატოვა) და წავიდა.

ამ დროს ერთი ხელმწიფის ქალიშვილი ცოლად უნდა გაჰყოლოდა ისეთ კაცს, რომელიც ჯიხურზე ცხენით ახტებოდა და აკოცებდა მზეთუნახავს. ბევრი ხელმწიფის შვილი იყო მთხოვნელი ამ მზეთუნახავისა, მაგრამ ვერავის ცხენი ვერ ახტა.

ამ დროს მღვდლის შვილი შეჯდა მამის ნაწყალობე ცხენზე, მივიდა ხელმწიფის სახლის წინ, მოუქნია ცხენს მათრახი, მაგრამ მესამედი (მესამედზე მეტი ზევით) ვერ ახტა.. შეჯდა მეორე ცხენზე და ისევ ახტა, მაგრამ წინანდელ ცხენთან შედარებით მეორედიც (მეორედზე მეტი) ვერ ახტა. მესამე დღეს მესამე ცხენით მოვიდა და ახტა კიდევ ჯიხურზე და ბიჭმა აკოცა მზეთუნახავს.

და ჯვარიც დაიწერეს (გვირგვინი დაიდგეს). მერე წამოვიდა ეს ბიჭი თავის სახლში.

ამ დროს ხელმწიფის ცოლი ავად გახდა, დაიბარა სიძე და სიდედრმა უთხრა : თეთრ და შავ ზღვას შუა არის ერთი ირემი, მითხრეს, იმისი რძის მოტანა შეგიძლიაო, თუ მომიტან, მოვრჩები და თუ არა – კარგად, მომაკვდავი ვარო”.

ამ დროს ეს ბიჭი დაჯდა თავის ცხენზე, შევიდა ზღვასა და ზღვას შუა, მოწველა ირემი, მოუტანა სიდედრს რძე, დაალევიანა და მოარჩინა.

III

ართი რჩინი კოჩი ქოცოფე. სუმი მუმი ნოსალეფს გოჯოგუუ დო გინტორობუმა ქუურაგუაფუნა დო ეთეცურეშე შორი ქანამა მიდურთუძუ დო დემი ქახვალამუ. ბადიდიქ თის უწუუ:

– თე წყარს ქემოხუნე.

დემქ იხუ:

– მუჭო მიწი სი თენა?

ეთიწკმა ქიგეხუნუუ ხეს დენქ ბადიდი გამაცადებელო, მოკა რდუო დო ქექე რდგ ნი. ბადიდიქ უწუუ:

– ცაშა მემითხენია ხევა, ვარა ათაქი ვა გაყონექია.

უკული დენქ უწუუ:

– გუუტევა, აბა ცას ხევა.

თიწკმა ბადიდიქ ჯგირი ისემარი კისერს ქიმიოგუ დენს. დენქე მიოლორუუ: – „კინი ქომეთხი ცას ხევა“.

გეშაწყე ისემარი დო იკული გემენიციონე ბადიდი ცუდემა მიდელონე დო ჩიი დო სქუას ქოდუუტუ. ირტე დენქ შორიმ ქანამა, მარას მელატურაქ ქახვადე დო უწუუ:

– სო მეურქია დემია?

ღორონთქ გომიჭყორუა დო ბადიდიქია დახევე დოპილუა, მიოდინაფუმა მეურქია. მელატურაქ უწუუ:

– სი, უბადო, მუქე დუგომქურიინუა? მა დუგომქვიდაფუნქია.

დო მელაქ დემი მოლეცონუ ოშქვიდაფუმა ბადიდიში. ბადიდიქ ქომაზადე დო უწუუ:

– ძალამი ჯგირია, ჩქიმი მელავა, ჩხორო დემი გემიდეღუა, რუო ქუმომიგონია დო მაჩხორა თენა რენია მოგიცონაფუნია.

ე მელატურა დო დემი ბაწარით ართი-მაჟირას ძალამი მანგარო გინობუნაფილი რდესე დო ათე ბორჯის დომქურიინდე დემქ, ირტე დო ეჩი ჯას ქიმკასოფე მელატურა. დემიშ ოჯახი გიიტუუ ბადიდიქი დო სოშახ შური უდგდღე ნი, თი დემიშ ცუდეს სქიდღღე (ყიფშიძე. თხზულებანი, 1994).

III

ყოფილა ერთი მოხუცი კაცი. რძლებს (სამ რძალს) შესძულე-ბიათ და ხრამში გადაუგდიათ. იქიდან შორეულ ქვეყანაში წასულა და დევი შემოხვდომია. ბერიკაცმა უთხრა მას:

– ამ წყალში ჩამსვიო.

დევი გაბრაზდა;

– შენ ეს როგორ მითხარიო?

მაშინ დევმა ბერიკაცი ხელზე დაისვა იმის გასარკვევად, მძიმე იყო თუ მსუბუქი. ბერიკაცმა უთხრა:

– ხელი ცას მიკიდია, თორემ ვერც ამწევო (წამიყვანო).

მერე დევმა უთხრა:

– აბა ცას ხელი გაუშვიო.

მაშინ ბერიკაცმა დევს კისერში ლურსმანი გაუყარა. დევმა იყვირა:

– ცას მოკიდეო ისევ ხელი.

ბერიკაცმა ლურსმანი ამოიღო და ამის შემდეგ დევმა იგი სახლში შეიყვანა, ცოლ-შვილს დაუტოვა. დევი გაიქცა შორეულ ქვეყანაში. გზაში მელატურა შეხვდა და უთხრა:

– დევო, სად მიდიხარო?

– ღმერთი გამიწყრა და ბერიკაცმა კინალამ მომკლა, დასაკარგავში მივდივარო.

მელატურამ (ეშმაკმა) უთხრა:

– შე, უბედურო, ასე რამ შეგაშინა? მე დაგასრჩობინებო.

და მელამ დევი ბერიკაცის დასასრჩობად წამოიყვანა. ბერიკაცი მათ შეეგება და უთხრა:

– ძალიან კარგი, ჩემო მელა, ცხრა დევი გმართებდა, რვა მომიყვანე და მეცხრე ეს მოვიყვანიარო.

მელატურა და დევი ბაწრით ერთმანეთზე მაგრად ყოფილან გადაბმული და ამ დროს დევს შეეშინდა, გაიქცა და ოც ხეს შეახეთქა მელატურა. დევის სახლი გადაარჩინა ბერიკაცმა და სანამ ცოცხალი იყო, დევის სახლში რჩებოდა.

IV

ძღაბიში ზვამილაფა

სასინჯოს გინულებუ
 მაყარამო, ჯვართითა,
 ძღაბიში ცუჩა ქიმუტყობუ
 მეძობილისი კართითა..
 ექი ნებით ვეძნაშქვანდეს,
 გოუსოფუნა ძალითია.
 დუღმაყარე რაგადანც:
 არიქა, „დადა” გეღია,
 ბარგი ოკო ქემკიქუნე,
 მუთა გოხვარ მეტია,
 ათენა რე ჩქე მოპუნანი,
 სქანი იღბალი დო ბეღია!

ძ ღ ა ბ ი

– დით! დობლურე ქომისხუნუ
 ვემაღვინე გიჩქელას!
 ვარა მის რე, მეპუნქუნი,
 მუშენ ოკო ვამჩვდას?
 ბერი კორი მა ვა მოკო,
 ჭიჭეთ ვარა ვამჯგუდას!

მ ა ყ ა რ ე

გეღი, ძღაბი, ასე ხოლო,
 ქემკიქუნი ბარგია!
 სქან უჯგუშივეგვანტხუუ,
 ვართი სქანი მანგია და
 თის მოწონქენ, თინავარა,
 ვართ სი რექ განძია.

გოგოს გატაცება

სასიძო გადმოსულა
 მაყრიონით, ჯვართათო,
 გოგოს სახლში მიპარულა
 მეზობლის კართათო....
 იქ ნებით არ შეუშვებდნენ
 და შეჭრილან ძალითათო
 თავმაყარი ლაპარაკობს:
 არიქა, დაიკო, ადექიო,
 ტანისამოსი უნდა ჩაიცვა
 აღარაფერი გშველის მეტო,
 აი, ესაა, ჩვენ რომ მოგყყავს,
 შენი იღბალი და ბეღიო!

გ ო გ ო

– დედა! მოკვდე, მირჩვენია,
 ვერ ავდგები, იცოდე!
 ანდა ვისაა, რო მიყვეები,
 რატომ არ უნდა ვიცოდე?
 ისეთი კაცი არ მინდა,
 ცოტათი მაინ ცარ მჯობდეს!

მ ა ყ ა რ ი

გოგო, ახლავე ადექი,
 ჩაიცვი ტანსაცმელი!
 შენზე კარგი არ დაგესხმის
 არც შენი თანასწორი,
 იმას მოსწონხარ, თორემ
 არც შენა ხარ განძიო.

ძ ლ ა ბ ი

გ ო გ ო

სორდი ჯიმა მიშითენი
ვარდით ჩქიმი ნაჭანეფი
ვართ თინა რე ბალანა
ვართ თქვა რეთ მახანეფი.
მა მუშენი ეკმოდინეთ,
თქვა უჭკუე, საწყალეფი?

სად მიდიოდით, ძმაო,
არ იყავით ჩემი დანაბარები,
დო არც ის არის ბავშვი და
არც თქვენ ხართ ტოლები.
ჩემთვის რატომ იღუპავთ თავს
თქვე უჭკუო, საწყლებო?

მ ა ყ ა რ ე

მ ა ყ ა რ ი

ეში ნება სი მიქ მერჩე
ენა გიმიძიათენი,
ღუდკათილო ქელოიტენთუ
გლახათ მუმექციათენი

ამის ნება შენ ვინ მოვცა,
ეს რომ გამოიძიო,
თავმოჭრილად დაგტოვებთ,
ცუდად რომ მოგვექცეთ!

ძ ლ ა ბ ი

გ ო გ ო

მა ის ვავაცუნუექუ
მუჭო ჯიმას, სოფროსენი
ღლასღუდიშე ქემარზენდას
ქისაში ეფშა ოქროსენი

მე იმას არ გავყვები,
როგორც ძმას, სოფრომასო,
ყოველდღე რომ მაძღვედეს
სავეს ქისა ოქროსაო.

ძ ლ ა ბ ი შ ი დ ი დ ა
არიქა, ირკოჩქ გებდერთათ
გემიბლათ დო ბეკჟინათ,
გემანთხაფალქ ქემორთე დო
მუშენი ოკო იბჯინათ?!

გ ო გ ო ს დ ე დ ა
არიქა, ყველანი წამოვდგეთ,
გავიდეთ და ვიკივლოთ,
გამტაცებელი მოვიდა და
რას უნდა ვუყუროთ?!

მ ა ყ ა რ ე
არიქა, ნანა, მომთვინით,
ში მუთუნი ვა თქუა,
ჩქენი ვენალა დო
ხარხი ვაკოკათუა.
სი ურჯულო ცოფექ მარა,

მ ა ყ ა რ ი
არიქა, ღედა, მოგვითმინე,
შენ ნურაფერს იტყვი,
ჩვენს ცოდვაში არ ჩადგე,
ხალხს ნულარ შეჭყრი.
შენ ურჯულო ყოფილხარ,

ჩქეთ მორკნა ნათუა,
კოპეშიაცალო მიმოჩქენა
კოჩიში ღუღიში კვათუა!

ჩვენც გვაკლია მონათვლა,
კვახივით მიგვაჩნია,
კაცის თავის მოკვეთა.

ს ა ს ი ნ ჯ ო

ს ა ს ი ძ ო

ეზმახანს მუს მულარეთ,
ვარწყეთო გოთანა რე,
დინახალე ჩიება რე,
ძღაბ ვარიას რაგადანცო?
გალე თოფიში ცოთამა რე!
ენა ახალი მოდა ვა რე,
დოუნძალით ღო ქემკაქუნით,
ისე ჩერჩელაფა მალე.

ამდენ ხანს რას უდგებართ,
ვერ ხედავთ, გათენებაა,
შიგნით კი ლაპარაკია,
გოგო უარს ამბობს?
გარეთ თოფის სროლაა!
ეს არაა ახალი მოდა,
დაამალეთ და ჩააცვით,
იმას თრევა მოუხდება.

მ ე ძ ო ბ ე ლ ე ფ ი

მ ე ზ ო ბ ლ ე ბ ი

ვარწყეთო, დიბჭვითენი?
მიდამიღეს ძღაბაია,
არძას, ჩქე – მეძობელეფც
გაგმაკგლეს კარქია!...

ვერ ხედავთ, რომ დავიწვით?
წავგართვეს ქალიო,
ყველას, ჩვენ – მეზობლებს
გამოგვეკეტა კარიო!..

V

ცას ასქვამანს ბჟა ღო თუთა
ცას ალამაზებს მზე და მთვარე

ცას ასქვამანს ბჟა ღო თუთა
ცას ალამაზებს მზე და მთვარე
მურეცხიფი ხანტურელი,
არსკვლაეები მოხატული,
თუღო – დიხა, ზღვა – გვალეფი,
ქვევით მიწა, ზღვა – მთები,
პეულეფი შხვაშხანერი.

ყვაკვილები მრავალფერი.
ირფელ თაქი ევალენც,
ყველაფერი აქ ამოქორჩლავს,
სასარგებლო ხეხილფეი,
სასარგებლო ხეხილები,
ქირსიანეში ზიარობა,
ქრისტიანის ზიარება,
ქირსეში ნარგი ბინეხეფი,
ქრისტეს დარგული ვაზები,
ვითოჟირი თუთაში ჯინჯო
თორმეტი თვის ძირად
არსებენს ართი წანა,
არსებობს ერთი წელი,
ოთხი დრო უღუ მოკავშირე,
ოთხი დრო აქვს მოკავშირე,
შხვაშხვა ჰაერს მომიღანქა....
სხვადასხვა დარის მომგვრელია...
ცა დო დინა, ზღვა დო გვალა,
მზე და მთვარე, დღე და ღამე,
ირფელი სქვამი, დიდებული,
ყველა კონტა, დიდებული,
ართიანიში უჩურცხელი;
ურთიერთს დაუშორებელი;
ცხოველი დო ტყა – მინდორი
ცხოველი და ტყე – მინდორი
თის უკებუ ირიფელი.
მას უჭირავს ყველაფერი.
ჩქეთი ოკო იფხანდათ,
ჩვენც უნდა ვიშრომოთ,
თეშე ქობძირათენ ხერი.
რომ მისგან ვნახოთ ხერი.
წუთისოფელიში რინა
წუთისოფლის ყოფნა
ათენერო არსებენც,
ამნაირად არსებობს,

ხე მანგარო ვა გმილდა,
ხელი მაგრად თუ არ გამოიღე,
მუშით მუთუნ ვა დოცენს,
თავისით არა რა ჩამოსცვივა,
არდინაში ღმამხვენც
ერთ ადგილზე უქმად მჯდომს
კართეს მუთუნ ვაწუცენც;
კალთაში არაფერი ჩაუცვივა;
ჯგირ მშრომელო ქორძირგდა
კარგ გამრჯედ თუ დაგინახა,
ხეს გინწყონც ირ ბუნება,
ხელს გიწყობს ყოველი ბუნება,
თის მოცუნც უკულნემე
მას მოჰყვება შემდგომად
არძანერი საშუალება.
ყველა სახის საშუალება.
შიზარმაცეკე ორჯოფუდა,
სიზარმაცემ თუ შეგიპყრო,
უჩქე აზრიში წაყუნება...
იცის აზრის გაფუჭება....
გავათეთ რაგადი დო
გავათავეთ ლაპარაკი და
ქიმეძირით გაგონება!
მიმიქციეთ ყურადღება! (კ. სამუშია).

VI

ქუჩულია

რე ართი კოჩი, შური მეუმბარენგ ცაშა მილოურსენი ფერი.
თეს ჯოხო სახელი ქუჩულია. ღარიბი კოჩი რე თენა. მუთუნე
ვაპალუნგ ფერი. ვოულუ ბინა, ვოულუ კარი ... მიფიქრ თექი
წორეფით ოკო გინილას საქიანოთი, სოდე მუ შეხვადუნე. მიდეღე
ართი ჭყინტი ცვალი, ართი ტუტელაში ეფშა ქვირი დო ართი
ოდგიში. დიჭყუ თექ ულა დო მიღართე, ათე სუმი დუდი მეულუნი
თეში.

ქიმერთე ართი დიდი წყარეშა.. ვემნართინე თე წყარეშა დო ქეკოლოხოლე. ეკოხე თაქი, იახანი, თე ჟამს მელეშე ქუმორთე დემქ.

– გამარჯობა სქანი, – დოუძახუ ქურულიას მელეშე.

ქურულიაქ გუმორძგუა უწუუ, მუ რაგად ოკო. შორიშე გაჩინებაფუ დუდი ქურულიაქ.

– მა ვორექ ქურულია, – უწუ დემს.

– ქიბლაცაფათი ქურულიავა, – უწუ დემქ მელეშე.

– ქიბლაცაფათი მუ გისხუნუნია, – უწუ ქურულიაქ.

– ქიგაქიმნენო მა ფქიმინენქენი თინავა, – უწუ დემქ.

– ქო, მუშენ ვარ, – უწუ ქურულიაქ.

ეთიშკუმა გეუჭირინე დემქ ხე ქუას, გეჭოფუ ეშე, აკოუნჭირე ხე დო გაკოტახე.

– ენა მუ რენია – უწუ ქურულიაქ – მა მიჯინი აშო.

ხეს უკებუდუ ცვალინი, თუდო ქუხოლუ ქუალემს, ქუაში მანგირო გეჭოფუ თე ცვალი, გუნჭირე ხე, ფუნხა-ფუნხათი გინართინუ.

– უმოსო მანგარო ქილაცაფია, – უწუ დემს.

დიდი ქუა გეძუ თაქი, თეს გიაშქუ კუნხი დემქ დო თაქი ქიგიოჩინოლე.

ქურულიაქ გიოსხაპუ კუნხი მუში ტუტელას დო ტვერო მიდართე ქვირქ ჟი დო ჟი.

დემს მართალი ქუა უჩქედუ თენა დო გუკვირდუ, დოუძახუ ქურულიას:

– გაკიფშაყარათ დო წორო ქიბლაცაფათია.

– მა კუნხი დუმაშოლუნ იკულ ვამალაცაფინენია, – უწუ ქურულიაქ.

– მა გამნოიყუნანქ, – უწუ დემქ.

– ძალამი ჯგირი, – უწუ ქურულიაქ.

ინილ მოლე დემქ, ქიმაძირკ ქურულიაქ, ქაშაცუნუ დემქ წყარს. შქა წყარეშა ქიმერთეს. უწუ ათაქ დემქ:

– მუ რე, მუშმა ქექა რექია ქურულია?

– ჰაავა, – თქუ ქურულიაქ.

– მუ ორენია? – კითხუ დემქ.

– მავა ჩქიმი ძალა გოუტუევა, სქანცალი ენდოვითის ვადვა-მარგინექია.

– აბა ჭიჭე გოუტე სქანი ძალავა, არძო ვაგოუტუნ თეშია.
ძალა მიქ მეჩუ ქურულიას? ოდგიში ალოუტუ ჯიბეშა. გე-
ლელუ თენა დო ოჭიშის ქიდნაშქუ დემს.

დემქ მიოღვარუ: არიქა, მომიქექევა, ვარა დობლურია.

გეშანწყ კინი ოდგიში ქურულიაქ.

დემს მოუქექუ, მუ რაგადგ ოკო.

სადილეშა ქუდაპატიჟ დემქ ქურულია მუში ცუდეშა. ძალამი
მანგარი სადილს ქემკოღოხოღეს...

VI

ქურულია

არის ერთი კაცი, სული რომ შეუბერო, ცაში გაფრინდება
(ისეთი). მას ჰქვია ქურულია. ის ღარიბი კაცია, არაფერი არ აბა-
ღია. არ აქვს სახლ-კარი. მოიფიქრა მან – კვირებით წავიდეს,
ქვეყანა შემოიაროს (საქვეყნოდ), იქნებ, სადმე რამეს შეხვდეს.
წაიღო ერთი ჭყინტი ყველი, ერთი ნაცრიანი ფქვილი და ერთი
სადგისი. წავიდა ის, ეს სამი რამ (თავი) რომ მიაქვს ისე. მი-
ვიდა ერთ დიდ წყალთან. ვერ გადავიდა და დაჯდა. აქ რომ ზის
ისე, გაღმიდან მოვიდა დევი.

– გამარჯობა შენი, – გაღმიდან დაუძახა ქურულიას.

მიესალმა (გამარჯობა უთხრა) ქურულიაც, რა თქმა უნდა,
შორიდან გააცნო თავი ქურულიამ.

– მე ვარ ქურულია, – უთხრა ქურულიამ.

– ვითამაშოთ, ქურულიაო, – უთხრა დევმა.

– ვითამაშოთ, რაც გესიამოვნებაო, – უპასუხა ქურულიამ.

– გააკეთებ იმას, რასაც მე გავაკეთებო? – უთხრა დევმა.

– კი, რატომაც არა – უპასუხა ქურულიამ.

მაშინ დევი მისწვდა ქვას, აიღო, მოუჭირა და დაამსხვრია.

– ეს რა არისო – უთხრა ქურულიამ – მე მიყურეო.

ხელში ყველი რომ ეჭირა, ქვებს შუა დაღო, ქვის ნაცვლად
აიღო ეს ყველი, მოუჭირა და დაფშვნა.

– უფრო უკეთესად (მაგრად) ითამაშეო, – უთხრა დევს.

დიდი ქვა რომ იღო, იმას დააბიჯა ფეხი და დაამსხვრია.

ქურულიამ ფეხი დააბიჯა ნაცარს და მტვრად იქცა ფქვილი.

დევს მართლა ქვა ეგონა და გაუკვირდა, დაუძახა ქურულიას:

- შევიკრიბოთ და ერთად ვითამაშოთო.
  - მე ფეხი რომ დამისველდება, მერე ვერ ვითამაშებო, – უთხრა ქურულიამ.
  - მე გადმოგიყვანო, – უთხრა დევმა.
  - ძალიან კარგიო, – უთხრა ქურულიამ.
- გაღმა გადავიდა დევი, აეკიდა ქურულია. წყალში შევიდა დევი. შუა წყალამდე მივიდნენ, აქ უთხრა დევმა:
- რა არის? როგორი მჩატე ხარო, ქურულია?
  - ჰააო, – თქვა ქურულიამ.
  - რა არისო? – ჰკითხა დევმა.
  - მე ჩემი ძალა რომ მოგუშვა, შენისთანა ოცდაათი ვერ დამიკავებსო.
  - აბა, ცოტა გამოუშვი შენი ძალა, მთლად არაო.
- ძალა ვინ მისცა ქურულიას. სადგისი უდევს ჯიბეში, ამოიღო ეს და ზურგში ჩაურჭო დევს.
- დევმა იყვირა, ცოტა შემიმსუბუქე, თორემ მოვკვდებიო.
- სადგისი ამოიღო ქურულიამ.
- დევმა, რა თქმა უნდა, სიმსუბუქე იგრძნო.
- დევმა ქურულია თავის სახელში სადილად დააპატიჟა, ძალიან კარგ სადილს მიუსხდნენ...

VII

ართი ბადიდიში ამბე

თურმე ართი მოხუცებული კონი ქოცოფე. სუმი სქუა ნოცვე. სქუალებს მუმა ვანოცოროფუნა. ე ბადიდის ულინ, ულინ დო ართი კონი ქიშეხვალამუ, უთქუალუ, სქუალებს შურო ვაცუორქია დო მუ ფქიმნავა? ი კონის უთქუალღ: ოთახის ართი ცალი დერგი ქილოდგი დო ლეტა ქანოდვია დო სქანი სქუას ქოუწია, დერგის ოქრო ენობუნია. ბადიდის ხოლო უთქუალუ: ჰო, ჰოვა. მილოურთუმ ცუდეშა. ბადიდის ლეტა ქანოუდვალ დერგმა დო ქულოუდგუმუ. ბადიდის უნჩაში სქუაშა დოუძახებუ დო უთქუალღ; დერგის ოქრო ენობუნია. მა დობლურუქუნე, ჯგირო ქუმქმოჯინითია. ოშკარი სქუაშა უთქუალღ: დერგის ოქრო ენობუნია დო სქანი ქორდასია. ბოლოს არძოს უკლაში სქუაშა ქულოუძახებღ: ოთახის დერგი დგუ დო სქანი ქორდასია. ბადიდი

დოდურე. სქუალეფს ხეში გურმა გეუხუნუაფენა. დოუნთხორნა. სქუალეფი ჩხუბენდეს – ვარ მა დომტუ ჩქიმი მუმაქ ოქრო, ვარ – მავა. ენეფიში ჩხუბი ქუგოუგებუ ხენწიფეს დო ქუმოურთუმუ თენეფმა, თის ხოლო აკორინ ოქროქ, დერგიში დუდი გამნოუნ-წყუმუ, ქონწყუაფუ ხე დო თურმე ლეტა ცოფე.

VII

ერთი ბერიკაცის ამბავი

თურმე ერთი ბერიკაცი ყოფილა. ჰყოლია სამი შვილი. შვილებს მამა არ ჰყვარებიათ. იმ ბერიკაცს უვლა, უვლია და ერთი კაცი შეხვედრია. უთქვამს, რომ შვილებს არ ვუყვარვარო და რა ვქნაო? იმ კაცს უთქვამს, რომ ოთახშიო ერთი დერგი დადგეო და ტალახი ჩაყარეო და შენს შვილს უთხარი, დერგში ოქრო დევსო. იმ ბერიკაცსაც უთქვამს, რომ ჰო, ჰოო. წასულა შინ. ბერიკაცს ტალახი ჩაუყრია და დაუდგამს. ბერიკაცს ყველაზე უფროსი შვილისთვის დაუძახია, უთქვამს, რომ დერგში ოქრო დევსო. მე რომ მოვკვდები, კარგად მომხედეთო. შუათანა შვილისთვის დაუძახია: დერგში ოქრო ძევს და შენი იყოსო. სულ უმცროსი შვილისთვის დაუძახია: ოთახში დერგი დგას და შენი იყოსო. ბერიკაცი მომკვდარა. შვილებს ხელის გულზე დაუსვამთ. ბერიკაცი დაუძარხავთ. შვილები ჩხუბობენ. ერთმა – მე მითხრაო – ამბობს, მეორემ – მეო. ამათი ჩხუბი გაუგია ხელმწიფეს, მისულა მათთან, მასაც მონდომებია ოქრო, დერგისთვის თავი აუხდია, ხელი ჩაუყვია და თურმე ტალახი ყოფილა. (მ. ხუბუა. მეგრული ტექსტები).

ლაზური ტექსტები

I

მთუთი, მკაფუ ღო მგეი

არ მთუთი, მკაფუ ღო მგეი აქადაში დიყვეენან. მთუთიქ თქუ-ქი: „ჩქი მუ პამინონან, გინქინია? მადა ვულუდა ღო არ ფუჯი ქომოიყონობდა“. მგეის უწუ-ქი: „სინ არ მჩხუი ქომუყონია!“ მკაფუსთი უწუ-ქი: „სინთი ართეი მამული ძაოშენ ქაგამიყონია!“

სუმითი არ დერის ქოკობლეს. აწი მთუთიქ უწუმეს-ქი მკაფუ ღო მგეის: „თქვან თექსმი დოყვითდა, დოიფათდა!“ მგეის უწუ-ქი: „სი დოფაია!“ მგეიქ: „ამუს ოფაუ ჰინ ვა უნონდა: სი ხოშფუჯი მუყონეეტია, მთუთია? ია სქანი ტაზდა! მან მჩხუი მუიყონი ღო ჩქიმი ტასდა; მკდმფუქთი მამული მუყონუ ღო მუში ტაზდა!“ მთუთის გუი ქომუხთუ, მგეის ტატი გერუ ღო თი-კოპალეი მოქთუ. აწი მკაფუს უწუ-ქი: „ჩაქალ-ბაბადა, სი ყვი თექსიმია, ემუს ვა ახვენუდა!“ მკაფუქთი უწუ-ქი: „ადა თექსიმი ხვენეი დენდა: ჭუმანიში მამული ქოჭკომია, ონდღეის მჩხუი ქოჭკომია, აჩამიზდა, სეი დიდი დენდა ღო, ფუჯი ქუიძხოდა!“ „ოოდა, ადა კაი თექსიმი დენდა, ჩაქალ-ბაბადა, ადა თექსიმი სი მიქ გოგურუდა?“ „მგეიზ ნა თის გერე ტატი ღო თი-კოპალეი მოქთია, ემუშენ გიგურია“.

I

დათვი, ტურა და მგელი

დათვი, ტურა და მგელი დამეგობრებულან. დათვმა თქვა: „ჩვენ რა ვქნათ იციო? მეო წავალო და ერთ ძროხას მოვიყვანო“. მგელს უთხრა: „შენ ერთი ცხვარი მოიყვანეო!“ ტურასაც უთხრა: „შენც ერთი მამალი საქათმიდან გამოიყვანეო!“

სამივე ერთ ადგილას შეყარეს. ახლა დათვი ეუბნება ტურას და მგელს: „თქვენ გაყავითო, გავანაწილოთო!“ მგელს უთხრა: „შენ გაანაწილეო!“ მგელმა: „ამას გაყოფა არ უნდაო: შენ ხომ ძროხა მოიყვანე, დათვო? ის შენი იყოსო! მე ცხვარი მოვიყვანე და ჩემი იყოსო; ტურამაც მამალი მოიყვანა და მისი იყოსო!“ დათვს გული მოუვიდა, მგელს თათი დაჰკრა და ყირამალა

გადაატრიალა. ახლა ტურას უთხრა: „ტურავ, შენ გაყავი, ამან ვერ შეძლო!“ ტურამაც უთხრა: „ეს გაყოფილიაო: დილას მამალი შეჭამეო, შუადღეს ცხვარი შეჭამეო, საღამოს, ღამე დიდ-იაო და, ძროხას შეჭამო!“ „ოო, ეს კარგი გაყოფააო, ტურაო! ეს გაყოფა შენ ვინ გასწავლაო?“ „მგელს რომ თავში ჩაარტყი თათი და ყირამალა გადააკოტრიალეო, იმისგან ვისწავლეო“.

II

ავჯი მუსტავა

ტუ, ვარ ტუ, ქორტუ არ თანე ავჯი მუსტავა. არ ნანა უყონუტუ ხინი. დილო ნა აშქუინეტუშენი ავჯი მუსტავა ოხოიშენ გალე ვა გამალეტუ. გალე ქოთუმეფე, კაზეფე, ინდაურეფე სეი მკაუფეფე ნუხირტუ.

არ დლას ნანა მუშიქ საღანის ჰოგაუბუ თოფუი დო ჰოგუ-წუდგუ. ავჯი მუსტავაქ ნა ძიუ დიმჭკუ, ვა ჭკოპუ ელო ნანას მუშის უწუ-ქი: „ნანა, ადა დიმჭკუ მოთ ენ?“ „მან თოლიქ ვა მიდიოფს, ჰო, ნანა, ჭკომი!“ მუსტავაქ ხე გერუ საღანის დო ყუენერ თანე დიმჭკუ დოყვილუ. ჰონოჭკუ ცხენის: „არ წაა გერამუთენ ყუენერ თანე კოჩი პილი“. ცხენის გეხედუ, იგზალუ მენდრა კულანი მოყონუშა.

დილო ნიტუ გზას. არ დიდი ოხოი ქეწვაგუ. მეხთუ დო მითი ვარ ტუ. ექოლე გუილუ, ექოლე გუილუ, არ ნეკნა ქოძიუ. ცხენი ახიის ჰონოკიუ. მუქ ქამახთუ ოხოის ელო ჰოდინჯიუ. კაი ნა ოკოლუმჯუ, ემაქითის დევეფე ქომოხთუ. ადა დევეფე ნა მოხთუ, ოშქუინუთე ყინი ჰოგადალუ. დევეფე ქომოხთეს ოხოი მუშიშა, ნჯაეფე, დიშქაფე ჰოდობლეს ოხოიკალა, ნოკანკეს ოხოის. ვა გონწკუ, კილეი ტუ ოხოი. დევეფექ გოხთეს, გოხთეს ოხოის დო ახიის ქოძიეს ცხენი. ნოჭკუტუ-ქი „არ გერამუთენ ყუენერ თანე კოჩი პილი“. ანთეფეს აშქუინეს. ჟურ თანე დევეფე ენან. ეკულუ მუსტავაქ ჰაკონწკუ ნეკნა. ქამახთეს, ჰოდინჯიეს დევეფე.

ადა ვაქითის დოთანუ, ქისელეს დევეფექ ჰოდოდგეს სუქა, მუსტავას დუჯოხეს: „მოხთი, მუსტავა, გდაი პჭკომათ!“ მუსტავათი უგდაელი ტუ, ჰომეხთუ, ჰამა ვა ნანჭიშინუ სუქაშა. კიციში

ნოტები მჭკიდევე ტუ. მჭკიდი მეტახუ დო, სანქის „ვიმზოა“, ობას დილიტკომეს. ოხოის კუმი ენ. მუსტავაქ მჭკიდევე კურხ-
ოტენ დოხვავს კუმის, ემუშენი-ქი დიდი ნოტები ვა აჭკომენ.

ანთეფე ქისელეს, დევეფე ნულვან დალიშა. დევეფე ნა იგზა-
ლეს, მუსტავაქ კუმიზ ნა დოხვეეტუ მჭკიდი იშილუ დო ცხენის
მინდულუ, ქორუ. დევეფე მეხთეს წკაიშა, ავჯი მუსტავას დუჯოხ-
ეს: „მოხთი აქა!“ ჰომეხთუ. დიდი გულაფე ულუტეს სუმ თანე,
ჟურ თანე დევეფექ ჰოდქარეს, ართელი – მუსტავაქ. დევექ თქუ-
ქი: „მიოხანის აშუ წკაი ადა გულა დოფშა, ია იყვასიონ ჩქინი
დიდი“. დევეფექ წკაითენ დოფშაფან, მუსტავაქ შუითენ ობაფეს.
ქდოფშეს, დანდან იდეს, ნუნკუს მუიდგეს დო შუფან. მუსტავას
ხოშ წკაი ვა ულუნ! ენთეფეს ვა უჩქინან, მუსტავას შუი მო-
ლადგინ გულას. შვეს, შვეს დო მუსტავაქ დოხოდინუ. დევეფექ
უწვეს-ქი: „ადა ნა შვი, აწი ჩქინი დიდი ექ“.

დევეფექ მუსტავას უწვეს-ქი: „ჰადლე დალიშა!“ მუსტავაქთი
ქეზდუ არგუნე დო იგზალუ. დევექ მონდრიკუ დიდი ნჯა დო
მუსტავას უწუ-ქი: „ადა ჰოდქარი დო მა მოპკვათუფ!“ მუსტავას
ნა მერუ ნჯა, დევექ მოკვათასიონ, ჰომეხთუ ქდოქიშა, ჯა დიდუ-
ხანუ. გუინწკელუში, მუსტავა ვა ძიუ; იწიწკელუში, ჟინ გელახენ!
„მუსტავა, ეგ მუ იფიქ?“ „ჰაა, მან კვინჩი მეკაფუთხუტუში, ვა
მეკოორქვამინტუ დო ემუშენი დოლგაათხოზი, ჰამა ვა მაჭოფუ“.
ჰაგენთუ ავჯი მუსტავა. დევეფექ ემაქითი ჰაგიდეს დიშქა, მუს-
ტავა ხე-ბოში ჰაგენთუ ოხოიშა.

დოლუმჯუ. ჰოდინჯიეს ანთეფე, ჰამა დევეფეს ვა ანჯიენან,
ემუშენი-ქი, მუსტავა ნა რენ ოხოხის, გადი ნა უმხოხან, ანთეფეს
ვა უნონან. მუსტავა ჰოდინჯიუ. სეიზ გვერდის დევეფე ქისელეს
დო წკაი დოგბეს, დიდეს თავანიშა, მუქთეს. ე-ნა დალალაპტეს,
ჰონანგუ მუსტავაქ დო დონტკობუ. გიბეი წკაი ნა მუქთეს, დე-
ვეფე ჰოდინჯიეს, თქვეს-ქი: „აწი მუსტავა დოლუუ“. ჭუმანიში
დოთანუ დო ნეკნა ჰაგონწკეს, ავჯი მუსტავა ჰაგამანთუ. დევეფექ
უწვეს-ქი: „მუსტავა, მუჭოში რე?“ მუსტავაქ უწუ-ქი: „ჰატი ყინი
გემადუა“.

ადა ნდლა დოთანუ. ხოლო დალიშა ნულვან. მუსტავა ვა ნუ-
ლუნ. დევექ უჯოხოფს. მუსტავაქ თქუ-ქი: „მან დალიშა. ვულუ,

ჰამა ეშო დიდი თოკი მულაგიონ, ქი ადა დაღის გოულაფა ელო არ ოინის მთელი გელაილაშიონ”. დევეფეს აშქუინეს, ვა გელ-ოლაფეს. ანთეფე გუიქთეს, ოხოიშა ჰომეხთეს დო ავჯი მუსტავას უწვეს-ქი: „ოხოიშა იდაგიონდა”. მუსტავაქ თქუ-ქი: „მეულუდა”. დევეფექ დოხაზიეს ართუნეფე ჭუალეფეთენ, ჰომოკიდეს ცხენის, გოდვითეს დო ნულვან გზას. მენდახთეს მუსტავამ ოხოიშა. შეეფე მუსტავას ოხოის ჰოდოდვეს. დევექ დოჭკინდინეი შუი ნა დიშვანუ, მუსტავა ჭეის ჰოგელუ. დევექ უწუ-ქი: „მუსტავ, ექ მუ იქიფ?” მუსტავაქ თქუ-ქი: „პაპულიში კილიჯი ბგოუფ”. დევეფე დისელეს დო იმტეს, აშქუინეს. ჰოგუშიბღეს.

ართელის ჰოგანუ მკაფუ, უწუ-ქი: „ვეე, სო ულუ? მა ნა ემუს გამაუყონოპტი ქოთუმე, ბიბი, კაზი, ემუქ ჩქიმდა მუთუ ვა ახვენეტუ”. დევესთი მეშვებლუ: „სი მან მოთ მოღერდინაფდა!” დო მკაფუს ნანკაპუ, ჰაკოწკუ. იმტუ დევე, ჰოდოსქიდუ ართუნეფე მუსტავას.

II

მონადირე მუსტავა

იყო და არა იყო, იყო ერთი მონადირე მუსტავა. ერთი დედა ჰყავდა მოხუცებული. რადგან ძალიან ეშინოდა, მონადირე მუსტავა სახლიდან გარეთ ვერ გადიოდა. გარეთ ქათმებს, ბატებს, ინდაურებს ღამით ტურები ჰპარავდნენ.

ერთ დღეს დედამ თეფშზე თაფლი დაუსხა და წინ დაუდგა. მონადირე მუსტავამ ჭიანჭველა რომ ნახა, არ ჰამა და დედას უთხრა: „დედა, ეს ჭიანჭველა რად არის? „ „მე თვალი არ მიჭრის, ჰო, შვილო, ჰამე!” მუსტავამ დაჰკრა ხელი თეფშს და ორმოცი ცალი ჭიანჭველა მოკლა. ცხენს დააწერა: ერთი დარტყმით ორმოცი კაცი მოკალი”. ცხენზე შეჯდა, გაემართა შორს ქალის მოსაყვანად.

ბევრი იარა. ერთი დიდი სახლი შეხვდა. მივიდა და არავინ იყო. იქით უარა, აქეთ უარა, ერთი კარი ნახა. ცხენი თავლაში დააბა, თვითონ შევიდა სახლში და დაწვა. კარგად რომ შეღამდა, დევები მოვიდნენ. ეს დევები რომ მოვიდნენ, შიშით გააცივა. დევები თავის სახლში მოვიდნენ, ხეები, შეშები დაყარეს სახლ-

თან. დააკაკუნეს. არ გაალო, სახლი დაკეტილი იყო. დევებმა იარეს, იარეს და თავლაში ცხენი ნახეს. ეწერა: „ერთი დაკვრით ორმოცი კაცი მოკალი“. ამათ შეეშინდათ. ორნი დევნი არიან.

მერე მუსტაფამ გაალო კარი. შევიდნენ, დაწვნენ დევები.

ამასობაში გათენდა, ადგნენ. დევებმა სუფრა გაშალეს, მუსტაფას დაუძახეს: „მოდი, მუსტაფა, საჭმელი ვჭამოთ!“ მუსტაფაც უჭმელი იყო. მივიდა, მაგრამ ვერ შესწვდა სუფრას. კეცის ნატეხი მჭადები იყო. მჭადი მოტეხა და ვითომ ვჭამო, უბეში იყრის. სახლში სილაა. მუსტაფა მჭადებს ფეხით ფლავს სილაში, იმიტომ რომ დიდ ნატეხებს ვერ ჭამს.

ესენი ადგნენ, დევები მიდიან ტყეში. დევები რომ წავიდნენ, მუსტაფამ სილაში ჩაფლული მჭადები ამოიღო და ცხენს წაუღო, აჭამა. დევები მდინარესთან მივიდნენ, მონადირე მუსტაფას დაუძახეს: „მოდი აქო!“ მივიდა. დიდი გუდები ჰქონდათ სამი ცალი.

ორი ცალი დევებმა დაიკავეს, ერთი – მუსტაფამ. დევმა თქვა: „ვინც დაღვეს წყლით სავსე ამ გუდას, ის იქნება ჩვენი უფროსი“. დევები წყლით ავსებენ. მუსტაფა სულს უბერავს („სულით ბერავს“). აავსეს, გვერდზე გადგნენ, პირზე მოიყუდეს და სვამენ. მუსტაფას ხომ წყალი არა აქვს! იმათ არ იციან, მუსტაფას სული დგას გუდაში. სვეს, სვეს და მუსტაფამ გამოსცალა. დევებმა უთხრეს: „რადგან ეს დალიე, ახლა ჩვენი უფროსი შენა ხარ“.

დევებმა მუსტაფას უთხრეს: „აბა, ტყეში წავიდეთ!“ მუსტაფამაც აიღო ნაჯახი და წავიდა. დევმა მორღიკა დიდი ხე და მუსტაფას უთხრა: „ეს დაიკავე და მე მოვჭრი!“ მუსტაფას რომ მისცა ხე, დევმა უნდა მოჭრას, მივიდა ძირთან, ხე გაიმართა. მიიხედ – მოიხედა, მუსტაფა ვერ ნახა; რომ აიხედა, ზემოთ ზის! „მუსტაფა, იქ რას აკეთებ?“ „ჰოო, ჩიტი რომ მიფრინავდა, არ უნდა გამეშვა და ამიტომ გავეკიდე, მაგრამ ვერ დავიჭირე“. ჩამოვიდა მონადირე მუსტაფა. დევებმა ამასობაში ჩამოიტანეს შემა, მუსტაფა ხელცარიელი დაბრუნდა შინ.

დაღამდა. დაწვნენ ესენი. მაგრამ დევებს არ ეძინებათ, იმიტომ რომ მუსტაფა რომ სახლშია, საჭმელს რომ უჭამთ, ამათ არ უნდათ. მუსტაფა დაწვა. შუალამეს დევები ადგნენ და წყალი აადუღეს, სხვენზე აიტანეს, წამოაქციეს. რომ ლაპარაკობდნენ, მუსტაფამ გაიგო და დაიძალა. მღულარე წყალი რომ დაასხეს,

დევები დაწვენენ, თქვეს: „ახლა მუსტაფა მოკვდა“. დილას გათენდა და კარი გააღეს, მონადირე მუსტაფა გამოვიდა. დევებმა უთხრეს: „მუსტაფა, როგორ ხარ?“ მუსტაფამ უპასუხა: „ძალიან შემცივდაო“.

ეს დღე გათენდა. კიდევ ტყეში მიდიან. მუსტაფა არ მიდის. დევი უძახის. მუსტაფამ თქვა: მე ტყეში წავალ, მაგრამ ისე ვდიდი თოკი უნდა მოიტანო, რომ ამ ტყეს შემოვაგლო და მთელი ტყე ერთად ჩამოვიტანო“. დევებს შეეშინდათ, არ ჩამოატანინეს. ესენი მიბრუნდნენ, შინ მივიდნენ და მონადირე მუსტაფას უთხრეს: „შინ უნდა წახვიდო“ მუსტაფამ თქვა: „მივიდვარო“.

დევებმა გაამზადეს ოქროები ტომრებით, მოჰკიდეს ცხენს და გზას დაადგნენ. მივიდნენ მუსტაფას სახლში. ნივთები მუსტაფას სახლში დადეს. დაღლილმა დევა რომ ამოისუნთქა, მუსტაფა ჭერზე ავარდა. დევა ჰკითხა? მუსტაფა, მანდ რას აკეთებ?“ მუსტაფამ უპასუხა: „პაპის ხანჯალს ვეძებ“. დევები წამოხტნენ და გაიქცნენ, შეეშინდათ, დაიფანტნენ.

ერთ მათგანს შემოხვდა ტურა, უთხრა: „ვაჰ, სად მიხვალ?“

მე რომ მისგან გამომყავდა ქათამი, იხვი, ბატი, ის მე ვერაფერს მიშვრებოდა“. დევიც გაბრაზდა: „შენ მე რად მატყუებო!“ ეცა ტურას, გაგლიჯა. გაიქცა დევი, დარჩა ოქროები მუსტაფას.

III

ჯუმა კაი დო ჯუმა პატი

ტეენ, ვარ ტეენ ჟურ ჯუმა — ალი დო ჰიქმეთი. ალი — დიდი ჯუმა, ჰიქმეთი — ჭიტა ჯუმა. ალი ჩილეი ტუ, ბეე-ბაი უყონუტუ; ჰიქმეთი უჩილუ ტუ, ჭუმაიშენ ახჩამიშა ფუჯი ოჯვინაპტუ. არ დღას ჯუმა მუშის წოხოლე ქაგონტუხუ, უწუ-ქი: „ე, ალი, სი ჩილეი ე, ბეე-ბაი გიყოუნ, მან ეჩლოჟურ წანეი ვოე, ჭუ-მანიშენ, ახჩამიშა ფუჯეფე ვოჯვინაფ; მუნდეშა ვოჯვინამიონ?“ ალიქ უწუმეს: „მუ გინონ, ჯუმა, მუ გუი კწკუფს? მიწვი სქანი წკუნი!“ „მუ გიწვა, ალი, დო მანთი ოჩილუ მინონ, მანთი მინონ, ქი ბეე-ბაიში საები ვიყვა, მანთი მინონ, ქი ოჯალი ვიყვა!“ ადანა ალიქ შიგნუ, დილო მეშვებლუ, ანა ჯუმაქ მუჭო მიწუდა დო. ჰინ ნენა ვა უწუ, ქამახთუ ოხოიშა. ჰიქმეთიქთი ფუჯეფე ნუწკუ დო მინდიყუნუ ოჯვინუშა. ალიქ ოხორჯას უწუ-ქი: „ანდლა ჯუ-

მარქიმი ნა მოხთას, გდაის ალუ უკათი დო დოღუინი!” ოხორჯაქ უწუ-ქი: „კოჩი, მუ ზოპონ, დიდელი? ჯუმა იღუინენი?” „ვარ, ეკათა ჯუმა მა ვა მინონ! ემუქ მა მუჭო მიწუ-ქი დომოხილა!” ალიქ ეზღუ არგუნი, ტოჭელი დო მენდანთუ ავჯობაშა, ჰემ მციქა დიშქა ოკვათუშა.

მუში ჯუმა ნა მოხთუ, გელინი მუშიქ იმგას. ჰიმექითიქ უწუ-ქი: „გეინ, მოთ იმგა?” „მუჭო ვა ვიმგაა! ჯუმა სქანიქ მიწუ-ქი სქანიშენი, გდაის ჭამი უხუქთი დო დოღუინია; მა ნა მოფთა, ჯუმა ჩქიმი ლოელი ბდიამიონდა!” „ედო სი მოთ იმგა? აწიშენ მოღუინი” „ვარ, მა სქანდა ვა მალუინენ, სი ართეი ოხასქი მიყოუ, სქანდა მა ვა მალუინენ!” „მა მემსუქას ქოღონჯირ, სანქის ღუელი ვოე; ე-ნა მოხთას, უწუმე-ქი: ეჰე, ჯუმა-სქანი ღუელი ენ!”

აწი გოიქათ დო ბღაღაღათ ალიში ამბაი. ალიქ დაღის დიშქა ნა იქიპტუ, ცას იწიწკედუში, არ დიდი კართალი მულუნ, ამუქ ტუქელი გონთხუ დო ასთოლუ. კართალის არ მისკეტი მსვას მატუ, ართეი – გუის. მეხთუ კართალიშა დო ეზღასინონ. კართალიქ თი ეწოზღუ დო უწუ-ქი: „მა ჯუმა მიყოუნტუკონ ეგერე-ნა, სი ჩქიმდა ვა გაყვილეტუ”. ალის ხემენ ტოჭელი ქანულუ, ადა ნა შიგნუ; არგუნითი მეტკორუ, ცანცათი მეტკორუ დო ვარკუეთ მულუნ ოხონიშა, მუჭო დოჭაბინეი. ამაცხონტუ ოხონიშა, ხამი ილიწკუ დო ოხორჯას გუპიჯის ნანკაპუ, ყვილა-სინონ. „ჯუმა დოღუინინი?” „ეჰე, ჯუმა სქანი ღუელი სევის გეინ!” „დოკყვილა დო მეკაილადა!” ემ ვაქითის ჯუმა მუში ეუნკაპუნ დო უწუმეს ალის, ქი: „ნისას ხე ვა ქონუსვა, მა საღი ვოე!” ემ ორას ალიქ ოხორჯათი დო ჯუმათი გუპიჯის მუიქა-ჩეფს დო აჯუნს ჟუისთი. „აწკალდი მუჭო დოგოღუინი, ჯუმა! აწიშკულე გოჩილაფ, ოხორჯათი მოგიყონოფ, სი ნა გინონსთეი ჭანდა დოგიდგაფ!” ოხორჯა ქომუყონუ, დუგუნითი ქოღუდგუ-მანთი ექ ვორტი, ჰამა მითიქ მჭკიდი ვა მომჩუ.

III

ძმა კარგი და ძმა ცუდი

ყოფილა, არ ყოფილა ორი ძმა – ალი და ჰიქმეთი. ალი – უფროსი ძმა, ჰიქმეთი – უმცროსი ძმა. ალი ცოლიანი იყო, ბავშვ-

ვები ჰყავდა; ჰიქმეთი უცოლო იყო, დილიდან საღამომდე ძროხას აძოვებდა. ერთ დღეს ძმას გამოუტყდა, უთხრა: „ჰე, ალი, შენ დაოჯახებული ხარ, ბავშვები გყავს, მე ოცდაორი წლისა ვარ, დილიდან საღამომდე ძროხებს ვაძოვებ. სანამ ვაძოვო?“ ალიმ ჰკითხა: „რა გინდა, ძმაო, რა გული გტკივა? მითხარი შენი ტკივილი!“ „რა გითხრა, ალი, და მეც დაოჯახება მინდა, მეც მინდა, რომ ბავშვების ჰატრონი ვიყო, მეც მინდა, რომ ოჯახი მქონდეს, (ვიყო)“. ეს რომ ალიმ გაიგო, ძალიან გაბრაზდა. ეს ძმამ როგორ მითხრაო. სიტყვა არ უთქვამს, შევიდა სახლში, ჰიქმეთმაც ძროხები გაირეკა და წაიყვანა საბალახოდ. ალიმ ცოლს უთხრა: „დღეს ჩემი ძმა რომ მოვა, საჭმელში საწამლავი გაურიე და მოკალი!“ ცოლმა უთხრა: „კაცო, რას ამბობ, გაგიჟდი? ძმა მოიკვლება?“ „არა, იმისთანა ძმა მე არ მინდა! იმან მე როგორ მითხრა დამაქორწილეო!“ ალიმ აიღო ნაჯახი, თოფი და წავიდა სანადიროდ, თანაც ცოტა შეშის საჭრელად.

მისი ძმა რომ მოვიდა, რძალი ტირის. ჰიქმეთმა უთხრა: „რძალო, რატომ ტირი?“ „როგორ არ ვიტყვიო! შენმა ძმამ მითხრა შენზე, საჭმელში საწამლავი გაურიე და მოკალიო; მე რომ მოვალ, ჩემი ძმა მკვდარი უნდა ვნახო!“ „ჰოდა, რად ტირი? ახლავე მომკალი!“ „არა, მე შენ ვერ მოგკლავ, შენ ერთი მაზლი მყავხარ, შენ მე ვერ მოგკლავ.“ „მე ტახტზე დავწვები, ვითომ მკვდარი ვარ; რომ მოვა, უთხარი; ეგე შენი ძმა მკვდარია!“

ახლა მივბრუნდეთ და ვთქვათ ალის ამბავი. ალი ტყეში შესას რომ ჰკრიდა, ცაში რომ აიხედა, ერთი დიდი არწივი მოდის. ამან თოფი გამართა და ესროლა. არწივს ერთი ტყვია ფრთაში მოხვდა, ერთი – გულში. მივიდა არწივთან და უნდა აიყვანოს. არწივმა თავი ასწია და უთხრა: „მე რომ ძმა მყოლოდა, შენ მე ვერ მომკლავდი“. ალის თოფი ხელიდან გაუვარდა, ეს რომ გაიგო; ნაჯახიც დააგდო, ჩანთაც დააგდო და გამალეებული წამოვიდა შინ, როგორც (გზას) გაკრული, შევარდა სახლში, დანა ამოიღო და ცოლს მკერდში სტაცა ხელი, უნდა მოკლას. „ძმა მოკალი?“ „აგე, შენი ძმა ტახტზე ძევს მკვდარი!“ მოგკლავ და გავივლიო!“ ამ დროს მისი ძმა წამოხტება და ეუბნება ალის: „რძალოს ხელი არ ახლო, მე ცოცხალი ვარ.“ მაშინ ალი ცოლსა და ძმას მკერდში ჩაიხუტებს და ორივეს აკოცებს. „კინაღამ როგორ მოგ-

კალი, ძმაო! დღეის შემდეგ დაგაქორწინებ, ცოლსაც მოგიყვან, შენ რომ გინდა, ისეთ ქორწილს გაგიმართავ!” ცოლი მოუყვანა, ქორწილიც გაუმართა. მეც იქ ვიყავი, მაგრამ მჭადი არავინ მომცა.

IV

სუმ ჯუმა დო სუმ და

მჯგეშოთ ქორტეენან სუმ ჯუმა დო სუმ და. ბაბა მუთეფეში ნა ლუუტუ, ვესიეთი ოლოღუ-ქი: „ მან ნა დობლუაშკუღლე ნობეთითენ მეზაი ჩქიმიშა მომიკითხაგინონანდა! სუმ და ნა გიყონუნანდა, მითხანი ნა მოხთას, მეჩაგინონანდა!”

არ დღას ჟურ ჯუმა დაღიშა იგზალეს. ქომოხთუ ოხორიშა არ დევი დო ჭიტა ჯუმას და აკვანდუ. ეზდუ დო ქომეჩუ. ჯუმაღაფე ნა დაღიშენ ოხორიშა მოხთეს, და მუთეფეში ნა ვა ძიეს, ჭიტა ჯუმას უქვეს-ქი: „სო იყონია?” „დოქიმოჯია, დევის ქომეფჩია”. დიდილეფექ კაი დობახეს ჭიტა ჯუმა. ხოლო იგზალეს დიდი ჯუმაღეფე. ემ ვახთისთი არ ჩქვა დევი მოხთუ დო მაჟვანა დათი ქომეჩუ. ხოლოთი ჯუმაღეფე ნა მოხთეს, ჭიტა ჯუმა ხოლო დობახეს. მასუმა წარა მასუმა და დოქიმოჯუ დო ემ ვახთისთი ხოლო ნა ბახუბტეს, უწუ-ქი: „ეე, ჯუმაღეფედა, თქვან მუ იქიფთდა? მან ბაბა ჩქიმიში ვესიეთი ვიქიფდა”. „ოოდა, ჩქინდა ბოშინე დოგბანითდა!”

„მოო, ამსერი მან ბაბა ჩქიმიში მეზარიშა ქომოკითხადა!” დო იგზალუ დიდი ჯუმა. მეზარიშა ნა მეხთუსთერი, ზოორი მჭიმა მოხვადუ, დიშოლუ. ქომოხთუ ოხორიშა დო ქოღინჯირუ, ჯუმაღეფეს მუთუ ვარ უწუ. მაჟვანანი სერის ორთანჯა ჯუმა იგზალუ. ემუსთი, მეზარიშა ნა მეხთუსთეი, ეშო მჭიმა მოხვადუ, დიშოლუ. ქომოხთუ ოხორიშა დო ქოღინჯირუ.

მასუმანი სერის ჭიტა ჯუმა იგზალუ. ემუსთი ეშო მჭიმა მოხვადუ, დიშოლუ. ეტრაწის გუინწკედუ-ქი: „მუჭო ვიზომინადა?” მენდაწკედუშკუღლე არ დაღის დაჩხირი ქოძირუ. იდუშენუ-ქი: „ექ დოისქირაფჩა”, ელო დაჩხირიკელე იგზალუ. მეხთუში, დიდი კარდალა გელობუტუ, მუთხანი იგბებუტუ. მეგერემ ვიტოჟურ თანე დევიქ კარდალა ნოკიდენან დო გდაი გიბუფტეს. ადა ბიჭის უწვეს-ქი: „ ეე, სი მი დე, მოთ მოხთია?” „მუშენია, ვა იყვენია თქვანიკელე მოხთიმუდა?” ემ ვახთის უწვეს-ქი: „სი ჩქინდენ ვა

გამქუინენია?” „მანდა დაჩხირიშა ოსქირუმენი მოფთია”. „ჰოო, ჩქინ ამკათა კორი მინტესდა. სინ ჩქინიკალა ტაგინონდა. არქადაში დიხონეს ღვევექ.

ემ ვახთის ფათიშაის სუმ თანე მსქვა კულანეფე უფოუნტუ. „მითიქ ვარ მომირკასდა” დო არ კალე ღუხონეეტუ. კალლეში დოლოხე სქიდუტეს. ადა ნა ენ ღვეიფეს ქუჩქიტეს, ჰამა ენთეფე ექ ვარ ამაღეტეს. ადა ბიჭის უწვეს-ქი: „ამო-ამო კალე რენდა დო ემუმ დოლოხე სუმ თანე კულანი რენდა. მუთუ ჩარეთე ენთეფე ქაგამაიფონათდა!” ბიჭიქ უწუ-ქი: „მან ქაგამაიფონოფდა”. ქობირუ დემირიში ლომეფე, დოციგუ კალლეში ქდოშეფეს, ქა-ეხთუ ფინ მუქ, ქოდიქარუ კილიჯი, ღვეიფეს უწუ-ქი: „მოხითთდა, არ-არ თანე ექსითთდა!” არ-არ თანე ქანოჭკირუ, კალლემ დოლოხე ქოდოლობლუ, დოლოხთუ დო კულანეფეს არ-არ თანე მაწკინდეფე ქომოდუ. გეისიკათი ქეხთუ, კალლეშენ ქაგეხთუ, ქომოხთუ ოხორიშა. მითის მუთუ ვარ უწუ, მუ ყუ, მუ ვა ყუ ექ.

ფათიშაიქ ნა ადა ძიუ-ქი — კულანეფეს მაწკინდი ქომოდვეენ, ვიტოჟურ თანე ღვეი ქანოჭკიელეენ, — „ადა კორი მი ენდა, მუჭო ბძირადა?” — ვეზირეფეს უწუ აწი. ემ ვახთის ვეზირეფექ უწვეს-ქი: „მუ ყვი, გიჩქინია? ადა ეის არ ალთუნინი ჰემამი დოკიდა, მთელი მილლეთი მოხთას, აქ იბონას დო თის მუ გულუხთეენ, თქვასდა დო ემო მეაშქვათდა”. კაკოლი ქოგდოღინეს.

აწი ქოგნეს ადა ბიჭიმ ჯუმაღეფექ დო დიდი ჯუმაქ თქუ-ქი: „ჰელე, მა ვიგზალადა”. იდუ, დიბონუ, გამიტუში, თის მუ ნა მუხთეეტუ, დუწუ დო ოხრიშა ქომოხთუ. მაჟვანნი დღას ორთანჯა ჯუმა იგზალუ. ემუქთი დიბონუ დო ქომოხთუ. მასუმანი ნღლას ჭიტა ჯუმა იგზალუ, დიბონუ. გამიტუში, თის მუ გულუხთეეტუ, დუწუშეკულე, ადა ბიჭი ფათიშაიქ მუში დანიშა ქონოფონაფუ, დაკეთი დოდოდუ. არ დღას, ჟურ დღას, ორა გოლახთუ. ჯუმა ნა ვა მოხთუ; ჯუმაღეფე ოგორუშა იგზალეს.

ფათიშაიქ უწუ-ქი: „ადა მუშენი ყვია, მუ გინტუდა? კულანეფეს მაწკინდი მოთ მოღვია, ღვეიფე მით ყვილია?” „ემუშენი-ქი ჩქინ სუმ ჯუმა ვორტითდა. დიდი კულანი ნა ენ, დიდი ჯუმა ჩქიმშიენი მოროდვია მაწკინდია; ორთანჯასთი — ორთანჯა ჯუმა ჩქიმშიენია; ჭიტა ნა ენთი, ჩქიმშიენია;” ფათიშაი რაზი დიყუ;

მორო, ქომექჩი კულანეფედა.” წანა ქოგედვეს, თითო წანას არ-არ თანე მუყონასუნონან ოხორიშა ბიჭეფეში.

აწი არ წანას დიდი ჯუმაში ნოღამისა ქომუყონეს, მაჟვანა წანას - ორთანჯაში. მასუმა წანას ჭიტა ნა ენ-ში მუყონობტეს, მოხთუ არ დევი დო ქამურკუ. ამ ვახთის ქეზღუ მუში კილიჯი დო ნულუნ ოგორუმა. ჯუმაღეფექ დილო ეხვეწეს: „მცუდიში მო ულუდა”, ჰამა მითის ვარ ნუსიმიხუ დო იგზალუ ოგორუმა.

ჰეფეი გზა იგზალუშკულე ქომოხვადუ დიდი სიჯა მუშიმ ოხორის. ოხორის ხვალა და მუში მოხვადუ. კითხუ-ქი: „სო რენდა სიჯა ჩქიშია?“, „დალიშა იღუდა დო აწი ქომულუნდა”. ახჩამი ნა დიყუ, სიჯა მუში ქომოხთუ, ჩილი მუშის უწუ-ქი: „აქდა მუთხანია კოჩიმ შუა გულუნდა”. დოლოხენდო დუჯოხუ-ქი ადა ბიჭიქ: „ჰო, ოკულე მუ გინონდა?” „ჰო, სი რეია? არდა მაჟვანა ჯუმაღეფე ტესკონდა დო ოჭკომუმ სერი ყვატია”. „მან ოჭკომუ დო ოშუმუ ვარ მინონდა, ნოღამისა მიმტინესდა. მუთუ ჩარე იყვენი, ქი ქობდირათდა?” დევიქ უწუ-ქი: „მან ემკათა ცხენი ვარ მიყონუნდა, მაჟვანა სიჯაშა იღია დო ემუქ მუთუ დოგიხონუფსდა!”

ბიჭი დისელუ დო მაჟვანა სიჯაშა იგზალუ. ემუქთი ეშო უქუ-ქი: „ამუში ჩარე, - მასუმა სიჯაშა მენდოჩქუ, - ემუქ დიქიფსდა”. ემუშა ნა მეხთუ, ემუქთი მუჭო წოხლენიქ ნა უწუსთეი, „აქდა კოჩიმ შუა გულუნდა”. „ოკულე მუ ყვაგინონდა?” - ბიჭიქ უწუ. ემ ვახთის თქუ-ქი დევიქ: „ეჰდა, მაჟვანა ჯუმაღეფე ტესკონ, ქო-იმხორტია”. დეზღუ მასუმა სიჯაქ, ნუწკუ არ ცხენი დო ბიჭის ქომეჩუ, მაჟვანა ცხენის მუქ ქოგეხედუ დო იგზალეს. ქომეხთეს ია დევიმ ოხოიშა, ნადა დევიქ ნა მურკეეტუ ნოღამისა. მეხთეში, ხვალა ტუ ნოღამისა. ქეზღეს, ქამურკეს მუთეფექთი. მუყონობტე-ში, ია დევი მეჭიშუ დო ბიჭის გუნდგუ დო ქამეტკორუ ცხენიშენ. კულანი ქაგუწყონუ.

სიჯა მუშიქ ბიჭი ოკონალურელი ოხოი მუშიშა ქომუყონუ. და მუშიგ ნა ძირუსთეი, ომგარინუ ქოგდოჭკუ: „ადა მუ ყვია, - დევი მუშის უწუ, - ჯუმა დომიყვილითია?” დევიქ უწუ-ქი: „ადა მუთუ ვა რენდა, ქაგოროკუცხინაფდა, ჰამა ხოლო ვიდადა თქვასუნონდა”. დევიქ უკითხუ დო ჰაგოკუცხუ. ე-ნა გოკუცხუს-თეი, „ჰადდე ვიდათადა ხოლო კულანიშა”, ყოროფელი მუშიშა და!

დევიქ უწუ-ქი: „ჟურ დღას ქოლომიყონდია, მან ვულურდა ღო მჩხუი ქეპჭოუფდა. ემკათა ცხენი უნონ-ქია, დღას ჟუნენქ თანე მჩხუი გუწუტკონაგინონ ღო ეშოთე ჭოფაგინონდა. ემ ვახთის ჩქინდა ია დევიში ცხენი ვარ ნაჭიშინენდა“.

ღოჩუ ჟურ დღას სიჯა მუში. ქომოყონუ ჟუნენქ თანე მჩხური, ქოგუქუბლეს ილხი ცხენეფეს ღო ქოჭოფეს ემკათა ცხენი, ნამუმა ნა მითიში ცხენი ვარ ნაჭიშინეტუ. იდეს, ქომორკეს ყოროფელი მუში მულუნან. მაჟვანა დევიქ ნა ოგნუ, გეჭვიშინუ უნტუ, ჰამა ვარ გდაჭიშინუ. აშოთე ქომეყონუ ოხონი მუშიშა. ბაბა მუშიში ვესიეთეფე ღოყუ ღო სქიდუნან.

IV

სამი ძმა და სამი და

ძველად ყოფილან სამი ძმა და სამი და. მათი მამა რომ კვლე-ბოლა, ანდერძი დაუღო: „ჩემი სიკვდილის შემდეგ მორიგეობით საფლავზე მომაკითხეთო! სამი და რომ გყავთო, ვინც მოვიდეს, მიეცითო!“

ერთ დღეს ორი ძმა ტყეში წავიდა. მოვიდა სახლში ერთი დევი და უმცროს ძმას და სთხოვა. აიღო და მისცა. ძმები რომ ტყიდან შინ მოვიდნენ, და რომ ვერ ნახეს, უმცროს ძმას ჰკითხეს: „სად წაიყვანეო?“ „გავათხოვეო, დევს მივეციო.“ უფროსებმა მაგრა სცემეს უმცროს ძმას. კვლავ წავიდნენ უფროსი ძმები. მაშინაც ერთი სხვა დევი მოვიდა და მეორე დაც მისცა. ძმები რომ მოვიდნენ, უმცროს ძმას კიდევ სცემეს. მესამეჯერ მესამე და გაათხოვა და მაშინაც კიდევ რომ სცემდნენ, უთხრა: „ეე, ძმებო, თქვენ რას აკეთებთო? მე მამაჩემის ანდერძს ვასრულებო!“ „ოჰ, ჩვენ ტყეშილად გცემეთო!“

მოდი, ამაღამ მამაჩემის საფლავს მივაკითხავო!“ – და წავიდა უფროსი ძმა. საფლავთან რომ მივიდა, მაგარი წვიმა შეხვდა, დასველდა. მოვიდა შინ და დაწვა, ძმებს არაფერი უთხრა. მეორე ღამეს შუათანა ძმა წავიდა. იმასაც, საფლავთან რომ მივიდა, ისეთი წვიმა შეხვდა, დასველდა, მოვიდა შინ და დაწვა.

მესამე ღამეს უმცროსი ძმა წავიდა. იმასაც ისეთი წვიმა შეხვდა, დასველდა. გარშემო მიმოიხედა, „როგორ გავიშროო?“

რომ გაიხედა, ერთ ტყეში ცეცხლი დაინახა. გაიფიქრა: „იქ გავიშრობო“ და ცეცხლისაკენ გაემართა. რომ მივიდა, ცეცხლზე დიდი ქვაბი იყო დაკიდებული, რაღაც იხარშებოდა, თურმე თორმეტ ღვეს ქვაბი ჩამოეკიდა, საჭმელს ხარშავდნენ. ამ ბიჭს უთხრეს: „ჰეი, ვინა ხარ, რად მოხვედიო?“ „რატომო, არ იქნებაო თქვენთან მოსვლაო?“ მაშინ უთხრეს: „შენ ჩვენი არ გემინიაო?“ „მეო ცეცხლთან გასაშრობად მოვედიო.“ „ჰოო, ჩვენ ამისთანა კაცი გვინდოდაო. შენ ჩვენთან უნდა იყოო!“ ამხანაგად გაიხადეს ღვევბმა.

იმ დროს ხელმწიფეს სამი ლამაზი ქალი ჰყავდა. „არავინ მომტაცოსო“ და ერთი ციხე აეგო. ციხეში ცხოვრობდნენ. ეს ღვევბმა იცოდნენ, მაგრამ მათ იქ შესვლა არ შეეძლოთ. ამ ბიჭს უთხრეს: „ასეთი-ასეთი ციხე არისო და შიგ სამი ქალიაო — როგორმე ისინი გამოვიყვანოთო!“ ბიჭმა უთხრა: „მე გამოვიყვანო“. მონახა რკინის პალოები, დაასო ციხის კუთხეებზე, ავიდა ზემოთ თვითონ, დაიკავა ხანჯალი, ღვევებს უთხრა: „მოდიო, თითო-თითო ამოდიო!“ სათითაოდ დახოცა, ციხეში ჩაყარა, ჩავიდა და ქალებს თითო ბეჭედი წამოაცვა. ისევ ავიდა, ციხიდან ჩამოვიდა, შინ მოვიდა, არავის არ უთხრა, თუ რა ქნა, რა არა იქ.

ხელმწიფემ ეს რომ ნახა, — ქალებისათვის ბეჭედი წამოუცვამს, თორმეტი ღვევი მოუკლავს, — ვეზირებს ჰკითხა: „ეს კაცი ვინ არისო, როგორ ვნახო?“ მაშინ ვეზირებმა უთხრეს: „რა ქენი იციო? ამ ადგილას ერთი ოქროს აბანო ააშენეო, ყველა მოვიდეს, აქ დაიბანოს და თავს რაც გადახდენია, თქვას და ისე გაეუშვათო.“ დარაჯი დაუყენეს.

ახლა გაიგეს ამ ბიჭის ძმებმა და უფროსმა ძმამ თქვა: „აბა, მე წავალო“. მივიდა, დაიბანა, გამოსვლისას თავს რაც გადახდომოდა, მოჰყვა და შინ მოვიდა. მეორე ღღეს შუათანა ძმა წავიდა. დაიბანა, რომ გამოდიოდა, თავის გადასავალს რომ მოჰყვა, ხელმწიფემ თავისთან მიაყვანინა, დაჰპატიჟა. ერთ ღღეს, ორ ღღეს, დრო გავიდა. ძმა რომ არ მოვიდა, ძმები საძებრად გაემართნენ. რა! ღვევმა უთხრა: „ორი ღღე მომიცადეო, მე წავალო და ცხვარს ვიყიდო. იმისთანა ცხენი უნდა, რომ ღღეში ორმოცი ცხვარი უნდა დაუყარო და ისე დაიჭიროო. მაშინ იმ ღვევის ცხენი ჩვენ ვერ მოგვეწევაო“. მოუცადა ორი ღღე სიძეს, მოიყვანა

ორმოცი ცხვარი, დაუყარა გაუხედნავ ცხენებს და დაიჭირეს ისეთი ცხენი, რომელსაც ვერავის ცხენი ვერ დაეწეოდა. წავიდნენ, მოიტაცეს მისი სატრფო და მოდიან. მეორე დევმა რომ გაიგო, დაწევა უნდოდა, მაგრამ ვერ დაეწია. ასე მოიყვანა შინ. თავისი მამის ანდერძი შეასრულა და ცხოვრობენ. ხელმწიფემ ჰკითხა: „ეს რატომ ქენიო, რა გინდოდაო? ქალებს ბეჭედი რატომ წამოაცვი, დევები რად დახოცეო?“ „იმიტომ რომ ჩვენ სამი ძმა ვიყავითო. უფროსი ქალი რომ არის, ჩემი უფროსი ძმისთვის წამოვაცვი ბეჭედი; შუათანას – შუათანა ძმისთვისო; უმცროსი რომ არის – ჩემთვისო. ხელმწიფე დასთანხმდა: „აბა, მოგეცი ქალებიო“. წელიწადი დადეს. თითო წელს თითო – თითო უნდა მოიყვანონ ბიჭების სახლში. ახლა ერთ წელს უფროსი ძმის საცოლე მოიყვანეს, მეორე წელს – საშუალოსი, მესამე წელს უმცროსისა მოჰყავდათ, მოვიდა ერთი დევი და მოსტაცა. მაშინ აიღო თავისი ხანჯალი და მიდის საძებრად. ძმები ბევრს ეხვეწნენ: „ტყუილად ნუ წახვალო!“ მაგრამ არავის არ უსმინა და გაემართა საძებნელად. კარგა მანძილი რომ გაიარა, უფროსი სიძის სახლს მიაღდა. სახლში მარტო და დახვდა. ჰკითხა: „ჩემი სიძე სად არისო?“ „ტყეში წავიდაო და ახლა მოვაო“. რომ მოსალამოვდა, სიძე მოვიდა, თავის ცოლს უთხრა: „აქ რაღაც ადამიანის სუნი დისო“. შიგნიდან დაუძახა ამ ბიჭმა: „ჰო, მერე რა გინდაო?“ „ჰო, შენა ხარო? ერთი სხვა ძმები ყოფილიყვნენო და ჭამის სეირს ნახავდიო („იზამდიო“)! „მე ჭამა და სმა არ მინდა, საცოლე მომტაცესო. რაიმე საშველი იქნება, რომ მოვნახოთო?“ დევმა უთხრა: „მე იმისთანა ცხენი არა მყავსო, მეორე სიძესთან მიდიო და ის რამეს გაგიკეთებსო“.

ბიჭი ადგა და მეორე სიძესთან წავიდა. იმანაც ისე უთხრა, მესამე სიძესთან გაგზავნა: ის გიშველისო“. იმასთან რომ მივიდა, იმანაც პირველივით: „აქ ადამიანის სუნი დისო“. „მერე რა გინდა, რომ ქნაო?“ – ბიჭმა ჰკითხა. მაშინ დევმა თქვა: ეჰო, მეორე ძმები რომ ყოფილიყვნენ, შევჭამდიო“. აიღო მესამე სიძემ, ახსნა ერთი ცხენი და ბიჭს მისცა, მეორე ცხენზე თავად შეჯდა და გაემგზავრნენ. მივიდნენ იმ დევის სახლში, რომელ დევებსაც მოეტაცა საცოლე. რომ მივიდნენ, პატარძალი მარტოდმარტო იყო. აიღეს და მოიტაცეს თვითონაც. რომ მოჰყავდათ, ის დევი

დაეწია, ბიჭს თხლიშა და ცხენიდან ჩამოავდო, გოგო წაართვა. სიძემ ბიჭი გულწასული მიიყვანა სახლში. დამ რომ დაინახა, ტირილი დაიწყო: „ეს რა ქენიო, – დევს უთხრა, – ძმა მომიკალიო?“ დევმა უთხრა: „ეს არაფერიო, გავაცოცხლებო („გავალვიძებო“), მაგრამ კვლავ წავალო, იტყვისო“. დევმა ულოცა და გამოიღვიძა. გამოიღვიძა და: „აბა, წავიდეთ ისევ გოგოსთანო“, მის სატრფოსთან რა! დევმა უთხრა: ორი დღე მომიცადეო, მე წავალო და ცხვარს ვიყიდო. იმისთანა ცხენი უნდა, რომ დღეში ორმოცი ცხვარი დაუყარო და დაიჭიროო. მაშინ იმ დევის ცხენი ჩვენ ვერ მოგვეწევო. მოუცადა ორი დღე სიძეს. მოიყვანა ორმოცი ცხვარი, დაუყარეს გაუხედნავ ცხენებს და დაიჭირეს ისეთი ცხენი, რომელსაც ვერავის ცხენი ვერ დაეწეოდა. წავიდნენ. მოიტაცეს მისი სატრფო და მოდიან. მეორე დევმა რომ გაიგო, დაწვევა უნდოდა, მაგრამ ვერ დაეწია. ასე მოიყვანა შინ. თავისი მამის ანდერძი შეასრულა და ცხოვრობენ (გ. კარტოზია. მასალები ლაზური ზეპირსიტყვიერებიდან. ქართული ლიტერატურის საკითხები“ 1968).

V

არ კაი კულანი არ ბიჭის მეჩამუ უნონან. ბიჭიმ ბაბაქ მუში მანძაგე ოჩქემესს კულანიმ ოხოიშა. ბაბა-მუშის აკვანს ერჩიქ. არ წაა ნა იდას, „ჩქიმი კულანი ჭიტა რენ, ვარ ვოქიმოჯაფ,“ უწუმესს. ია კოჩი ოხორი-მუშიშა ქომულუნ. სუმ დღაშ-კულე ხოლო მინდულუნ. კულანიმ ბაბაქ უწუმესს: „მციქა ვიდუმუნა“-ია, უწუმესს. ეკულე ია კოჩი ხოლო ქომულუნ ოხორი-მუშიშა. ხოლო სუმ დღაშ-კულე მინდულუნ. ხოლო აკვანს კულანი ბაბა-მუშის. ბაბა მუშიქ ქომეჩაფს კულანი. ეკულე „უმქესეის (ბჟაჩხა) მოხთი!“-ა, უწუმესს. ადა ბიჭიში ბაბაქ მაწკინდი, ყუჯიში, საატი, მეციგალე ქორკა, წინეკი, დოლოხენი გეჯელული, პოდრა, ოჭიდის გოლასუმუში, ჩაბიში პამადა, დუხი, ადეკალონი ეჭოფუფეს. კულანიმ ოხოიშა მინდიმელან. ეკულე კულანიმ ბაბას ქომეჩაფან. შებეთი ქომუფან. ეკულე სუმ-ოთხო ოხორჯა-თი მინდულუნ კულანიმ ოხოიშა? (ბიჭიში სემთიშე). ნოლამისა ქოდოდეინაფან ბიჭიში კოჩეფექ, ეკულე-თი შექელლექე დიქიფან, ბიჭიში კოჩეფეს ბოხჩათენ ქოგუკიუფან დო. ბიჭიში კოჩეფე ოხოიშა

მინდომელან. ბიჭიში ოხოიშა ოყონაფაშა ნოლამისა ეენ. ბიჭიშ კოჩეფეს უტკობუნ – ოხორჯას-თი დო ქიმოლის-თი – მთელის უტკობუნ. ეკულე ბიჭიშ ოხოიშა ნა იყონან არ წანაშ კულე. ნოლამისა ქოდოდგინაფან ბიჭიში კოჩეფექ. ეკულე ბაღჩიშეფე მეჩაფან, ფარა. ნოლამისაქ-თი შექელღემე, მენდილი მეჩაფს ენ-თეფეს. ეკულე ჩქვა ვა ტკობუნ, ქაბუიწკიფს. ეკულე დიყვენ ნისა. ჭუმანიში თელიშენ ორდო ია ისელასიონონ. ნოლამისა ნა ნიყონან ვახთის, დიდი დუგუნი იყვენ. ნოლამისას ჯუმა-მუშიქ გადაკნეფს ხეს. ე-დო ბიჭიშ ოხოიშა იყონოფან. დიდო გადაეფე იქიფან; ბუელეფე, ბაკლავაფე, დოლმაფეიქიფან. ხორონაფან, იბირან ჭუმანიშა დოთანაფან. ჩქვათი კათთაი მუში ოხოიშა მინდულუნ, დოთანა-ში. ბოში მსქიბუ ნა იქთასთეი, იქთასინონ აღნე ნისა. ეკულე არ-ჟურ ბეე დვაყვაში, დიყვენ ოხორჯა. აღნე ნისა მთიი-კალა, დამთიე-კალა, დიდი ოხასქიი-კალა ვა ღაღაღაფს. მა არ თუთაშ-კულე დოოღაღაღაფი. ბაზი ვა ოღაღაღაფს, მთიის – ჟურ წანაშა, დამთიეს – არ წანაშა. კუჩხემ ქთალაში: ნოლამისა ჟურენეჩ დღაშ-კულე ულუნ ბაბამუშიშ ოხორიშა.

V

ერთი კარგი გოგოს ერთი ბიჭისთვის მიცემა უნდათ. ბიჭის მამა თავის მეზობელს აგზავნის გოგოს სახლში. მამამისს სთხოვს შუამავალს. ერთხელ რომ წავა, „ჩემი გოგო პატარა არის, არ ვათხოვებო“, – ეტყვის. ის კაცი შინ („თავის სახლში“) მოდის. სამი დღის შემდეგ ისევ მიდის. გოგოს მამა ეუბნება: „ცოტას ვიფიქრებო“. მერე ის კაცი ისევ მოდის შინ. ისევ სამი დღის შემდეგ მიდის. ისევ სთხოვს გოგოს მამამისს. მამამისი მისცემს გოგოს. მერე: „პარასკევს (კვირა) მოდიო!“ – ეუბნება. იმ ბიჭის მამა ბეჭედს, საყურეს, საათს, გულის ქინძისთავს (მის-არჭობს), კაბას, წინდას, შიგნითა თეთრეულს, პუდრს, წარბზე გადასასმელს, ტუჩის პომადას, სუნამოს, ოდეკოლონს იყიდის, გოგოს სახლში წაიღებენ (მისცემენ). შარბათს დალევენ. მერე სამი-ოთხი ქალიც წავა გოგოს სახლში (ბიჭის მხრიდან). პატარ-ძალს დაყენებენ ბიჭის კაცები. მერე შაქარლამას გააკეთებენ, ბიჭის კაცებს ბაღდაღში გაუკრავენ და ბიჭის კაცები შინ წაიღე-

ბენ. ბიჭის სახლში წაყვანამდე პატარძალი არის. ბიჭის კაცებს ეძალეა – ქალსაც და კაცსაც – ყველას ეძალეა. მერე ბიჭის სახლში რომ მიიყვანენ, ერთი წლის შემდეგ, პატარძალს დააყენებენ ბიჭის კაცები. მერე საჩუქარს მისცემენ, ფულს. პატარძალიც შაქარლამას, ბაღდადს მისცემს იმათ. მერე უკვე აღარ იძალეა, მოიხსნის. მერე შეიქმნება რძალი. დილას ყველაზე ადრე ის უნდა ადგეს. პატარძალი რომ მიჰყავთ იმ დროს, დიდი ქორწილი იქნება. პატარძალს თავისი ძმა მოჰკიდებს ხელს, ჰოდა ბიჭის სახლში მიჰყავთ. ბევრ საჭმელს (საჭმლებს) აკეთებენ. ბურელს, ბაკლავას, ტოლმას აკეთებენ. ცეკვავენ, მღერიან დილაამდე, გაათენებენ. მეტიც, ყველა თავის სახლში წავა, რომ გათენდება. ცარიელი წისქვილის ქვა რომ ბრუნავს, ისე უნდა იბრუნოს ახალმა რძალმა. ახალი რძალი მამამთილთან, დედამთილთან, უფროს მამულთან (იმათი თანდასწრებით) არ ლაპარაკობს. მე ერთი თვის შემდეგ დაველაპარაკე. ზოგი არ ელაპარაკება მამამთილს ორ წლამდე, დედამთილს – ერთ წლამდე. ფეხის ბრუნება-პატარძალი ორმოცი დღის შემდეგ მიდის მამამისის სახლში.

VI

სუმ დაშ ჰექდაე

სუმ თანე დალეფე ტერენან არ ოხორის ნანაში ანტემიკალა. ელო ნანაშ ანტემიქ კაი ვა ოლოდაფტენან. ელო კულანებექ თქვეს, ქი. „ენჯამი ჩქინ ემ დუნიას-თი გონდინერი ვორეთ, დო-ამ დუნიას-თი. ელო ჩქინ ვიდათ შარა გზაშა. დო ადა გზას მეაყონათ, დო ე-ნა მალენან, დეიშა ვიდათ“. დადალეფე იდეს, იდეს, იდეს დო მთელი დალი მიკილეს, არ ოხოი ვა ნაგეს. ციქა ჩქვა ნა იდეს, არ ოხოი ქონაგეს დო ია ოხოიშა დიდი და-ნაი მეხთუ-ი. ია ოხოის ფიჩ მითი ვარ ტერენან არ ჩობანიშ მეტი. ჩობანი-თი იგზალეენ მჩხუეფე დალიშენ მოჩვალუშა. იდი კულანიქ ჭიბა დალეფს დუჯოხუ „ქომოხთით, კულანეფე. ოხოის მითი ვა რენ. ნა მინონან სთეი პჷკომათ, ფშვათ!“ დალეფე სუმი-თი ქამახთეს ჩობანიშ ოხოის. ჩობანიშ ოხოი-თი დიდო კაი მოწიფხეი რენ. ოხორჯა ვა უყონტუ. ჰამა მჩხუეი დიდო უყონტუ დო მჩხუითენ იჭოფეეტუ. ულანეფე ნა ოხოის ამახთეს, ჰენ წოხლე

ოხლის ნაგეს მსკვა დიდი შკაფი. შკაფი ნა გონწყკეს, შკაფის დოლონე მთელი კაი ოჭკომალეფე ტუ: თოფუი, ყვალი, ხორცი და მთელი შეი. ადა კულანეფეჟე ფოსთი დორჩეს დო ტაბუს სა-ღანი ქოგედგეს. თოფუი საღანის ქოგებეს, ქოჭკომეს სუმიქ-თი.

ო ეკულე ოდას კაველას ქოღინჯიეს: სუმიტ-თი დოღანი ქო-მუილაფეს. დორმაშენ დიდი დაქ ოხოსარს, ქი: „მი-თი მულუნ-ია“. დო მციქაჩქვამ კულე, ჩობანი ქომოხთუ მჩხუეფეთე ბარაბე.

მჩხუეფე ქომოლოხუნუ ბოგას. ჩობანიქ არ მჩხუი ქანაჭკიუ. კულანეფე ხოლო-თი ონჯიეს ტკობინეირენან. ჩობანიქ მჩხუი ნა ნოჭკიუ, ხოცი ოხოიშა ქამილუ, კაი დორჩუ, ჯუშუ ქოგობლუ. ჩობანიქ კაი ხორცეფე დოცხუნუ დო ქებაბი დოყუ. დო ფოსთის ქოგებელუ დო ქოჭკომუ. ფოსთის ნა გეხელუ ჩობანი, ფოსთის, კულანეფეჟე ნა თოფუიჭკომეეტეს, ქოგიაწაპეეტეს. დო ადა ჩო-ბანის, თოფუონი ფოსთის ნა გეხელუ, ქონანცახუ. ჩობანიქ თქუ, ქი: „თოფუი მან ვა პჭკომილო მოთ მემანცახუ?“- ია. ო გუი ქომუხთუ. დო შიში ოჩხვინუ, ჩხვინდის მიშირუ. ჩობანი დოლუუ.

კულანეფეს ჩობანი ნა ლუუ, კაი აწონეს. ისელეს ონჯიემენ. ოხოიში საები მუთეფე დიყვეს. დიდი კულანიქ კუკუმა აეზლუ დო წკაიშა იგზალუ. წკაიშა ნა ილუ, მითხანიქ კულანის დუ-ჯოხსუ. ულანიქ ნენა მეჩუ. „სი მი რე?“-ია. მითხანიქ კულანის უწუ, ქი: „ჩქინ-ია სუმითანე, აეთიმეფე.. აეთიმი ბიჭეფე ვორეთ-ია, კაი ვა მოლოდეს-ია. ო აშო გზა დო გზა გოფთით-ში ადა ოხოი მემაგეს-ია. ია ოხოი თქვანი რენ-ი-ა? ჩქი მეფთათ ნა, იყვენ-ი? -ა., კულანიქ : „ჩქინდა მოხთიმუ დილო ჩეთინი რენ“-ია. ბიჭიქ უწუ, ქი. „მუშენია? ჩქინ-თინ – თქვანისთეი, თქვან-თი ჩქინისთეი. შინ მან მენდომაყეონი, სქანდენ ჭიტა – ჩქიმდენ ჭიტა ჯუმას, ჰენ ჭიტა-თი – ჰენ ჭიტა ჯუმას. ო ოხოის მსქიდათ მთელი-თი ოხორჯა-ქომოლეფეჟე. თქვან ხვალა კულანეფეჟე-ია ოხოის ვა გახეზმეტენან. ილო მჩხუი რენ!“ კულანიქ: „ჰო“- ია, უწუ. დო ბიჭიში ნენა დოყუ.

VI

სამი დის ამბავი

სამი ცალი და („ღები“) ყოფილან ერთ სახლში დედინაცვალ-თან. ჰოდა დედინაცვალი კარგად არ ექცეოდა (კარგს არ უშვრე-

ბოდა) თურმე. ჰოდა გოგოებმა თქვეს, რომ „ჩვენ მაინც ამ ქვეყნა-დაც დალუპული ვართ და-იმ ქვეყნადაც. ჰოდა ჩვენ წავიდეთ შარა გზაზე და ამ გზას მივყვეთ და ის რომ მიგვიყვანს, იმ ადგილას მივიდეთ“. ამ დებმა იარეს, იარეს, იარეს და მთელი ტყე გაიარეს და ერთი სახლი არ შეხვდათ. ცოტა კიდევ რომ იარეს, ერთი სახლი შეხვდათ. და იმ სახლში უფროსი და რომაა, რომ მივიდა. იმ სახლში სულ არავინ არ ყოფილა („ყოფილან“) ერთი მწყემსის გარდა. მწყემსიც წასულა ცხვრების ტყიდან მოსალაღაავად. უფროსმა დამ უმცროს დებს დაუძახა: „მოდით , გოგოებო, შინ არავინ არ არის, რომ („ის რომ“) გვინდა, ისე ვჭამოთ, ვსვათ!“ დები სამივენი შევიდნენ მწყემსის სახლში. მწყემსის სახლიც ძალიან კარგი მოწყობილი არის. ცოლი არ ჰყავდა, მაგრამ ცხვარი ბევრი ჰყავდა და ცხვრით ყიდულობდა („ნაყიდავა“). გოგოები რომ შინ შევიდნენ, ყველაზე უწინ სახლში წაადგნენ (შეხვდათ“) ლამაზ დიდ კარადას. კარადა რომ გაადეს, კარადის შიგნით სულ კარგი საჭმლები იყო: თაფლი, ყველი, ხორცი და ყველაფერი. ამ გოგოებმა ტყავი დააგეს და ტაბლაზე თეფში დადვეს („დადგეს“). თაფლი თეფშზე დაასხეს, ჭამეს სამივემაც. და მერე ოთახში საწოლზე დაწვნენ. სამივემ საბანი დაიხურა („დაიხურეს“). და ჭუჭყურუტანაში უფროსი და იჭვრიტება, რომ „ვიღაცა მოდის“-ო. და ცოტა ხნის (კიდევ) შემდეგ, მწყემსი მოვიდა ცხვრებთან ერთად. ცხვრები „შესვა“ ბაგაში. მწყემსმა ერთი ცხვარი დაკლა. გოგოები ისევ საწოლში დამალული არიან. მწყემსმა ცხვარი რომ დაკლა, ხორცი შინ შეიტანა, კარგად გარეცხა, მარილი დააყარა. მწყემსმა კარგი ხორცები დაარჩია და ქებაბი გააკეთა. ჰოდა ტყავზე დაჯდა და შეჭამა. ტყავზე რომ დაჯდა მწყემსი, ტყავზე, გოგოებს რომ თაფლი უჭამიათ, მიწებებულა, და ამ მწყემსს, თაფლიან ტყავზე რომ იჯდა, მიეწება. მწყემსმა თქვა, რომ: თაფლი მე არ მიჭამია („ვჭამე“) და რად მივეწებე-ო?“ და გული მოუვიდა და შამფური გაახურა, ცხვირში შესცა. მწყემსი მოკვდა. გოგოებს მწყემსი რომ მოკვდა, გაუხარდათ, ადგნენ საწოლიდან. სახლის პატრონი თვითონ გახდნენ. უფროსმა გოგომ დოქი აიღო და წყალზე წავიდა. წყალზე რომ მიდიოდა, ვიღაცამ გოგოს დაუძახა. გოგომ ხმა გასცა („მისცა“): „შე ვინ ხარო?“ ვიღაცამ გოგოს უთხრა, რომ „ჩვენ სამივე ობლები... ობოლი ბი-

ჭები ვართო, კარგად არ მოგვექცნენო („კარგი არ გვიყვებო“) და ასე გზა-გზა დავდივართ, დავდივართ და ეს სახლი შეგვხვდაო, ის სახლი თქვენი არისო? ჩვენ რომ მოვიდეთ შეიძლებაო?“ გოგონა: „ჩვენთან მოსვლა ძალიან ძნელი არის“-ო. ბიჭმა უთხრა, რომ „რატომო, ჩვენც თქვენისთანა, თქვენც-ჩვენისთანა. შენ მე წამომყევი, შენზე უმცროსი-ჩემზე უმცროს ძმას. სულ უმცროსიც-სულ უმცროს ძმას და სახლში ვიცხოვროთ ყველა ქალ-ვაჟმა („ყველაც ქალ-ვაჟებმა“). თქვენ მხოლოდ გოგოები სახლს ვერ გაუძღვებით, ბევრი ცხვარი არის!“ გოგომ:”ჰო“-ო, უთხრა. და ბიჭის შემოთავაზება (ენა) შეასრულა („გააკეთა“) (ი. ასათიანი. ჭანური (ლაზური) ტექსტები, 1974).

სვანური ტექსტები

I

ლიმერე

ლიმერე ემლოხვიმდ აგუსტჟინ ნემთქჳნ ი ეჯ ლდ-
ლიმდ ჩნ ხოჩა ლდესა ხოგან. ალ ლადლ ქჳინი ლადლ
ლნსვ ი ლეჯგრიდ ი ლეფნად დემეკაშ დრ აზარა. მახა
ლგდგრი ფუსდ ჰდლურდ ხოშმ იმარლ ამ ლდლიმდ.
ზურალრ ლიმერე ლადლ მახა ლგდგრვი საფლავჳნ გვის
ჩუ ივგახ ლალჭაღლს ი ლაგენს. ლიმერე სგებნე ლადლ
ჰამს ჳიცარს ჟი იშგურდენდა მგ ი ნბზგვ დვრეჳნ,
შომჳდ ჟი ტეხენდახ, ეჩას ლირბიღლს იბნახ ი ნბოზდ
მერმა ლდლი სნჭირო დიარს ქანყახ. მერმა ლადლ მეზგე
ლდესას ჩვამდბუნა ი სგა ხაგამდა ლაჯახს. ზურალრ
მნკვი ქეთვარს აწყლდახ ი ჩუ ნდდარლვჳნლო ჩიქე
თშს აჰნჭვდახ, ეჯას ლემზარს ჟი ხაცემენდახ ქამენქა.
ალ ლუცვემ დიარს ცხუნლ ხაჟხა.

ეჩანლო თშს აჯადახ, ლო ლგერაღლს, ლგერარს ცხი-
რარჟი ხოსვამდახ ი ალ ცხირარს ეჩანლო დრარჟი ხაჯლახ.
ქდაწყახ ტაბგარს, ჩუქჳნ ლავშარს ი ლემზერარს დნსგდახ,
ჯიქან ცხუნიღარს, ცხუნიღარჟი ლგერაღლ ხოსუდახ, ი აჯად
იშგენ ხიღარ. ჯვინელ სიმინდი შდა ესვდ ხოსდნ
ლერხუმხან ნწიდვ, ეჯასი ჩვადნსგდახ ტაბგჳნ, ჯიქანქა
მებგდ თშს ხთხფახ. თშ მგჯბბს ჯართე დნსგდახ. ლვა-
ჟარ ლელვარს ლზრულვ ტაბგართე დნსგდახ ი ამჳნ ჩი.
ლელვს ი ჟი ლემარა ტაბგარს, ინღას ი იშგენ ხიღარს,
ჟდმნსგდახ ლასფლავათე, ი მიჩა-მიჩა ლგდგარვი ლასფლა-
ვაჟი ჩუ დგემდახ. მგ ჟი იყვბლ, ეჩას ბაპი ჳედენდა,
ჩვაჯგირდა საფლავარჟინ ტაბგარს; მეზგაღლ ტაბგარს ჟი
იკაღდახ ი მიჩა-მიჩა' აგით' დმნსგდა მგ ი ეჩეჟ იდდარაღლს.

(სვანური ენის ქრესტომათია, თბ. 1978 წ. გვ. 16-17).

II

მარიამობა (ღვთისმშობლის მიძინება)

მარიამობა თხუთმეტ აგვისტოს [ძველი სტილით] ხვდებოდა (გვჩვენოდა) [და] ამ დღისთვის ყველას დიდი საკლავი ჰყავდა.

ეს დღე სულიერების (სულის) დღე იყო და საკურთხებლად და სულთა მოსახსენებლად (სუფრის გასაშლელად და ღვინის გადასაწევად) არავინ არაფერს არ ზოგავდა. ახალი მიცვალებულის პატრონი ხომ გამსაკურთხებულად ემზადებოდა ამ დღისათვის. მანდილოსნები (ქალები) მარიამობა დღეს ახალი მიცვალებულის საფლავზე გულს იჯერებდნენ მოთქმითა და გოდებით. მარიამობის წინა დღეს, დილას ცომს (ცომებს) მოზელდა ყველა და საღამო ჟამს, როგორც კი ცომი ამოვიდოდა, იწყებდნენ ცხობას; მარიამობა დღის მარაგ (საჭირო) პურს დაღამებამდე მთლიანად გამოაცხობდნენ. მეორე დღეს ოჯახი საკლავს დაკლავდა (დაამუშავებდა) და ჩაადგამდა მოსახარშად. ქალები პირველად ხაჭაპურებს დააცხობდნენ და პურობის მერე ყველს დაჭყლეტდნენ (მოზელდნენ) და იმას სეფისკვერებს წაუსვამდნენ ზემოდან. ამ ყველწასმულ სეფისკვერს ჰქვია ცხუნილი.

შემდგომ მოხარშავდნენ ყველს, მერე - კვერცხებს, ამ კვერცხებს მერე წკირებზე წამოაცვამდნენ, წკირებს კი პურებში ჩაარჭობდნენ. გააწყობდნენ სუფრებს, პირველ ფენად ლავაშებსა და სეფისკვერებს დებდნენ (დაალაგებდნენ), ზემოდან – ცხუნილებს; ცხუნილებზე კვერცხები ეწყო და ასევე სხვადასხვა ხილი (ხილები); ძველი სიმინდის ტარო ვისაც ჰქონდა ლეჩხუმიდან მოტანილი, იმასაც დებდნენ სუფრაზე და ზემოდან წელვად ყველს (კწრზს) მოავლებდნენ. ელარჯს (ყველ მოხარშულს) ჯამებში დებდნენ. მამაკაცები ხორცს აწყობდნენ მანდილოსნების სუფრაზე და აგრეთვე სხვასაც ყოველივეს. ხორცს და გაწყობილ სუფრებს, ბოლოს და სხვადასხვა ხილს (ხილებს) აიტანდნენ სასაფლაოზე და იქ თავ-თავიანთ მიცვალებულთა საფლავებთან დადგამდნენ. ყველა რომ შეიკრიბებოდა, მაშინ უკვე მღვდელიც მოდიოდა, გულდაგულ აკურთხებდა სუფრებს სასაფლაოებზე; შემდგომ უკვე ოჯახის წევრები სუფრებს აალაგებდნენ ხოლმე, მიჰქონდათ სახლში და იქ იწყებდნენ პურობას.

II

სტიმნიშ

ემსუ ჟიქმ ნიხალ ლახრავლს. ალ ჟიქმ ლი სტიმნიშ ი ხეხტა ლტნთისგა, პირჟელ თებგრუვლს. ლახტს ნოგ საყდარ. ეჯას ხტაყლედ მადლიანს, მოდედ თარგნძელს. სტიმნიშ ქა ნიჭიმ სოფელს: ამხუ ზატ ემსუ ლი მუსუმნიშ (||მესუმნიშ) ი მერმა ზატ — მერმე. სტიმნი ლადელ მუსუმნიშ ჟი ღგრი მადლიანთე ი ეჩე იმზირ. ეჩუნლო სოფელ ღგრი, ესტუვდს ჟი ლოზი ხაკუ, ი დივრს ი ზედვშს ადი მავ. დივრს ჟი ხამზგრიხ ი ზედვშსი. ეჩუნლო ტაბავს იგემხ ი ჩუ იდიარვლხ, ჰარავს ითრეხ ი დივრს იზბიხ.

ეჩუნლო, ნაბზან პილთე, ჟი იცხემხ ტაბავს, ჩუ ისგურხ ი კენსარს ითშიხ. დესტუვდს ხოჩამდ ხესგუჟუ, ეჩას გარ ითშიხ კენსარდ. კენსარს ჩტავტუნაძეხ: ჟი იკედხ შიხს დედე გუნაძს; ეჩის ჟი ხაცტემენიხ ლაწუტარჟი ჩიავ, თერალგნქა: ნებგუჟაჟი, ჰაყბარჟი, ნექჭარჟი, ნეფხუნაჟი, კარავჟი — ჩიავ ხაცტემენიხ გუნაძს. ეჩუნლო ტუზარვლს ითშიხ. ეჯადარ ხეკტესე ხელჩედხ კენსარს. კენსარ იბჟორლთიელ, იბუნძგუტულ ი ტუზარვლგნქა ჩო ხელტუჩინალ: დედ ლემასგუჟი აცხტლე, მოდედ მუსისგა ამდლთი ი ილგაცალ ამჟი. ეჩუნლო სერ ჩუ ინბუზი, ქა ვედნიხ ი ლამპარვლს ატურალოხ. ლამპარვლს ვგინან ადესგინ, ჩუ ლგკლგრა ი ჟი ლემარა. ნაბუზს ჩუ ხავლენიხ მუსისგა ი ეჩეჟინ ნეწუთიდდ ლემარა ლამპარს ხადიხ. ეჩუნლო||ეჩუნლო ხოჩამდ სგა ხალტორეხ ლემესგს. ეჩუნლო ჟი ხებდინი ლამპარს ი ხომა ლემესგ ხეფსი. ეჩის დერტუვდ ქა ხეწდენი გუშგუთედ სოფელხან, ეჩქა შიშდ ჟატურალოხ სოფელს ლამპარვლს ი ჭგუმხანს იხოხ ი ილარვლხ. ეჩე, საყდარსი, იხოხ ჭგუმხანს ი იბუნძგუტულხ, კენსარი იბუნძგუტულ ი მიჩა ტუზარვლი. ტუზარვლ კენსარს ხეწენალხ. კენსარს ქა დარმოშ ხეტხიელ ი ფუსდს გარ ხაყლე მავ. ლამპარვლ ჩუ დედენიხ ი ეჩქა ვგითე ვედნიხ. ვგის, შუკტარჩუ, ჩუ ხრგ კენსარს „ყოოო, ყოოო“, — იტულოიელ ამჟი. ტუზარვლ აზთიხ. კენსარ ესტუვდს ქა ხეწდენი, ხეზურიელ ფაუშ, მარე ტუზარვლ დემ ხამბეხ ლიყერს. კენსარ, ჟიბ (საყდარს) ნარდტუ ერტუვდ ლი ეჯ ლადელ, ეჩას დემ ხაჩო.

სერ ჩუ ვედნის სოფელთე. ეჩქას მუსუმნიშთე სგა ღურიდ. ყორჟი ჩუ ხტიგნიდ ი ლიმციქტილს ხოზნიდ. მუმციქტილ კესარ ლი ი ტუზარალი, პასხტი მეტხე აღდარ ლიხ. კესარ ლეჰდ ლი, ტიდიერ ლი მეტარ ი ქორხან ერუმა ლი პასხტი მეტხე, ეჩას ჩნ ხოლამ გარ ხაყლე, მარე ქორხანი ხოლამ ხატხეხ ეჩქა.

მანკტი კესარ აზზი მეცქტილს ი ხაყლე: „ქორხანქესერ ქანუ ესუქახხ, ადო ესერ მიჩა ჯარიმარა მედდერუ ბერჟე ლაგვი ხოჯჩა ჯეშხრე ნაგამ ი ეჩჟი ხეშტრე ნაძგრინ, ეჯა ესერ ახეა ი ქორხანქა ქანუ ესუქახხ. ყორქა ესერ ნორუ ანვანდ, მვგ ესერ ნანგულიქათ ათცეყერანხ. ეშხუთ ასანდ საფუტარი მგლჩად. ლეჟანისგა ამეა ჯარ ეჩჟუმ, ერე თხტიმ როქუ ვერანუ ხორი ი კაცხ ჯროლანუ; ლეჟანისგა ამეა ჯარ, ბახსნარ, ეჩჟუმ, ერე თხტიმ ქიპიერ ხორი ი კაცხ მესტიას“.

ათხე სგა ღგრი მეცქტილ ი ქა ხომბტი ქორს. ქორს, ამე, პასხტი მეტხა ითშის (პასხტი მეტხად ჩიგარ ეჩას ითშის, ესუმად ხოჩამდ ხოხა ეჯ ლეთი ლიმციქტილ. ეჯ ლეთი ლიმციქტილ ხოჩამდ ხოხალხ მეჩიარს, ესუმად ხუმად ხოწუახ ალა, ი ეჯდარს ითშის). პასხტი მეტხე ხაყლე: „მიჩა ჯარიმარად ესერ მამ ხაყლუნის, სგანუ ესერ ანვანდ, ნეზტი გუარა ოთგრშინეხ, ჩჟი გუარა ჟათქემენეხ ი ციციტი თხტიმს ჩუესდტენეხ ლაგვოდ, ციციტი ჰაკუნდს — ულმაშარ ლაკუცანდ“. ათხე ქა ვედნი მეცქტილ ი ქა ხომბტი კესარს, მამ ლახტიხხ ქორხან. ათხე ამის ხაუშგედ ი ფაუს ხატყცი ქორე ყორალს ი იზურიელ, იტლიელ: „ტორორო!“ უნდ იბნე: „ტორორო!“ დტემგინპილს სგა ლეგვრანლ ხარხ ქორხან პასხტი მეტხა. აშხუ კარტა ჰარანეს ხოჯდე ი სგა ხაჩქუეუთი, ხაყლე ერე „ხაპატიუეუ ესერ, მამ ესერ ნაქადუ ლესუ!“ ეჩუნლო ქა ვიდეხ ლეტურანლს. ეჩის ჩუ არგიტალიხ ი ჩნ ხაპტიდის თტოს, ერუმად საყდარს ნარდუ ლი. ჩნ ჟატურანლის (||ჟატურეხ), ჩუ იყდანის ტრტისგა, ჩუ იდწყის ჯარი გუარდ ი სგა ღგრის ქორთე („სადამს ლიჯედს“ ხუაყლედ ამის, — სგა ლიზის ქორთე კესარიშ ი მიჩა აფხნეგრეშ). სგუებინ ქორხან ნანვანდუ ხოყრლუ ი ეჩუნლო — კესარ ი მიჩა ტუზარალ. ეჩუნლო აშ ხანლხ ესდრი მვგ.

ამე ლლმესგს სამინ ქა ხეცხპენის გირკიდ ლაღრალუმ

(||ლარლომ). მენამინ სგა ხეფურთჷნიხ უმხტარ ი იბუნძეტჷლხ. ეჩუნლო ქა ხეყჩენიხ ლაბუნძეტჷლხ ი კენსარს ი მიჩა ტაზარჷლხ ჩუ'ასგურეხ აშხუდ, ტაბავს იგემხ ი იდიარჷლხ, ამზგარჷლიხ ჰარჷყს ი ეჩუნლო ლჷხხტას ხოჯდენ კენსარს: დარჷ ი სამ, მრდედ ხოშამ. ლჷხხტა ერ ახყახ, ეჩქა მარჷლ ი ბოფშარ კეტარს იკედხ ი ტეტს აბჷრდტეხ: „ქტერწილ ესერ ხარხ ბაჷი კენსარიმ“. ეჩუნლო ლჷხხტას ჩუასგურეხ კენსარცახან. კენსარ ლჷხხტას ხეტემჷლ, ხეყხჷლ. კენსარს ი მიჩა ლჷხხტას თაშს ხოხტეტურეხ. კენსარ ხორგიტჷლი ლჷხხტას: აშხუ ნაპუს აშხუ ხაჷტდი, მერმე — მერმა. ჩუ სგურხ ეჩჩუ ხტჷდ ხანს. ეჩუნლო ტაბავს ჟი იცხემხ ი ხოჩამ ლარდას ასყენეხ, ლასტბს ი ლარდალს, ი ღტეშგინპილს ჩუ ფხეყნიხ. მამდმარ ღგრიხ ზგიოე.

(ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ. 2008. გვ. 187-188).

II

სვიმონობა

ერთი უქმე ვიციოთ ლახირღებმა. ეს უქმე არის სვიმონობა და ხდება („უწევს, ხდება“) ზამთარში, პირველ თებერვალს. მთაში გვიდგას საყდარი. იმას ვეძახით მადლიანს ან მთავარანგელოზს. სვიმონობას რიგ-რიგობით ვიხდით („გაყოლებთ“) სოფელში: ერთ წელს ერთია „მესვიმონე“ და მეორე წელს — მეორე. სვიმონობის დღეს „მესვიმონე“ აღის („ავა“) მადლიანში და იქ ლოცულობს. მერე სოფელი მიდის, ვისაც ასვლა უნდა, და პურს და ზედაშეს აიტანს ყველა. პურს აკურთხებენ („ალოცავენ“) და ზედაშესაც. მერე ტაბაკს „ი“ დგამენ და ჰამენ („პურობენ“), არაყს სვამენ და პურს ჰამენ. შემდეგ, საღამოს პირისკენ, ამთავრებენ სუფრას, სხდებიან და კეისარს ირჩევენ. ვისაც შვენიის („კარგად უხდება“), მხოლოდ იმას ირჩევენ კეისრად. კეისარს გამურავენ: აიღებენ ნახშირს ან მურს; იმას წაუსვამენ ღაწვებზე ყველგან, თვალების გარდა: მუბლზე, ლოყებზე, წარბებზე, ცხვირზე, ნიკაპზე — ყველგან

უსვამენ მურს. მერე ვეზირებს ირჩევენ. ისინი უნდა (რომ) იცავდნენ კეისარს. კეისარი „ბულრაობს“, ძიძგილაობს და, ვეზირების გარდა, ყველას დასდევს: ან ცეცხლზე ტრუსავს, ან თოვლში მარხავს და ხუმრობს ასე. მერე უკვე სალამოვდება, გამოდიან („გამოვლენ“) და ჩირალდნებს („ლამპრ-ებ-ს“) ანთებენ.

ლამპრებს შინიდან წაიღებენ, დაპობილს(ა) და გამზადებულს. სალამოს ჩაარჭობენ თოვლში და იმაზე წერილად დაპობილ („გამზადებულ“) ლამპრებს ადებენ. მერე კარგად უმე¹ღვივებენ ცეცხლს. მერე მოეკიდება ლამპარს და დიდი ცეცხლი ინთება („გამოდის“). იმას ვინც დაინახავს ჩვენი სოფლიდან, (მაშინ) ხელად აანთებენ სოფელში ლამპრებს და ფერხულს აბამენ („შვრებიან“) და მღერაინ. იქ, საყდარშიც, ცეკვავენ („შვრებიან“) ფერხულს და ძიძგილაობენ; კეისარიც ძიძგილაობს და მისი ვეზირებიც. ვეზირებს კეისარი ექმნაგება(თ). კეისარს ვერავინ უპასუხებს („უბრუნებს პასუხს“) და პატრონსღა ეძახის ყველა. ლამპრები ჩაქრება და მაშინ სახლში მოდიან. შინ(ისკენ), გზებზე, გააქვს („უ-დგ-ა-ს“) კეისარს „ვოოო, ვოოო“, — იძახის ასე. ვეზირები აწყნარებენ („ა-ზავ-ებ-ენ“). კეისარი ვისაც დაინახავს, ემუქრება („იწვეს“) ჯობით, მაგრამ ვეზირები არ ანებებენ ცემას. კეისარი, ზევით („საყდარ-ს“) ნამყოფი ვინცაა იმ დღეს, იმას არ ერჩის. მერე ჩამოვდივართ სოფელში. მაშინ „მესვიმონესთან“ შევედივართ. კარზე დავდგებით და მოციქულობას ვუწყებთ. მოციქული კეისარია და ვეზირებიც, პასუხების გამცემი („დამბრუნებელი“), ესენი არიან. კეისარი თავმომწონეა, კარგი შესახედავია („ვიდ-იან-ი-ა“) ძალიან და სახლიდან ვინცაა პასუხის დამბრუნებელი, იმას ყველაფერს მხოლოდ ცუდს ეუბნება, მაგრამ სახლიდანაც ცუდს უბრუნებენ მაშინ.

პირველად კეისარი აგზავნის მოციქულს და ეუბნება: „სახლი დამითმეთო („სახლიდან გაიწიესმცა“), თორემ ჩემს („მის“) ჯარისკაცებს თორმეტი რკინის ზღურბლი გაუცვეთია ფეხის ნაღვამი და ასევე ხიშტების ჩხვლეტი, ის მომყავს („მოჰყავს“) და სახლი დამითმეთო („სახლიდან გაიწიესმცა“).

კარშიო არავინ გამოხვიდეთ („არავინმცა გამოვიდნენ“), ყველაო სანაკელე ხერელში გაძვერითო („სა-ნაგვე-ე-შიმცა გაძვრენ“). ერთი დარჩესო ცომის (საფუვრის) მცველად. ქვევიდან მომყავს ჯარი იმხელა, ბაქსანელები, იმხელა, რომ თავი ქიპიერში აქვს და ბოლო („წვერი“) — მესტიაში. ახლა შევა მოციქული და უამბობს შინ. სახლში, აქ, პასუხის გამცემს ირჩევენ (პასუხის დამბრუნებლად ყოველთვის იმას ირჩევენ, ვინც კარგად იცის იმ ღამის მოციქულობა. იმ ღამის მოციქულობა კარგად იციან მოხუცებმა, ვისაც ბევრჯერ უნახავთ ეს, და იმათ ირჩევენ). პასუხის დამბრუნებელი ეუბნება: „შენი ლაშქრის („ჯარისკაცებ“) არ გვეშინია („ეშინიათ“), შემოდით, ღორის ტყავს დაგიფენთო („და-უ-ფენ-ენ-ო“), ცხენის ტყავს დაგაფარებთო („დააფარებნო“) და კატის თავს დაგიდებთ („დაუდებენ“) სასთუმლად, კატის კუდს — ულვაშების საწმენდად („სახოცად“).

ახლა გამოდის მოციქული და უამბობს კეისარს, რა უპასუხეს („დაუბრუნეს“) სახლიდან. ახლა ამას ეთაკილება და ჯოხს ურტყამს სახლის კარებს და იწევს, ყვირის: „გროო!“ ისევ იწყებს: „გროო!“ ბოლოს შესახვეწი უხდებათ („აქეთ“) სახლიდან პასუხის(ს) გამცემებს. ერთ ჯამ არაყს მიუტანს და დაუჩოქებს, ეუბნება, რომ „მაპატიეთო („ა-პატი-ა-მცა“), რაც შემცდარი ვიყოო („რაცო შენაცდენიმცა იყოს“)!“ შემდეგ გამოიტანენ სანთლებს. იმას ჩამოარიგებენ და ყველას აძლევენ თითოს, ვინც საყდარში ნამყოფია. ყველას ანთებენ, დაიკავებენ ხელში, დაეწყობიან ჯარივით და შედიან („შეველენ“) სახლში („საღამში მოსვლას“ ვეძახით ამას — კეისარის(ა) და მისი ამხანაგების შინ შესვლას). წინ სახლიდან მოსული უძღვის და მერე — კეისარი და მისი ვეზირები. მერე სხვა (ისე) ხალხი მიდის ყველა.

აქ კერიას („საცეცხლეს“) სამჯერ შემოუვლიან სიმღერით, მესამედ დაერევიან ერთმანეთს და ძიძგილაობენ, მერე თავს ანებებენ ძიძგილაობას და კეისარს(ა) და მის ვეზირებს დასვამენ ერთად, ტაბაკს იღვამენ და შეექცევიან („პურობენ“), ადღეგრძელებენ არაყით („არაყს“) და მერე ცოლებს (მო)

უყვანენ კეისარს: ორს(ა) და სამს ან მეტს. ცოლები რომ მოჰყავთ, მაშინ კაცები და ბავშვები კეტებს იღებენ და ნაცარს აბუღებენ: „ქორწილი გვაქვსო („ქორწილიო აქვთ“) ამაღამ კეისარის(ა)“. მერე ცოლებს დასვამენ კეისართან. კეისარი ცოლებს ეხუტება, კოცნის. კეისარს(ა) და მის ცოლებს ყველს უჭრიან. კეისარი ურიგებს ცოლებს: ერთ ლუკმას ერთს აძლევს, მეორეს — მეორეს. სხედან იქ დიდ („ბევრ“) ხანს. მერე სუფრას ამთავრებენ („მოიმატებენ“) და მხიარულებას მართავენ („კარგ სამყოფს აკეთებენ“), ცეკვას, სიმღერას, და ბოლოს იშლებიან. მთვრალეები მიდიან („წაველენ“) სახლში.

III

ქაშუწთობ ლენჯარ

ქაშუწთობს ეზერ ლარდა ლი ნიშგუტემეცყ: ისგლდლი ონაქა ჟი ხუნიზნორწლდ ქაშუწთი ჯგერწგი კალთისგა; ხუნიზნედ მახელუაჟარ ლითოფს ლგგრათე. დერუწა ქა ხატყცი, ეჯ'ნზერ მეთუეფ ლიზ. ლგგრე ლახ ჩუ ხეპნი, ეჩქას მერმა ხაგემხ ბიკს. ლგგრწლ ეჯ ლადწლ ობწუ ვედნიხ ნამზურუენდ ჯგერწგთესგა. კალთსგა სწმქარ ი მახელუაჟარ ლიხნრულს ასყენეს. ამჟინ ხუწრიდ ამხუ დრწუდ, ეჩქანლო ნაბოზთე ლატლარ ი ვედნიხ. ეჯაწრს მინე მწდგნდლარ ჩაჟარს ქა ხებშიხ, ჟი იყუბწლხ ეჩქანლო ლატლარ, ჯგერწგი ლაჯუწამს ქა ხეცხპენიხ კუირდომ ი ეჩქანლო ლითოფს იბნეს ლგგრათე, ეჩქანლო ჩუ ღეროხ კალთუთე, ლაჭხწმს იჯწწუხ. ეჯას ნიშგუტრაი სგა ხეტყუბწლხ. ლაჭხწმს ჩუ რიდუეხ, ეჩქანლო ლაშუწპარს ასყენეს ი ლიზ ამჟი ლიხნრულ ნაბოზდ. ნაბოზს ჩუ ფხეჟნი მწგ ი ჟიბაწიშ ი ჩუბაწიშ უმხსტარ „ხეშიწლხ“ თოფარმუ ჟიქწანქა. ლატლარს სგა ინჯრინე მწგ ქორთე. ლასკარჟი ლგნზორე ლიზ სერ მწგ. ლედუწარს აჯაბხ. ხოჩა ხარჯარს ამარე მწგ ი იბნი ლითრე ი ხოჩა ლარდა. მგლტწლ მუშგურის ქაშუწთობს ეზერ პწტიუს ხუაჩოდ, ეჯღ'ერე მინი ნაჩოხ უფლიში საფტინს ი მიშლადწლ მინეშმეცყ პწტიუს. ამ ლწთ ამჟინ ლი. მერმა ლადწლ ჰწდლურდ ხოჩა ბედ ი ლარდა ლი. ნაბოზდ ლითრე ი ლიხნრულ წარ.

ნაბოზს ღვრიხ სერ ლატლარ, ჟი იყუბბლხ მნგ ი აზხუდ ღვრიხ ლათფუშ (ლათოფუშ).

(ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ. 2008წ. გვ. 191)

III

ქაშუეთობა ლენჯერში

ქაშუეთობაზე კარგი სამყოფია ჩვენთან. შუადღისას შევიკრიბებით ქაშუეთის წმინდა გიორგის (ეკლესიის) ეზოში; ვიწყებთ ახალგაზრდები (მიზანში, ნიშანში) სროლას („თოფ-ობ-ა-ს“) კვერცხისკენ. ვინც მოარტყამს, ის კარგი მსროლელია („მე-თოფ-ე-ა“). კვერცხი თუ გატყდება, მაშინ მეორეს დაადგამენ სანიშნეზე. კვერცხები იმ დღეს უამრავი შემოვა შესალოცავად წმინდა გიორგის ეკლესიაში. ეზოში ქალიშვილები და ახალგაზრდები მხიარულობენ („მხიარულებას მართავენ“). ასე ვართ ერთ დრომდე; მერე საღამოს ლატალელებიც მოვლენ. იმათ თავიანთი მასპინძლები ცხენებს გამოართმევენ, შეგროვდებიან მერე ლატალელები, წმინდა გიორგის ეკლესიას შემოუვლიან „კვირიას“ სიმღერით და მერე იწყებენ სროლას კვერცხისკენ, მერე ჩავლენ ეზოში („კალო-ში“), ფერხულს („საფერხულოს“) გააბამენ. იმას ჩვენებურებიც შეუერთდებიან („მე-ე-ტყუბ-ებ-ი-ან“). ფერხულს დაშლიან, მერე ცეკვას („სა-შუშპარ-ო-ს“) გამართავენ („აკეთებენ“) და არის ასეთი მხიარულება საღამომდე. საღამოს დაიშლება ყველა და ზემოურნის და ქვემოურნის ერთმანეთს „ეომებიან“ თოფებით.

ლატალელებს ყველა შეიყვანს სახლში. დღეობაზე უკვე ყველა შეკრებილია. ხორც(ებ)ს ხარშავენ. კარგ კერძებს („ხარჯ-ებ-ს“) ამზადებს ყველა და იწყება მხიარულება. ლატალელ სტუმარს ქაშუეთობაზე კარგ პატივს ვცემთ („ვუტყუბებთ“), იმიტომ, რომ უფლის შაბათს და კვირას (ბრწყინვალე შვიდეულში) თვითონაც გვცემენ პატივს მათთან. ამ ღამეს ასეა.

მეორე დღეს მთლად უკეთესია პატივისცემაც და მხიარულებაც („ბედ-ი და სამყოფი არის“). საღამომდე ვსვამთ და ვილხენტ (დალევა და მხიარულება გვაქვს). საღამოს უკვე მიდიან ლატალები, შეიკრიბებიან ყველანი ერთად და მიდიან (წავლენ) სროლა-სროლით.

IV

ლუმნუ ლიმზერ

ხოშა მარე ქორისგაშეჲ იკედ სამ ლემზირს, ჟი ხანლინე ჟიბანუ ი ამჟინ ხანზერის: „ო, დიდებან ღმერთსა, დიდებუ აჯვედა, მწლდუ აჯვედა, ფუსნაბუჟსდიშს დიდებუ აჯვედა! ფუსნაბუჟსდიშ მწლდიან, ჯეგერაწლდ ი სი ლანჯერტინ, მწლდიან, ლიმზერ ი სგუებდ მეზი ნწყრ, მარცხ ი მაჟინ ანქაბტინ, კუმაშს ი მარა ნანთხლი ი ნწლდერჟი ლანო. ამახტუ ნიშგუტეჟურ ათვაც. ნიშგუტეჟესგა ხოლამ გუნიში ი თჳმი მულტენათესგა სი ლანხანდ ხოლა გუი ი თე. თე ი ჰაყბა მექაბი ნწყრ. გზანტრს ი ავის — ჩანგ სი ლანჯერ ლერსგუან მეჟარხან, ეშუ ხტანდ დიდებ ი მწლდ აჯვედა; ნიშგუტეჟ ნაჟირ ი ნაოფ სწლხინისგა ლეჟმარიდ ვნისჟ; ნანდ ისგუა ლიმზერდ მამგუტეშ ნიცხა ი სი ნიშგუტეჟ ლიშედდ ნომა გუტეშ ჟიცხენს. ცხუი ი ხანგარ ნიშგუტეჟესგა ნოს ახმარგუნა ი ნანდ ნწლდერჟი ი ხოჩა გარ ვანაწხრ, მწდილოშუ გუტეში, ი ახსიპტუნ ამ სგუებდ ლერსგუანთე ნიშგუტეჟ ქორან მერდე მარე ი ნიშგუტეჟ გუტეშ-მოგუტანა. ჰე იშგდროლდენდს, ლანხმანზირ, ჰე მოდღეი შემინდღუ ნწყრ მწლდჟან!“

(ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ. 2008 წ. გვ. 192).

IV

სვანური ლოცვა

უფროსი სახლიკაცი („კაცი სახლშიის“) აიღებს სამ სედისკვერს („სალოცავს“), ასწევს ზევით და ასე ილოცება („ალოცავს, ადღეგრძელებს“):

„ო, დიდება ღმერთსა, დიდებამც მოგსვლია, მადლიმც მოგსვლია, ამ სოფლის პატრონს („უფალს სამყაროს“¹ს“) დიდებამც მოგსვლია! მამაზეციერო, მადლიანო, გეხვეწებით და შენც შეგვივედრე, მადლიანო, ლოცვა წინ წავგივიდეს, მარცხი და მავნე გვაცილე, საქონელი და ადამიანი („კაცი“) დაგვიფარე და დაგვიცავი. მტერი უჩვენოდ დააქციე. ჩვენთვის ავი („ცუდი“) გულის(ა) და თვალის მქონესთვის („მქონესკენ“) შენ იქონიე ავი გული და თვალი. (ავი) თვალი და ყბა გვაშორე. მგზავრობაში და სახლში — ყველგან შენ გვეახლე მარჯვენა მხრიდან (მკლავიდან), მრავალი დიდება და მადლი მოგსვლოდეს! ჩვენი ნაშრომი და ნაოფლარი სალხინო სახმარად გვიქციე („გაგვიკეთე“); ჩვენ შენზე („შენს“) ლოცვას არაფერი გვირჩევნია და შენ ჩვენ შველას არაფერი გერჩიოს. ტყვია და სატევარი ჩვენს საწინააღმდეგოდ („ჩვენსკენში“) არავის („ნურავის“) გამოაყენებინო და (ჩვენ) სიმართლე და (სულ) სიკეთე გადაგვიწყვიტე („გვი-ი-ა-ზრ-ე“), მადლით სავსე, და დაატრიალე (სულ) წინ, მარჯვნივ, ჩვენი სახლიკაცი („სახლი“²ს³ მყოფი კაცი“) და ჩვენი მოყვასი („საქმემდარდებელი“). თუ იკადრებ („იკადრებოდეს“), შეიწირე („შეილოცე“), თუ არადა შეგვინდე, მადლიანო!“

V

ნინი ლიხნლ ჩიგარ ხოჩა ლი

უტუნს არდა მომსახურიდ პართენ; ლუშნუ მნმა ხოხალდა. ეჩას ჰარყი ლითრე ხალტენდა ი მზგ აწიჰდა ქუერწილთე ი იშგენ ხინთე. აშხტინ ქუერწილისგა ჩუ სგურდახ ი აშხგრალდახ. პართენსი აშხგრდახ. პართენს ხეკტუნდ, ერე თხტიმ ოხთენნს ქა ლუშტინ მოხნლდ ი მაჰტუნს ხატტინლდა ლუშნულ: „მახმარ ხტი“ (ხეკტეს ხოქტენს: „მაჰტმარ ხტი“, მარე „ჯ“-ს დემ

ტუნილდა. „მანმარ“ ვწმნი „ფხიზელს, არამთვრალს“). ტაბგი თხტიმდ ესქიქნე: „პართენ ესერ მანმარ ლი ი ჰარაწყუ ლახწმს!“ მეგწლდ ესხერსეხ პართენს ი გესნიგესნ ლახწმს ჭიქარ ჰარაწყ. ეჯღად მამდმარს ამრ ქამა მამა ხეკუწდ ი ნამწდგემომ ქა ადკაფე ლასგურახწწქა

(ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ. 2008 წ. გვ. 207).

V

ენი¹ ცოდნა ყოველთვის კარგია („კარგი არის“)

სვანეთში მსახურობდა („იყო მოსამსახურედ“) პართენი; სვანური არ იცოდა. იმას არყის დაღევა უყვარდა და ყველა პატიჟებდა ქორწილში და სხვა ლხინში. ერთხელ ქორწილში ისხდნენ და სადღეგრძელოებს ამბობდნენ („ილოცებოდნენ“). პართენსაც ლოცავდნენ. პართენს უნდოდა, რომ თავი გამოეჩინა სვანურის მცოდნედ და მადლობას ეუბნებოდა სვანურად: „ფხიზელი ვარ“ (უნდა ეთქვა: მანუმარ ხუი „მადლობელი ვარ“, მაგრამ „ვ“-ს ვერ ამბობდა. მანმარ ნიშნავს „ფხიზელს, არამთვრალს“). თამადამ („ტაბაკ-ი¹ თავმა“) დაუტაცხანა („და-უ-ქა-ქან-ა“): „პართენი ფხიზელიაო და არაყი დააღევინეთო“ („არაყ-ი-მცა დააღევინეს“). მწდეებმა (ᄀთავზე¹ „მ-დგ-ომ-ებ-მა“) რიგრიგობით დაუსხეს („უჯერეს“) პართენს და ზედიზედ დააღევინეს ჭიქები არაყისა („არაყი“). ისედაც მთვრალს ამის დამატება არ უნდოდა და სიმთვრალით გადავარდა სკამიდან.

VI

დეცე ლაწკრა

აეს-აეს, ხოშა ნალაღდ ნალწთან, ქამ მერდე მარას ხეწწენი, ერე მგგღად დეცე ლაწკრა ალკარწლას. დეცე ლაწკრწ ლიკრენის დერვად ლოქ ჟენბაჟნე, ერქა იმვად ლოქ ესვადნე, ეჯი ლოქ ხევი. ხვადს ლოქ ხოწვა დეცე ლაწკრწ ლიკრენი, მარე ვადი ლივი

ღალ დესა ლახშეყდახ ი ეჩანლო ლემედერიინხ, მარა მანდღერს სგა ლოქ დემერ ხედალ ეჩანლო. დეცე ლაჯვრან ლიკრენის ბედნიერ მარე ლოქ ხეწდენი, ოდო აშ იშგენ მოცალ მარე დემ ლოქ ხეწდენი. არაკდ ხუღვან ლაგვრგალჟი, სოჩა გვეშ ერ ეს ხელკი, ერე ერის „დეცე ლაჯვრა ლოქ ათკარენა, ეჩთან ბედნიერ მარე ლოქ ლი ი ეჩთან სოჩა გვეშ ლოქ ხაყრა“. დეცე ლაჯვრა ლეთვშე ლოქ იკრენი, იდო ლადელემ დანს ლოქ ხასმა.

*(სვანური პროზაული ტექსტები, ტ. IV
ლაშხური კილო თბ. 1979 წ. გვ. 17).*

VI

სარკმელი ცისა

ხანდახან, უმეტესად ღამღამობით, გარეთ მყოფ ადამიანებს ეჩვენებათ, რომ თითქოს სარკმელი ცისა გახსნილიყოს. ვინც ცის სარკმელის გახსნას შეიგრძნობს და იმ დროს რასმე ინატრებს, ის აუხდებაო. თურმე ბევრს უნსახავს ცის სარკმლის გახსნა, მაგრამ ნატვტა (ნატვრის დანატრება) აღარ გახსენებით და მერე ნანობდნენ თურმე, მაგრამ მონანიებას/ სინანულს უკან ველარ დაეწევი. ცის სარკმლის გახსნას თურმე ბედნიერი კაცი თუ იხილავს, თორემ ისეე უბრალო მოკვდავნი კი ველარ ნახავენო. ჩვეულებად/არაკად აქვთ საუბრისას/უბნობისას, ვინც კარგ საქმეში ჩავარდება, „იმას ცის სარკმელი გაუხსნაო, იმისთანა ბედნიერი კაცია და იმისთანა კარგი საქმეც შეემთხვაო“. სარკმელი ცისა ღამით იხსნება თურმე, აბა დღისით კი არავის სმენია მისი გაღება.

VII

ლიჯნნი ი ლითიი

ლიჯნნის სვიბნედ პირველ აპრილისა. სვანჯანიდ ღენწვიშშე, ათხე გუთანშე. ეჩანლო ჩუ სვალაშიდ ი ჟი სვიჭადიდ. სვალაშიდ სიმიდს, კვეცენს, მანაშს, ქერს, ფატვს, ლედერს, ლგსაბს, (//ნეცინ

ლედერს). სიმინდს სვაჟგენედ ჩიქე ეშხუდ, ღო მერბად. კვეცენს ლიჟგენე დესა ხაკუ, ხუკედდ (//ხვტომიდ) ბალანსს – ნახგრ-
წელს (//ნაწგრხელს), მუსანყურის. მუსანყურის მულვან ხულვა
ი კვეცენს ადავშე. კვეცენს ნამტაქემ ხვითიიდ, ჟი ხვტკენედ, ჩუ
ხვუგემდ ავს დაბისა, ეჩანლო სერ ჯანშე აგვხო (// აგხო// აგხო)
ხვიმაჯედ, ქა ხუშდედ კალისკა, კვეირს ხუბემდ ი ხვაკალწვიდ. ჟი
ხვახორიელედ ნესკა კალისკა, ზურელწლ ფიწწლშე აბაბახ, ვეწ
მომ ღგრდა ი კაკწლ ჩუ სედენ. კაკწლს შიდახ ლერცვილხოდას
ი აწმინდწდახ. ეჩანლო ღობრწდას აწშყვედდახ (//ჩგწშყვედდახ).
მანწში წუწრს აწსტვიგვდახ, ეჟის აწშხებდახ ი ეჩეჟი ქა ხომ-
დახ კაკწლს, ჩუ იფროლ ი ჩვაშხვნიდახ. სიმინდ ჩუ ერ იმგოლ (//
იმგოლ), ნამტაქემ ჟი ხვიქაჩად, შტას ქა ხვწყჩად, ჯანშე აგხო
კვიდად, აგის ჩუ ხვტომიდად, ეჩანლო ნწლიწხო შვიდად. ნწლიწდას
ჩუ იფროლ. ქა ხვაფურშკვინად, ლეგვერხო აგვსულვან ი ეჩე ქა
ხვიგოვდად. (//ხვიგვევდად). ჩალს ჩუ ხვაქაჩად, ჟი ხვტკენად ი
ხვააწოლდად.

*(სვანური პროზაული ტექსტები, ტ. III, ლენტეხური კილო,
თბ. 1967 წ. გვ. 25).*

VII

ხვნა და მკა

ხვნას ვიწყებთ პირველ აპრილს. ვხნავთ კავით, ახლა უკვე –
გუთნით. მერე დავთესავთ და გავფარცხავთ. ვთესავთ სიმინდს,
ჭვავს, ქერს, ფეტვს, მინდვრის ბარდას, „ლესაბს“ (//წვირლ
ბარდას). სიმინდს გაემარგვლავთ ჯერ ერთხელ, მერე – მეორედ.
ხორბალს გამარგვლა არ უნდა, ვულებთ (//ვარჩევთ) ბალანსს –
სარეველას და დიდ ხვართქლას. ზოგიერთ სარეველას ყვავილიც
აქვს და ხორბალს აფუჭებს. ხორბალს ნამგლით ვიმკით, სარე-
ბზე ხვინებად დავდგამთ ყანაში, მერე უკვე ხარებით შინისაკენ
მოვეზიდებით, დავფენთ, დავყრით ეზოში, კვერს მოვაბამთ და
გავლეწავთ. მოვაგროვებთ შუა ეზოში, ლეწვისას ქალები ორთი-
თათი ფანტავდენენ, ბზე ცალკე იყრებოდა (წავიდოდა), მარცვალი

დარჩებოდა. კაკალს ჩაყრიდნენ საცერში და წმენდდნენ. მერე გობში გარეცხავდნენ. ჭვავის წვეროებს დაანაწნავებდნენ, მერე შეკერავდნენ და იმაზე დაყრიდნენ კაკალს, გახმებოდა და შეინახავდნენ. სიმინდი რომ დამწიფდებოდა, ნამგლით მოვჭრიდით, ტაროს მოვტეხავდით, ხარებით შინ შემოვზიდავდით, სახლში გავარჩევდით, მერე ნალიაში ჩაყრიდით. ნალიაში გახმებოდა. მერე დაფუფუნდით, წისქვილში წავიღებდით და იქ დაფუქავდით. ჩალას მოვჭრიდით, შევკონავდით და ზვინებად დავდგამდით.

დავალება 1. ამოიწერეთ არსებითი სახელები და დააჯგუფეთ შინაარსის მიხედვით;

დავალება 2. დააჯგუფეთ არსებითი სახელები რიცხვის მიხედვით;

დავალება 3. დააჯგუფეთ სახელები ფუძეთა მიხედვით. გამოყავით ბრუნვისა და რიცხვის ნიშნები;

დავალება 4. დააჯგუფეთ სახელები ფუძის მიხედვით. გამოყავით უკუმშველი, კუმშვადი, უკვეცელი და კვეცადი სახელები; გაითვალისწინეთ მეგრულისა და სვანურის სპეციფიკურობა;

დავალება 5. ამოიწერეთ ტექსტებიდან თანდებულიანი სახელები, ორმაგი მართვის თანდებულები; დააჯგუფეთ ბრუნვათა მიხედვით;

დავალება 6. ამოიწერეთ ზედსართავი სახელები. მიმართებითი ზედსართავი სახელებისგან გამოყავით ძირი და აფიქსები;

დავალება 7. დააჯგუფეთ ზედსართავი სახელები ხარისხის ფორმათა მიხედვით, გაითვალისწინეთ მეგრულისა და სვანურის სპეციფიკურობა;

დავალება 8. რაოდენობით რიცხვით სახელთაგან აწარმოეთ რიგობითი და წილობითი ფორმები, გამოყავით შესაბამისი აფიქსები;

დავალება 9. ამოიწერეთ და დააჯგუფეთ ნაცვალსახელები შინაარსის მიხედვით;

დავალება 10. ამოიწერეთ მსაზღვრელ-საზღვრულის ტიპები და დააჯგუფეთ ბრუნვათა მიხედვით;

ლიტერატურა:

- ალ. ღლონტი, ქართული წინადადება, თბ. 1978.
- ანტ. კიზირია, ქართული ენა (პრაქტიკუმი), თბ. 1984.
- ო. გაჩეჩილაძე, ქართული ენა, თბ. 1992.
- მ. ხუბუა, მეგრული ტექსტები, ტფ. 1937.
- კ. საბუშია, ქართული ხალხური პოეზიის საკითხები, თბ. 1979.
- ი. ყიფშიძე, რჩეული თხზულებანი, თბ. 1994.
- ხალხური სიბრძნე, მეგრული და ლაზური ანდაზები, თბ.1994.
- ო. ქავჯაია, მეგრულ – ქართული ლექსიკონი, თბ. 2002.
- არნ. ჩიქობავა, ჭანურის გრამატიკული ანალიზი, თბ. 1936.
- არნ. ჩიქობავა, ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, თბ. 1938.
- მ. ნაჭყებია, სახელის ბრუნების პარადიგმა მეგრულ – ლაზურში, თბ. 2009.
- მ. ნაჭყებია, ქართველური სახელის ბრუნების პარადიგმა. თბ. 2012.
- ი. ყიფშიძე, ჭანური ტექსტები, რედ. არნ. ჩიქობავა. 1939.
- არნ. ჩიქობავა, ჭანური ტექსტები, I, ხოფური კილოკავი, 1929.
- არნ. ჩიქობავა, ჭანური ტექსტები, II.1936.
- ირ. ასათიანი, ჭანური (ლაზური) ტექსტები, თბ. 1974.
- ს. ჟღენტბი, ჭანური ტექსტები., არქაბული კილოკავი, 1938.
- გ. კარტოზია, მასალები ლაზური ზეპირსიტყვიერებისათვის, „ქართული კულტურის საკითხები“, 1968.
- ზ. ჭუმბურიძე, რ. ქურდაძე, ლ. ნიჟარაძე, სვანური ენა, თბ. 2007.
- სვანური ენის ქრესტომათია, თბ. 1978.
- ალ. ონიანი, სვანური ენა, თბ. 1998.
- ალ. ონიანი, ქართველ ენათა შედარებითი გრამატიკის საკითხები, თბ. 1984.
- ვ. თოფურია, სვანური ენის სახელმძღვანელო, თბ., 2008.
- ვ. თოფურია, მ. ქალღანი, სვანური ლექსიკონი. თბ. 2000.
- ვ. თოფურია, შრომები, ტ. II, 2002.
- მ. ქალღანი, სვანური ენის ფონეტიკა, 1969.
- ი. ჩანტლაძე, ქართველოლოგიური ძიებანი, 1998.

სვანური პროზაული ტექსტები: ტ. I თბ. 1939; ტ. II. 1957;
ტ. III. თბ. 1967; ტ. IV. თბ. 1979.

სვანური პოეზია, I თბ. 1939.

ი. ჩანტლაძე, ქ. მარგიანი-დაღვანი, ქ. მარგიანი-სუბარი, მ. საღლი-ანი, რ. იოსელიანი, კოდორული ქრონიკები, თბ. 2007-2010.

ნ. ჩართოლანი, სვანური ტექსტები და ლექსიკა, ბალსზემოური კილო, თბ. 2003.

ბ. ნიჭარაძე, ქართულ-სვანურ-რუსული ლექსიკონი. თბ. 2007.

შინაარსი

§1. არსებითი სახელი ქართველურ ენებში.....	5
1. არსებით სახელთა შინაარსობრივი ჯგუფები.....	5
2. გრამატიკული რიცხვი.....	45
3. სახელის ფუძე.....	55
4. ბრუნვები და ბრუნვათა ნიშნები	62
5. თანდებულიანი ბრუნვები	92
§2. ზედსართავი სახელი ქართველურ ენებში.....	108
1. ვითარებითი და მიმართებითი ზედსართავი სახელები.....	107
2. ზედსართავი სახელის ხარისხის ფორმები	117
3. ზედსართავი სახელი მსაზღვრელად.....	122
§3. რიცხვითი სახელი ქართველურ ენებში	144
1. რიცხვითი სახელის ბრუნვა.....	145
2. რიცხვითი სახელი მსაზღვრელად.....	158
§4. ნაცვალსახელი ქართველურ ენებში.....	161
1. პირის ნაცვალსახელები.....	161
2. ჩვენებითი ნაცვალსახელები	165
3. კუთვნილებითი ნაცვალსახელები	171
4. კითხვითი ნაცვალსახელები	176
5. კითხვით-კუთვნილებითი ნაცვალსახელები	181
6. განსაზღვრებითი ნაცვალსახელები.....	182
7. განუსაზღვრელობითი ნაცვალსახელები.....	187
8. ურთიერთობითი ნაცვალსახელები	190
9. მიმართებითი ნაცვალსახელები.....	193
10. უარყოფითი ნაცვალსახელები	196
11. ნაცვალსახელი მსაზღვრელად	200
ტექსტები გაბმული მეტყველებიდან:	205
ქართული	205
მეგრული	216
ლაზური.....	231
სვანური	251

მერაბ ნაჭყვიაძე თამილა ზვიადაძე
ქეთევან მარგიანი ნონა ქვიციანი

ქართველური სახელები
(პრაქტიკუმი)

გამომცემლობა „მერიდიანი“,
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., №47.

39-15-22

E-mail:meridiani777@gmail.com